5938

84
9-55

1342

19 NOV 2010

84
Գ-55
26

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ № 51
Հիմնուած 1909 ին ՎԱՂԻՆԱԿ Ս. ԲԻՒՐԱՏԷ

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱԳՕ

ՆԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԸ

ՊԻՒՐԻՏԱՆ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ
ԺԻՐԱՅՐ ՇԻՐԱԿԱՑԻ

«ԱՐԵՒ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ
6836

Հրատարակիչ Վաղինակ Ս. Բիւրատ

Կ. ՊՈԼԻՍ 1926

13.04.2013

5938

Տպագրիչ ԹԱԳԻՈՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԳԳԲ1
39

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ՄԱՐԿՐԻԹ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

I

ՎԱՐԴԱՍՏԱՆ

Թամբլին մօտ, գրեթէ ստուերին մէջ այս մութ ու լռիկ բանտին, որուն ո՛չ ոք կը համարձակէր մօտենալ, ծաղկալի չրջափակ մը կար թռչուններու երգերով լեցուն, ահագին սունկի մը ստորոտը ասեղնանկարուած սիրուն գարնանածաղկի նման բան մը։

Վարդաստան անունը կուտային անոր, հրապուրիչ անուն մը՝ այս բանաստեղծական պարտէզին համար ուր գեղեցիկ եղանակին ամէն գոյն վարդեր կը բացուէին այս մոգական մացառներուն մէջ։

Շրջափակին մէջ կար փոքր տուն մը, գոհար մը, զանգակատուններ ունեցող իր սրածայր երդիքով, իր պզտիկ աշտարակովը, գունագեղ ապակիներ ունեցող իր գլանաձեւ պատուհանովը, բնակարան մը որ երջանկութիւն կը բուրէր։

Մօլա՛կան սիւքերու գգուանքին ենթակայ այդ պայծառ առաւօտուն, այնտեղ՝ գեղեցիկ օթոցներով և ճոխապէս քանդակուած կարասիներով զար-

պարուն սրահի մը մէջ երիտասարդութեան և գեղեցկութեան պաշտելի զոյգ մը կար... երկու սիրահարներ: Նէ՛ փափկակազմ, նրբամարմին, սքանչացնելու աստիճան շնորհալի: Նա՛ նրբակազմ, վէս և քիչ մը մաշած իր զգեստներուն մէջ շատ վայելչագէմ:

Սրահին խորը՝ արդէն պառաւած, տմգոյն, թացիկ ժպիտով կին մը իր շիլ ակնարկովը զանոնք կը դիտէր:

— Մնաս բարով, Միրթիլ... վա՛ղը, մրմնջեց երիտասարդը:

— Վա՛ղը, պատասխանեց պարմանուհին. վա՛ղը, ա՛ւաղ: Կրնա՞մ միթէ ապահով ըլլալ թէ՝ վաղը կամ երբէք պիտի տեսնեմ քեզ, քանի որ այնքան ահռելի վտանգի մը դիմագրաւելու կ՚երթաս: Ո՛հ, Պիերիտան, եթէ զիս կը սիրես, ետ կեցիր այս յիմարութենէն:

Եւ խարտեաշ մազերը՝ ոսկեծածան քակուած, երկնագոյն աչքերն արցունքով լեցուն, նէ կ՚աղերսէր.

— Խորհէ՛ որ այս իրիկուն հայրս այստեղ պիտի ըլլայ: Խորհէ՛ որ այս իրիկուն անոր պիտի խոստովանիմ մեր սէրը:

— Հա՞յրդ, Միրթի՛լ, ըսաւ երիտասարդը սարսռալով:

— Այո՛, Ժան, այո՛, սիրական խօսեցեալս, այս իրիկուն հայրս ամէն բան պիտի գիտնայ:

— Հա՛յրդ... բայց այո, հա՛յրդ՝ զոր չեմ ճանչ-

նար, որ զիս չճանչնար, պիտի ուզէ՞ զիս: Ո՞վ գիտէ: Եւ ո՞վ է հայրդ. ո՛հ, Միրթիլ, վեց ամիս կայ որ այս մենուսի շրջափակին մէջ ինծի երեւցար, այն իրիկունէն ի վեր որ քու անուշ նայուածքդ իմ վրաս ձգեցիր, ընդնշմարել քու հայրդ: Ի զո՛ւր սակայն. միշտ ի զուր:

Շիլակն կինը յառաջացաւ.

— Վարպետ Փլօտ Լէսգօ, ըսաւ, Յիլանտոյի հեռաւոր երկրին լեռներուն ու ձորերուն մէջ միշտ կը ճամբորդէ օթոցագործութեան իր առեւտուրին բերմամբ. բայց այս իրիկուն վստահաբար պիտի գայ, ինչպէս իմացուցած է ինծի...

— Եւ ամէն բան պիտի ըսեմ իրեն, յարեց Միրթիլ: Եթէ գիտնայիր թէ որքա՛ն կը սիրէ զիս, որքա՛ն գորով կը շռայլէ ինծի. երբ իրեն ըսեմ թէ քեզ հետ ամուսնանալ կ՚ուզեմ, թէ կը մեռնիմ եթէ քուկդ չըլլամ, շատ երջանիկ պիտի ըլլայ իմ ձեռքս քուկինիդ մէջը դնելով:

— Վաղը ուրեմն, կրկնեց երիտասարդը զուարթօրէն: Աստուած տայ որ արժանընտիրն Փլօտ Լէսգօ ընդունի Պիերիտանը, որ այն ատեն պիտի կարծէ թէ հրեշտակներու դրախտը ընդունուած է:

— Սիրակա՛նս... բայց աղէ՞կ է միթէ որ ասանկ մեր երջանկութեան նախօրեակին, կ՚ուզես... ո՛հ, երդում ըրէ թէ չպիտի երթաս... ա՛հ, գլուխը կը շարժէ... Ժիլեօն, իմ բարի Ժիլեօնս, օգնէ ինծի զինքը համոզելու համար:

Պառաւը մօտեցաւ և իր չոր ձեռքը դրաւ երիտասարդին թեւին վրայ:

— Այսպէս ուրեմն, ըսաւ, միտքդ դրեր ես խօսի՞լ Մօնսէնեէօր Անկէռան տը Մարինեիի հետ։

— Այս առտու իսկ. և քանի որ տեղեկացուցեր ես այս գաղտնիքը, պառաւ, քանի որ լեզուդ չես կրցեր բռնել և ամէն բան ըսեր ես քու երիտասարդ տիրուհիիդ, յանցանքդ դարմանէ և ըսէ թէ ո՛չ մէկ վտանգի կ'ենթարկուիմ։

— Ո՛չ մէկ վտա՞նգ կշտամբեց Ժիյեօն. անմի՛տ. սատանան խելքը առած պիտի ըլլայ որ Մօնսէնեէօռ Անկէռան տը Մարինեիի դէմ ելլէ մէկը. մտիկ ըրէ՛ք, Ժան Պիւրիտան։ Չէ՞ք գիտեր թէ նախարարապետը նոյն ինքն թագաւորէն աւելի զօրաւոր է. վայ անոր որ այս տեսակ մարդու մը կը բաղխի. անանկ մէկը կտոր կտոր կ'ընէ, որովհետեւ այս մարդը ամէն բան գիտէ, ամէն բան կը տեսնէ, ամէն ինչ կրնայ։ Իր թշնամիներն իրարու ետեւէ կ'իյնան դաշոյնով կամ թոյնով. և տակաւին տապարն ու չուանն ալ ունի. անոր արծուի աչքը ձեր սրտին խորը պիտի կարդայ այն ծրագիրը զոր խորախորհուրդ գիշերներու լռութեան մէջ միայն ձեր մտքէն ընելու պիտի համարձակէիք։ Անոր խիստ ձեռքը ձեզ պիտի բռնէ ամէնէն վստահելի ապաստանարանին խորն իսկ, և ձեզ հեւասպառ վիճակի մէջ պիտի նետէ դահիճին առջեւ։

Ժիյեօն խաչակնքեց.

— Կ'իմանա՞ս, կակազեց Միրթիլ։

Ամպ մը մթագնեց երիտասարդին ճակատը. բայց գլուխն օրօրելով.

— Անկէռան տը Մարինեի եթէ աւելի հզօր իսկ ըլլար, եթէ ամէնէն աւելի եղջիւրաւոր և ամէնէն աւելի պոչաւոր հարիւր սատանաներ իբր հետեւորդ ունենար իրեն, ոչինչ պիտի կրնար զիս արգիլել եթէ այն ժամադրութեան, զոր ինծի տուած են իմ երկու քաջ բարեկամներս Ֆիլիբ և Կօթիէ տ'Օնէ։ Եւ նոյն իսկ եթէ այս երկու անձնուէր ազնուականներուն օգնելու խօսք տուած չըլլայի, կ'ատեմ Մարինեին, ինչպէս որ ան ալ զիս կ'ատէ. վերջապէս հարկ է որ երես երեսի...

— Մտիկ ըրէ՛ք, գոչեց Ժիյեօն.

Զանգակներու աղմուկ մը կը կտրէր միջոցը։

Միրթիլ իր սիրականը բռնեց.

— Ժա՛ն, ըսաւ մարմրուն ձայնով մը, գթա՛, մի՛ երթար հոն։

Ուրիշ զանգակներ ալ սկսան հնչել... Բարիզի մէջ ամէն կողմ և անջրպետը լեցուեցաւ ծաւալուն շչունչով մը։

— Ահա թագաւորը դուրս կ'ելլէ իր Լուվրէն, պոռաց Պիւրիտան. ժամանակն է. մնաս բարով, Միրթիլ։

— Պիւրիտա՛ն. ամենասիրեցեալ խօսեցեալս։

— Վաղը. Միրթիլ. վաղը, սէր. այսօր՝ վրէժ, վաղը՝ Վարդատան. այսօր Մօնֆօքօն։

Եւ յուսահատ ճիչումէն խուսափելով՝ մատներուն ծայրովը վերջին համբոյր մը ղրկեց Միրթիլի և դուրս խոյացաւ։

Խելայեղ, հեծկլտուն, Միրթիլ ծունկի եկաւ Աստուածամօր անմեղունակ մէկ պատկերին առջեւ։

Նոյն պահուն Ժիյեօն գաղտնագողի նայուածքով մը բնակարանէն շրջափակը եւ շրջափակէն փողոց ելաւ։

Այնտեղ մարդ մը կար որ ցանկապատին անկիւնը պահուըտած տեղէն փութով կը յառաջանար։

— Եղա՞ւ Ժիյեօն․

— Այո՛, Սիմօն Մալինկըր․ եւ ահաւասիկ․

Պառաւը մէկ գրպանէն փոքր արկղիկ մը հանեց զոր մարդը երկիւղով բացաւ․

Եւ զարմանալի էր այս արկղիկին պարունակութիւնը․ վարսակալով մը զարդարուած եւ արքայական վերարկու հագած մօմէ արձան մըն էր․ կուրծքին վրայ՝ սիրտին տեղը գնդասեղ մը խոթուած էր․ Ժիյեօն աչքը չորս կողմը՝ խուլ ձայնով մը մրմնջեց․

— Քու տիրոջդ, Վալուայի կոմս Շառլին պիտի ըսես․ այս արձանը Միրթիլի կողմէ թագաւորին դէմ դաւելու համար հաստատուած առաջին դիւական գործն է․ Միրթիլ ուրիշ մըն ալ պատրաստած է զոր իր սենեակին մէջ պիտի գտնուի։

— Գնա՛, Սիմօն Մալինկըր, եւ այս խօսքերը ճիշդ ու ճիշդ կրկնէ Վալուայի կոմսին։

Այն ատեն՝ Սիմօն Մալինկըր արկղիկը պահեց իր վերարկուին տակ, յետոյ խոյացաւ գնաց, ցանկապատը քերելով։

Ժիյեօն՝ իր բարկ շրթունքներուն վրայ չարաչուք ժպիտ մ'ունենալով Վարդաստան մտաւ, եւ հասաւ այն սրահը ուր Միրթիլ Աստուածամօր կ'աղօթէր իր խօսեցեալին համար․․․

II

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԹԱՓՕՐԸ

Բարիզէն ուժգնօրէն բարձրացող այս զանգակահարութիւնները, այս չեփորահարութիւնները, այս աղմուկները, Ֆրանսայի նոր թագաւորը ողջունող ժողովրդեան անհուն ուրախութեան մրմունջներն էին։

Առաջին անգամ ըլլալով Բարիզցիներուն կ'երեւար Լուի, որ այս անունով տասներորդն էր։

Փառաւոր թափօրը Լուվրէն դուրս ելած էր, զրահներու փայլփլումին մէջ շքեղօրէն ծածկուած ձիերու դոփիւնին մէջ, ժողովուրդի ծափերուն ահագին ժխորին մէջ։

Սէն-Տընի փողոցին անկիւնը աւելի հոծ բազմութիւն մը խռնուած էր, ծափահարելով արքունական մեծ պաշտօնատարները, որոնք վեհապետին կը հետեւէին։

Սակայն երեք մարդիկ լուռ կը կենային այնտեղ, երեք երիտասարդներ իրարու քով սեղմուած, կրակոտ նայուածքով մը դիտելով այն պաշտօնատարները զորս ժողովուրդը իր կեցցէներովը կ'ողջունէր։

— Ա՛յս է, հարցուց խուլ ձայնով մը անոնցմէ մէկը, մատովը ցոյց տալով թագաւորին ձախ կողմը գտնուող ձիաւոր մը․ Կօթիէ նայէ՛․ Ֆիլի՛բ, Ֆիլիբ տ'Օնէ, նայէ՛․ ահա՛ այն մարդը որ սպաննեց քու մայրդ․ ահա՛ Անկէռան տը Մարինիին։

— Այո, պատասխանեց ա՛լ աւելի խեղդուկ ձայնով մը Ֆիլիբ տ'Օնէ. այո՛, ինքն է... բայց արդեօք կայծակէ զարնուեցայ թէ սրբապղծութիւն մը կը գործեմ. Պիւրիտան, ո՛հ Պիւրիտան, իմ ապուշ ակնարկս Մարինեին չէ որ կ'ուղղուի:

— Ֆիլի՛բ, կը տժգունի՛ս. կը դողաս.

— Կը դողամ, Պիւրիտան, և սիրտս կը մարի, որովհետեւ... ահաւասիկ... նէ...

Ծափերն աւելի խանդագին, աւելի խօլագին, աւելի հիացիկ կը թնդային:

Պալատական կառքի մը չորս սպիտակ ձիեր լծուած էին ճերմակներով ծածկուած, որուն մէջ ժպտուն, հաճոյքէ ջղայնացած, մետաքսէ և թաւիշէ շքեղ հագուստներ հագած, կ'երեւէին թագուհին և իր երկու քոյրերը. ժանն՝ Բուսաթիէի կոմսին կինը, Պլանշ՝ Լա Մարշ կոմսին կինը:

Նոյն պահուն ցնորք մը կը գրգռէր ամբոխը:

Որովհետեւ երեք կիներն ալ անհամեմատ կերպով գեղեցիկ էին, գերող և բուռն գեղեցկութիւնով մը, Իտա լեռան երեք դիցուհիներուն խմբակը պատկերացնելու կարող, աւելորդ ունենալով նաեւ ամբարհաւաճ և աղետալի ինչ մը իրենց ժպիտներուն հեշտանքին մէջ... մանաւանդ նէ:

Նէ, իր արձանային հասակովը՝ ծովէն ելլող Ափրոդիտի նման լուսագեղ խարտեաշութիւն մը ունեցող թանձրախիտ մազերովը, մէջտեղէն երբեմն բոցի փայլակնացայտ ժայթքում մը անցնող երկար արտեւանունքներու տակ պարուրուած իր աչքերո-

վը, իր կուրծքովը, որ յուզումնալից կ'ելեւէջէր, իբր թէ այս անմոռանալի օրը իր սէրն երազէր ընդգրկել ժողովուրդն համակ:

Նէ՛, որուն անունը հեշտագին հիացումով մը կ'արտասանուէր:

Նէ՛... Թագուհին...

Մարկրիթ տը Պուրկոնե՛ը...

. . . .

Ինքը՝ Մարկրիթն էր որ առափանքի խելայեղ նայուածքով մը կը դիտէր Ֆիլիբ տ'Օնէն, մինչ ասոր եղբայրը Կօթիէ և Պիւրիտան իրենց ակնարկը կը սեւեռէին Անկէռան տը Մարինեի նախարարապետին վրայ:

Եւ հոն՝ Սէն-Տընի փողոցին այս անկիւնը պահիկ մը կանգ առաւ թափորը:

Այդ պահուն թագուհին կը հակէր իբր թէ աւելի աղէկ բարեւելու համար ժողովուրդը. և այս շարժումին ատենները ակնարկը հանդիպեցաւ Ֆիլիբ տ'Օնէի քով կեցող երիտասարդին, Միրթիլի խօսեցեալին, Պիւրիտանի...

Մարկրիթ իր մարմնոյն վրայ արագ սարսուռ նմանող բան մը զգաց. նէ տժգունեցաւ ինչպէս տժգունած էր Ֆիլիբ: Անոր կուրծքը տրոփեց. սիրոյ հառաչ մը... այրող մրկող հեշտանքի հառաչ մը... մին այն հեշտանքներէն, որոնք կը լափեն, կ'աւերեն և կը սպաննեն:

Ֆիլիբ տ'Օնէ պաշտումի ձեւով ձեռքերն իրարու միացուցած կը կակազէր.

— Մարկրի՜թ...

Եւ Մարկրիթ որ Գուրկէնը իր շրթունքին վրայ հեւացող այս հառաչին մէջ՝ կը մրմնջէր.

— Գիւլիզա՜ն...

Եւ այդ վայրկեանին իսկ՝ Գիւլիզան կը բռնէր Ֆիլիբ տ'Օնէի և անոր եղբօրը ձեռքերը և կ'որոտար:

— Մօնֆօքօն երթա՜նք...

Արդարեւ դէպի հոն կ'ուղղուէր արքայական չքախումբը:

Այն փողոցներէն, ուր երկու հարիւր հազար Բարիզցիներ զիրար կը ճզմէին, ծաւալուն մակընթացութիւնով մը կը տարածուէին, թափօրը կը տարածուէր իր առջեւէն ունենալով թագաւորին ներկայացուցիչը՝ որ ոսկիով ծաղկանկարուած կապոյտ ծածկոյթով իր խոշոր ձիուն վրայէն որչափ ձայն ունէր կը պոռար.

— Ճամբայ բացէ՛ք թագաւորին, ճամբայ բացէ՛ք թագուհիին. ճամբայ բացէ՛ք ամենազօրաւոր Վալուայի կոմսին. ճամբայ բացէ՛ք Մօնսէնեէօր Մարինեիի. աղեղնաւորնե՛ր, ետ քշեցէ՛ք ժողովուրդը:

Չքախումբը կը կազմէին ոսկեծածան դրօշներ կրող ասպետներ, իրենց ոսկեճամուկ ձիերուն վրայ թանկագին քարերով ողողուած եպիսկոպոսներ, գարդմանակազարդ պետեր, շողշողուն իշխաններ. - Նիվէրնէի դուքսը, Էօ կոմսը, Ռօպէռ տը Բլէումօն, Շառօլէի դուքսը, Ժօֆռուա տը Մալէթուա, Գուսիի Պառոնը, Կօշէ տը Շաթիյեօն, հարիւրաւոր ուրիշներ, չքեղ, զարդարուն, ակնախտիղ, կարմրա-

փայլ զրահներ, զարդմանակաւոր աղեղնաւորներ, երկաթով լանջապատուած զինուորներ, պողպատով ծածկուած պահակներ. Ձիաւորներու դիւթական հանդէս մը, որուն մէջ աւատապետութեան պերճանքն ու պատերազմիկ ույժը կը փայլէին, զօրութեան ու փառքի այս ցուցադրութեան մէջ. այս ծափերու ժխորին մէջ էր, որ կ'երեւէր թագաւորը:

Թագաւորն այն ատեն սոսկալի բան մը՝ երկիրէն աւելի երկինքի մօտ բան մըն էր:

Վայելչաձեւ, խիզախ, քսանեւհինգ տարեկան իր ծաղիկ հասակին մէջ յաղթանդամ, Լուի Ժ կը ծիծաղէր ժողովուրդին, իր հեծանելիին չեզակի ոտուցներ ընել կուտար, քաղքենիներու հետ կատակներ կը փոխանակէր, կիները կը բարեւէր, այրերուն բարիլոյս կը պոռար:

Եւ Բարիզ, որ Գեղեցիկ Ֆիլիբի թագաւորութեան մղձաւանջէն կ'ազատէր, Բարիզ, որ տարիներէ հետէ այլեւս չէր ապրէր, կը սքանչանար, կը ծափէր, կը կարծէր թէ իր թշուառութիւնը անմիջապէս պիտի վերջանար, որովհետեւ ժողովուրդին համար տէր փոխել միշտ ծնող յոյս մըն էր. թէեւ քիչ ատենէն կը մարի այդ յոյսը:

— Ա՜խ մեր բարի վեհապետը, ի՛նչպէս կը խնդայ իր պատուական քաղաքին:

— Ապրի՛, կեցցէ՛ մեր թագաւորը:

Ժողովուրդն ուրախութենէն կը մռնչէր խանդավառուած.

Եւ սակայն...

Նոյն իսկ Թափօրին մէջ, Թագաւորին մարդոցմէն անմիջապէս ետքը՝ բոկոտն, գլխիկոր, խոժոռ նայուածքով, ձեռքը մոմ մը բռնած չուառական մը երկու աբեղաններու միջեւ կը յառաջանար. ասոնք ալ անոր շքախումբն էր:

Թագաւորն առաջին անգամ դուրս կ'ելլէր զբօսնելու համար միայն:

Այդ առտուն բացումը պիտի կատարուէր շէնքի մը զոր՝ մեծ աշխատանքով և շատ ծախքով շինել տուած էր Անկէռան տը Մարինեի նախարարապետը, ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալու համար իր Թագաւորին Ֆիլիփ Գեղեցիկին. Լուի Ժ. կը ժառանգէր թէ՛ նախարարը և թէ՛ շէնքը:

Եւ այդ շէնքն էր Մօնֆօքօնի կառափնատեղին:

Ամբոխէն ո՛չ ոք կը զբաղուէր դատապարտեալով մը, որ առաջին անգամ ըլլալով պիտի կառչուէր կախաղանի նոր ճանկերուն. պատիւ մը որմէ շատոնց պիտի հրաժարէր. անո՞ւնը. հազիւ թէ գիտէին անիկա. ոճի՞րը, մարդ չէր գիտեր:

Ո՛չ ոք կը զբաղուէր անով, ո՛չ ոք, եթէ ոչ բարձրահասակ, լայնշի, հուժկու, պաղ ու հպարտ երեւոյթով, ճոխ հանդերձանքով մարդ մը միայն, որ Լուի Ժ.ի քովէն կը ձիավարէր:

Եւ այս մարդը որ չափազանցօրէն կը զբաղուէր դատապարտեալով՝ Վալուայի կոմս Շառլն էր, Թագաւորին հօրեղբայրը:

Մահապարտը՝ երբեմնակի յանկարծօրէն կը դառնար և դէպի կոմսին կողմը կը բարձրացնէր յուսա–

հատ ակնարկ մը որուն մէջ կը բոցավառէր գերագոյն սպառնալիք մը. այն ատեն կոմսը, զօրաւոր չխանը, կը սարսռար, կը տժգունէր և փութացնել կուտար Թափօրին գնացքը:

Ի՞նչ գաղանի առնչութիւն կրնար գոյութիւն ունենալ գահին աստիճաններուն վրայ՝ գրեթէ Թագաւորին չափ բարձր տեղ մը գրաւող այս սէգ անձնաւորութեան և կախուելու տարուող այս ողորմելի դատապարտեալին միջեւ:

Եւ այն ամէն փողոցներէն ուրկէ կ'անցնէր Թագաւորը, տեղի կ'ունենային ուրախութեան նոյն տեսարանները, նոյն մոլեգին ցնծութեան ձայները որոնք իրարու ետեւէ կ'ողջունէին հիանալի Թափօրին մասնակցող անձնաւորութիւններն ամէնքն ալ:

Ամէ՞նքն ալ... ո՛չ. որովհետեւ մրմունջներ, խուլ անէծքներ, սոսկումներ ու անձկութեան սարսուռներու նման կը շրջէին, երբ բազմութեան ակնարկները կը հանդիպէին այն մթին դէմքին, զոր քիչ մը վերը ընդնշմարեցինք, Վալուան՝ հօրեղբայրը, և անկէ ա՛լ աւելի դժխեմ դէմքին՝ Անկէռան տը Մարինեի, – Թագաւորին նախարարապետին:

Վալուա և Մարինեի, մէկը աջակողմը, միւսը ձախ կողմը Լուի Ժ.ի. իրարու մահացու ակնարկներ կ'ուղղէին. այս երկու մարդիկը բաժնող անբուժելի ատելութիւնը յայտնի կերպով կը պոռթկար հիմա: Շառլ տը Վալուա տարիներով պահած, համբարած էր մաղձը, կատաղութենէն ու նախանձէն լափուած,

ճմլուած, Ձիլիք Գեղեցիկին օրով յաղթական Մարինեին կողմէ անկարողութեան մատնուած։

Ի՜նչ սոսկալի վրէժխնդրութիւն մը կը պատրաստէր արդեօք իր եղբօրորդիին Թագաւոր ըլլալէն ի վեր։

Սակայն քիչ ետքը՝ որպէս թէ մոգական ճառագայթ մը փարատած ըլլար արհաւիրքի և ատելութեան այն ամպը. խօլական ծափերը նորէն կը բարձրանային, ողջունելու համար այն կինը՝ որուն համար միայն գոգցես կը հնչէին զանգակները, դրօշները կը ծածանէին և երկու հարիւր հազար Բարիզցիներու սիրոյ աղաղակը կը մանչէր.

— Թագուհի՜ն... Մարկրիթ տը Պուրկօնի՜ը...

III

ՄՕՆՖՕՔՕՆ

Անհուն բարձրաւանդակ մը. Թագաւորը բազմեցաւ ոսկեզօծ մեծ թիկնաթոռի մը վրայ, ամպհովանիի մը ներքեւ. բարձրաւանդակին ստորոտը կը խռնուէր անձնապահ զօրքը. և արեգակին ճառագայթներուն տակ ասիկա փառաշուք տեսարան մը կը կազմէ, գոյներու և վեհափառութեան ճոխութիւնով մը, որը կ'ելեկտրականացնէ ժողովուրդը, յաւիտենական հանդէսները շքեղաշուք ներկայացումներուն-զորս ինք կը վճարէ։

Իշխանուհիներն իրենց կառքին մէջ մնացին, բարձրաւանդակին քիչ մը յառաջակողմը։

Բլուրը կը շողշողայ ոսկիով, պողպատով, ասեղնագործութիւններով, գոհարներով... և այս բոլոր շքեղութիւններուն վրայ կառափնատը իր հրէշային շուքը կը ձգէ...

Կառափնատեղի՜ն...

Կառափնա՛տը...

Որմնադրական հսկայ գործ մը՝ որ կը կրէր տասնեւվեց մոյթեր. անոնք ալ կը կրէին երեք յարկեր ահագին գերաններու, որոնցմէ շղթաներ կախուած էին. և կարող էր միեւնոյն ատեն ճօճել հարիւրէ աւելի դատապարտեալներ։

Եւ Շառլ տը Վալուա նախանձի ակնարկով մը կը հետեւէր Թագաւորին առջեւ խոնարհած նախարարներուն շարժումներուն։

Իր մրցակցին այս նոր յաղթանակին հանդէպ՝ Շառլ տը Վալուա կատաղութենէն կը խեղդուէր։

— Անաւասիկ, Վեհափառ Տէ՛ր, կ'ըսէր Անկէռան տը Մառինեի, անաւասիկ ինչ որ շինեցի ձեր մեծանուն հօր փառքին և ապահովութեան համար։ Ջեմ ուզեր որ Պետութիւնը ասոր համար բնիոն մը ծախսէ. Ասիկա ամբողջովին, աւելցուց առատաձեռնութեան շարժումով մը, պիտի վճարուի իմ համեստ ինչքերէս։ Ինչ որ կը փափաքէի հոգը նուիրել, կուտամ որդւոյն, չափազանց երջանիկ պիտի ըլլամ եթէ Թագաւորը գոհ ըլլայ իմ փութաջանութենէս։

— Շատ շնորհակա՛լ եմ. գոչեց Լուի Ժ. ամէն

228/39

կը ծառայես և այս կառափնատեղին արդարեւ հոյակապ է։

— Այն ատեն հիացումի մրմունջ մը ողջունեց Մարինեին, որ ակնարկով մը զգետնեց Վալուան։

Այս վերջինը ակռաները կրճտեց և ատելութենէն ճակտէն վար փայլփլող քրտինքը սրբեց։

Նոյն պահուն, մարդ մը՝ որ յաջողած էր բարձրաւանդակին վրայ ելլել, սողոսկեցաւ մինչեւ Վալուայի կողմին քովը և անոր թեւին դպաւ։ Յետոյ իր վերարկուն բացաւ և ցոյց տուաւ անոր տակը պահուած տարկայ մը... և Վալուա այն ատեն արկղիկն առնելով ամբողջ հասակովը շըտկուեցաւ, սահմռկեցուցիչ ուրախութիւն մը շողալով այն ակնարկին մէջ զոր ինք ալ այս անգամ նետեց Մարինեի վրայ... և որոտաց.

— Վերջապէ՛ս.. քեզ կը ճզմեմ... քեզ բանեցի՛։

Այս միջոցին՝ թագաւորին Բարիզի ներկայացուցիչը՝ տեսնելով որ թագաւորը կը սկսէր ձանձրանալ և իր թիկնաթոռին մէջ կը շարժէր, նշան ըրաւ դահիճին որ լմնցնէ կախուելիք մարդուն գործը։

Բաբըլիւշ, դահճապետը, մօտեցաւ դատապարտեալին։

Այս գերագոյն պահուն, ողորմելին, վերջին անգամ մը ակնարկը վերցուց դէպի Վալուան, որ ընկրկեցաւ, տժգոյն, դողդոջուն...

— Խօսի՛լ կ՚ուզեմ, պոռաց դատապարտեալը զօրաւոր ձայնով մը։

Վալուա դեդեւեցաւ...

Բայց այդ մանրերկրորդին որ ամէնքը կը լռէին իմանալու համար մահապարտին ըսելիքը, փող մը յանկարծ երեք անգամ հնչեց տխրաբար։

Ամէն ոք, թագաւորը, թագուհին, իշխանուհիները, աւագանին, պահակապետները, դահիճը, ամէնքն ալ դարձան այն կողմը ուրկէ կուգար այս կոչը, և տեսան քանի չափ ձիաւորներու խմբակ մը, որոնց գլուխն անցած էին վես երեւոյթով երեք երիտասարդներ։

— Աստուածածին վկա՛յ, պոռաց Լուի Ժ. ոտքի ելլելով և բարկութենէն տժգունած, ո՞վ է որ կը համարձակի մեզ կանչել չեփորով։

— Ես ըսաւ հնչեղ ձայն մը։

— Դո՛ւն։ Դուն ո՞վ ես։

— Մէկը որ արդարութիւն կը պահանջէ՛։ Արդարութի՛ւն Անկէռանը Մարինեի դէմ։

Այս խօսքերուն վրայ խուլ տրտունջ մը բարձրացաւ ամբոխին խորէն ժողովուրդի մը յուսահատութիւններուն պոռթկումը։

— Այո՛, վեհափառ տէր։ Արդարութի՛ւն, արդարութի՛ւն։

— Տէր իմ, մռմնջեց Վալուա իր եղբօրորդւոյն ականջին, մտիկ ըրէք ժողովուրդին ձայնին, որովհետեւ անիկա Աստուծոյ ձայնն է։

Եւ կամաց ընկրկեցաւ, մինչդեռ Մարինեի, կապարի գոյն առած, ուրուականներ դիտողի մը նման կը դիտէր յանդուգն ձիաւորները։

— Նայի՛նք մինչեւ ո՞ւր պիտի երթայ անոնց ամբարտաւանութիւնը, ըսաւ Լուի Ժ.: Անո՞ւնդ հարցուց խիստ կերպով:

— Ժան Պիւրիտա՛ն... խօսեցէ՛ք Կօթիէ տ'Օնէ, խօսեցէ՛ք Ֆիլիբ տ'Օնէ:

— Ե՛ս, Կօթէ տ'Օնէ, արտայայտուեցաւ Պիւրիտանի աջ կողմը կեցող ձիաւորը, Աստուծոյ առջեւ եւ Թագաւորին առջեւ կ'ամբաստանեմ Անկէռան տը Մարինեին մեռցուցած ըլլալուն համար իմ հայրս ու մայրս, եւ կը յայտարարեմ թէ եթէ ինծի արդարութիւն չտրուի, ես ինքս պիտի կատարեմ զայն:

— Կը վկայե՛մ, գոչեց Պիւրիտան:

— Ես Ֆիլիբ տ'Օնէ, շարունակեց Պիւրիտանի ձախ կողմը կեցող ձիաւորը, Աստուծոյ առջեւ եւ Թագաւորին առջեւ, կ'ամբաստանեմ Անկէռան տը Մարինեին ուզած ըլլալուն համար զիս սպաննել, նենգութեամբ եւ մատնութեամբ եղբօրմէս եւ ինձմէ կորզել մեր ինչքերը, եւ կը յայտարարեմ թէ եթէ ինծի արդարութիւն չտրուի, ես ինքս պիտի կատարեմ զայն:

— Կը վկայե՛մ գոչեց Պիւրիտան:

Եւ այս տեսարանին վրայ ճնշող ընթարմացումի լռութեանը մէջ, անմիջապէս ետքը:

— Ե՛ս, Ժան Պիւրիտան, այստեղ ներկայ եղող Բարիզի ժողովուրդին առջեւ կ'ամբաստանեմ Անկէռան տը Մարինեին թէ տէրութեան վրայ կը ճնշէ, հանրային թշուառութեան վրայ կը կանգնէ իր հարստութիւնը, անմեղ արիւն կը հոսեցնէ, եւ

պատերազմի մը պատճառածէն աւելի որբեր յառաջ բերաւ: Եւ որովհետեւ մարդոց անէծքին ենթակայ է ան, կ'ըսեմ թէ արժանի է առաջին անգամ ինք կախուելու խայտառակութեան եւ մահուան այս շէնքէն, որով ինք կը սպառնայ Բարիզի. Եւ որովհետեւ կը կարծեմ թէ արդարութիւնը կը գործադրեմ, կը հրաւիրեմ Անկէռան տը Մարինեին ուղղամիտ կռիւի մը, ութն օրէն Բրէ-օ-Քլէռ մարգին մէջ: Որպէս զի անգիտանալ չը ձեւացնէ, այստեղ իր երեսին կը նետեմ ձեռնոցս:

Պիւրիտան բարձրացաւ իր ասպանդակներուն վրայ, բուռն շարժում մը ըրաւ եւ նետուած ձեռնոցը ինկաւ արքայական բարձրաւանդակին վրայ, այն ատեն իսկ երբ Մոնֆօքոնի վրայ կը պայթէր աղաղակներու, ծափերու եւ սպառնալիքներու փոթորիկ մը:

— Վեհափառ Տէ՛ր, Տէ՛ր իմ, կը մռնչէր Մարինեի, ըսել է պիտի ձգէք որ նախատեն ձեր հօրը եւ ձեր իսկ ծառան:

— Ո՛չ, սատանաները վկայ ըլլա՛ն: Պահակնե՛ր: Օ՛ն, պահակապե՛տ:

Աղեղնաւորները կը խոյանային արդէն...

Այդ պահուն իսկ ամէն կուրծքերէ սոսկումի ճիչ մը թռաւ:

— Զրահներու բաղխումէն, աղմուկներէն զայրացած, խենթեցած, իշխանուհիներուն եւ թագուհիին կառքին լծուած չորս ձիերը խոլ արշաւով մը յառաջ նետուեցան, տապալելով, ճզմելով անոնք որ կը փորձէին կեցնել զիրենք:

Փոշիներու ամպի մը մէջ՝ տեսնուեցաւ որ կառքը երերալով, տատանելով, ցատկտելով, խելքի պտոյտ պատճառող արագութեամբ մը բլուրէն վար կ՚իջնէր։ Տեսան որ թագաւորը՝ խելայեղ, խոշոր արցունքներ կը թափէր և լսեցին որ ձեռքերը երկինք բարձրացուցած կը պոռար։

— Ս. Աստուածածին, եթէ ազատէք թագուհին, ուխտ կ՚ընեմ, թէ թագաւորութեանս առաջին տարին հարիւր հերետիկոս կախել տամ սա ճանկերէն։

Տակնուվրայութեան այս գերագոյն վայրկեանին, դատապարտեալը փախած էր,

Քարլիւշ սոսկալի ճիչ մը արձակեց։

Կառքը կը սուրար, խրտչած ձիերուն խօլական ընթացքովը։ Մարկրիթ, Ժանն և Պլանշ, թագուհին և իշխանուհիները, երեք քոյրերը, գոգցես միասին մեռնելու համար իրարու փաթթուած կը մնային, և վայրագ նայուածքներ ունէին, որոնք մահուան ասպարէզ կը կարդային։

— Կառքը շիտակ փոսերուն կողմը կ՚երթայ ըսաւ Ժանն տարօրինակ հանդարտութեամբ մը։

— Կորսուա՛ծ ենք, աւելցուց Պլանշ։

— Մեռնի՛լ, որոտաց Մարկրիթ: Մե՛ղք, քանի որ կեանքը այնքան գեղեցիկ է։

Այդ մանրերկրորդին՝ սարսռազդին, յոյժ չնչասպառ, իրենց առջեւ պատկերացող տեսարանէն կախարդուած, մինչեւ իսկ մահուան վտանգը կը մոռնային հետեւելու համար իրենց աչքին առջեւ կատարուող անլուր գործողութենէն,

Զափազանց ծանրօրէն զինուած ըլլալնուն պատճառով՝ ի զուր յառաջ խոյացած բազմաթիւ ասպետներէն առաջ անցնելով, ձիաւոր մը, փայլակնացայտ վազքով մը ճամբայ ելած կառքին կը հասնէր, և քանի ի վեր կ՚արշաւէր աջակողմի ձիուն... վարիչ ձիուն...

Ասիկա տեւեց փայլակի մը տեւողութեան չափ։

Իշխանուհիները ապա տեսան որ այս մարդը ծռեցաւ, վարիչ ձիուն բաշէն բռնեց... ոստում մը ունեցաւ. և յանկարծ, շարժումներուն ամէնէն վտանգաւորը գործելով լքեց իր թամբը, մարդը ինքզինքը աշտանակուած գտաւ կառքին վարիչ ձիուն վրայ...

Գրեթէ անմիջապէս, պողպատի փայլ մը տեսնուեցաւ, յետոյ սոսկալի վրնջիւն մը լսուեցաւ... Ձախակողմի ձին, լանջին մէջտեղէն զարնուած, ծունկի վրայ կ՚իյնար, միւս երեք ձիերը զսպուելով կը տապալէին... և իշխանուհիները՝ հրաշքով իմն փրկուած, հանդարտ, պաղարիւն, կառքին մէջ՝ իրենց տեղն անշարժ, տարօրինակ ժպիտով մը կը պատասխանէին ձիաւորին... Ժան Պիւրիտանի, որ գետին ցատկելով, կրունկներն իրարու միացուցած, ձեռքը՝ իր երկայն սուրին կռնակին վրայ, իբր թէ զօրահանդէսի մը մէջ ըլլար, զիրենք կը բարեւէր...

Ամէն կողմէ կը վազէին... ուրախութեան աղաղակները կը թնդային։

Պիւրիտան անհետացեր էր...

Այն մէկ քանի մանրերկրորդին մէջ՝ ուր Թագուհին եւ երկու իշխանուհիները մինակ մնացին, իրենց գլուխներն իրարու մօտեցնելով, իրարու ականջին կը փսփսային, հրաբորբոք նայուածքներ փոխանակելով իրարու ըսին գաղտնալի բաներ, անշուշտ զարհուրելի բաներ, որովհետեւ երբ զատուեցան, բաբախուն եւ մեռելագոյն էին... իրենք որ հազիւ թէ քիչ մը տժգուններ էին մահուան հանդէպ։

Ամէնէն առաջ՝ ննջամիտ նայուածքով, Թրխադէմ ձիաւոր մը հասաւ անշարժ կառքին քով։

Թագուհին ետին նայեցաւ, եւ տեսնելով որ խօսելու ատեն ունի, ակնարկով մը վերջին անգամ մըն ալ իր քոյրերուն խորհուրդ հարցուց:

— Այո՛, պատասխանեցին իրենց նայուածքով։

— Սթրակիլտօ՛, ըսաւ Մարկրիթ Թագուհին:

Ձիաւորը մօտեցաւ, ծռեցաւ, շուրթներուն անկիւնին վրայ հեգնական ժպիտ մը ունենալով։

Ցած, հեւի ի հեւ, կցկտուր ձայնով մը՝ Թագուհին հարցուց.

— Կը ճանչնա՞ս այն երկու ազատորդիները որոնք Մարինեին ամբաստանեցին։

— Ֆիլիբ եւ Կօթիէ տ'Օնէ՞։ Այո՛, վեհափառ։

— Սթրակիլտօ, կը ճանչնա՞ս այն երիտասարդը որ մենամարտի հրաւիրեց Մարինեին։

— Եւ որ հիմա ազատեց Ձեր վեհափառութիւնը։

— Այո՛, կը ճանչնա՞ս զինքը ըսաւ Թագուհին սարսուռով մը։

— Ժան Պիւրիտա՞ն: Կը ճանչնամ զինքը, վեհափառ։

— Սթրակելտօ, մրմնջեց Թագուհին, կ՚ուզեմ խօսիլ այդ երեք ձիաւորներուն հետ: Փնտռէ՛ զիրենք, գտիր եւ ինծի բեր։

— Ե՞րբ:

— Այս իրիկուն:

Այդ պահուն՝ բազմաթիւ ասպետներ կը հասնէին, կիսովին խորտակուած կառքը կը շրջապատէին, իրենց թաշկինակները կը շարժէին եւ խանդավառ կեցցէներ կը պոռային։

— Ազատա՛ծ, ազատեցա՛ն:

— Կեցցե՛ն իշխանուհիները, կեցցէ՛ Թագուհին։

— Սթրակիլտօ ալ աւելի ծռեցաւ, սաղայելական իր ժպիտն ա՛լ աւելի ննջամիտ դարձաւ, եւ սա միակ բառը մրմնջեց։

— Ո՞ւր։

Եւ մինչդեռ ձեռքովը հոն փութացող ամբոխը կ՚ողջունէր, մինչդեռ ժպիտովը շնորհակալութիւն կը յայտնէր. Մարկրիթ տը Պուրկօնեը աւելի խուլ ձայնով մը պատասխանեց.

— Նէլի աշտարա՛կը...

IV

ՄԻՐԹԻԼԻ ՀԱՅՐԸ

Իրիկուան ստուերները կը պարուրէին Վարդաստանը: Շրջանակները ամէն ինչ մենութիւն եւ լռութիւն էր. վերահաս գիշերուան մէջ Թամբլի չփոթ զանգուածը աւելի սոսկալի կ՚երեւէր եւ անոր

ատուները զոյգես ղարմանակալ հրէշ մը կը պատկերացնէր։

Պատուհանի մը յենակին վրայ դրած իր արմուկները՝ Միրթիլ բաբախուն սրտով կը զննէր այն ճամբան ուրկէ պիտի գար իր հայրը. բայց երբեմնակի, հակառակ իր փափաքին, իր ակնարկը կը բարձրանար մթին ամրոցին վրայ, և այն ատեն հէք աղջիկը կը սարսռար։

— Ժիլեօն, մրմնջեց. պէտք պիտի ըլլայ որ հայրս ուրիշ բնակարան մը գտնէ. այս աւատական շէնքին տեսքը սոսկումէս կը սառեցնէ զիս...

— Պզտիկ աղջկան գաղափարներ են ատոնք, ըսաւ Ժիլեօն ժպիտ մը կեղծելով. սակայն ամէնէն մտատանջուելու չէք. քիչ առաջ չիմացա՞ք թէ ո՛չ միայն ձեր սիրական Պիւրիտանը ամէն վտանգէ զերծ է, այլ նաև Թագուհին ազատեր է... ինչ որ ըսել է Թագաւորէն շքեղ վարձատրութիւն մը պիտի առնէ։

— Իրաւ է, ըսաւ Միրթիլ մտածկոտ. Թագուհին փրկե՛ր է... Ժիլեօ՛ն, իրա՞ւ է որ Թագուհին... ըսուածին չափ գեղեցիկ է։

— Այնչափ գեղեցիկ որ, արքունիքին իշխաններն ամէնքն ալ, և քաղաքին մէջ շատ մը քաղքենիներ իսկ խենդենալու աստիճան սիրահարած են անոր. բայց Թագուհին գեղեցիկ ըլլալուն չափ և աւելի ալ խելօք է. ասկէ զատ, ո՞վ պիտի համարձակէր յայտնել թէ սիրահարած է Թագաւորին կողակիցին։

— Այս ամրոցը վախ կը պատճառէ ինծի, ըսաւ Միրթիլ գոցելով պատուհանին փեղկը։

— Տեսէ՛ք, բոլորովին տժգունեցաք... ձեր սիրուն աչքերը արցունքով լեցուեր են... տղայ մի՛ ըլլաք, ինչէ՞ն կը վախնաք. ես հոս չե՞մ միթէ ձեզ պաշտպանելու համար. Հիմա ուր որ է Վարպետ Բլօտ Լէգօ կ'ուգայ։

— Այո՛, մրմնջեց երիտասարդուհին տենդագին վիճակի մէջ։ Եւ ես ալ իրմէն պիտի խնդրեմ որ վաղն իսկ զիս տանի այստեղէն. Թամբլի այս ամրոցը երբեք աղէկ տպաւորութիւն մը չէր ըրած վրաս... բայց, աւելցուց իր հրապուրիչ գլուխն օրօրելով, ըսէ՛ նայիմ, Ժիլեօն, կը կարծե՞ս որ հայրս պիտի հաւանի Պիւրիտանին հետ զիս ամուսնացնելու։

— Անտարակո՛յս ըսաւ պառաւը. ո՞ւր պիտի գտնուէր ասպետ մը աւելի կատարուն և աւելի շնորհքով, աւելի քաջ և աւելի... բայց հիմա պիտի հասկնաս հօրդ պատասխանը, քանի որ Վարպետ Բլօտ Լէգօ եկաւ ահա՛։

— Վերջապէ՛ս, գոչեց Միրթիլ. և վազեց թևերուն մէջ նետուեցաւ իր հօրը՝ որ արագօրէն կը յառաջանար. աղջիկն իր կուրծքին վրայ սեղմեց, երկար համբոյր մը դրոշմեց անոր կուսական ճակտին վրայ, և դողդոջուն ձայնով մը մրմնջեց.

— Ձգէ՛ քեզ դիտեմ... միշտ նոյնչափ սիրուն, աւելի սիրուն ըսելու էի... սիրական զաւա՛կս. արդեօք քանի՛ անգամներ քու վրադ մտածեցի

ամիսէ մը ի վեր է որ չկրցայ գալ. դուն ալ քիչ մը մտածեցի՞ր քու հայրիկիդ վրայ...

— Իմ բարի հա՛յրս։ Ինչպէս չմտածէի ձեր վրայ, քանի որ կեանքիս ամէն հաճոյքները ձեզ կը պարտիմ, քանի որ երբեք չեմ ճանչցած մայրս։

Ամպ մը անցաւ Վարպետ Լէօգոյի ճակտին վրայէն, բայց անմիջապէս ինքզինքին գալով, սկսաւ սեղանի մը վրայ դնել իր բերած նուէրները, մետաքսէ գեղեցիկ լաթեր, ակնախտիղ քարերով զարդարուն ոսկեայ գոհարեղէններ զորս Միրթիլ պարզամիտ ուրախութիւնով մը կը դիտէր ու կը շօշափէր։ Ժիլեռնը հարցափորձելով, հարուստ վաճառականը իր վերարկուն ու գլխանոցը հանելով հանգերձ. Վարպետ Բլօտ Լէօգօ իր աղջիկը կը դիտէր, ուրախութենէն ու երջանկութենէն ժպտաչուրթն։

Շուրջ քառասունըհինգ տարեկան մարդ մըն էր խիստ դիմագիծերով, պաղ նայուածքով, մտահոգ ճակտով. խօսելու ատեն խիստ ու կարծր բառեր միայն գործածող, կ'երեւայ թէ հրամայելու վարժուած ըլլալով։

Այս դէմքը իր բարկութեան պահերուն սոսկալի երեւոյթ մը պէտք էր առնէր։

Բայց նոյն միջոցին անուշ դէմք մը առած էր և խորունկ գորով մը կը փայլէր իր սեւ աչքերուն մէջ, որոնք թաղուած էին յօնքերու թանձր խուրձերուն տակ գտնուող ակնակապիճներուն մէջ։

Սրտազեղումներով, հարց ու պատասխաններով կէս ժամ անցաւ. յետոյ մինչ Ժիլեռն ընթրիքին համար սեղան կը պատրաստէր, Վարպետ Լէօգօ մեծ թիկնաթոռի մը մէջ նստեցաւ, իր աղջիկը ծունկերուն վրայ քաշեց, և իր խորունկ նայուածքովը զայն դիտեց։

Միրթիլ կը դողար, կը կարմրէր, կը տրոփէր, կը աժգունէր... Խոստովանութեան այնչափ անուշ վայրկեանը եկած էր։

— Հա՛յր, սկսաւ, այս խոստովանութիւնը յաջորդ օրուան յետաձգելու գաղտնի յոյսով, գէթ քանի մը օր պիտի մնա՞ք այս անգամ։

— Ոչ, զաւակս... ընդհակառակը ամբողջ օր մը իսկ չպիտի կրնամ քու քովդ անցընել, ինչպէս անցեալ անգամ գալուս ալ եղաւ... հարկ է որ վաղն առտու իսկ մեկնած ըլլամ... միայն գիշերը պիտի անցնեմ այստեղ, քանի մը ժամ շնչելու համար այն օդը զոր դուն կը շնչես... երբ քնանաս քունդ պիտի տեսնեմ, և ասիկա պիտի ըլլայ անուշ երեւոյթ մը զոր հետս պիտի տանիմ, մխիթարիչ հրեշտակս, իմ այս թշուառ ու բազմաչարչար կեանքիս մէջ։

— Ո՜հ բարի հայրիկս։ Բայց ինչու չէք դադրեցներ ձեր առեւտուրը։ Ինչո՞ւ համար է այդչափ չարչարանքը, քանի որ պիտի կրնայիք այնչափ երջանիկ ըլլալ։ Բաւական հարուստ չէ՞ք միթէ։

— Իմ առեւտուրս վտանգուած է, ըսաւ Վարպետ Լէօգօ խղճուկ ձայնով մը, մինչ իր սեւ

աչքերը բոցեր կ'առնէին։ Եթէ հիմա գործէ քաշուիմ, ասիկա պարտութիւն մը, կործանում մը, անկարողութեան խոստովանութիւն մը պիտի ըլլայ, և ես չեմ ուզեր... վա՛յ, վա՛յ անոնց որ զիս անդունդին եզրը քշեցին... անոնց պիտի ցուցնեմ, պիտի ապացուցանեմ...

Փլօտ Լէսգօ բուռն շարժում մը ընելով ընդհատեց խօսքը։

Բայց գրեթէ անմիջապէս, իբր թէ սահմռկեցուցիչ գաղափարներ վանելու համար գլուխն օրօրելով, ակնարկը յառեց իր դողդոջուն աջկան վրայ և սկսաւ ժպտիլ անպատմելի գորովով մը։

— Ես խե՛նդ եմ, ըսաւ, խենդ եմ որ այսպէս կը վրդովեմ քեզ։ Հիմակուան բառս մոռցիր, իմ սիրական Միրթիլս... ամէն բան պիտի կատարուի, քիչ ատենէն, այո՛, քիչ ատենէն, կը յուսամ պիտի կրնամ միշտ քու քովդ ապրիլ։ Այն ատենը՝ զաւակս, կ'ուզեմ, ո՛հ, բոլոր զօրութեամբս կը փափաքիմ որ երջանիկ ըլլաս...։ Ամէնէն հարուստներէն, ամէնէն աղէկներէն, նոյն իսկ ամէնէն ազնուականներէն ամուսին մը պիտի փնտռեմ քեզի... մի՛ կարմրիր... ամուսնանալու տարիքդ հասաւ այլեւս... և մտիկ ըրէ՛, կը ճանչնամ երիտասարդ մը որ...

Միրթիլ շատ յուզուած էր։

Գլուխը ծածկեց իր հօրը կուրծքին վրայ, իր թեւերը նետեց անոր վզին շուրջը և որպէս թէ խոստովանութիւնը յանկարծ իր լեզուին ծայրը եկած ըլլար, թոթովեց.

— Հա՛յր, բարի և պատուական հայրի՛կս, մտիկ ըրէ՛ք ինծի։ Ձեզմէ ներողութիւն խնդրելու եմ որ անհնազանդ գտնուեցայ ձեզ...

Վարպետ Լէսգօ յանկարծակի ոտքի ելաւ, Միրթիլը քաշեց տարաւ արծաթէ աշտանակի մը մէջ վառող մեղրամոմէ մեծ ճրագին քով, բռնորէն մէկդի ըրաւ անոր ձեռքերը որոնցմով երեսը կը ծածկէր, անքթիթ և սեւեռուն ակնարկով մը անոր նայեցաւ պահ մը և, ցած ձայնով մը չախեց.

— Մէկը եկա՞ւ այստեղ...

— Այո՛, ըսաւ Միրթիլ շունչի նմանող ձայնով մը։

— Մէկը որ քեզի հետ խօսեցա՛ւ...։ Զինքը նորէն տեսա՛ր... մէկը որ քեզի հետ տեսնուեցաւ օգտուելով իմ բացակայութենէս...։ Մէկը զոր կը սիրե՛ս։

— Այո՛, կրկնեց Միրթիլ։

Վարպետ Լեսգօ գլուխը խոնարհեցուց և անպատմելի դառնութեամբ մը մրմնջեց.

— Ասիկա ալ գլխուս պիտի գար արդէն...

Երազներէս մէկն ալ ահա՛ կը ցնդի... բայց չեմ կրնար ատոր համար քեզ կշտամբել, Միրթիլ. բայց Աստուած չընէ որ քու սրտիդ բաղձանքին հակառակիմ. կը նախընտրեմ մեռնիլ քան թէ տեսնել որ իմ յանցանքիս բերմամբ դուն կուլաս. իմ երա՛զս, կը խորտակեմ զայն. խոստումը զոր տուի, ես պիտի առնեմ...

Միրթիլ փղձկելով սկսաւ հեծկլտալ, որովհետեւ իր հօրը յուսահատ դէմքէն անոր դաղօջուն խառնուածքէն, կը կռահէր թէ նոյն պահուն ի՛նչ անհուն զոհողութիւն մը կ'ընէր անիկա։

— Հա՛յր, սիրական և յարգելի հա՛յրս, ըսաւ. Աստուած, Աստուածածին և Հրեշտակները օրհնեն ձեզ, գորովի այն ապացոյցին համար զոր այս պահուս կուտաք ինծի. Որովհետեւ իմ սիրտիս ընտրածին եթէ չտրուէի, պիտի մեռնէի...

— Այո՛, կը տեսնեմ ատիկա, կը զգամ, առյաւէտ կը սիրես այդ անծանօթը... լաւ ուրեմն, թո՛ղ ըլլայ, ըսաւ Վարպետ Լեսգօ խորունկ հառաչ մը արձակելով. արդէն ի՛նչ կարեւորութիւն ունի եթէ արժանի է ան քեզի։

— Անշուշտ, հա՛յրս. եւ առանց քեզ ճանչնալու իսկ ձեզ կը սիրէ ան. դուք ալ պիտի սիրէք զինքը տեսնելնուդ պէս. շատ բարի, գորովալի է եւ ասկէ զատ, տղու մը պէս զուարթ է... ազնուական է թէ ո՛չ չեմ գիտեր, բայց հպարտօրէն սուր կը կրէ, եւ ամէնէն վեհ ազատորդիներու արժանի մտածումներ ունի. քանի անգամներ ջանաց ձեզ տեսնել։

Իր աղջկան երջանկութեանը հանդէպ Վարպետ Լէսգօ տակաւ կը վերստանար գորովի իր ժպիտը։

— Իր երազները զոհելէ ետք, այլեւս պաշտելի զաւակին ուրախութեանը վրայ միայն կը մտածէր։

Արդէն շատ վստահ էր որ Միրթիլ իր հպարտ ու փափկազգաց բնաւորութեամբը, գեղեցկութեան եւ վեհանձնութեան մասին իր ունեցած խորունկ ըմբռնումովը անարժան մարդ մը ընտրած չէր կրնար ըլլալ։

Անոր իւրաքանչիւր խօսքէն յայտնապէս կը հասկնար թէ խորունկ ու բացարձակ այս սէրը համակ անմեղութիւն էր եւ թէ անծանօթը յարգած էր իր աղջկան անբծութիւնը... եւ արդէն իսկ իր սրտին խորէն կը սկսէր սիրել նոյն անծանօթը։

Միրթիլ՝ երջանկութենէն խելահեղ, գգուանքներով ու համբոյրներով կը ծածկէր զինքը։

Եւ հիմա, ձգելով որ իր սէրն յորդէր, սիրականին վրայ կը խօսէր, հարիւր անգամ կը նկարագրէր զայն, անոր ամէնափոքր խօսքերը կը յիշատակէր, կը պատմէր թէ ինչպէս զիրար տեսեր էին առաջին անգամ, եւ թէ ինչպէս սիրած էր զայն...

— Շատ աղէկ, ըսաւ վերջապէս Վարպետ Լէսգօ յուսաճաճանչ ժպիտով մը, բայց սիրականներու այդ մարգարիտը, այդ փիւնիկը, մէկ խօսքով այդ ազատորդին, որովհետեւ քու նկարագրութիւններուդ նայելով ազատորդի է, եւ ամէնէն վեհ ազատորդիէ մը ուրիշ-բան չկրնար ըլլալ քու խօսեցեալդ, կ'ըսեմ թէ բան մը միայն մոռցար ինծի ըսելու, այսինքն ինծի ըսելու անոր անունը...

— Միրթիլ խնդալէն մարեցաւ, ձեռքերը իրարու զարնելով...

— Անունը Ժան Պիւրիտան է, ըսաւ։

— Ի՞նչ ըսիր, ռռնաց Վարպետ Լէսգօ, որուն դէմքը յանկարծ կապարի գոյն մը առաւ։

— Հա՛յր, կակազեց Միրթիլ սահմռկած, Ժան Պիւրիտան ըսի, խօսեցեալիս անունը։

— Թշուառ աղջի՛կ, որոտաց Բլօտ Լեսգօ, բուռն կերպով ետ մղելով իր աղջիկը։

— Եւ մինչդեռ Միրթիլ՝ սոսկումէն կթոտելով թիկնաթոռի մը մէջ կ'իյնար, հայրը՝ դիմագծերն ահռելի տեսլութեամբ մը ջղաձգուած, սպառնալիքի և ապարէզ կարդալու շեշտով մը բռունցքը դէպի երկինք վերցուցած, կցկտուր, խռպոտ, սոսկալի ձայնով մը կը մռնչէր.

Ժան Պիւրիտա՞ն. Ժան Պիւրիտա՛նն է որ կը սիրե՛ս...

Իր ճերմկցած շրթունքին վրայ անագորոյն ծիծաղ մը պոռթկած։

— Հա՛յր, հա՛յր, հեծկլտած Միրթիլ՝ սոսկումէն ու անձկութենէն խելայեղ. ի՞նչու խելացնորեցաք. գթացէ՛ք, ինքզինքնուդ եկէ՛ք. ո՛հ, զիս կը մեռցնէ՛ք։

Հայրը մօտեցած էր իր աղջկան, անոր երկու դաստակները բռնած և անոր վրայ հակած էր, դէմքը բոցակէզ, ձայնը հեծկլտուքէն կամ կատաղութեան սաստկութենէն խեղդուկ, կ'որոտար.

— Վա՛յ, Ժան Պիւրիտանն է որ կը սիրես. ըսէ՛. իրա՞ւ Ժան Պիւրիտանն է. Թշուառական

աղջիկ. ո՛հ, այո՛, Թշուառական. գիտե՞ս թէ ո՞վ է այդ մարդը զոր կը սիրես. ըսէ՛. գիտե՞ս ատիկա... ո՛չ, չես գիտեր... ես գիտեմ, ե՛ս եւ քեզ ալ պիտի ըսեմ ատիկա...

Այս պահուն, շրջափակին արտաքին դրան երեք ուժգին հարուածներ տրուեցան. անշուշտ այս հարուածները մասնաւոր եղանակով մը զարնուեր էին որ Վարպետ Լէսգօ հասկցաւ, որովհետեւ զինքը ամբողջովին ցնցող սարսուռ մը զգաց, և դուրս խոյացաւ դուռը բանալու համար։

Սոսկումէն և յուսահատութենէն շնչասպառ Միրթիլ նուաղեցաւ մրմնջելով։

— Ո՜հ իմ սիրական Պիւրիտա՛նս։

Վարպետ Լէսգօ մէկ ոստումով անցած էր Վարդաստանը։

— Դուն այստե՛ղ. Թրիսթան, ռռնաց Բլօտ Լէսգօ, խորունկ մտատանջութեամբ մը. ի՞նչ կայ որ...

Մարդը ծռեցաւ փլաման օթոցներու հարուստ վաճառականին ականջին և արագօրէն քանի մը բառ ըսաւ. որոնք սարսռացուցին զինքը.

— Ձեզի համար ալ ձի մը բերի աւելցուց մարդը իր խօսքն աւարտելով։

Աղէկ. ըսաւ Բլօտ Լէսգօ, ինծի սպասէ՛...

Խոյացաւ սրահ գնաց, և առանց ուշադրութիւն ընելու նուաղած իր աղջկան, Միրթիլի քովը փութացող պառաւ սպասուհիին թեւը բռնեց.

— Ժիյեօն, ըսաւ անհեքիօրէն պաղ ձայնով մը,

ինծի մօտիկ ըրէ. քու անփութութեանդ երեսէն դժբախտութիւն մը կը հասուածէ գլխս, և դժբախտութիւններուն ալ ամէնէն սոսկալին. աղջիկս կը սիրէ մարդ մը զոր պիտի սպաննեմ կամ որ զիս պիտի սպաննէ. Ժիլեօ՛ն, մահուան արժանի ես...

— Անուշի՛կ Յիսուս, Բարեխօ՛րս Տէրս...

— Լռէ, և մօտիկ ըրէ՛: Եթէ հրամաններս ճշդիւ կատարես, պիտի ներեմ քեզ:

— Հրաման ըրէ՛ք, ի՞նչ ընել պէտք է. կրակը նետուի՞մ թէ...

— Լռէ՛. պարզապէս պէտք է ամէն բան պատրաստել որ այս գիշեր իսկ աղջիկս տանիմ այս տեղէն. երկու ժամէն պիտի դառնամ մինչև այն ատեն նժոյգները քշէ, շղթաները կապէ, դուռները ամրափակէ. եթէ այդ Պիւբիտանը գայ, դուռը մի՛ բանար: Այս միայն կ'ուզեմ քեզմէ, երկու ժամ հսկողութիւն, և պիտի ներեմ քեզ, ապա թէ ո՛չ, պիտի մեռնի՛ս... երկու ժամուան մէջ ամէն բան պատրաստ ըլլայ Միրթիլը մեկնելու համար:

Պառաւին պատասխանին առանց սպասելու, Վարպետ Բլօտ Լէսգօ, Ժիլեօնի կրաւորական հնազանդութեան վրայ վստահ, ցատկեց մինչև դուռը, մէկ ոստումով հեծաւ այն ձիուն վրայ զոր մարդը բերած էր և սանձարձակ նետուեցաւ կեդրոնը:

Քիչ ետքը՝ ձիէն կ'իջնէր տեսակ մը պալատի կամ ամրոցի առջև. անցախօս մը կ'ըսէր պա-

հակներուն, բակէ մը կ'անցնէր. սանդուխէ մը կ'ելլէր և յախուռն կերպով կը խոյանար չքեղ սրահներուն մէջ:

Վերջապէս հասաւ բարձր դրան մը առջև ուր բարապան մը կը հսկէր:

Վարպետ Լէսգօն տեսնելուն պէս՝ բարապանը փութաց, դուռը բացաւ և բարձր ձայնով ծանոյց.

— Պարոն Նախարարապետը՝ Անկէրան տը Մարինի:

V

ԳԱՂՏՆԱԼԻ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լուվրին շատ մօտիկ էր Ֆրօմանթէլ կամ Ֆրուամանթէլ փողոցը, նեղ անցք մը որուն մէջ երկու ձիաւորներ հազիւ թէ կրնային իրարու դէմ ելլել. Որովհետև այն ատեն փողոցները շատ նեղ էին. Բարիզ տակաւին չունէր այն գեղեցիկ վիճակը զոր ապա պիտի ստանար Ֆրանսուա Ա.ի օրով և կատարելապէս փայլիլ պիտի սկսէր Հանրի Դ.ի օրերուն:

Փողոցին կէսին մօտ կը գտնուէր շրջափակ մը, որուն խորը կը բարձրանար ընդարձակ և ամրակուռ շէնք մը. բարձր և հաստատուն պատերով եզերուած էր շրջափակը և ալ աւելի զգուշութեան համար խաչաձև հաստ ձողերով տասը ոտք բարձրութեամբ

երկաթեայ վանդակապատ մըն ալ աւելցուցած էր նոյն պատին գագաթը։

Այս շէնքէն և երբեմն ալ անոր բակէն սոսկալի մռնչիւններ կը բարձրանային։ մանաւանդ ամառը, երբ օդը ելեքտրականութեամբ լեցուէր, այս տարօրինակ ձայները ահագին վայնասուն մը կը կազմէին որ ահուդողի կը մատնէր բոլոր շրջակայքը։

Այս շէնքը Ն. Վեհափառութեան առիւծներու բնակարանն էր. գառագեղ մըն էր որ կը պարունակէր երկոտասանեակ մը ընտիր վայրի անասուններ, զորս Թագուհին ամէն ժամանակ անոնց այցելութիւն կուտար։ Թագուհին չափազանց կը սիրէր մօտէն դիտել այս ամեհի գազանները։

Առիւծներու շրջափակին ձախ կողմը կը ցցուէր հինաւուրց ապարանք մը որ առնուազն Սէն-Լուի Թագաւորին օրը շինուած ըլլալու էր, ապարանք մը՝ ըստ երեւոյթին լքուած, փոսերը լեցուած, շրջապատը ժամանակ անցնելով փլփլկած, պատուհանները փակուած և երբէք չի բացուած. ինչպէս կը յիշէին դրացիները. ապարանք մը որ ատենին շատ շքեղ եղած ըլլալու էր և ուր կը մտցնենք ընթերցողը իրիկունն իսկ այն օրուան որ Մօնֆօքօնի բլուրին վրայ. Ժան Պիւրիտան, Ֆիլիբ և Կօթիէ տ'Օնէ նախատեցին ու կռիւի հրաւիրեցին Անժէռան տը Մառինեին։

Այնտեղ առիւծներու շրջափակին վրայ նայող

և լաւ վիճակի մէջ պահուած սենեակի մը մէջ էր որ վրան շիշեր և արծաթէ գաւաթներ կրող սեղանի մը շուրջ կը գտնենք այդ երեք արժանաւոր ընկերները։

Պիւրիտան նրբամարմին և նոյն իսկ նիհար էր, բայց վայելչակազմ էր։ Գորշ գոյնով իր աչքերը, աւելի ննջամէտ՝ քան թէ երազկոտ կամ գորովալի, իր յանդուգն և աւելի գրգռիչ երեւոյթը, նուազ բարեացակամ և աւելի ծաղրող իր ժպիտը, իր կծու խօսուածքը և իր մտրակող շարժուձեւերը զինքը կատարեալ ստահակ մը պիտի ընէին այն դարուն ուր կռուարարներն ու արկածախնդիրները կը վխտային, բայց անոր այս ամբողջութիւնը սրբագրուած էր դէմքին նրբութեանը և իր ձեւերուն անգիտակից մէկ արժանապատուութիւնովը։

Ֆիլիբ տ'Օնէ 26 տարեկան մը ըլլալու էր։ Անուշ և խորունկ աչքերով, շատ ազնիւ գեղեցկութիւն ունեցող դէմքով, կատարուն ազնուութիւն ունեցող շարժուձեւերով երիտասարդ մըն էր։ Անոր վրայ կար այն տեսակ մը մելամաղձութիւնը որ դիտելի է բուռն և գրեթէ ախտաբորբոք զգայնութիւններ ունեցող անձերու վրայ, որովհետեւ կը թուէր թէ թրթռուն զգայնութիւն մը ունէր։ Մինչ հասակով սքանչելիօրէն վայելչակազմ էր. շարժուձեւերու, հագուստ կապուստի և խօսուածքի գերընտիր նրբութիւն մը ունէր։

Իր եղբօրմէն երկու տարու պզտիկ, և անկէ

աւելի մեծղի, աւելի ուժով, Կօթիէ յայտնի կերպով մը կը հակառակէր Ֆիլիբին:

Այս երրեակը տեղաւորած ըլլալով կրնանք համարձակութիւն ունենալ մօտենալու այս պատուաւոր ընկերութեան որ կոչուած է պատմութեան գործօն դերը կատարելու:

— Վա՛յ զարչելի, կը գոչէր Կօթիէ արձակելով ծիծաղ մը որ արիւն կը համախմբէր իր դէմքին վրայ, մինակ նորէն տեսնելու համար Մարինեքի այն անպիտան երեսը, կամովին պիտի ընդունէի տէգի կամ տապարի հարուածներ:

— Կը զղջա՞ք ուրեմն այս առտուան ձեր գեղեցիկ արիութեանը վրայ, ըսաւ մեղմօրէն Ֆիլիբ տ'Օնէ:

— Ո՛չ, սիրելի բարեկամս, կարծեմ ինծի չէ որ կ'ըսէք, ես բանի մըն ալ չեմ զղջար եթէ նորէն ըսել պէտք ըլլայ, դարձեալ կ'երթամ ձեզ հետ. բայց դարձեալ շատ մեղք է որ մեզի պէս երեք գեղեցիկ ու բարեկամ երիտասարդներ, որոնք ապրելու համար միայն եղած են, երթան գլուխնին դնեն կառափնատին վրայ:

— Բէ՛հ, ըսաւ Կօթիէ, Մարինեի չպիտի համարձակի: Բովանդակ Բարիզ ոտքի պիտի ելլէր մեզ պաշտպանելու համար Պիւրիտա՛ն, կառափնատեղի չպիտի տարուինք, և մեր գլուխները պիտի մնան մեր ուսերուն վրայ:

— Եթէ երբեք չկախուինք, կամ ողջ ողջ չքերծուինք, կամ Կրէվի հրապարակին վրայ չայրուինք..

կամ մինչեւ մեռնինք, հաւատաքննութեան չենթարկուինք, և մեռնելու այս բազմազան եղանակները այն հազարաւոր միջոցներուն քով զորս տրամադիր ունի Մարինեի:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք. Պիւրիտա՛ն, ըսաւ Ֆիլիբ:

— Սա թէ Մարինեի ապահովաբար դատապարտած է մեզ, ինչպէս որ մենք ալ զինքը դատապարտեցինք. և թէ հիմա հարկ է որ ինքզինքնիս պաշտպանենք... Յարձակում ըրինք, հակայարձակումը սոսկալի պիտի ըլլայ. ցերեկը բարի, երես երեսի հրապարակաւ յարձակեցանք. գիշերը, դաւաճանօրէն է որ պիտի կատարուի հակայարձակումը... պատերազմի մը բռնուեցանք որուն մէջ ամենեւին դադար չպիտի ունենանք:

— Ա՜խ, Պիւրիտան, որո՞ւն հոգն է թէ ի՞նչ պիտի ընէ Մարինեի: Մենք անոր ըրինք ինչ որ բեռ եղած էր մեր սիրտին վրայ. ուղղամիտ կերպով կանխաւ ազդարարեցինք թէ մտադիր ենք արդարութիւնը տեղը բերել. կռիւի հրաւիրեցինք զինքը... իմ մասիս. ես այս առտուընէ ի վեր աւելի թեթեւութիւն կը զգամ. դո՛ւք մանաւանդ, դո՛ւք աւելի երջանիկ ըլլալու էք... դուք որուն բախտաւորութեանը կը նախանձիմ... որ ազատեցիք զինքը... որ խօսեցաք անոր հետ... որ մօտէն տեսաք զինքը...

— Ո՞րու համար կ'ըսես, հարցուց Պիւրիտան:

— Թագուհի՛ին պատասխանեց խուլ ձայնով մը Ֆիլիբ տ'Օնէ. մինչդեռ տարօրինակ տժգունութիւն մը կը պատէր իր դէմքը:

— Իրա՛ւ է, ըսաւ Կօթիէ՝ իր գաւաթը լեցնելով, թագուհին պարտաւոր է մեզ պաշտպանել, քանի որ զինքը մենք ազատեցինք. մենք կ'ըսեմ որովհետեւ Պուրիտան ըսելով մենք կը հասկցուինք, եւ մենք ըսելով՝ Պուրիտանը, անկարելի է որ Տիկին Մարկրիթ չգիտնայ այս մանրամասնութիւնը:

Պուրիտան Ֆիլիբ տ'Օնէի ձեռքը բռնեց:

Այսպէս ուրեմն, ըսաւ, այդ թշուառական կիրքին միշտ ենթակա՞յ ես։

— Մի՛շտ, Պուրիտա՛ն եւ աւելի սաստկացած է այն աստիճան որ զիս մարդոց ամէնէն թշուառն ըրած է, պատասխանեց Ֆիլիբ հեծկլտուքը զսպելով:

— Խմէ՛, ըսաւ Կօթիէ՝ համակերպող շեշտով մը. եւ, երբ կը տեսնեմ որ սիրահարեր եմ, մինչեւ որ սեղանին տակ գլորիմ կը խմեմ ու կը խմեմ. արթննալուս այլ եւս բան մը չեմ ունենար, բժշկուած կ'ըլլամ. կը տեսնե՞ս թէ որչափ պարզ է:

Ֆիլիբ ետ հրեց այն գաւաթը զոր եղբայրն իրեն կ'երկարէր. ու ապա տեսակ մը կատաղութեամբ՝ խլեց գաւաթը եւ մէկ ումպով պարպեց զայն, անմիջապէս նորէն լեցուց ու պարպեց, իբր թէ իրաւ ուզէր խեղդել իր յուսահատութիւնը:

— Է՛յ կեցցե՛ս, գոչեց Կօթիէ հիացած:

— Պու իտա՛ն, շարունակեց Ֆիլիբ ջղաձգօրէն սեղմելով երիտասարդին ձեռքը, թշուառական կիրք ըսիք, ատիկա իրաւ է, որովհետեւ այս կիրքէն պիտի մեռնիմ. երբ կը մտածեմ, երբ միտքս կը բերեմ թէ բաւական տխմար մըն եմ

որ Ֆրանսայի թագուհին կը սիրեմ, վայրկեաններ կան որոնց միջոցին գլուխս պատին զարնելով ջախջախել, կամ սուրովս սիրտս ծակել, անկէ խլել փորձելու համար այս զարմանալի տառապանքը, սէրը. գիտէ՛ք Պուրիտա՛ն, գիտէք թէ թագուհիին մէկ ժպտին համար պիտի մեռնէի գիտէ՛ք, ո՛հ, գիտէք թէ նէ եթէ հրամայէր ինծի ներել հայրս եւ մայրս սպաննողին, հայր ու մայր պիտի մոռնայի, եւ պիտի սկսէի սիրել Մարինեին. գիտէք թէ առտու իրմէն յիշատակ մը ունենալու համար, իր մեկնումէն ետք կոտրուած կառքին շուրջ դրուած պահակներու չզգալէն անցած եւ բարձիկներուն վրայ մոռցուած սա թաշկինակը գողցայ որ կուրծքիս վրայ պահեր եմ եւ սիրտս կ'այրէ. գիտէք թէ իր պզտիկ թաշկինակը ամէն տեղ եւ միշտ զիս կը հետապնդէ, թէ կը զգամ որ տակաւ պիտի մեռնիմ, որովհետեւ գիտեմ թէ այն պատկերն է, այն ամէնքը զոր երբեք չպիտի ունենամ իրմէ...

Ֆիլիբ տ'Օնէ ձեռքովն աչքերը փակեց եւ ձգեց որ պոռթկան իր հեծկլտուքները։

— Իրա՛ւ որ, խաչոր մռնչեց Կօթիէ. հորթի մը պէս պիտի լամ հիմա. Էյ, ի՞նչ սատանայի գործ է աս, կ'ուզե՞ս որ երթամ բերեմ քու Մարկրիթդ. անմիջապէս Լուվր կը վազեմ, կը բռնեմ զինքը եւ քեզի կը բերեմ... արդէն սիրահարուելուն չափ ահռելի բանի մը գոյութիւնը չեմ գիտեր. . ես ալ, սիրահարուած եմ:

— Քանի՞ վայրկեանէ ի վեր, հարցուց Պիւբիտան։

— Իրա՛ւ որ քանի մը ժամէ ի վեր։

— Որո՞ւ սիրահարեցաւ.ք նայինք, իմ արժանաւոր Կօթիէս։

— Պլանշ և Ժան իշխանուհիներուն, ըսաւ Կօթիէ անխռով։

— Երկուքի՞ն ալ մէկտեղ...

— Բայց այո՛․ ինչո՞ւ համար չըլլար, քանի որ օրիորդները՝ երկուքն ալ սիրուն են հաւասարապէս․ և յետոյ, քանի որ եղբայրս Թագուհի մը կը սիրէ, ես ալ պակաս չեմ կրնար ընել և հաւասարակշռութիւնը պահելու համար երկու իշխանուհի սիրելու եմ։

Պիւբիտան գլխու շարժումով մը վաւերացուց սիրային այս թուաբանութիւնը։

Նոյն պահուն՝ քովի շրջափակէն մռնչիւններ բարձրացան և լսուեցաւ ձայնը մարդու մը որ կ'որոտար․

— Հանդի՛ստ, Պրիւթուս, հանդի՛ստ Ներոն։ Ապա թէ ոչ երկժանին կուգայ։

— Ի՞նչ է աս, հարցուց Պիւբիտան։

— Ասիկա՛, ըսաւ Կօթիէ, Թագուհիին առիւծներն են որ կը կատաղին, և անոնց պահապանը՝ պատուական Սթրակիյոն որ կը սաստէ զանոնք։ Աստուած թո՛ղ իմ խերս անիծէ, եթէ առիւծներուն ձայնը մարդուն ձայնէն աւելի չեմ սիրեր։

— Պիւբիտա՛ն, ըսաւ Ֆիլիփ, առիւծին մռնչիւնը լսեցի՞ք։ Երեւակայեցէ՛ք թէ ատիկա սրտիս մէջ

թաղուած սէրիս ձայնն է․ այդ վայրի գազաններուն կը նախանձիմ, Պիւբիտա՛ն․ ինձմէ աւելի երջանիկ կը նկատեմ զանոնք։ Որովհետեւ նէ զանոնք տեսնելու կուգայ, զանոնք կը գգուէ իր նայուածքովը, անոնց հետ քաղցրութեամբ կը խօսի... և այն ատեն ես, սա պատուհանին ետեւը պահուըտած կուլամ որ մարդ ծներ եմ...

— Մա՛րդ, ըսաւ Պիւբիտան․ այո՛, ջանացէ՛ք, մարդ ըլլալ, Ֆիլիփ, գիտեմ թէ ինչ կը նշանակէ սիրելը․ ես ալ, եթէ կարելի չըլլար որ իմ սիրածս իմս ըլլար, ինծի կուգայ որ շատ դժբաղդ պիտի ըլլայի։ Բայց ինծի այնպէս կուգայ նաև թէ ասոր համար չպիտի մոռնայի այն վտանգը որուն ենթակայ են բարեկամներս։

— Իրաւունք ունիք, գոչեց Ֆիլիփ տենդագին կերպով․ կը մոռնամ թէ այս առտուընէ ի վեր միեւնոյն բախտով կապուած ենք, պարտաւոր ենք քեզ նուիրուելու... Ներեցէ՛ք բարեկամս։ Սոսկալի պայքարի մը ձեռնարկեցիք, և մեռնելու մասին մտածելէ առաջ, հարկ է յաղթել։

— Տեսա՞ր, եթէ այդպէս ըլլաք, կը սիրեմ ձեզ, արիօրէն պատրաստ՝ վտանգին դիմագրաւելու, Մարինեիին հետ չափուելու կարող․ մտիկ ըրէ՛ք թէ ինչ ընել մտադիր եմ․ ապահովաբար Մարինեի չպիտի գայ Բրէ-օ-Քլէռ մարգը, բայց ապահովաբար բազմաթիւ լրտեսներ ու աղեղնաւորներ պիտի ղրկէ հոն քեզ ձերբակալել տալու համար, որովհետեւ աղէկ գիտէ որ պիտի երթանք մենք։ Ուստի

պատրաստ կեցէք. ամենեւին փափաք չունիմ Շաթըլէի կամ Թամբլի մութ բանտերուն մէջ թառամելու, և կը պատրաստեմ պաշտպանութիւն մը որուն վրայ պիտի խօսուի, կ'երդնում ատոր համար:

— Աստուածդ սիրե՛ս, մռնչեց Կօթիէ խանդավառուած.

— Այս իրիկուան համար իսկ ժամադրութիւն տուած եմ քանի մը աղէկ տղոց հետ. Բրէ-օ-Բլէօ մարդը պիտի երթանք թագաւորն իր Լուվրին մէջ գողցնելու կարող մարդոց հետ:

— Վա՛յ, վա՛յ, գոչեց Կօթիէ բռունցքի հարուած մը իջեցնելով սեղանին. կ'երեւայ թէ քիչ մը պիտի չարչարենք դարձեալ պարոնները: Վա՛յ գարշելի, մինչեւ որ ես մինակս անոնցմէ քսան հատ չի սատկեցնեմ՝ գոհ չպիտի ըլլամ, և թէ անոնց քսան զոյգ ականջները չկեցնեմ իրենց ողջ մնացած ընկերներուն, հանգիստ չպիտի ըլլամ...

— Մնաք բարով ուրեմն, ըսաւ Պիւրիտան և ոտքի ելաւ. եթէ մենամարտի մեր հրաւէրովը Բարիզը զարմացուցինք, ա՛լ աւելի պիտի հիացնենք զայն երբ Բրէ օ-Բլէօ երթանք. բայց մինչեւ այն ատենը անխոհեմութիւն ընելու չէ, նոյն իսկ Թագուհին տեսնելու չէ Ֆիլի՛բ, նոյն իսկ իշխանուհիներուն վրայ զմայլելու համար, Կօթիէ՛: Եթէ դուրս ելլէք մինչեւ ձեր ակռաները զինուեցէք. եթէ կապելայ երթա՛ք, առաջ գինեպանը թո՛ղ խմէ ձեզ համար լեցուցած գինիէն. եթէ փողոցը մէկը ձեզ մօտենալ ուզէ, նախ սուրը քաշեցէք և

ապա խօսեցէք անոր հետ, որովհետեւ Թոյնը և դաշոյնը սիրական զէնքերն են Անկէռան ու Մարինեփի և խորհեցէք որ այդ մարդը եթէ մտածումով հեռուէն սպաննելու կարող ըլլայ, վայրկենաբար չանթահարուած պիտի ըլլայիք:

Եւ Պիւրիտան դուրս խոյացած ըլլալով Կօթիէ ոտքէն մինչեւ գլուխը սարսռալով դրան քով փութաց շղթաները անցնելու և նիգերը քշելու համար:

Ցանկարծ դուռը բաղխեցին:

Կօթէի տ'Օնէ իր եղբօրը չափ և Պիւրիտանի չափ քաջասիրտ էր. բայց արագ սարսուռ մը, չարժում մը զգաց իր ողնայարին մէջ. Պիւրիտանի այս խօսքէն ետք, այս անակնկալ այցելութիւնը այս լքուած ապարանքին մէջ, ուրտեղ իրենց ներկայութիւնը ո՛չ ոք գիտէր տեսակ մը նախապաշարեալ սոսկում կ'ազդէր իրեն:

-- Ո՞վ է ան, որոտաց.

— Մէկը որ կը փափաքի կարեւոր գործի համար տեսակցիլ Ֆիլիբ և Կօթիէ Տիարաց հետ:

— Սատանային ծակը գնա՛. որոտաց Կօթիէ:

— Բա՛ց, ըսաւ Ֆիլիբ պաղ կերպով մը:

Կօթիէ սուրը քաշեց և ապա դուռը բացաւ: Դիմակաւոր կնգուղաւոր մարդ մը կեցած էր դուրսը, որ խորին խոնարհութիւն մը ըրաւ հեզնական յանգանք մը ընծայելով.

— Ինչէն գիտէք թէ այս իրիկուն այստեղ ենք, հարցուց Ֆիլիբ զուր փորձելով հասկնալ մարդուն ինքնութիւնը:

— Ի՞նչ պէտք կայ ատոր, քանի որ ձեզ գտայ. էական կէտն աս է։

— Մտէ՛ք...

— Աւելորդ է. միայն քանի մը բան պիտի ըսեմ ձեզ...

— Ըսէ՛ նայինք, նոյն իսկ եթէ ըլլաս Սադայէլը որ եկած ես մեզ դժոխք տանելու համար՝ գոռաց Կօթիէ։

Մարդը սարսռեցաւ։

— Խօսեցէ՛ք, բարիկան, ըսաւ Ֆիլիբ։

Այն ատեն անծանօթն անոնց կողմը ծռեցաւ և մրմնջեց.

— Ահռելի վտանգ մը կը սպառնայ ձեզ. սոսկալի թշնամի մը ձեզ կը լրտեսէ. կ՚ուզէ՞ք խոյս տալ այս վտանգէն. կ՚ուզէ՞ք գտնել թշնամին։

— Կը գուշակեմ թէ ի՛նչ բանի և ո՞րուն մասին կը խօսիք բայց դուք ո՞րուն անունով կու գաք:

— Զօրաւոր անձի մը անունով. որ այս առտու ձեզ տեսաւ Մօնֆօքոնի մէջ և որ մահուան չափ կ՚ատէ անիկա զոր դուք ալ կ՚ատէք. եթէ կը փափաքիք լուծել վրէժը ձեր խողխողուած հօրն մօրը, այս իրիկուն ժամը տասնին գացէք Սէն գետին թումբերուն վրայ և հետեւեցէք մարդու մը որ ձեզ պիտի ըսէ «Մարինեի» և որուն դուք պիտի պատասխանէք «Մօնֆօքօն»,

— Սէնի ո՞ր գետափին վրայ գտնուելու ենք:

— Նէլի աշտարակին ստորոտը։

Այս խօսքը ըսելով անծանօթը առաջինէն աւելի

խորին երկրորդ ողջոյն մը տուաւ և անհետացաւ Օնէլի հնամենի ապարանքին խարխուլ սանդուխին խորը. ապշած վիճակի մէջ ձգելով երկու եղբայրները։

Պուրիտան իր բարեկամներէն զատուելէ ետք մտած էր Ֆրուամանթէլ փողոցը՝ շուկային կողմը երթալով. բայց հազիւ թէ տասը քայլ յառաջացած էր ու կին մը անկիւնէ մը դուրս ելլելով. իրեն մօտեցաւ, անոր թեւին դպաւ և մրմնջեց.

— Բարի՛ իրիկուն, Ժան Պուրիտան։

Պուրիտան ձեռքը սուրին տանելով արագ ակնարկ մը նետեց, բայց տեսնելով որ փողոցը կատարելապէս խաղաղիկ և ամայի էր, ակնարկը սեւեռեց իրեն հետ խօսող կնոջ վրայ։

Անթափանցելի էր նէ, գլուխն իր կնգուղովը ծածկուած և անկէ զատ դիմակաւոր ալ էր։

— Հէ՛յ, հարցուց Պուրիտան. կախարդուհի՞ ես դուն, որ իմ անունս գիտես։

— Թերեւս, ըսաւ կինը խուլ ձայնով մը։

— Բէ՛հ. ի՞նչ կ՚ուզես նայինք ինձմէ. եթէ գիշերային հանդէսի մը պիտի հրաւիրես զիս, ինչ որ պիտի խնդրէի որ հրաւէրդ ուրիշ ատենի յետաձգես, որովհետեւ շատ ստիպողական գործ ունիմ...

— Պուրիտա՛ն, ըսաւ կինը, կ՚ուզե՞ս յաղթել Մարինեիին, կ՚ուզե՞ս որ այս թշնամիին կեանքը քու ձեռքիդ մէջ ունենաս, այս թշնամին որ քեզ

չպիտի նէրէ, որ քեզ կը լրտեսէ, և որ արդէն քեզ բանել տուած պիտի ըլլար եթէ զօրաւոր կամք մը քեզ չազատէր... այսօրուան համար:

— Մարինեին յաղթե՛լ, անշուշտ կ'ուզեմ ատիկա:

— Պիւլիտա՛ն, աղքատ ես և ապագադ ապահոված չես. կ'ուզե՞ս մէկէն ի մէկ ձեռք բերել հարստութիւն և պատիւներ միանգամայն:

— Ա՛տ ըսածդ ալ բաւական գործիս կ'ուգայ. ոսկի՞ է բերանդ ի՞նչ է, բարի կին.

— Լա՛ւ ուրեմն, այն զօրաւոր անձը որուն մասին կը խօսէի, քեզ կ'ըսպասէ այս իրիկուն, ժամը տասնումէկէսին, նոյն պահուն ժամադրավայրը գտնուիր և այնտեղ մէկը քեզ պիտի ըսէ «Մարինեի» դուն ալ պիտի պատասխանես «Մոնֆոքոն»:

— Ո՞ւր է նայինք այդ ժամադրավայրը.

— Նէլի Աշտարակին ստորոտը...

Այն ատեն անծանօթ կինը խոնարհութիւն մը ըրաւ և արագօրէն, լռիկ մնջիկ հեռացաւ ստուերի մը պէս:

Պահ մը հետեւինք իրեն:

Լուվր մտաւ և հոն՝ պահակները սոսկումով խառն տեսակ մը յարգանքով դիտեցին զինքը, անցաւ բակերէ, հասաւ ծածուկ սանդուխ մը. ուրկէ վեր ելաւ, և վերջապէս մտաւ ճեմելիի մը մէջ. որուն խորը կար աղօթարան մը՝ ուր տժգոյն ու բարախուն կին մը կը սպասէր:

— Եղա՞ւ, Մապէլ... մրմնջեց աղօթարանի բնակչուհին սարսռալով.

— Այո՛, Վեհափառ, պատասխանեց Մապէլ անուն կրողը:

Պուրկոնեի Մարկրիթը այն ատեն հրաժեշտի կարճ նշան մը ըրաւ, և փառաշուք իր կուրծքին բաբախումները ձեռքերովը հանդարտեցնելով, դուրս ելաւ աղօթարանէն:

Մապէլ հետեւեցաւ անոր մինչեւ որ անհետացաւ:

Այն ատեն ձգեց որ կնգուղը իյնայ, դիմակը քաշեց հանեց, և դէմքը երեւցաւ. սառնորակ և աչքերուն շողիւններովը միայն ոգեւորուած:

Եւ կշտամբեց իւրովի:

— Գնա՛, անմիտ Թագուհի՛, ինծի վստահիր. ձգէ որ աղէկ մը հիւսեմ այն ցանցը զոր լարեր եմ քու շուրջդ... երբ ժամանակը գայ. բառ մը միայն պիտի ըսեմ, նշան մը միայն պիտի տամ որպէսզի գեղեցիկ գլուխդ իյնայ դահիճին կացինին տակ. բայց հարկ է որ նախ տառապիս՝ ինչպէս որ զիս տառապեցուցիր. արդեօք քէն առնելէն պիտի ըլլա՞ս, ինչպէս որ ես եղայ... և այն ատեն...

Հեծկլտուք մը ընդմիջեց անոր խօսքը:

Երկար ատեն նոյն տեղը մնաց, անշարժ ու մտածկոտ յետոյ յամրօրէն երկու ձեռքերը տարաւ իր տառապած ճակտին:

Եւ ո՛վ որ նոյն պահուն անոր քովը գտնուէր,

պիտի իմանար որ չատ ցած ձայնով սա բառերը կը հեծկլտար․

— Այդ Պիւրստանին անունը Ժան է․․ իմ ալ պզտիկիս անունը Ժան էր․․․

VI

ԱՆԿԷՌԱՆ ՏԸ ՄԱՐԻՆԵԻ

Միրթիլի հայրը՝ որ ինչպէս տեսանք, հապճեպով մեկնած էր Վարդապետանէն, ներս մտաւ այն մեծ սրահէն, որուն դուռը բացեր էին իր առջեւ։

Խիստ քալուածքով մը ներս մտած էր, իբր մարդ մը որ վարժուած էր տեսնելու ամէն գլուխներու խոնարհիլը իր անցնելու ատեն։

Լուվրի առջեւ, պարզապէս իր վրայէն նետած էր այն վերարկուն զոր հագած էր Վարդապետան երթալու համար, և զէնքը կանչելու եղող ծառան Թրիսթան իրեն տուած էր երկաթէ խաչաձեւ երախակալով իր ծանր սուրը զոր մէջքէն կախած էր։

Լուի Ժ․ ոտքի վրայ կեցած, տժգոյն և գրգռուած, կոմս Շառլ տը Վալուա՝ յաղթանակի ժպիտով մը ժպտուն, սպարապետը ինչպէս նաեւ ազնուականներ և իշխաններ, որոնք ամէնքն ալ հակած էին սեղանի մը չուրջը, որուն վրայ դրուած արկղիկ մը կը դիտէին, ոռսկումով իրենց գլուխը ճօճելով։

— Վեհափա՛ռ տէր, ըսաւ Անկէրան տը Մարինեի, ահաւասիկ պատրաստ եմ Ձեր Վեհափառութեան հրամաններուն։

— Աստուածամայր վկա՛յ, մէկ ժամէն աւելի է որ ձեզ կը սպասեմ, պարո՛ն։

— Ձեր վեհափառութիւնը պիտի բարեհաճի ներել ինծի։ Ապարանքէս հեռու տեղ մը կը գտնուէի։ Սպասաւորէ մը իմանալով որ թագաւորը զիս կը կանչէր ծանրակշիռ գործի մը համար, ամէն բան ձգելով վազեցի։

Մարինեի կը սպասէր, ձեռքը կրթնցուցած իր պատերազմական սուրի երախակալին, և խորին ակնարկ մը կ'ուղղէր, ներկայ իշխաններուն վրայ։ Ամէնքն ալ անդին դարձուցին իրենց գլուխները, միայն Ժօֆրուա տը Մալէթռուա իրեն նայեցաւ չեղակի և անըմբռնելի նշան մը ըրաւ․ այս նշանին վրայ Մարինեի տժգունեցաւ, բայց յօնքերը պռստուն, սպառնական, գրգռուած դիրք մը առաւ։

Լուի Թագաւորը, զոր Բարիզի քաղքենիները նոյն ատեն իսկ Ցամառ մականունով որակեր էին, կ'երթար, կուգար, խուլ անէծքներ կը մռլտար, իր անցքին վրայ թանկագին ապակեղէններով լեցուն սեղանի մը հանդիպեցաւ․ ոտքի բուռն հարուածով մը գետին տապալեց սեղանն ու ապակեղէնները․ պատուհանին առջեւ հասնելուն՝ բռունցքի ահագին հարուած մը տուաւ ապակիներուն, որոնք կտոր կտոր եղան․ Թագաւորին ձեռքը արիւնեցաւ, և Լուի Ժ․ սկսաւ հայհոյել, մռնչել, հայհոյանքներ

որոնք պիտի ապշեցնէին Անիի ճարտարներն իսկ։

Անիծեալ սատանա՛յ, որոտաց, անիծեալ ըլլար մորս ալ գանգը որ զիս աշխարհ չի բերեր. Ինծմէ թշուառ թագաւոր մը կա՞յ արդեօք աշխարհի վրայ. կ'ուզեն վատօրէն մեռցնել զիս. կ'ուզեն որ շունի մը պէս փողոցի մը մէկ անկիւնը սատկիմ։

Նորէն լուտանքներ, որոնց յաջորդեցին դարձեալ թիկնաթոռներուն և կարասիներուն տրուած կիցեր և ամէն տեղ իջուցած բռունցքի հարուածներ։

Մէկ քանի վայրկեանի մէջ՝ դահլիճը աւերակ վիճակ մը առաւ իբր թէ թալանող աւազակներու խումբ մը հոն արշաւած ըլլար. աթոռներ տապալած, յախճապակիները կտոր կտոր եղած, վարագոյրները պատռտած էին...

Հանդարտ ու լրջադէմ Մարինեի կը սպասէր զայրոյթի այս յորդումին վերջաւորութեան։

Վերջապէս՝ Լուի Ժ. նախարարապետին վրայ քալեց, թեւերը խաչաձեւեց և որոտագին ձայնով ըսաւ.

— Գիտէ՞ք ինչ տեղի կ'ունենայ, պարո՛ն։

— Վեհափառ Տէ՛ր, ըսաւ Մարինեի, Բարիզ ուրախութեան մէջ է, թագաւորութիւնը հանդարտ վիճակ մը ունի, ահա թէ ինչ տեղի կ'ունենայ։ Մնացածին համար, չեմ գիտեր թէ մնացած բան մը կա՞յ։

— Չէ՞ք գիտեր. դուք որ պարտաւոր էիք

գիտնալ, դուք չէք գիտեր թէ զիս սպաննել, խողխողել կ'ուզեն։ Ժամ մըն է որ ասիկա կը պոռամ ձեր երեսին. եկէ՛ք, նայեցէ՛ք, աւելցուց Լուի Ժ. քաշելով Մարինեին մինչեւ այն սեղանը որուն վրայ հակած էին այս տեսարանին վկաները։

Մարինեի տեսաւ արկղիկը, և արկղիկի մէջ ալ, դագաղի մը մէջ պառկած մեղրամոմէ արձանիկը, արքայական վերարկուով ծածկուած և սիրտին տեղը գնդասեղ մը մխրճուած։

Նախարարապետը ձեռքը առաւ այս պատկերանդրին և ուշադրութեամբ քննեց զայն։

— Գիտէ՞ք թէ ինչ է ասիկա, պոռաց Լուի Ժ.

— Այո՛ Վեհափառ Տէ՛ր, կախարդական չարագուշակ, խղճալի յուռութ մըն է։

Վալուայի կոմսը թագաւորին մօտեցաւ և անոր ականջին մրմնջեց.

— Կ'իմանա՞ք, Վեհափառ Տէր։

— Անտարակոյս, ըսաւ Մարինեի, որ իմացած էր այս խօսքերը. իրողութիւնը անվիճելի է. մարդ թագաւորին թշնամին ըլլալու է որ չհասկընայ թէ այս արձանիկը Ն. Վեհափառութիւնը մեռցնելու յատկացուած չարագուշակ յուռութ մըն է...

Նախարարապետը Վալուային ուղղեց ապարէզ կարդացող մահացու ակնարկ մը և աւելցուց.

— Արդեօք Մօնսէնեէօռ կոմսը այս մասին կը տարակուսի՞։

Վալուա՝ իր կարգին չեչտակի նայեցաւ Մարինեիին և.

— Ո՛չ միայն տարակոյս չունիմ, այլ նաեւ ե՛ս եմ որ ձեր տեղը և փոխան ձեզի իմ սիրելի վեհապետիս, եղբօրորդւոյս նախապէս իմաց տուի վհուկներու կամ կախարդուհիներու կողմէ իրեն դէմ նիւթուած այս անարգ դաւը:

Մարինեի ակռաները կրճտեց և արդէն իսկ կը պատրաստուէր չանթահարող պատասխան մը տալ, երբ Լուի Ժ. ձիռքը նախարարարին ուսին վրայ դնելով, կասկածանքի երկար ակնարկ մը սեւեռեց անոր վրայ:

Մարինեի հասկցաւ անոր կասկածը և մինչեւ ոսկորներուն ծուծը սառեցաւ. Որովհետեւ այս կասկածը, եթէ զայն չջախջախէր... ո՛չ միայն կործանումը, այլ իր մահն էր:

— Մարինեի՛, ըսաւ Լուի Ժ., այնքան ծանրօրէն, որ այս տեսարանին վկաները սարսռացին. Մարինեի՛, պիտի հաւանէի՞ք երդում ընելու թէ չէի՞ք գիտեր այս չարագուշակ յուռութին գոյութիւնը.

Մարինեի մինչեւ գետին խոնարհեցաւ. ապա իր ամբողջ հասակովը ցցուելով, որոտագին ձայնով մը ըսաւ.

— Ազնուականնե՛ր, իշխաննե՛ր, դուքսե՛ր և կոմսե՛ր, մարդ մը կայ որ իր կեանքը հարիւր անգամ և իր ինչքը հազար անգամ վտանգի տակ դրաւ ծառայելու համար փառաշուք Ֆիլիբին, մեր

Օգոստափառ վեհապետին հօրը. այս մարդը՝ Ֆրանսայի թշնամիին դէմ մղուած ճակատամարտներուն մէջ իր արիւնը տուաւ և չհամրեց. այս մարդը՝ այն օրերուն երբ թագաւորը խելայեղ իր դրամարկղը պարապ կը տեսնէր, իր ամենայետին գոհարներն իսկ ծախեց թագաւորին ոսկի տալու համար և հաշուի չառաւ. այս մարդը աշխատելու համար տենդագին գիշերներ անցուց, որպէսզի իր թագաւորը կարենայ հանգիստ քնանալ. այս մարդը իր թագաւորն ազատեց Տաճարականներուն (Թանբլիէ) ձեռքէն. այս մարդը ապստամբած Բարիզը ստիպեց իր թագաւորէն ներում խնդրելու... եթէ ն. վեհափառութիւնը Ֆիլիբ ելլէր իր շիրիմէն ուր ամիս մը առաջ իջեցուցինք զինքը, Ֆիլիբ Գեղեցիկ թագաւորը գիտնալով թէ ի՛նչ տեղի կունենայ և ի՛նչեր կ'ըլլան իր Լուվրին մէջ, այստեղ մտնէր, ձեր ամենուն ալ երեսը պիտի նայէր և ձեզի պիտի պոռար, ի՛նչ որ ահա ես կը պոռամ. ո՞վ կը համարձակի նայիմ, կասկածելու միապետութեան ծառայէն. ո՛վ կը համարձակի նայիմ Մարինեիէն պահանջելու որ երդում ընէ իր թագաւորին հաւատարիմ ըլլալուն... Թո՛ղ խօսի, անիկա թո՛ղ նետէ իր երեսին դիմակը եւ երկինքի չանթերը վկայ, այստեղ իսկ, անիկա, մեռած մարդ մըն է...

Անկէռան տը Մարինեի այսպէս խօսելով կիսովին դուրս հանած էր իր սուրը, և յանդգնութեամբ ու զօրութեամբ փառաւոր, գերընտիր, Վալուան կը չանթահարէր իր նայուածքովը:

— Աստուած վկա՛յ. գեղեցիկ ժողովուրդ մը Մալէթոուա. եթէ այս տեսակ կասկածներ կ'ըլլան Ֆրանսայի արքունիքին մէջ. մեր սուրերը խորտակելով սքեմ հագնելէ ուրիշ ճար չմնար մեզ:

— Իրա՛ւ է, իրա՛ւ է. գոռացին միւսները. Վեհափառ Տէ՛ր Անկէռան տը Մարինեի թագաւորութեան սիւնն է:

Բայց արդէն իսկ նախարարին բուռն արտայայտութիւնն իր ազդեցութիւնը յառաջ բերած էր Լուի Ժ.ի վրայ և անոր միտքէն անհետացած էր ամէն կասկած:

— Մարինեի՛, ըսաւ, ճիշդ ըսիր, դուն անկասկածելի ես, և ահաւասիկ ձեռքս:

Անկէռան տը Մարինեի ծունգ չոգեցաւ, արքայական ձեռքը բռնեց և համբուրեց:

Վալուայի դուքսը ժպտեցաւ, իբր թէ ըսել ուզէր.

Զլմնցա՛ւ...

— Վեհափառ Տէ՛ր, ըսաւ Մարինեի, ոտքի ելլելով, այս գիշերուընէ իսկ խուզարկել պիտի տամ վհուկներ կամ կախարդուհիներ պատսպարելու կասկածին տակ գտնուող ամէն տուն և վաղը՝ յանցաւորներն արդարութեան պիտի յանձնուին:

— Անօգուտ է, ըսաւ Վալուա:

— Անօգո՞ւտ, ինչու համար, հարցուց:

— Անոր համար որ, ըսաւ Վալուա, երբ կարող եղայ ձեռք անցընել կախարդական չարագուշակ յուռութը, թագաւորին նախարարապետը մտածելու

է թէ կախարդուհին ալ կը ճանչնամ, Վեհափա՛ռ:

— Կախարդուհի՞ն. հարցուց Մարինեի:

— Աղջի՛կ մը, ըսաւ Վալուա վայրագ նայուածքով մը. աղջիկ մը, որ կը բնակի Թամբլի մօտ, անիծեալ վհուկներու բնակատեղին, զոր դուք այրել տուիք, Անկէռա՛ն տը Մարինեի. աղջիկ մը որ կը բնակի Վարդաստան կոչուած շրջափակի մը մէջ... աղջիկ մը, որուն անունն է Միրթի՛լ...

Անկէռան տը Մարինեի տատանեցաւ, ձեռքերը քունքերուն տարաւ, խուլ հծծիւն մը շարժեցին իր կապարագոյն շրթունքները, և իր մրցակցին նայեցաւ խոժոռ աչքերով:

Վալուա թեւերը խաչաձեւած, կաթիլ կաթիլ կը խմէր այս յաղթանակին դառնահամ և քաղցր ըմպելին... ասիկա կայծակի մը տեւողութիւնն ունեցաւ: Մարինեի արդէն իսկ կը գտնէր ինքզինքը: Ցնցումի իր շանթահարող արագութեամբը՝ կազմած էր իր ծրագիրը:

Տարակոյս չկար թէ կախարդուհին ձերբակալելու պաշտօնը իրեն պիտի յանձնուէր.- պիտի երթար իր աղջիկն առնէր և անոր հետ պիտի փախչէր:

— Նայի՛նք, ըսաւ Լուի Ժ. ի՞նչ կը մտածես, Մարինեի՛:

— Վեհափա՛ռ, ըսաւ Միրթիլի հայրը հանդարտ և հաստատուն ձայնով մը, կը մտածեմ թէ այսչափ հրէշային ոճիրի մը սոսկալի արագութեամբ պատիժ մը պէտք է. երբ սատանան գլուխ կը բարձրացունէ, հարկ է որ Աստուծոյ շանթը պա-

տուհասէ զայն։ Ժամէ մը պիտի ձերբակալուի կախարդուհին։

— Ո՞վ պիտի ձերբակալէ զայն, հարցուց Լուի. որովհետեւ խիստ քաջարութիւն մը պէտք է կախարդուհիի մը տունը մտնելու համար։

— Ե՛ս, Վեհափա՛ռ, ըսաւ Անկլռան տը Մարինեի։

Թագաւորը ակնարկ մը նետեց Շառլ տը Վալուայի կողմը. իբր թէ անոր ըսել ուզէր։

— Կը տեսնէ՞ք թէ ձեր կասկածները անարդար էին։

— Վեհափա՛ռ, ըսաւ Վալուա, երբեւան հանեցի դաւն ու չարագուշակ յուռութքը. կախարդուհին ալ ես ինքս ձերբակալելու պատիւը կը պահանջեմ. ասիկա իմ իրաւունքս է. եթէ այս իրաւունքն ինծի մերժելու անարդարութիւնը գործուի, տանջանքի խոյ ենթարկուիմ, չպիտի ըսեմ թէ ուր կը գտնուի կախարդուհիին կողմէ պատրաստուած երկրորդ յուռութը։

— Իրա՛ւ է, գոչեց թագաւորը, սոսկալով երկրորդ յուռութի այս սպառնալիքէն, ուրկէ կախում ունէր իր կեանքը։ Շա՛տ իրա՛ւ է. Գացէ՛ք, կոմս Վալուա։

Մարինեի չանթահարուած մնաց. ձեռքերը խածնելով, երբեմն ինքնիրեն հարցնելով թէ աղէկ ըրած չպիտի ըլլա՞ր եթէ ցատկէր Վալուայի կոկորդին և զայն խեղդէր, երբեմն ալ ինքնիրենն ըսելով թէ կրնար դուրս խոյանալ և կոմսէն առաջ հասնիլ Վարդաստան...

Այդ պահուն՝ Շառլ տը Վալուա կ'աւելցնէր.

— Երկու ժամէն, Վեհափա՛ռ, վերադարձած պիտի ըլլամ, իմ պաշտօնիս հաշիւը պիտի տամ. մինչեւ այն ատեն կը խնդրեմ որ Լուվրի դուռները գոցուին, ո՛չ մէկը կարող ըլլայ ո՛չ ներս մտնելու և ո՛չ ալ դուրս ելլելու, ո՛չ իսկ դո՛ւք, Վեհափա՛ռ. որովհետեւ ատիկա թերեւս կոտրէ հմայքը, և այն ատեն...

— Պարոննե՛ր, ըսաւ Լուի Ժ. իմ բանտարկեալներս էք մինչեւ որ կոմսը վերադառնայ. պահակապե՛տ, գոցել տուէք դուռները և իջեցնել տուէք շարժուն կամուրջները։

Հիւկ տը Թրանգավէլ դուրս խոյացաւ Վեհապետին հրամանը գործադրելու համար։ Վալուա արդէն դուրս ելած էր։

— Ի՞նչ ընելու է, մտածեց Մարինեի, որ կը զգար թէ խելքը կը թռցնէր. ի՞նչ ըսելու, ի՞նչ հնարելու է զինքը ազատելու համար։

— Պարոննե՛ր, շարունակեց թագաւորը, դո՛ւք կամ աւելի յարմար է ըսել մենք ամենքս ալ բանտարկեալ ենք Լուվրի մէջ. բայց Աստուածածին վկայ, կ'ուզեմ որ մեր բանտը տխուր բնակատեղի մը չըլլայ, և հիմա սա երկու ժամերը պիտի անցընենք Պրիի լաւ գինին առնելով։ Ո՛վ որ զիս կը սիրէ ետեւէս թող գայ։

Լուի Ժ. ուղղուեցաւ խնջոյքներու մեծ սրահը։

Թագաւորն ու աւագանին կը խմէին ու կը շաղակրատէին։

Մարինեի Հիւկ տը Թրանգավէլ պահակապետին թեւը բռնեց և զայն քաշեց տարաւ դահլիճ։

Առաջին անգամն էր որ Թրանգավէլ զգաց թէ իր զրահին տակ սիրտը կը սարսռայ։

Մարինեի երկու ձեռքերը անոր ուսերուն վրայ դրաւ և իր նայուածքը անոր աչքերուն մէջ մխրճելով ըսաւ.

— Թրանգավէ՛լ, հարստութիւնս հասաւ քանի հինգ միլիոն ոսկիի. վերջին միլիոնը ութն օր առաջ ամբողջացուցի։

Այն ատենուան համար առասպելական գումար մը որ շուրջ 500 միլիոն ֆրանք ըսել է, այսինքն արդի միլիառատէրի մը հարստութեան աստիճանը։

— Թրանգավէլ հիացիկ աչքերը բացաւ և իր պեխը ոլորեց։

— Սատանա՛ն վկայ, ոսկիի թագաւորն էք, տասը թագաւորէ աւելի հարուստ էք։

— Թրանգավէ՛լ, ոսկիի այս ահագին դէզը իւրաքանչիւրը յիսուն հազար ոսկինոց պարկերով շարուած և խնամով դիզուած է նկուղի մը խորը Լուվրէն հազիւ 3 վայրկեան անդին։

Պահակապետը սկսաւ խնդալ, ամէն ատեն աւելի ոլորեց իր պեխը և քրթմնջեց.

— Ա՛խ, Ս. Հրեշտակապետ, արդեօք ինչու չեմ կրնար գէթ մէկ վայրկեանի համար մտնել այդ բարեբաստիկ նկուղին մէջ. և ես որ սոսկ տասը սկուտ միայն ունիմ, ուսերուս վրայ բեռցուցած տանիմ գէթ մէկ հատ այդ հրաշալի պարկերէն...

Մարինեի կառչեցաւ պահակապետին ուսերուն, իր եղունգները մխրճեց անոնց մէջ, և որոտաց.

— Թրանգավէ՛լ. Լուվրէն դուրս հանէ զիս, քեզ տանիմ նկուղը. անոր բանալին քեզ կու տամ, կառք մը կը տանիս հետդ և անոր մէջ պիտի լեցնես մէկ ժամուան միջոցին որչափ ոսկի որ կրնաս առնել. բայց դուրս հանէ զիս այս Լուվրէն...

Պահակապետը ցնցումով մը ազատեց ինքզինքը Մարինեիի պրկումէն, երկու քայլ ետ գնաց և ըսաւ.

— Իմ անունս Հիւկ տը Թրանգավէլ է, այսինքն թէ այնպիսի ընտանիքէ մը սերած եմ, որուն մէջ նենգութիւն չէ մտած. թագաւորին հնազանդելու երդում ըրած եմ. երբ ինծի կ'առաջարկէք ամբողջ չհնազանդիլ այնպիսի գիշեր մը, որ անոր կեանքը վտանգի տակ է, ինծի առաջարկած կ'ըլլաք, Տիկին, նենգութիւն մը, զոր չեն կրնար փոխարինել ձեր նկուղին մէջ գտնուած ոսկիի միլիոններուն չափով լեցուած տասը նկուղներ. ինչ որ ձեռքէս կու գայ ընել, սա է թէ՝ ձեր հանճարին ինծի ներշնչած հիացումին բերմամբ՝ իմ խիղճիս խորը կը թաղեմ առ յաւէտ ամօթալի առաջարկը որով ուզեցիք զիս կաշառել իբր թէ գիւղացի մը, իբր թէ աճուրդի դրուած իրեղէն մը ըլլայի. Մնաք բարո՛վ Տիկին...։

Թրանգավէլ խնջոյքի սրահը մտաւ, պատերազմական քայլերգ մը սուլելով։

Անկէրան տը Մարինեի դէպի երկինք վարցուց իր արիւնալի աչքերը՝ և գոչեց.

— Անէ՛ծք...

Եւ իր ամբողջ զանգուածովն տախտակամածին վրայ ինկաւ. պարտուած, ոգեսպառ։

VII

ՎԱԼՈՒԱՅԻ ԿՈՄՍԸ

Վալուա Լուվրէն դուրս նետուեր էր գլուխն անցած քանի չափ ձիաւոր աղեղնաւորներու, որոնք նախապէս հրաման ստացած ըլլալով մեծ բակին մէջ կը սպասէին. հեծելախումբը սրարշաւ, առջեւէն ջահեր ունենալով, արդէն ամայի մութ փողոցիկներէն, իրարու զարնուող դրահներու ահագին աղմուկով մը Բարիզի մէջէն անցած էր և Վարդաստանին առջեւ ձիերէն իջած էր։

— Ուշադրութի՛ւն ըսաւ Վալուա. գործերնիս կախարդուհիի մը հետ է. ամէն ոք զգոյշ ըլլայ։

Զինուորներուն մինչեւ պորթկացին անէծքներ, ատելութեան աղաղակներ, նախատինքներ, սպառնալիքներ կախարդուհիին հասցէին։

— Պատրաստ կենանք ընկերնե՛ր. տեսէք պարոն կոմսը անիծեալ դրան կը զարնէ արդէն։

— Ժիլեօ՛ն, ի՞նչ աղմուկ է աս, ըսաւ Միրթիլ։

Միրթիլ դողդոջուն, Միրթիլ մեռնելու վրայ եղող շուշանի մը պէս տժգոյն, իր հօրը հետ ունեցած տեսարանէն ի վեր, Միրթիլ, որ Վարպետ

Լէսգօյի մեկնումէն ի վեր միեւնոյն տեղը մնացած էր, արտասուելէ զատ ուրիշ բանի ուժ չունենալով, Միրթիլ ձիերուն դոփիւնը լսելով վեր առած էր գլուխը և առանց սոսկումի մտիկ կ'ըներ։

— Ժիլեօն, գնա՛ նայէ ո՞վ են աս մարդիկը և ի՛նչ կ'ուզեն:

Ժիլեօն արդէն կը բանար շրջափակին դուռը, Վալուա ներս կը մտնէր.

— Հո՛ն է աղջիկը, հարցուց խուլ ձայնով մը։

— Այո՛, Մօնսէնեօր։

Ո՞ւր տեղ պիտի գտնեմ չարագուշակ յուռութը:

— Վերի սենեակին մէջ, մահճակալին գլխու կողմը աղօթքի ծնգարան մը պիտի տեսնէք. ծնգարանին վրայ՝ Աստուածամօր պատկերը, և Աստուածամօր տակ օրհնուած ջուրի աման մը անկէ պարպեցի օրհնուած ջուրը. այդ ամանին մէջ է որ Մօնսէնեօ ը պիտի գտնէ կախարդական արձանիկը յար եւ նման անոր զոր ձեզի ղրկեցի...

— Պատրաստակամութիւն պիտի ունենա՞ս վկայելու թէ այդ Միրթիլը բուն աղջիկն է Անկէռան տը Մարինեի:

— Ո՛ր այստեղ ինքզինքին Վարպետ Լէսգօ անունը կուտայ, այո՛ Մօնսէնեօռ.

— Պատրաստակամութիւն պիտի ունենա՞ս նաեւ վկայելու թէ կախարդուհիին հայրը ներկայ եղած է յուռութը շինելուն...

— Այո՛, Մօնսէնիէօր։

— Եւ թէ հաւանած է այդ արձանիկին կնքահայրն ըլլալ·

— Այո՛, Մօնսէնեէօր։

— Շատ աղէկ· իմ ապարանքս գնա՛. քեզի համար սենեակ մը պատրաստուած է, հոն պիտի մնաս մինչեւ որ քեզի պէտք ունենամ, և իբր սկզբնաւորութիւն այնտեղ պիտի գտնես պայմանադրեալ գումարին կէսը։

— Միւս կէսը ե՞րբ պիտի առնեմ Մօնսէնիէօր՝

— Այն օրը որ Մարինեիի գլուխը պիտի ճօճի Մօնֆօքօնի կառափնատին վրայ, պատասխանեց Վալուա։

Զզուելի մեգերան ժպտեցաւ իրեն պէս տգեղ ժպիտով մը· ապա իր վերարկուովը և իր գլխանոցովը ծածկուեցաւ, դուրս ելաւ չրջափակէն առանց իսկ գլուխը ետին դարձնելու և ուղղուեցաւ դէպի Բարիզ։

Վալուա կանչեց իր հետեւորդներուն պետը և անոր ըսաւ.

— Այս սանդուխէն մինչեւ վերի սենեակը ելի՛ր մահճակալին գլխու կողմը օրհնեալ ջուրի աման մը պիտի գտնես այդ ամանին մէջ գտնելիքդ ա՛ռ և ինծի բե՛ր։

Վաղեմի զօրականը խոյացաւ, իսկ Վալուա ներս մտաւ բնակարանէն, ուղղուեցաւ Միրթիլի սենեակը· մինչ աղեղնաւորները անոր ետեւէն կը մտնէին Վարդաստանին մէջ։

— Դո՞ւք էք Միրթիլ անունը կրող անձը, ըսաւ Վալուա երբ ներս մտաւ։

— Ես եմ, պարոն, պատասխանեց երիտասարդուհին որ դողդղալով ոտքի ելաւ։

Վալուա հատիկ-հատիկ արտասանելով ըսաւ.

— Երիտասարդուհի, թագաւորին անձին դէմ ուղղած կախարդական չարագուշակ յուռութներու իբր պատրաստող ամբաստանուած ես. կախարդուհի՛, յանուն Ն. Վեհափառութեան, կը... կը...

Կ'ուզէր ըսել· «Կը ձերբակալեմ քեզ...», բայց այս խօսքը կը խեղդուէր իր կոկորդին մէջ։

Վալուայի կոմսը կը կակազէր, կը տժգունէր, կը կարմրէր, և աչքերովը կը լափէր կախարդուհին զոր կը ձերբակալէր. Անկէ՛ան որ Մարինեիի աղջիկը... ի՞նչ տեղի կ'ունենար իր մէջը· ի՞նչ տակնուվրայութիւն կը կատարուէր իր միտքին մէջ։ Կ'ուզեր ըսել· «Կը ձերբակալեմ...» Եւ իր ներսիդին, սոսկումէն ու հիացումէն խելայեղ, կը կափկափէր.

— Ի՜նչ, ասիկա Մարինեիին աղջիկն է· ի՜նչ այս երիտասարդուհին է որ դահիճին պիտի յանձնեմ։ Ո՜հ այս պարմանուհին է որ կախարդութեամբ պիտի ամբաստանեմ... ի՜նչ, այսչափ գեղեցկութիւն, շնորհ և հաճելի անմեղութիւն միացած մարդկային նոյն դէմքին վրայ...

Ահա՛ թէ ի՞նչ տեղի կ'ունենար Շառլ տը Վալուայի միտքին կամ սիրտին մէջ. տեղի ունեցածը սա էր որ իր մէջը կը պոռթկար բուռն, անզուսպ,

իր յանկարծականութեամբն իսկ ահռելի կիրք մը, մին այն կիրքերէն որոնք երբեմն յանկարծակի կը զարնեն մարդուս սիրտին, ինչպէս որ կայծակը կը զարնէ կաղնին։

Սահմռկեցուցիչ ամբաստանութեան ներքեւ, Միրթիլ դեղնեցած էր. շատ աղէկ գիտէր թէ՝ նոյն իսկ անմեղ ըլլալով հանդերձ, ինչ կը սպասէր իրեն, եւ թէ նմանօրինակ ամբաստանութեան մը հետեւանքը պիտի ըլլար մահը, մահերու ամենէն ահռելին տանջանքներու եւ բոցերու մէջ։

Սոսկումէն խելայեղ, ձեռքերն իրարու միացուցած, այս մթին անձնաւորութեան վրայ բարձրացուց իր կապտորակ աչքերուն ճաճանչագեղ անբծութիւնը, եւ հեծիւններու շրջապատումէն տագնապի մատնուած եղնիկի մը աղերսին նմանող տկար ձայնով մը մրմնջեց սա պարզ խօսքը.

— Ո՛հ պարոն, ինչ ըրած եմ ձեզ...

Այս հարցումն այնչափ անյուսալի էր, այնչափ սրտակեղեք էր, սոսկալի ճշմարտութեան այնչափ խորունկ մէկ գուշակութիւնն էր. որ ամենէն պերճախօս պաշտպանողականն իսկ անօգուտ եւ կեղծ պիտի նկատէր այս աղաղակէն ետք որ ամէն բան կ'ըսէր։

Վալուա, սիրտէն զարնուած, համր ու խոժոռադէմ կը կենար եւ սա կը մտածէր.

— Անկարելի բան է. հրէշային բան է. հարկ է որ փախչի։

Ըսենք թէ կը մտածէր այս բաները. բայց անո-

րոշ ու տարտամ էր... ինչ որ կ'ըմբռնէր, որովհետեւ երբ միտքը կը բերէր այս աղջիկը դահիճին յանձնել սոսկումէն գլխու պտոյտ կը զգար։

Առանց գիտնալու թէ ինչ կ'ընէր դէպի պատուհանը գնաց մրմռալով.

— Այս տեղէն կրնայ փախչիլ... մտիկ ըրէ՛, երիտասարդուհի, ես...

— Մօնսէնեէ՛օր, Մօնսենէ՛օր, ռռնաց նոյն պահուն ձայն մը, առի այն բանը. չարագուշակ յուռութը գտայ... պղծագործութի՛ւն օրհնեալ ջուրի ամանի մը մէջ Աստուածամօր պատկերին տակ է որ պահեր է կախարդուհին...

Եւ աղեղնաւորներու պետը սրահ կը խուժէր, ձեռքին մէջ շարժելով մեղրամոմէ արձանիկը։

Միեւնոյն ատեն իր զինուորներն ալ աղմուկով ներս կը մտնէին. մանրերկրորդի մը մէջ Միրթիլ շրջապատուեցաւ, բռնուեցաւ քաշկռտուեցաւ...

Վալուա սոսկումէն ապշահար, ո՛չ թէ Միրթիլի ձերբակալումէն, այլ իր սրտին խորն իսկ ընդնշմարածէն, Վալուա հեռացաւ առանց բառ մը ըսելու երազկոտ քալուածքով մը։

Քանի մը վայրկեան ետքը՝ մոլեգին զօրախումբին կողմէ բրտօրէն մղուելով՝ Միրթիլ կ'անցնէր Թամբլի շարժուն կամուրջը։

Անհուն անձկութեան մը ուժգոյն ժպիտին պէս բան մը անցաւ աղջկան շրթներուն վրայէն եւ մրմնջեց.

— Աղէ՛կ գիտէի որ Թամբլի բերդին սուսերը պիտի սառեցնէր իմ կեանքս...

Վալուայի և Ֆիլիբ-Գեղեցիկի կողմէն զնտանի վերածուած Թամբլի ամրոցին կառավարիչին միջեւ կարճ բացատրութիւն մը տեղի ունեցաւ։

Յետոյ Վալուայի կոմսը նորէն ձի հեծաւ և յամր գնացքով մը, երբեմն կանգ առնելով, անեղ մտածումներով ճմլուած, յամրօրէն վերադարձաւ Լուվր։

Երկու բանտապահներ որոնք միշտ կը խաչակնքէին, բռնեցին Միրթիլը և մղեցին դէպի սանդուխ մը որ հողին մէջ կը մխրճուէր, յետոյ կէս մեռած վիճակի մէջ զայն նետեցին մէկ քանի քառակուսի ոտք տարածութիւն ունեցող ծակի մը մէջ, և ուժգնօրէն գոցեցին այդ զնտանին երկաթէ դուռը։

Եւ Միրթիլ՝ գերեզմանի խաւարին նմանող լռիկ աղջամուղջներու մէջ թաղուած մնաց...

VIII

ՆԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԸ

Երբ Կօթիէ և Ֆիլբ տ՚Օնէ եղբայրներուն տունը եկող անծանօթը մեկնեցաւ, անոնք երկուքն ալ ժամը տասնին մօտ ճամբայ ելան և հաճոյակատար նաւավարի մը շնորհիւ մօտեցան Նէլի աշտարակին։

Յանկարծ Կօթիէ իր սարսռուն ձեռքը դրաւ եղբօրը ուսին վրայ։

— Տեսա՞ր, ըսաւ շունչի նմանող ձայնով մը։

— Ի՞նչը։

— Աշտարակին պատուհանները լուսաւորուած են...

Ֆիլիբ թօթուեց ուսերը և ըսաւ.

— Քանի որ մեզ կանչողը Աշտարակին մէջ կը սպասէ մեզ, հարկ է որ ջահերն ալ վառուած ըլլան։

— Իրաւ է, ըսաւ Կօթիէ վշտագին հառաչ մը արձակելով։

Նոյն պահուն՝ ստուեր մը անկուեցաւ իրենց մօտ։

Ֆիլիբ ճանչցաւ կամ կամաց կամաց ճանչնալ սկսաւ Ֆրուամանթէլ փողոցը իրեն ներկայացող մարդուն ստուերը։

Մօտեցաւ անոր և քթին տակէն ըսաւ.

— Մարինեի։

— Մօնֆօքօ՛ն, պատասխանեց մարդը, որ սկսաւ քալել ուղղակի դէպի Աշտարակը հետեւելու նշան ընելով իրենց։

Ձեռքերնին իրենց սուրերուն երախակալին վրայ, հնազանդեցան և քիչ ետքը ինքզինքնին գտան ցած ու կամարակապ դրան մը առջեւ որ կիսաբաց էր։

— Անցէ՛ք, ազնուականներս... ձեզ կը սպասեն։

Ֆիլիբ արագ ակնարկ մը նետեց չուրջը, բայց ամէն բան հանդարտ էր... և արդէն շատ ուշ եղած պիտի ըլլար ընկրկելու համար։ Կօթիէ

անոր հետեւցաւ. ինքզինքնին գտան քարէ սալայատակ ունեցող լայն տեղ մը ուր ամենեւին կարասի չկար եւ որուն խորը կը սկսէր դարձդարձիկ սանդուխ մը։

Այն միջոցին երբ Ֆիլիբ գլուխն ետին դարձուց, տեսաւ որ մարդն առանց աղմուկ կամ ճռնչիւն մը հանելու կը գոցէր մուտքի ծանր դուռը, նիգերը կը քաշէր. բանալին կղպանքին մէջ դարձնելէ ետք իր վերարկուին տակ կը պահէր զայն։

Սարսռաց։

Աշտարակին մէջ տիրող մեռելական լռութիւնը, այս սրահին կամարէն ուսերուն վրայ իջնող սառնային պաղ մարդուն ընթացքը, ասոնք ամէնքը յառաջ բերին չարագուշակ նախազգացում մը որ բաբախել կուտար իր սիրտը... բայց առաջնորդը արդէն իսկ սկսած էր վեր ելլել սանդուխէն։

— Վա՛յ չունչանորդի՛, մրմնջեց Կօթիէ, խոստովանինք թէ պատմուածները եթէ իրաւ են, ժամադրութիւններու կինը հաճոյքի համար շատ տխուր տեղ մը ընտրեր է. մահուան սարսուռ մը կը զգամ ողնածուծիս մէջ։

Երկու եղբայրները յանկարծ ենթարկուեցան այն զգացումին զոր մարդ կ'ունենայ հանդէպ աներեւակայելի իրականութեան մը։

Դուռը կոնակի վրայ բացուած էր, եւ իրենց աչքին առջեւ կը պարզուէր շքեղազարդ ու լայնարձակ սենեակ մը՝ լուսաւորուած վեց ջահերով որոնց իւրաքանչիւրը կը կրէր վարդագոյն մեղրամոմէ

վեց ճրագներ. առանց շատ անուշ բոցերը բուրումնաւէտ թեթեւ ծուխ մը կ'արձակէին։ Խորը՝ սեղանի մը վրայ դրուած էր ծանր արծաթէ սպաս մը, որուն նմանը թագաւորին պալատը միայն կարելի էր գտնել. ջրամաններ, պնակներ, հետաքրքրական եւ թանկագին աղամաններ, ճոխ բանուածքով շիշեր... դէմը՝ դարանի մը վրայ շարուած էին համակ պատրաստ կերակուրներ, եւ ակնախտիղ սեղան մը հրաւիրեալներուն կը սպասէր համակ բուրումնաւորուած հազուագիւտ տերեւներով, որոնք ջերմանոցէ մը բերուած ըլլալու էին։

Այս սեղանին չուրջը երեք կիներ նստած էին. անոնցմէ իւրաքանչիւրին միջեւ պարապ աթոռ մը կար ըսել է որ երեք հրաւիրեալներու կը սպասէին...

Դիցուհիներու կամ արձաններու նման յանկարծակի եկող այս երեք անծանօթուհիներուն հանդէպ Ֆիլիբ եւ Կօթիէ տ'Օնէ գլխու պտոյտէ բռնուածի նման կը թուային, տարապայման զգայնութիւն մը կը գրաւէր զիրենք. տեսակ մը թեթեւ մեղկութիւն, ճրագներէ բուրող հոտերէն զգայարանքներու ընդարմացում մը, գերագրգռութիւն մը որ իրենց այնպէս կարծել կուտար թէ արթուն վիճակի մէջ մոգական երազի մը մէջ փոխադրուած են։

Արդարեւ այս երեք կիները բատ շքեղօրէն գեղեցիկ էին։ Մարմինին կաղապարային գեղեցկութեան վրայ էր մեր խօսքը, որովհետեւ

իրենց դէմքը կարմիր դիմակներ անցուցած էին և միայն կարելի էր տեսնել անոնց կարմիր բերանները։

Անոնց երեքին ալ ծօծրակը, կուրծքը և թևերը բաց էին. անոնցմէ մէկը կիսովին ոտքի ելաւ և անուշ ձայնով մը արտասանեց.

— Հաճեցէ՛ք ներս մտնել, տէ՛րք, և մեր քովը նստիլ. սպասելով որ գայ նաև ձեր բարեկամը Պիւրիտան, առանց որու չպիտի սկսինք այս ընթրիքը։ Որովհետև հարկ է որ ձեզ ըսենք թէ կեղծ պատճառներ ստեղծեցինք ձեզ այստեղ բերելու համար... ճշմարտութիւնը սա է էր՝ մենք երեք քոյրերս... այո՛, երեք քոյրերս սիրահարուած ենք ձեզ... ահա քոյրս Պասիթէա, որ ձեր սիրովը կը տոչորի, Տիար Ֆիլիբ, անկէ մեռնելու աստիճան, ահա քոյրս Թալիա, որ ձեզ համար կ'այրի, կը մրկի, Տիար Կօթիէ, իսկ ես. Տիար Կօթիէ, իսկ ես, Եկլէա, Տիար Պիւրիտանի համար է որ կը բոցավառի սիրտս...

Այս տարօրինակ խօսքերը, սիրոյ խոստովանութեան մոլեգին լկտութիւնը զոր նոյն խօսքերը կը պարունակէին, տարօրինակ զարմանք մը կը պատճառէին երկու եղբայրներուն. բայց եթէ Ֆիլիբ կը կարծէր թէ դժոխային երևոյթի մը առջև կը գտնուէր, ընդհակառակը Կօթիէ սքանչացած, մռնչելով, քիչ մը տժգոյն կը յառաջանար, նուաճուած, ելեքտրականացած, կը նստէր Թալիա անունը կրող կնոջ քով։

— Խարտեաշ է, մտածեց պարզապէս. իրաւ է որ, այս իրիկուն, կը պաշտեմ խարտեաշները...

Եւ որովհետև ի զուր կը փնտռէր այս անծանօթուհիին ըսելիք խօսք մը, յանկարծակի իր շրթունքը դրաւ անոր ձերմակ ուսերուն վրայ, ինչ որ սարսռացուց պոռնկուհին։

Այդ պահուն Կօթիէ, քիչ մը աւելի խենդութիւն պարունակող սոսկալի ծիծաղով մը կը խնդար մարելու աստիճան, և կը կակազէր.

— Ըսել է մեր քաջ Պի րիտա՛նն ալ մասնակից պիտի ըլլայ։

— Արդէն հոս ըլլալու էր, ըսաւ անհամբերութենէն խռպոտ ձայնով մը՝ ան որ ինքզինքին Եկլէա անունը տուած էր. բայց դո՛ւք, Տիար Ֆիլիբ, ի՞նչ բանի կը սպասէք իմ Պասիթէա քրոջս քով նստելու համար. չիմացա՞ք թէ ձեզ կը սիրէ... չէ՞ք տեսներ, թևերը կ'երկարէ ձեզ...

Այս տարօրինակ խօսքերն արտասանող կնոջ շեշտին մէջ խուլ զայրոյթ մը կար։

Մեռելի պէս տժգոյն՝ Ֆիլիբ տ'Օնէ նոյն տեղը ոտքի վրայ մնացած էր, առանց ո և է շարժում ընելու։

Կօթիէ տ'Օնէ զօրաւոր գինի մը պարունակող արծաթէ շիշ մը առաւ, անոր մութ կարկեհանի գոյն ալեակները լեցուց Թալիայի բիւրեղեայ սկահակին մէջ և մինչև բերանը լեցուց նաև իր սկահակը, զոր մէկ ումպով պարպեց ըսելով.

— Կը խմեմ կենացը այն յաւիտենական վարպետին որ մարդիկը կ'առաջնորդէ փառաւորապէս պիղծ երազներու հեշտանքներուն մէջ, կենացը Սէրին։ Կը խմեմ ձեր կենացը, դիցուհիներ կամ մահկանացուներ, երկինքի աղջիկներ կամ դժոխքի աղջիկներ, վեհապանծ գեղեցկուհիներ, քու կենացդ, ո՛վ Թալիա մոգական՝ որուն մէկ ժպիտն իսկ զիս կը լեցնէ անլուր հեշտանքներով... օ՛ն, եղբա՛յր, մօտեցի՛ր, քանի որ կը հրաւիրուիս. վայրկեանի մը համար ձգէ քու հոգերդ, ժամ մը ապրինք այս երազին մէջ, քանի որ արդէն փոխադրուած ենք հոն... իսկ ես ինքզինքս կը լքեմ զիս սեղմող հրապոյրին, նոյն իսկ եթէ ատկէ մեռնիմ իսկ...

— Աղէկ խօսեցար, գոչեց Պասիթէա անունը կրող կինը. բայց աւելցուց հեգնանքով մը, ձեր եղբայրը ձեզի նման հետեւող չէ կնամեծարութեան... թերեւս զիս այնչափ գեղեցիկ չգտաւ։

— Տիկի՛ն, ըսաւ Ֆիլիբ, խօսքն ուղղելով Եկլէային, այսինքն անոր որ կարծես ինք կը վարէր այս տեսարանը. տիկի՛ն, կը փափաքէի ձեզ հետ միայն խօսիլ, միայն ձեզ հետ։

Զայրալից շարժումով մը՝ Եկլէա արծաթեայ փոքրիկ մուրճով մը զարկաւ սեղանին։

Սպասուհի մը երեւցաւ՝ դեռահաս, սիրուն իր տիրուհիներուն նման։

—Գիւրիտա՞ն, հարցուց Եկլէա։

Սպասուհին ժխտական պատասխան տուաւ։

— Աղէ՛կ, որոտաց. ժամը տասնեմէկ եղաւ և Տիար Գիւրիտան չի գար։ Անտարակոյս ան ալ չի գիտեր կնամեծարութեան օրէնքները... ինչպէս պարո՛նը, աւելցուց Ֆիլիբը ցուցնելով։

— Տիկի՛ն, կրկնեց Ֆիլիբ, կը փափաքիմ ձեր հետը խօսիլ... միայն ձեր հետը։ Թերեւս պիտի հաճիք ներել ինծի, երբ հասկնաք պատճառներն իմ այս ընթացքիս, որ յիրաւի կը խոստովանիմ ասիկա, կրնայ տարօրինակ երեւիլ։

Երիտասարդին խօսքերուն և շեշտին մէջ այնչափ բարձր և այնչափ ազնուական քաղաքավարութիւն մը կար որ կինը կարծես զգածուեցաւ։

— Թո՛ղ բերեն նախընթրիքը, ըսաւ ոտքի ելլելով. Տիար Կօթիէ պիտի հաճի քանի մը վայրկեանի համար դիմանալ իմ Թալիա և Պասիթէա երկու քոյրերուս...

— Նոյն իսկ եթէ տասը հատ ըլլա՛ր, պոռաց Կօթիէ պարծանքով, գաւաթը ձեռքին և սէրը սրտին մէջ դեռ շատ խօսքեր պիտի գտնէի երկուանոնց իւրաքանչիւրին արժանի։

Այն ատեն մէկ թեւով իրեն քաշեց Թալիան, որ իր ձախ կողմը կը գտնուէր, և կրկնակ համբոյրներու միջեւ մրմնջեց.

— Երկինք վկա՛յ, Վալ-տ'Ամուռի մէջ իրիկուն մը դիմացայ չորս իշխանուհիներու... մինչդեռ այստեղ երկու հատ էք դուք...

IX

ՄԱՐԳԱՐԻԹ ՏԸ ՊՈՒՐԳՕՆԸ

Ֆիլիփ ա՛Ննէ, խնջոյքի սրահը կանխող փոքր սենեակին մէջ իր կեցած տեղէն չէր շարժած: Տեսաւ որ ինքզինքին Եկլէա անունը տուող կինը սեղանին առջեւէն ելաւ, իր քովը եկաւ և դուռը գոցուեցաւ:

Եկլէա թիկնաթոռի մը մէջ նետուած լայն վերարկու մը առաւ, անոր մէջ փաթթուեցաւ ամբողջովին և նստաւ: Ֆիլիփ ոտքի վրայ մնաց. այն ատեն այս կնոջ վարմունքին մէջ յանկարծական փոփոխութիւն մը տեղի ունեցաւ. իր շարժուձեւերը այնչափ արհամարհոտ հպարտութեամբ մը, այնչափ փառայեղ արժանապատուութեամբ դրոշմուած երեւցան որ Ֆիլիփ՝ գրեթէ մոռնալով քիչ առաջ իր աչքին առջեւ պարզուող հրէշային տեսարանը, և անծանօթուհիին կողմէ արտասանուած այնչափ անխոհեմ խօսքերը, որոնց գիտակցութիւնը կորցնես ունեցած ըլլալու չէր. խորին յարգանքով մը խոնարհեցաւ:

— Ի՞նչ ունիք ինծի ըսելիք, հարցուց նէ հպարտ պաղութեան մը շեշտովը:

— Տիկին, ըսելիքս սա է թէ ողորմելի արարած մըն եմ որ ինքզինքին չպատկանիր այլևս, թէ ապուշ, բացարձակ կիրք մը, կեանքիս յիմարութիւնը, իմ գիշերներուս անձկութիւնը, իմ երազներուս ցնորքը, կեանքին մէջ զիս կը վարէ անհոգի

մարմինի մը նման, թէ իմ ակնարկներուս ո՛չ մէկը, իմ մտածումներուս ո՛չ մէկը, իմ սիրտիս ո՛չ իսկ մէկ մասնիկը, նոյն իսկ եթէ պահ մը իմ վճռական կամքս այնպէս ըլլայ, չեն կրնար ուրիշներու համար ըլլալ բայց միայն անոր...

Բուռն շարժում մը ընելով ընդմիջեց իր խօսքը. անծանօթուհին իրեն կը նայէր տեսակ մը զարմանքով, իբր թէ ըմբռնած չըլլար որ այդպիսի սէրեր կրնան գոյութիւն ունենալ:

— Կը սիրէ՞ք, հարցուց մեղմացած ձայնով մը:

— Այո՛, Տիկի՛ն, պատասխանեց Ֆիլիփ տեսակ մը յուսահատութիւնով:

— Եւ... ձեր Պիւրիտան բարեկա՞մը... ուրեմն ան ալ կը սիրէ, որ նոյն իսկ չհաճեցաւ գալու:

— Պիւրիտան. Տիկին. եթէ այստեղ ըլլար, ինք պիտի պատասխանէր. բայց ես չեմ կրցած թափանցել անոր սրտին գաղտնիքներուն, ըսաւ Ֆիլիփ խոնարհելով.

— Շատ աղէ՛կ դուք հաւատարիմ էք որչափ սիրոյ նոյնչափ ալ բարեկամութեան մէջ: Ո՞վ կրնայ անոր համար իբր ոճրագործ ամբաստանել ձեզ: Միայն բաւականանալու եմ նախանձելով անոնց վրայ որոնք իբր բարեկամ ունին ձեզ և անոր՝ որուն պատիւը կ՚ընէք սիրելու զինքը:

Անծանօթուհին սառնօրակ հեգնանքին հանդէպ՝ Ֆիլիփ օրօրեց իր տժգոյն գլուխը, իր յուսահատութիւնը լեզուին ծայրը կուգար տառապող ամէն անկեղծ սիրահարի նման, անուն պէտք կը զգար

մխիթարութեան մը, իր վիշտը գգուող գանգատի մը, իր սիրտը զովացնող արցունքի մը։

— Տիկի՛ն, ըսաւ խուլ ձայնով մը, չեմ գիտեր թէ իմ սիրած կնոջս վիճակը նախանձելի՞ է, բայց գիտցածս սա է որ ես շատ մեղքնալիք եմ, ես։

— Ուրեմն ձեզ չի՞ սիրեր նէ, գոչեց դիմակաւոր կինը, այն սուր հետաքրքրութեամբ որ կիները կը մղէ չահագրգռուելու սիրային պատմութիւններով և անոնց մէջ խառնուելու։

— Զիս երբեք չէ տեսած նէ, ըսաւ Ֆիլիփ դառն ձայնով մը կամ թէ դիպուածով իր ակնարկը անտարբեր սահած է իր աչքին փոքրիկ հիւլէ մը եղող իմ անձիս վրայ...

— Օ՜, օ՜, ըսել է շատ բարձր Տիկին մըն է։

— Այո՛... շատ բարձր տիկի՛ն մը..

— Արքունիքէ՞ն թերեւս.

— Այո՛ Տիկին, արքունիքէն։

— Իրա՞ւ... չեմ կրնար ձեզ հարցնել անոր անունը... և սակայն... ներեցէ՛ք պարոն, պարզ հետաքրքրութիւն մը չէ որ զիս կը մղէ... ո՛չ, երբեք մարդու մը աչքերուն մէջ չեմ տեսած այն արցունքը զոր կը տեսնեմ ձեր աչքերուն մէջ...

— Ճիշդ է, տիկի՛ն ըսաւ Ֆիլիփ հեծկլտալով, կ'արտասուեմ... և կ'օրհնեմ այն գթութիւնը որ վաղանցիկ մանրերկրորդի մը համար դողդղացուց ձեր ձայնը... կ'արտասուեմ Տիկին, անոր համար որ իմ սիրածս անմատչելի է իմ սիրոյս...

— Բարձրագիր կոմսի մը կամ պառոնի մը կինը թերեւս։

— Կ'արտասուեմ անոր համար որ նէ վեհափառ անբծութիւնն ու յուսահատեցնող գեղեցկութիւնն է միանգամայն։ Կ'արտասուեմ անոր համար որ նէ եթէ անհունօրէն անբիծ է, նաեւ նուիրական է, նաեւ յարգելի է անհուն ժողովուրդի մը՝ որչափ պիտի ըլլար սուրբ մը։

Անծանօթուհին մէկ ոստումով, ուղղաձիգ, կուրծքը ելեւէջի մէջ, լանջքը հեւքոտ, ոտքի ելաւ և.

— Ո՛հ, թրթռաց. այս խօսքերը զիս տակնուվրայ կ'ընեն։ Ֆրանսայի մէջ կին մը միայն կայ, որուն համար կարելի ըլլայ այսպէս խօսի՛լ...

Ֆիլիփ ծունկի եկաւ, և Աստուածութեան վրայ խօսող հաւատացեալի մը շեշտին նմանող շեշտով մը մրմնջեց.

— Մարկրի՛թ...

— Թագուհի՛ն...

— Այո՛... Թագուհին...

Անծանօթուհին ահռելի, անըմբռնելի աղաղակ մը արձակեց, աղաղակ մը որուն մէջ կային միանգամայն ուրախութիւն, հպարտութիւն անպատում զարմանք մը, դառն ապաշաւ մը, և թերեւս խորունկ արգահատանք մը։

Նորէն ինկաւ իր թիկնաթոռին մէջ երկու ձեռքերովը սեղմելով իր անհամեմատ բարձրացած կուրծքը...

Նէ մօտեցաւ Ֆիլիբին և․

— Ուրեմն ծունկի՛ եկուր, Ֆիլիբ տ'Օնէ, մռնչեց Մարկրիթ տը Պուրկօնեը, իր երեսէն դիմակը վար ձգելով․ ծունկի՛ եկուր թագուհիին առջեւ․․․

Այս խօսքերուն ազդեցութիւնը շանթահարող եղաւ․ ապուշցած, դժնէադէմ, սոսկումէն անբանացած, Ֆիլիբ տ'Օնէ շանթահարուած կը մնար, աչքերը անքթիթ յառած այս կնկան վրայ, իբր թէ անչափելի անդունդի մը վրայ յառած ըլլային․․․

Այս աղետալի պահուն՝ ահռելի մորմոքում մը յառաջ եկաւ իր մէջը․․․

Հրաբորբոք և թեթեւոտն, Մարկրիթ մօտեցաւ իրեն, փաթթուեցաւ անոր և մարած ձայնով մը մրմնջեց․

— Կրկնէ՛, ո՛հ, կրկնէ թէ որչափ կը սիրես զիս. Նորէն գինովցուր զիս այն մոգական խօսքերով որոնք քիչ մը առաջ կը թրթռացնէին քու շրթունքդ․․․ կը սիրեմ քեզ, Ֆիլի՛բ, կը սիրեմ քեզ և քուկդ եմ․․․ Պիւրիտա՞նը, ո՛չ, միտքդ մի բերեր ինչ որ կ'ըսէի․․․ կ'ատեմ այդ Պիւրիտանը․ քեզ կը սիրեմ․․․

Բուռն ցնցումով մը ազատեց ինքզինքը Ֆիլիբ, ընկրկեցաւ տխմարացած, վիշտէն խենդի պէս, իր մէջը գոռացող յուսահատութենէն ահաբեկ։

Թագուհիէն սիրուած ըլլալ, զայն սիրել հեռուէն առանց յոյսի, ասիկա դժոխք ըսել էր․․․

Տեսնել Թագուհիին բոցի մը պէս վառուիլը, լսել որ բոցի մը նման կը խօսի նէ, զգալ թէ իր

մէջը կը խորտակուի պաշտումի այն ծաղիկը, կը նուաղի անհուն անբծութիւն ունեցող այդ երազը, ասիկա դժոխքէն ալ աւելի բան մըն էր, ասիկա էրիկ-մարդու մը վիշտն էր, սրտակեղեք, անհունի։

— Ի՞նչ, հեւաց Մարկրիթ, ե՞տ կը հրե՛ս զիս․ ի՞նչ կը նշանակէ աս․ զիս կը սիրե՛ս․ ատիկա ըսիր․ քու խօսքերդ տակաւին կը տրոփեն սրտիս խորը․ լաւ ուրեմն, կը սիրե՛մ քեզ։ Մէկ ժամուան համար միայն ըլլայ, կը սիրեմ քեզ և քուկդ եմ․․․

— Ի՞նչ թշուառ եմ, հեծկլտաց Ֆիլիբ։ Կատաղութեան մռունչ մը կծկեց Մարկրիթի շրթունքները, որ իր կարգին ընկրկեցաւ, վիրաւորուած յովազի մը նման քրթմնջելով։

Ահռելի եղաւ այն ակնարկը զոր անոր ուղղեց Ֆիլիբ տ'Օնէ։

Աստուածաշունչի պատմութիւններուն մէջ այնպէս է որ անիծուածները կը նային երկինք որ առյաւէտ կը գոցուի իրենց առջեւ։

Գերագոյն յուսահատութեան այս ակնարկովը նայեցաւ դէպի թագուհին առանց խօսք մը ըսելու, առանց նշան մը ընելու, մինչեւ դուռը գնաց, բացաւ զայն և դուրս ելաւ․․․

Այդ պահուն Մարկրիթ տը Պուրկօնեը խուժեց մինչեւ ծնծղայ մը, որ կախուած էր նոյն սենեակին մէկ անկիւնը․ մուրճ մը առաւ և ուժգնօրէն զարկաւ․․․

Ծնծղան թաւ, հագիտաւոր մեռելական ձայն մը հանեց որ ահռելի տխրութիւն մը պարունակող

յամառ թրթռացումներով տարածուեցաւ և Նէլի Աշտարակը իր հիմէն մինչև գագաթնակէտը սարսռաց։

Աշտարակին մէջ տխրամած երկար արձագանգներ արթնցնող այս երկարատև թնդիւնը լռուելուն, բան մը շարժման մէջ դրուեցաւ երկրորդ յարկին մէջ, այսինքն խնջոյքի սրահին վրան լռիկ, յեղակարծ քայլերով, արագ և խուլ քալուածքի նման բան մը տեղի ունեցաւ, խղդուկ բաղխումներ, յանկարծական ճկահիւններ, յետոյ սանդուխին վրայ այդ անծանօթ էակներուն մէկ խուժումը...

Եւ այն պահուն որ Ֆիլիփ տ'Օնէ, իր ըրածին գիտակցութիւնն առանց ունենալու, մոռցած իր եղբայրը, ո՞ւր ըլլալը և ի՛նչ ընելը, կը սկսէր սանդուխէն վար իջնել, յանկարծ ետևէն բռնուեցաւ, վերցուեցաւ և տարուեցաւ մինչև վերի յարկը, իր զէնքերը անհետացած. իր թևերն ու սրունքները վեց մարդու բիրտ ձեռքերով ուժգնօրէն պրկուած, ինքզինքը պաշտպանելու անկարելիութեան մէջ։

Ինքզինքը պաշտպանե՛լ, ասոր վրայ չմտածեց իսկ. Բայց ինքզինքն այնպէս պրկուած զգալու պահուն, չարագուշակ ուրախութեան մը նման բան մը զգաց և գոչեց.

— Օրհնեալ ըլլա՛ս, ո՛վ մահ, գերագոյն փրկութի՛ւն. օրհնեալ ըլլա՛ք, դուք որ զիս պիտի սպաննէք...

— Հանգարտեցէ՛ք, Տէր տ'Օնէ. հեգնեց ձայն մը, գործը մեղմիւ և ձեր փափաքին համաձայն ամենայն արագութեամբ պիտի կատարուի։ Բայց առաջին անգամն է որ Նէլի Աշտարակին հիւրերէն մէկուն զիս օրհնելը կը լսեմ։

Եւ մարդը ծռած ըլլալով Ֆիլիփի վրայ, ասիկա ճանչցաւ Սթրակիլտոյի ծամածուռ դէմքը, նիհար այտերը, հեգնող նայուածքը և միմոսական ժպիտը։

— Նէլի Աշտարակին հիւրե՛րը... մրմնջեց խելակորոյս երիտասարդը։

— Ի՛հ, ե՛հ, համրել գիտեմ, տասնեւեօթներորդն էք. ձեր ազնիւ եղբօրը հետ կ'ըլլայ 18. աղուոր հաշիւ իրաւ որ, և ասիկա ինծի պատիւ կը բերէ որովհետեւ... բայց այս արժանընտիր իշխանն այլեւս չիմանար խօսքերս... սա անկիւնը դրէք զինքը և մեր պատրաստութիւնը տեսնենք։

Ֆիլիփ չէր կրցած աւելի դիմանալ. ահռելի հեծկլտանք մը պատռած էր դժբախտ երիտասարդին կոկորդը և կեանքը դադրած էր անոր մէջ։

Այն պահուն իսկ որ Ֆիլիփ տ'Օնէ բռնուած էր, սուրերով զինուած ութը կամ տասը մարդերու խումբ մը խուժած էր խնջոյքի սրահը։

Կօթիէ սեղանին առջեւ երկու իշխանուհիներուն միջեւ նստած էր։ Իր թիկնաթոռին յենարանին կրթնած, դէմքը ծիրանեգոյն, աչքերը քթթելով և լեզուն թանձրացած, անհեթեթ բաներ կը պատմէր, որոնց համար երկու կիները խենդի պէս

կը խնդային, առանցմէ իւրաքանչիւրը վայրկեանը անգամ մը ըմպելի կը լեցնէր անոր՝ զինքն ա՛լ աւելի գրգռելու համար...

Ծնծղային մահասփիւռ ձայնը լսուելուն, երկու կիներն ալ անհարբեկած, տրոփուն ոտքի ցատկեցին... որովհետեւ տակաւին շատ հեռու էին որոշուած ժամէն... այն սահմռկեցնող ժամէն, երբ Աշտարակին հիւրերը կը յանձնուէին Աթրակլիտային. գինարբուքը հազիւ թէ նոր կը սկսէր, կամ աւելի յարմար պիտի ըլլար ըսել, տակաւին չէր սկսած իսկ...

— Ի՞նչ է աս, կակազեց Կօթիէ: Սանկ քովս եկէք, ճերմակ տատրակներս:

Աւելին չկրցաւ ըսել. մարդոցմէն մէկը անոր գլխուն շուրջ շալ մը կը նետէր եւ ամրապէս կը խցէր անոր բերանը: Կօթիէ՝ կիսովին գինով, ձեռքը իր սուրին տարաւ, բայց այդ սուրն արդէն առնուած էր իրմէ. միեւնոյն ատեն փորձեց ոտքի ելլել, բայց անմիջապէս տապալելով ինկաւ, սրունքներէն, թեւերէն բռնուած...

Իր գինովութիւնը փարատեցաւ, ինչպէս ծուխ մը՝ փոթորիկին շունչէն կը ցրուի...

Եւ այդ ահռելի վայրկեանին, երբ զգաց թէ վերցուելով կը տարուէր, հասկցաւ թէ ինչու համար Նէլի Աշտարակը մտնողներէն ո՛չ ոք երբեք տեսնուած չէր մէկու մը կողմէ:

Այն ատեն, մահուան մտածումն ներկայացաւ իր անմիջական զգալիութեամբը. չէր ուզեր մեռնիլ: Յուսահատ ճիգով մը ձգտուեցաւ, բերանակապը ինկաւ բերնէն, եւ ոռնաց.

— Հասի՛ր, Ֆիլի՛բ. հասի՛ր, եղբայր. հասի՛ր, սիրոյ Պասիթէա: Ո՜հ, ինծի ըսիք թէ զիս կը սիրէիք. ո՜հ, ձեր սիրալի շրթունքները տուիք ինծի. եւ զիս կը ձգէք որ մեռնիմ...

— Ո՜հ, սահմռկեցուցիչ բան է աս, մրմնջեց Պլանշ իշխանուհին:

— Խնայենք այս խեղճին, որ այնչափ խնդացուց մեզ, թոթովեց Ժանն մեռելի գոյնն առած:

Մարկրիթ, որ ճակատը քրտնաթաթաւ, վայրահակ, մտիկ կ'ընէր Կօթիէի սրտակեղէք աղաղակները, խստօրէն օրօրեց գլուխը. եւ ըսաւ.

— Այս մարդիկը մեզ ճանչցան: Գիտեն թէ ո՛վ ենք...

— Թո՛ղ մեռնին այն ատեն, որոտացին երկու իշխանուհիները երկար սարսուռ մը զգալով:

Կօթիէ տ'Օնէ Աշտարակին երկրորդ յարկը հասնելուն, տեսաւ որ առանց կարասիի, պաղ ու մերկ ընդարձակ սենեակի մը մէջ կը գտնուէր. գետնայարկի սենեակին յարեւնման. զինքը պառկեցուցեր էին սալայատակներուն վրայ, եւ տասը մարդիկ իր վրայ կրթնած կը բռնէին զինքը:

Ա՛լ չէր պօռար. իր մթին ակնարկը աստանդական կը թափառէր:

Յանկարծ այս նայուածքը հանդիպեցաւ իր եղբօրը, զոր իրմէն քանի մը քայլ անդին սալաքարերուն վրայ պառկեցուցեր էին իրեն պէս, բայց ո՛չ ոք կը բռնէր զայն. այն ատեն արցունքը ժայթքեց իր աչքերէն եւ մրմնջեց.

— Խեղճ եղբայր. արդէն իսկ սպաններ են զի՛նքը. սակայն ի՛նք էր որ գալ ուզեց... Մնաս բարով, իմ քաջ Ֆիլիբս... իսկ դուք, չուտիկներ, ի՛նչ բանի կը սպասէք զիս ալ անոր պէս խողխողելու համար...

— Համբերութի՛ւն, սատանա՛ն քեզ...

— Սթրակկիլաօ՛, որոտաց Կօթիէ իր արկածին մէջ ամէնասոսկալին ընդնշմարելուն սահմռկած, Սթրակկիլաօ, թագաւորին առիւծներուն պահապա՛նը այստեղ...

Եւ աչքերը չլմորուն, ազատելու համար իր բռած յիմարական ճիգին մէջ մահասփիւռ հետաքրքրութեամբ մը դիտեց թէ ի՛նչ կ'ընէր Սթրակկիլաօ:

Սթրակկիլաօ, դիմացկուն չուանով մը երկաթի ահագին զանգուած մը կը կապէր խոշոր պարկի մը, վարի կողմին, կրկնակ դիմացկուն կտաւէ պարկ մը զոր այս աշխատութեան վարժ մարդու մը պէս ասդին անդին կը դարձնէր շուտ շուտ...

Կօթիէ հասկցա՜ւ...

Դաշունահար չպիտի ընէ՛ն զինքը, որովհետեւ արիւնը հետքեր կը ձգէ, արիւնը կ'ամբաստանէ, արիւնը եթէ լուաս, մաքրես իսկ, դարձեալ երեւան կ'ելլէ եւ կ'աղաղակէ ամբաստանութիւններ՝ որոնք գլուխներ կտրել կու տան... այդ գլուխները թագակիր իսկ ըլլան: Ո՛չ, դաշունահար չպիտի ընէին զինքը. այդ պարկին մէջ պիտի փակէին եւ երկաթէ զանգուածը զայն պիտի քաշէր, տանէր ջուրին յատակը: Զի՛նքը Սէն գետը պիտի նետէին:

Վայրկեան մը ետքը՝ երբ զինքը վերցուցին, մահաբոյր պարկին մէջ խօթեցին, ամենեւին ընդդիմութիւն չըրաւ...

Այդ պահուն դուռը բացուեցաւ, կնոջ ձայն մը որոտաց.

— Եղա՞ւ:

— Հիմա՛, պատասխանեց Սթրակկիլաօ:

Կօթիէ կեանքի վերջին ճիգ մը ընելով յաջողեցաւ գլուխը վերցնել եւ այն ատեն, դրան շրջանակին մէջ, ոտքի վրայ առանց դիմակի, իր լայն վերարկուին մէջ փաթթուած, անդրշիրիմեան երեւոյթի մը հանգոյն, տեսաւ այն կինը... եւ ճանչցաւ զայն...: Շտկուեցաւ, բռունցքը երկարեց եւ հանդիսաւոր ձայնով մը ըսաւ.

— Վատշուէր թագուհի, գինարբուքի թագուհի, արիւնարբու թագուհի, իմ կողմէս, ինծի պէս քու ձեռքովդ սպաննուելով մեռնող եղբօրս կողմէ կ'անիծեմ քեզ, Մարկրիթ տը Պուրկոնեը անիծեալ

Նոյն հետայն ուժգնօրէն գոցուեցաւ պարկը...

Անոր բերանը ամրապէս կապուեցաւ...

Յետոյ տասներկու քաջ մարդիկ զայն բռնեցին վերցուցին, եւ քանի մը մանրերկեօրդ ետքը իրենց մեռելական բեռովը հասան աշտարակին դարատափը:

— Ուշադրութի՛ւն, որոտաց Սթրակկիլաօ: Աղէկ ճօճեցէք: Հեռուն հոսանքին մէջ նետեցէ՛ք: Մէկ, երկո՛ւ, երե՛ք...

Խեղդուկ աղաղակ մը լսուեցաւ: Պարկը միջոցին

մէջէն անցաւ և աղջամուղջին խորն անհետացաւ։ Ցետոյ Սթրակլտօ պարապութեան մէջ ծռած իմացաւ ցայտումով բացուող և ապա նորէն ինկող ջուրին աղմուկը, անէծքներու նմանող տրտունջներով... ետքը ուրիշ ոչի՛նչ...։

— Բարի ճանապա՛րհ, գոչեց։

— Այս մարդը զիս անիծեց, ըսաւ Մարկըրիթ տը Պուրկօնեը։

Իսկ գետը չարունակեց հոսիլ չարաշուքօրէն հանդարտիկ... լմնցած էր...

Ֆիլիփ և Կօթիէ տ'Օնէ Սէն գետին յատակն էին։

X

ՊԻՒՐԻՏԱՆ

Ուրախութի՛ւն, պատի՛ւ և յաջողութի՛ւն Տիար ժան Պիւրիտանի... Պատիւ ունիմ խոնարհաբար ձեզ ողջունելու ազնուականս, և ձեզ ներկայացնելու իմ ամենէն անկեղծ մաղթանքներս։

Մարդը ցնցոտիներ հագած էր, գլուխը դրած էր մարտական ձեւով թաղեայ գլխանոց մը, ծածկուած էր ծակ ծակ, ծոպաւոր վերարկուով մը զոր ետեւէն վեր հանած էր ահագին սուր մը։

— Ի՞նչ է աս, քրթմնջեց Պիւրիտան, ըսել է աս իրիկուան համար գրուե՞ր է որ պատահիմ մարդերու որոնք զիս կը ճանչնան և զորս ես չեմ ճանչնար։ Ո՞վ ես դուն։

— Անո՞ւնս թէ գիրքս կ'ուզէք գիտնալ։

— Նախ անունդ ըսէ։

— Լանսըլօ Պիկօրն։

— Հիմա՛ գիրքդ ըսէ՛ նայիմ։

— Մահապարտ։

— Ի՞նչ ըսիր։

— Ըսի թէ դատապարտուած եմ չուանը վիզիս կախուելու, և կանխէ այս գեղեցիկ փողկապով պարապութեան մէջ օրօրուելու մինչեւ որ մահը յառաջ գայ։ Նոյն իսկ այսօր այս առտու է որ անհուն պատիւ պիտի ունենայի շնորհաւորելու Մօնֆօքօնի կառափնատեղին։

— Վա՛յ, վա՛յ... հիմա ճանչցայ քեզ. դո՞ւն էիր որ թագուհիին ներկայութեանը պիտի կախուէիր. և որ փախչելով Ն. Վեհափառութեան այն զուարճալի տեսարանէն զրկուելու կոշտութիւնը գործեցիր...

— Ճիշդը խօսեցաք, Տիա՛ր գոչեց Լանսըլօ Պիկօրն, այս մահաբոյր կատակէն հրապուրուած։ Ինծի չէն խաբեր երբ ըսին թէ Պիւրիտան զուարթ ընկեր մըն էր...

— Ի՞նչ կ'ուզես ինձմէ. ի՞նչ պիտի ըսես ինծի։

— Ձեզ ըսելիքս սա է որ հազար բան ունիմ ձեզ ըսելիք, և եթէ կը հաճիք լսելու, կը կարծեմ թէ զղջալու պատճառ մը չպիտի՛ ունենաք... խօսք մը, շարունակեց այս մարդը յանկարծ աւելի ծանր շեշտ մը տալով իր ձայնին։ Այս առտու ձեր շնորհիւ է որ կրցայ փախչիլ։ Եւ յետոյ կաւքին

ետեւէն կը վազէի, մինչդեռ ինծի կը հետապնդէին, նորէն միջոցը գտայ ձեր ձիուն կուրծքովը տապալելու…

— Թեզ կախել ուզողնե՞րը: Իրաւ որ յատկապէս չըրի ասիկա:

— Հը՛մ, հաւատալո՞ւ է բամբնուզ…, հոգ չէ. արդէն, կեանքս ձեզի պարտական եմ, ասիկա բացայայտ է. Նոյնպէս յայտնի է թէ Լանսըլօ Պիկօրն երբէք չի մոռնար ո՛չ նախատինք մը ո՛չ ալ բարիք մը: Հիմա Տիա՛ր Պիւրիտան, եթէ հաճիք ինծի ըսել թէ ո՞ւր և ե՞րբ պիտի կրնամ ձեզ հետ խօսիլ…

— Ե՞րբ… երբ որ կ'ուզես: Ո՞ւր… Սէն-Տընի փողոց, Թագաւոր-Մոքերուն նշանատախտակը գի՞տես… քովի տունը կը պատկանի Շօբինէլ կնոջ, հասուկ, յարգելի, ակնածելի անձ մը զոր ես իսկ կը յարգեմ, որովհետեւ ինծի բնակարան կուտայ, առանց վարձք ուզելու: Այնտեղ պիտի գտնես զիս:

Լանսըլօ Պիկօրն խոր՚ն յարգանքով բարեւեց և նեղ փողոցի մը անկիւնը աներեւացաւ, մինչ Պիւրիտան, այլեւս առանց մտածելու այս տարօրինակ հանդիպումին վրայ. իր ճամբան շարունակեց դէպի Սէն գետին ափը, Նէլի Աշտարակը երթալու համար.

Պիւրիտան հասաւ Սէն գետին եզերքը, քիչ հեռու Լուվրի խոշոր աշտարակէն, որ գրեթէ ճիշդ դէմն էր Նէլի աշտարակին:

— Պատուհանները լուսաւորուած են, ըսաւ սարսռալով. ուրեմն ինծի կը սպասեն:

Հեռուն. շատ հեռուն, գիշերապահին ձայնը բարձրացաւ.

— Բարիզցինե՛ր, կէս գիշե՛ր է.

Պիւրիտան յառաջացաւ մինչեւ ջուրին եզերքը, մինչ փոքրիկ ալեակները կը սահէին աւազին վրայ. այնտեղ ամուր ցիցեր տնկուած էին հողին մէջ. այս ցիցերէն իւրաքանչիւրին կապուած էր երկաթեայ փոքր շղթայ մը և իւրաքանչիւր շղթային ծայրին ալ նաւակ մը: Այլեւս առանց խորհելու Պիւրիտան քակեց առաջին անգամ ձեռքին եկած նաւակը, մէջը ցատկեց և սկսաւ թիավարել, կամ թիովը ղէկին կողմէն նաւակը առաջ քշել ինչպէս որ Սէնի նաւավարներուն սովորութիւնն էր. նաւակին ետեւի կողմը ոտքի վրայ կեցած կ'ուղղէր Նէլի աշտարակին կողմը:

Այդ պահուն՝ աջ գետափին վրայ, գիշերապահին մելամաղձիկ գոչը կրկնեց.

— Բարիզցինե՛ր հանգիստ քնացէք… կէս գիշե՛ր է:

Եւ այդ կոչին՝ ձախ գետափէն աւելի երկարաձիգ աղաղակ մը, մեռելական մրմունջի նման բան մը պատասխանեց: Ասիկա մեռելներու ժամկոչն էր որ կը պոռար.

— Բարիզցի՛ք աղօթեցէ՛ք մեռելոց հոգիին համար…

Նոյն հետայն իսկ Պիւրիտան իր գլխուն վրայ,

երկինքին մէջ, շատ բարձրը, խղճուկ ճիչ մը սրտակեղեք մրմունջ մը իմանալ կարծեց... իրեն այնպէս եկաւ թէ մահացու կերպով վիրաւորուած գիշերային թռչունի մը հոգեւարքի կանչն էր ատիկա... և այդ պահուն՝ երբ գաղտնի սոսկումով մը գլուխը վեր կ'առնէր, արդարեւ տեսաւ ահագին էակ մը, կամ առարկայ մը որ օդին մէջ թաւալգլոր վար կ'իյնար... Եւ նաւակէն երկու գրկաչափ անդին ինկաւ, ուժգնօրէն տատանեցնելով նաւակը... Ջուրը ժայթքեց... յետոյ ամէն ինչ խոր լռութեան մէջ թաղուեցաւ...։

Նաւակը պարապ, յամրօրէն իջաւ գետին հոսանքն ի վար, յետոյ յորձանքէ մը բռնուելով, յառաջամասը դէպի հոսանքն ի վեր դարձուց, վեր ելաւ, յետոյ նորէն իջաւ։

Նաւակը պարապ էր...

Հապա Պիւրիտանը ո՞ւր էր։

Առանց խորհրդածելու, առանց վարանելու, ջուրը նետուած էր...

Նոյն մանրերկրորդին իսկ որ ան վար ինկող բանը ջուրին երեսը կը հասնէր... Պիւրիտան պահիկ մը առաջ իմացած էր վհատութեան ճիչ մը որ այս պարկէն միայն կրնար եկած ըլլալ...

— Եւ Պիւրիտան ջուրը նետուած էր...

Գրեթէ պարկին անկումովը կազմուած խոռոչին մէջ մխրճուեցաւ նոյն ակնթարթին իսկ, որ պարկը ջուրին տակը կը մտնէր։

Պիւրիտան յանդուգն լողորդ մըն էր։

Գլխիվար նետուեցաւ ջուրին մէջ։

Իր անկումն ու պարկին անկումը միակ և միեւնոյն անկում մը կազմեցին, և Պիւրիտան ձեռքերն դէպի յառաջ երկարած, զգաց թէ իր ձեռքը յանկարծ կը կառչի կտաւի նման բանի մը, պինդ բռնեց այդ կտաւը և անոր հետ ջուրին յատակը իջաւ...

Կատաղութիւն մը գրաւեց Պիւրիտանը... կառչեցաւ, ապա ակռաներովը բռնեց պարկին վերի հանգոյցը, և այսպէս, այս դիրքին մէջ ինքզինքը երկու երկվայրկեանի չափ բռնեց հոսանքին դէմ։

Այս երկու երկվայրկեանները բաւական եղան, որովհետեւ ձեռքերն ազատ մնացեր էին. քաշեց իր քուրը և զայն խօթեց կերպասին մէջ որ պատռեցաւ. երկու-երեք ցնցումներ տեղի ունեցան... պարկը վերէն վար ճեղքուեցաւ... յետոյ գլգլուկ մը յառաջ եկաւ... աւելի ետքը՝ հոն, ջուրին տակ երեք չփոթ ստուերներ շարժտկեցան։

Հազիւ կէս վայրկեան անցած էր պարկը Նէլի Աշտարակին գագաթէն նետուելէն ի վեր։

Այդ պահուն մեռելի գոյն, շլմորուն երեք գլուխներ երեւցան գետին մակերեւոյթին վրայ։

Ֆիլիբ և Կօթիէ տ'Օնէ էին ատոնք... Այդ պարկի՛ն մէջ, Սէն գետը նետուա՛ծ... Այն Աշտարակին՝ ուր ինքն ալ հրաւիրուած էր... Ինչպէս, ինչու համար, ի՞նչ էր ուրեմն Նէլի Աշտարակը...

Կօթիէ, իր բռունցքը և իր բոցավառ դէմքը դէպի երկինք վերցնելով գոչեց.

— Ըսել է արդարութիւն մը կա՛յ աշխարհիս մէջ Մարկրի՛թ, Մարկրիթ տը Պուրկօնե՛ը, վա՛յ քեզի, քանի որ Կօթիէ տ'Օնէ ողջ է։

Եւ Ֆիլիբ ոտքի վրայ կեցած կապարագոյն դէմքը դարձուցած դէպի անիծեալ աշտարակը, յուսահատ իր աչքերը տնկած անոր լուսաւոր պատուհաններուն, կը մնչէր.

— Ո՛հ, Մարկրիթ կ'ապրիմ. քեզի համար է որ կ'ապրիմ, քեզ փրկելու համար է որ Ֆիլիբ տ'Օնէ կ'ընդունի ապրիլ։

XI

ԼՈՒՎՐԸ

Այդ ժամուն, Շարլ տը Վալուայի կոմսը կախարդուհի Միրթիլի դէմ իր կատարած արշաւանքը աւարտելէ ետք Լուվրը կը դառնար. երբ մտաւ այն սրահը ուր թագաւորն ու անոր աւագանին իրեն կը սպասէին, ոչ ոք դիտեց թէ իր դիմագիծերը այլափոխուէր էին։

Անկէռան տը Մարինեի Լուի Ժ.ի քովն էր. և զինքը մեղցնելու կամ խեղդելու աստիճան կորովի ճիգ մը ընելով սովորականին պէս համդարտ ու պաղարիւն կ'երեւէր։

— Վեհափառ Տէր, Ձեր Վեհափառութիւնը ազատեցաւ։ Ահաւասիկ չարագուշակ արձանիկը զոր գտանք կախարդուհիին տունէն...

Մարինեի ահռելիօրէն տժգունեցաւ. բայց ամենեւին չարժում մը չըրաւ։

— Ի՛նչ ըրիք կինը, հարցուց Լուի Ժ. առանց դպչելու քննելով Միրթիլի օրհնեալ ջուրի ամանին մէջ գտնուած նմանապատկերը։

— Ապահովութեան տակ առնուած է Թամբլի մէկ զնտանին մէջ. հետեւաբար անկարող է այսուհետեւ ձեզ վնասելու։

— Վաղունէ իսկ թող սկսի անոր դատին քննութեան, կ'ուզեմ այնպիսի պատիժ մը որ սարսափէ դողացնէ Բարիզի և թագաւորութեան բոլոր կախարդուհիները։ Ասոր հոգ տարէ՛ք, սիրելիս Մարինեի։

— Այո՛ վեհափառ, պատասխանեց Միրթիլի հայրը, այնպիսի ձայնով մը որ չէր դողար։

— Պարոններ, կրնաք երթալ, ըսաւ թագաւորը թրանգավէ՛լ, բանալ տուր Լուվրին դուռները։ արգելքը վերցուած է. մնաք բարով տեարք. շնորհակալ եմ որ քովս կեցաք այս դժնդակ փորձութեան միջոցին։ Գացէք քնացէք. ես ալ երթամ թագուհիին իմացնելու թէ իր աղօթքները ընդունելի եղած են։ Վալուա՛, քեզ կու տամ Թամբլի հրամանատարութիւնը։ Մարինեի այս դատով զբաղեցէ՛ք։

Եւ իրեն մասնայատուկ եղող արագ և բուռն քալուածքովը Լուի Ժ. անցաւ խոնարհած իշխաններու կրկին շարքին մէջէն և ուղղուեցաւ աղօթարանի ճեմելիին կողմը։

Ճեմելիին դուռը կեցող պահակներու սպան իր առջեւը տնկուեցաւ ըսելով.

— Զմտնուիր. Վեհափա՛ռ տէր։

— Դուք խենդ էք պարո՛ն մռնչեց, Թագաւորը, որ սարսափելի կերպով բարկացաւ այդ միջոցին։

— Վեհափա՛ռ տէր, ըսաւ դժբաղդ սպան մեռելի պէս տժգունած, հրամանը դուք տուիք որ մէկը չձգենք ներս մտնելու, ոչ իսկ Ձեր Վեհափառութիւնը, որչափ ատեն որ Թագուհին աղօթէր...

Առանց պատասխան տալու Լուի սպային զօտիէն բռնեց, թեւերուն մէջ վեր վերցուց զայն եւ ուժգնօրէն նետելով տասը քայլ անդին գլորեց զայն. եւ մտաւ աղօթարանէն ներս։

Մարկրիթ տը Պուրկօնեը՝ աղօթքի իր ծնգարանին վրայ ծնրաչոք, գլուխը ձեռքերուն մէջ, անշարժ մնացած էր իբր թէ տեսակ մը յափշտակութեան մէջ գտնուած ըլլար։

Թագաւորը պահ մը դիտեց զայն ցանկութեամբ։

Խենդի պէս կը սիրէր զայն, իր մայորդ երիտասարդութեան ամբողջ եռանդով կը սիրէր զայն, եւ անշուշտ այս սէրը միակ զգացումն էր որ ունեցած էր այս վեհապետը։

Լուի անշշուկ իր ննջասենեակը գնաց. քիչ ետքը անհուն լռութիւն մը ծանրացաւ հնամենի Լուվրին վրայ։

Թագաւորը կը քնանա՛ր...

Թագուհին կ'աղօթէ՛ր...

Երբ Լուի Ժ. հեռացաւ, Մարկրիթ ցցուեցաւ, ջղային ու ցաւագին յօրանջումով մը թեւերը երկարեց, ապա՝ սարօրինակ կերպով տժգունած, մրմնջեց.

— Պիւրիտան չեկաւ...

Գլուխը ինկաւ իր խռովեալ կուրծքին վրայ։

Հեռաւոր դուռ մը բացուեցաւ, եւ Մարկրիթ իր զօրացած զգայարանքներուն նրբութեամբը լսած էր այդ թեթեւ աղմուկը.

Նոյն պահուն իսկ իր դէմքը այլափոխուեցաւ, յուզումի ամէն հետք անհետացաւ իր երեսէն, իր խռոված կուրծքը հանդարտեցաւ, արցունքներով թրջուած աչքերը վերստացան իրենց փայլը։

Անկէռան տը Մարինեի ներս մտաւ եւ խորին յարգանքով մը խոնարհեցաւ Թագուհիին առջեւ։ Մարկրիթ լայն թիկնաթոռի մը մէջ նստած էր, եւ ոտքերը՝ շքեղօրէն ասեղնագործուած բարձիկի մը վրայ, կզակը ձեռքին մէջ, շնորհալի մեծամաղձութեան մը դիրքին մէջ, անթարթ կը նայէր նախապարապետին։

— Ոտքի ելէ՛ք, պարոն, ըսաւ Թագուհին պաղ ձայնով մը։

Անկէռան տը Մարինեի ծունկի վրայ մնաց։ Միայն դէպի Թագուհին վերցուց այնքան վշտագին յուսահատութենէ այնքան տակնուվրայ եղած դէմք մը որ Թագուհին սարսռաց։

— Թագուհիին հետ չէ որ խօսիլ կ'ուզեմ, ըսաւ

նախարարը խուլ ձայնով մը։ Մարկրիթին հետ է, Տիկին, ներեցէք համարձակութեանս։ Կանչեցէ՛ք ձեր պահակները, եթէ կ'ուզէ՛ք, զիս զնտանը նետեցէ՛ք. իմ հարստութիւնս առէ՛ք, զիս կառափնատ զրկեցէ՛ք… բայց նախ մտիկ ըրէք… մտիկ ըրէ՛ք ինծի, ինչպէս որ երբեմն մտիկ կ'ընէիք… շատոնց է… մինչեւ այն օրը որ Շարլ տը Վալուա իմ տեղս գրաւեց ձեր սիրտին մէջ։

— Մարկրիթ տասնըեօթը տարի առաջ, Մարտ ամսուան գիշեր մը, փոթորկալի եւ կայծակնալի օդով մը, որ թերեւս երկնային բարկութեան մէկ նշանն էր, աղջիկ մը կը մտնէր Տիժոնի շրջանակները մէկուսի տուն մը։ Անոր կ'ընկերանար նաեւ ասպետ մը որ զինքը կը բռնէր ու կը քաջալերէր, ինչպէս նաեւ պառաւ կին մը որ զինքը պիտի խնամէր։ Արդարեւ այդ երիտասարդուհին անհելիօրէն կը տառապէր, եւ վէս քաջասրտութեան մը պէտք ունեցաւ մինչեւ այդ տունը գալու համար… որովհետեւ մայր ըլլալու վիճակին մէջ էր…

Այս պատմութեան առաջին բառերն իմանալուն իսկ, Մարկրիթ աչքերն ընդլայնած էր, սիրտը խուլ հարուածներով բաբախել սկսած էր, ջղային դող մը զինքը սարսռեցուցած էր։

— Նոյն գիշերն իսկ, շարունակեց Անկէռան տը Մարինեի. երիտասարդուհին աշխարհ բերաւ աղջիկ զաւակ մը, սքանչելի շնորհ մը ունեցող փոքրիկ էակ մը, սիրոյ նման սիրուն, եւ այնչա՛փ

քաղցր… անոր առաջի ճիչերը հազիւ թէ կը լսուէին… եւ անոր ծնունդէն քանի մը ժամ ետք՝ ժպիտի մը հեշտին արշալոյսին նման բան մը կը խայտար անոր մանրիկ շրթունքներուն վրայ։

Մարկրիթ հեկեկանք մը զսպեց։

— Առաջին վայրկեանէն իսկ, շարունակեց Մարինեի, մայրը սկսաւ պաշտել մանկիկը, այն աստիճան որ, հակառակ սոսկալի վտանգներու, երեք օր եւ երեք գիշեր նոյն մէկուսի տան մէջ մնաց։ Եւ սակայն իր կեանքը վտանգի կ'ենթարկուէր, ուստի հարկ եղաւ բաժնուիլ այն սիրական հրեշտակէն, ժամանակի մը համար միայն. այս մօրը ընկերացող ասպետը, այն ասպետը որ նոյն երիտասարդուհիին սիրահարն էր, վերջապէս այն մարդը մեկնեցաւ իր հետը տանելով մանկիկը։ Ան մեկնեցաւ պառաւ կնոջ հետ որ խնամք տարած էր իր մօրը։ Տունէն հազար քայլ անդին, ասպետը դաշունահար ըրաւ պառաւ կինը որպէս զի մանկիկին ծնունդեան վկայ ըլլան միայն մայրը, հայրը… եւ Աստուա՛ծ։

Թագուհին հեծկլտուքի նմանող բան մը ունեցաւ։

Եւ Լուի Տ.ի նախարարապետը իր խօսքը աւարտեց.

— Այն ասպետը Ֆրանսայի թագաւորին դեսպանն էր Պուրկօնեի արքունիքին մէջ եւ անունն էր Անկէռան տը Մարինեի. այն երիտասարդ մայրը

կը կոչուէր Մարկրիթ և անդրանիկ աղջիկն էր Պուրկօնեի չորրորդ դուքս Հիւկի…

— Աղջի՛կս, կականեց Մարկրիթ։ Ո՛չ. եթէ յիրաւի պղինձէ սիրտ մը չունիք. ինծի պիտի ըսէք թէ ի՞նչ եղաւ այն մանկիկը, իմ մարմնոյս կտորը, իմ արիւնիս մասը… ո՛չ թշուառ Թագուհի՛, թշուառ մա՛յր, թշուառ կի՛ն։ Գիտե՛ս, Անկէռան, թէ որչա՛փ արցունք թափեցի։ Այո՛, գիտես ատիկա։ Որովհետեւ քանի անգամներ ոտքդ ինկայ…

— Մարկրիթ, ըսաւ Մարինեի շունչի նմանող ցած ձայնով մը, քեզ պիտի ըսեմ թէ ո՞ւր է քու աղջիկդ…

Թագուհին ցատկեց տեղէն։

— Խօսէ՛, ըսաւ նէ։ Եւ եթէ ուզածդ խնդրէ՛, ինծմէ պահանջէ՛ Ֆրանսայի թագաւորութիւնը բաժան բաժան ընել և անոր կէսն ալ քեզի տալ։ Խօսէ՛ ո՞ւր է աղջիկս։

— Թա՛մբլին մէջ, ըսաւ Մարինեի, Մարկրիթը ցնցող սոսկումի երկար շեշտով մը։

— Թա՛մբլը, կրկնեց Թագուհին։ Ի՞նչ կ'ընէ այդ չարաշուք տեղը։

— Թամբլին մէջ ի՞նչ կ'ընեն, Մարկրիթ։ Այնտեղ մարդ կը տառապի, կը յուսահատի, սոսկումէ կը մեռնի, եթէ չմեռնի զնտաններուն մէջ տիրող սառնագին ցուրտէն, անօթութենէն, տանջանքէ… Քու աղջիկդ, Մարկրիթ, Թամբլի մէջ է, անոր համար որ Թագաւորին բանտարկեալն է։

— Աղջիկս բանտարկեա՞լ, կականեց Մարկրիթ՝ ձեռքը ճակտին տանելով։ Աղջի՞կս, յուսահատութենէ, ցուրտէ մեռնելու վիճակի՛ն մէջ։ Աղջիկս զնտա՞նը։ Ինծի նայէ՛ Մարինեի, խնդրեցայ, ի՞նչ եղայ, ապա թէ ո՛չ դուն ապուշ ես… դո՛ւն, դո՛ւն, Անկէռան տը Մարինեի՛, դուն որ Թագաւորէն ետք թագաւորութեան առաջին անձնաւորութիւնն ես, դուն որ Թագաւորին եղբայրներէն իշխաններէն, Թագաւորին հօրեղբօրմէն, Վալուայէն աւելի զօրաւոր ես, դո՛ւն, դո՞ւն ձգեցիր որ ձերբակալեն քու աղջիկդ…

— Ձգեցի որ ձերբակալեն, Մարկրիթ որովհետեւ, մինչդեռ զինքը կը բանէին, ես ալ բանտարկուած էի Թագաւորին յարկաբաժիններն մէջ։ Որովհետեւ Լուվրի դուռները գոցուած էին, կը հա՞սկընաս, երբ Վալուայի կոմսը՝ Շառլ կը ձերբակալէր Միրթիլ կախարդուհին իբր ամբաստանեալ Թագաւորին դէմ չարադիւթական յուռութներ շինելուն համար։ Որովհետեւ հոս վազեցի քեզմէ խնդրելու համար որ զիս դուրս հանել տաս Լուվրէն, կը հասկնա՞ս Մարկրիթ, քեզ հոս չգտայ, որովհետեւ մինչ Վալուա քու աղջիկդ Թամբլի գժոխքին մէջ կը մխրճէր, դուն՝ Մարկրիթ, Նէլի Աշտարակն էիր…

Աղեխարշ, յուսահատական աղաղակ մը պատռեց այն ծանր լռութիւնը որ կը ծանրանար քունի մէջ եղող Լուվրին վրայ։

Եւ Մարկրիթ տը Պուրկօնեը, Միրթիլի մայրը,

տախտակամածին վրայ կքեցաւ, հեւալով հետեւ-եալ տրտունջը որ սարսռացուց Մարլինեին.

— Կօթիէ տ'Օնէի անէ՛ծքը...

XII

ԼԱՆՍԸԼՕ ՊԻԿՕՐՆ

Սէն-Տընի փողոցին մէջ գտնուող Բլօքինէլ կնոջ բնակարանը, կից էր ասուեվաճառի մը խանու-թին որ, թերեւս առանց իսկ իր գիտակցութեան, Երեք-Մօզեր անունով մկրտած էր իր առեւտուրը: Համեստ երեւոյթով այս բնակարանը կը բաղ-կանար գետնայարկէ մը, յարկէ մը և տանի-քին վրայ ձեղնայարկէ մը. Բլօքինէլ խաթունը, տարիքոտ այրին. Նախապաշարուած, վախկոտ, բարեպաշտութիւն կը ծախէր, գիշերը կողոպտուելէ կը դողար մինչ. այս արժանընտիր պառաւը, ամէն տեսակ համեմունքի խանութ մը կը բանե-ցնէր: Ձեղնայարկը Պիւրիտանի վարձու տուած էր հետեւեալ պայմանագրութեամբ.

Վարձակալը ցան մը չպիտի վճարէր. իր տան-տիրուհին յանձն կ'առնէր անոր գուլպաները կա-րել և ճերմակեղէնը լուալ: Ի փոխարէն՝ Պիւրիտան պարտաւոր էր Բլօքինէլ խաթունը պաշտպանել իր սուրովն ու թուրովը, այն պարագային որ անի-կայ գիշերային յարձակումներու ենթարկուէր,

պարագայ մը որ այն ատեններն հազուագիւտ ըլ-լալէ հեռու էր:

Ձեղնայարկը շատ մաքուր կերպով կահաւոր-ուած էր, կապոյտ կտաւով պատուրուած սիւնաւոր մահճակալով մը, մեծ դարակով մը, սեղանով մը, մէկ քանի աթոռներով և երկու թիկնաթոռնե-րով:

Պատէն կախուած էին մէկ քանի սուրեր և թու-րերու հաւաքածոյ մը, ինչ որ ահեղ երեւոյթ մը կուտար այս սենեակին և ուրախութենէն կը սարսռացնէր Բլօքինէլ այրին:

Սեղանին վրայ դրուած էին գրակալ մը, տրձակ մը սագի փետուր, մէկ քանին տաշուած և միւս-ները ալ տաշուելու սպասելով, և վերջապէս ճըշ-մարիտ պերճանք, հինգ վեց օրինակ ձեռագիր-ներ:

Պիւրիտան իր արդուզարդը կ'ընէր, երբ մէկը ներս մտաւ:

— Ա՛յ, ա՛յ, ըսաւ Պիւրիտան. դո՞ւն ես, կա-խաղան հանուած իմ քաջս:

— Աղէկ մը կախաղան չհանուեցայ, ազնուա-կանս. բայց պարտաւոր եմ խոստովանելու թէ քիչ մնաց ատոր... ես եմ, Լանսըլօ Պիկօրն. ձեզ ծառայելու պատրաստ:

— Եկա՛ր ինծի ըսելու այն հազար բաները որոնց մասին ինծի խոստացար երէկ:

— Եւ ուրիշներ ալ, եթէ ձեր վսեմութիւնը հաճի մտիկ ընել զիս:

— Կը հաճիմ միայն թէ, խօս յարգելի Պիկօրն,

ժամը ինն է. ժամը տասնըմէկ'ուկէսին Թամբլին հրջակայքը գտնուելու եմ... ուստի այնպէս մը յարմարցուր որ քու հազար և ուրիշ բաներդ ժամ մը միայն տեւեն։ Եթէ այս վաթսուն վայրկեանները աղէկ գործածես, տարակոյս չունիմ որ կը յաջողիս զանոնք լմցնելու։ Հիմա, ա՛ռ նստիր սա աթոռներէս մէկը. սա դարակին վրայ շիշ մը կը տեսնես, անոր մէջն եղող ճերմակ գինին ալ գաւաթ մը լեցո՛ւր և սկսէ՛, առանց հոգ ընելու թէ քեզ մտիկ կ'ընեմ կամ ո՛չ... որովհետեւ այդ մասին բացարձակապէս խօսք չեմ կրնար տալ։

— Մտիկ պիտի ընէք. ըսաւ լուրջ ձայնով մը Լանսըլօ Պիկօրն։ Արդէն այնչափ վայրկեաններու պէտք չունիմ որ վեհանձնօրէն շնորհք կ'ընէք։

Ինքնամփոփուելէ ետք, Լանսըլօ Պիկօրն հարկ տեսաւ ինքզինքին քիչ մը քաջալերութիւն տալու. որովհետեւ մէկ ումպով պարպեց Պիւրիտանին ցոյց տուած շիշին պարունակութեան կէսը։

Պիւրիտան կ'երթար կուգար, սուլելով. և այնպէս ցոյց տալով թէ ամենեւին չզբաղուիր հոն գտնուող անձով, մինչ աչքէն չէր վրիպեցներ զայն։

— Ահա ճիշդ ինծի պէտք եղած մարդը. կը մտածէր Պիկօրն։ Բայց, զուարթ ընկեր, անփոյթ այն աստիճան որ իր սենեակը մտայ և իբր թէ իր բարեկամներէն մէկը եղած ըլլայի հոն տեղաւորուեցայ, ինք հոգն անգամ չըներ։

— Ինծմէ ուզելիք ի՞նչ կրնայ ունենալ այս

մարդուկը. կը մտածէր Պիւրիտան ալ։ Խելացի դէմք մը ունի. աչքը՝ հնարիմաց է. յանդուգն կ'երեւայ... անշուշտ չուտիկ մըն է։ Սակայն ի՞նչու համար պիտի կախէին զինքը։

— Պարո՛ն. ըսաւ յանկարծ Պիկօրն. դուք ծառայի մը պէտք ունիք և ես ալ տիրոջ մը պէտք ունիմ. կ'ուզէ՞ք որ ես ըլլամ առաջինը. կ'ուզէ՞ք ըլլալ երկրորդը։

— Օ՛ օ՛. ըսաւ Պիւրիտան. աչքերը բացած, կը կարծե՞ս որ ծառայի մը պէտք ունիմ։

— Անտարակոյս։ Ձեզի պէս մարդ մը, նետուած արկածներու մէջ որոնք հարկաւ յառաջ պ'տի գան Մօնֆօքօնի մէջ ձեր ըրած կշտամբանքէն. մարդ մը՝ որ պիտի ստիպուի պայքարիլ Մարինեիի մը դէմ, թագաւորի մը դէմ, թագուհիին դէմ, պէտք ունի իր քովը ունենալու, ցորեկուան և գիշերուան ամէն ժամերուն, մարդու մը որ ամէն բան հասկնալու կարող մտացիութիւն մը ունենայ, ամէն բան գործադրելու կարող բազուկ մը ունենայ. վերջապէս մէկը որ կարող ըլլայ ի հարկին ինք ստանալու դաշոյնի հարուածը որ ձեզի յատկացուած պիտի ըլլար, թռչունի մը պէս բռնելու և խեղդելու այն աւազակը որ ձեր վրայ պիտի խոյանար. անձնուիրութիւն մը...

— Կը կարծե՞ս որ ունիս այդ մտացիութիւնը։

— Ծառայեցի. ըսաւ Պիկօրն ակռաները կրճտելով, ծառայեցի Շառլ տը Վալուայի կողմին, այսինքն թագաւորութեան ամէնէն նենգամիտ

մարդուն քով․ տէր մը, որուն ծառան հնարիմացութեան հանճար մը ըլլալու է։

— Կը կարծե՞ս թէ ունիս այդ բաղդը։

— Մարմինս տասնըեօթը տեղերը կտրտուած են և ատոնց մէկ քանիին ապիներն ալ դէմքիս վրայ կրնաք դիտել սքանչացումով, ինչ որ ապացոյց մըն է թէ բաւական վարժութիւն ունիմ կռուելու։

— Եւ կը կարծե՞ս որ այդ անձնուիրութիւնն ունիս։

— Կեանքս փրկեցիք։

— Եթէ քեզի քովս առնեմ, հարցուց, ինչ թոշակ կ'ուզես։

— Պառկելու տեղ, ուտելիք, ձեր շիշերուն յատակը մնացած ըմպելիները, ձեր հին հագուստները։

— Ահա՛ պառկելիք տեղը, ըսաւ. իմ մահճակալէս անկողին մը և վերմակ մը կ'առնես, սա գամերէն կախուած հագուստներէն քեզի համար պատուական տարազ մը կը յարմարցնես. իսկ շիշերու յատակի ըմպելիին մասին, ատիկա կը խոստանամ, գալով ուտելիքին, ամէն անգամ որ ես ուտեմ դուն ալ պիտի ուտես։

— Եւ ծոմ պիտի պահեմ այն օրերը որ դուք անօթի մնաք։ Այսպէս ուրեմն զիս կ'առնէ՞ք ձեր քովը։

— Այս վայրկեանէն իսկ իմ տանս մաս կը կազմէք։ Հիմա կ'ուզեմ գիտնալ թէ ինչու համար պիտի կախուէիք Մօնֆօքօնի մէջ.

— Ատիկա է որ ձեզ ըսել չպիտի ուզէի եթէ զիս ձեր քովն առնել չուզէիք։ Եւ ատիկա հիմա պիտի ըսեմ քանի որ այլեւս ձերն եմ։

— Խօսէ՛, տակաւին կէս ժամ ունիմ ձեզ մտիկ ընելու համար։

— Պարո՛ն, ըսաւ երկար հառաչ մը արձակելէ ետք. տասնըեօթը տարի առաջ Պուրկօնեի Տիժօն քաղաքն էի, գեղեցիկ քաղաք մը ուր այն ատեն կը բնակէր Հիւկ դուքսը, մեր յարգելի թագուհիին հայրը։

Իբր ծառայ Վալուայի Տիար կոմսին. իբր վստահելի ծառայ, անոր անիծեալ հոգին էի, և ամենևին չէք կրնար երեւակայել թէ ինչ զազրելի բան կրնայ ըլլար այն զօրաւոր իշխանին անիծեալ հոգին։ Քաղաքին մէկ արուարձանին մէջ այն ատեն կը բնակէր շատ գեղեցիկ կին մը. Աննա տը Տրաման անունով։ Տիկին Տրաման տեղւոյն ազնուականներէն էր։ Գեղեցիկ և բարի էր, ու կը պաշտէր իր տղան չորս-հինգ տարեկան մանչ մը, վարդագոյն, թարմ, ծիծաղկոտ, սիրուն պզտիկ սատանայ մը, որուն Ժէհան անունը կու տար...

— Ինծի պէս. ըսաւ Պիւրիտան։

— Ճիշդ, Տիար Ժան Պիւրիտան, իմ ազնուական տէրս, ամէն օր կանոնաւորաբար տիկին Տրամանի տունը կ'երթար։ Մոռցայ ըսելու թէ շուրջ հինգ տարիէ ի վեր Աննա հոմանուհին էր կոմսին, որ հայրն էր պզտիկ Ժէհանին։

— Կը ցաւիմ պզտիկ Ժէհանին, ըսաւ Պիւրիտան,

որովհետեւ այդ Վալուայի կոմսը դժբախտութիւն բերող թռչուն մըն է որ Մարինիի չափ արժանի է կախաղան հանուելու:

— Շատ ճիշդ խօսեցա՛ք. Տիար Պիւրիտան, ըսաւ Լանսըլօ Պիկօրն, որուն աչքերը շողային: Հիմա գիտնալու էք թէ այն ատենը Պուրկօնեի արքունիքին մէջ օրիորդ մը կար, այնչափ հիանալիօրէն գեղեցիկ որ մարդ չէր կրնար անոր նայիլ առանց խելայեղօրէն սիրահարուելու եւ թէ այս օրիորդը հոմանուհին եղաւ Վալուայի կոմսին...

Այդ պահուն Պիկօրնի ձայնը աւելի խուլ շեշտ մը առաւ: Ոտքի ելաւ մինչեւ դուռը գնաց. պահ մը մտիկ ըրաւ, յետոյ Պիւրիտանի քովը գալով, անոր ականջին ծռեցաւ եւ մրմնջեց.

— Այս գաղտնիքն ահռելի է Տիար Պիւրիտան. այն երիտասարդուհիին անունը ըսեմ ձեզ... բայց եթէ ձեր գլուխը ողջ պահել կուզէք երբեք մի՛ խօսիք այդ մասին. որովհետեւ երիտասարդուհին... անունն էր... Հիւկ տը Պուրկօնեի դուքսին աղջիկներուն անդրանիկն էր ան եւ այսօր կողակիցն է մեր վեհափառ տիրոջ Լուի Ժ.Ի...

— Թագուհի՜ն... մրմնջեց Պիւրիտան որ սարսռեցաւ:

Լանսըլօ Պի՛օրն գլուխով այո մը ըսաւ եւ աչքը չորսդին յած ձայնով մը շարունակեց.

— Ինչպէս եղաւ ատիկա: Ինչպէս եղաւ որ Պուրկօնեի դուքսին աղջիկը, որ գեղեցկութեանը

չափ ալ իմաստութիւն կը համարուէր, հաւանեցաւ ինքզինքը յանձնելու Վալուա կոմսին: Անիկա ո՛չ ոք պիտի գիտնայ: Բայց ես իմ կողմէս արքայութեանս վրայ երդում կ'ընեմ որ իրողութիւնը ճիշտ է:

— Կը հաւատամ ըսածիդ, ըսաւ Պիւրիտան չարաճճի ժպիտով մը: Եւ սակայն ըսածիդ չափ ահռելի բան մը չէ գիտնալ թէ մեր բարի թագաւորը եղջիւրազարդուեր է, նոյն իսկ ատոր իրաւունքը ունենալէ առաջ: Բայց Մարկրիթ թագուհիին եւ Վալուայի սիրահարութիւնը ի՞նչ առնչութիւն ունի այն նորզնոր չուանին հետ որ քիչ մնաց վիզէդ պիտի անցնէր:

— Համբերութի՛ւն, պարոն. հիմա պիտի տեսնէք այդ առնչութիւնը: Օ՜հ, շատ առնչութիւն կայ: Աստուած եւ Ս. Բառնաբաս շնորհն ընէին եւ այդ առնչութիւնը գոյութիւն չունենար. հիմա, ինչպէս ըսի իմ տէրս, Վալուայի կոմսը Մարկրիթի սիրահարը լքեց Աննն տը Տրամանը եւ անոր տղան Ժէհանը: Ամիս մը անցաւ. եւ այդ միջոցին ինծի պաշտօն տրուած էր երեք չորս օրն անգամ մը երթալ եւ սուտ լուրեր տանիլ խեղճ Աննին՝ որ կ'այրէր ու կը մրկէր. այն ատեն, ես թէեւ ամենեւին գթասիրտ չեմ, կը զգայի թէ սիրտս կը խանդաղատի զինքը այնչափ յուսահատ տեսնելով: Անիկա իմ տիրոջս ըսի. կամ այն է թէ գթութիւն զգաց, կամ այն է որ վախցաւ թէ լքած կինը իրեն դէմ ծայրայեղութեան կը դիմէ. Վալուա կոմսը

նորէն դարձաւ Անկէուան մը Մարինիի մեկնումէն շուրջ երկու ամիս ետք. եկաւ իր նախորդ սիրուհին տեսնելու։ Այն պահուն որ Վալուայի կոմսը հազարերորդ անգամ ըլլալով կը վստահեցրնէր դժբախտ Աննը թէ մօտ օրէն պիտի ամուսնանար իրեն հետ. դուռը բացուեցաւ եւ Մարկրիթ ներս մտաւ… այո՛ պարո՛ն, Մարկրիթ նախանձոտ էր, Մարկրիթ մարդ դրած էր կոմսին ետեւէն։ Մարկրիթ յանկարծակի բերաւ Վալուայի համբոյրները ու խոստումները… եւ ներս կը մտնէր, կատղած վիճակի մը մէջ։ Ո՛հ, հաւատացէք թէ ես՝ որ տեսարանը կը դիտէի քովի սենեակէն, ես իսկ դողացի…

— Այլեւս տասներկու վայրկեանս մնաց քեզ յատկացնելու համար, ըսաւ Պիւրիտան։

— Կը լմննայ կոր պարո՛ն, նպատակին կը մօտենանք ինչպէս այնչափ մօտեցայ մահուան, մեր խղճալի կեանքին ամէնէն գերագոյն նպատակին։ Այսպէս Մարկրիթ. մատակ վագրի մը նման։ Այս կինը ձեր հոմանուհին է պօռաց կոմսին երեսին։ Վալուա աժգունեցաւ, կակազեց, դողդղաց. Անն յառաջացաւ եւ պատասխանեց. Իրաւ է, իր հոմանուհին եմ, մինչեւ որ իր կինը ըլլամ։ Դուք ո՞վ էք։ Ի՞նչ կ'ուզէք։— Վրէժս լուծել, պատասխանեց Մարկրիթ։ Եւ նոյն հետայն իսկ իր գօտիէն քաշեց փոքրիկ դաշոյն մը, զոր միշտ իրեն վրայ կը պահէր, եւ անով այնպիսի ուժգին հարուած մը տուաւ տիկին Տրամանի, որ անիկա անկենդան

գետին փռուեցաւ. Վալուայի կոմսը տեղէն չէր շարժած. ես ալ իմ անկիւնս գամուեր մնացեր էի։ Չէի կրնար աչքերս բաժնել այնչափ գեղեցիկ Մարկրիթէն, որ նոյն պահուն չանթահարող կայծակի նման կը փայլատակէր… եւ այդ պահուն, պարոն, ան ծռեցաւ իր մրցակցուհիին վրայ, ապա շտկուեցաւ ըսելով. Մեռա՛ւ… յետոյ կատուի նման ճերմակ գոյն մը առած, փոթորիկին սաստկութեան տակ մնացած ուռիի մը նման դողդողացող Վալուայի կոմսին դառնալով պոռաց.— Հիմա՛, տղան… ո՛հ, Տիար Պիւրիտան. ասիկա ահռելի բան մըն է։ Մայրն սպաննելէ ետք կ'ուզէր սպաննել տղան. մատակ վագր մը, ձեզ կ'ըսեմ թէ մատակ վագր մըն էր։

— Վալուա ի՞նչ ըսաւ, հարցուց Պիւրիտան։

— Խնդրոյն ամէնէն գեղեցիկ կտորն աս է, վագրը սկսաւ մռնչել.— Կարգը տղունն է, կո՛մս, ապա թէ ո՛չ պալատ կը վազեմ, արքունիքը ձեզի դէմ ոտքի կը հանեմ իբր պատիւ բռնաբարող… եւ Վալուա կափկափելով, պատասխանեց.— Շատ աղէկ, կը հնազանդիմ… այն ատեն զիս կանչեց. վազեցի. եւ Վալուա ինծի ըսաւ, այո՛, պարոն, ինծի ըսաւ.— Տղան ա՛ռ եւ տար խեղդէ՛… Դուրս ելայ եւ գացի այն սենեակը ուր պզտիկ Ժէհան կը քնանար, զինքը առի, վերարկուիս մէջ փաթթեցի, եւ դառնալով ցոյց տուի Մարկրիթին, այն յոյսով թէ շնորհ պիտի ընէր. ո՛հ,

այո՛, շնորհ։ Մարկրիթ աչքիս մէջ նայեցաւ և այդ նայուածքը, քանի մտքս կուգայ, սիրտիս մէջ կարծես պաղութիւն մը կը զգամ... և ըսաւ ինծի.— Լսեցի՞ր, չէ՞... ատոր վրայ վազելով դուրս ելայ տունէն խեղճ պզտիկին լացն ու կոծը պարտկելով. ժամ մը քալեցի, քրտինքը ճակտէս կը հոսէր, ետքը լքուած խրճիթ մը մտայ... տղան քնացած էր, գլուխը մամուռներու և տերեւներու վրայ դրի և վերադարձայ կոմսին։— Տղա՞ն, հարցուց.

— Խեղդուեցա՛ւ, պատասխանեցի... չլացաւ, պարո՛ն... միայն թէ քիչ մը տժգունեցաւ. ժամ մը սպասեցի. երկու ժամ սպասեցի, և ետքը գացի տղան առնելով ապահով տեղ մը դնելու։ Տրամոնտինոյ բնակարանին առջեւէն անցնելուս, սոսկալի հետաքրքրութիւն մը զգացի մեռած կինը տեսնելու. ներս մտայ... և տեսայ որ Անն համակ արիւնաթաթախ տախտակամածին վրայ կը տապլտկէր, մինչեւ դուռը երթալ փորձելով... մեռած չէր, պարո՛ն...

— Այլեւս հինգ վայրկեան ունիս մնացածը ըսելու համար, կրկնեց Պիւրիտան։

— Ահա՛ լմնցաւ... Անն մեռած չէր. և հիմա, մտիկ ըրէ՛ք թէ ինչ սահմռկեցուցիչ բան էր ասիկայ. ո՛չ միայն չէր մեռած, այլ իր տղան խեղդելու համար ինծի տրուած հրամաններն ալ լսած էր... գէթ այսպէս հասկցայ ես անոր շրթունքին վրայ դողդղացող կցկտուր բառերէն. այն ատեն

սոսկումէ բռնուած, մազերս ցցուած դուրս խոյացայ որ տղան գտնեմ և մօրը բերեմ... խրճիթ հասայ։ տղան չկար, պարոն. պզտիկ մէհան անհետացած էր...

Լանսըլօ Պիկօն պահ մը լռեց, անկարելի պարագութեան մէջ սեւեռած, իբր թէ նորէն տեսնէր այդ հեռաւոր իրադարձութիւնները. յետոյ յարեց.

— Անկէ ի վեր տասնըհօթը տարի անցաւ. համոզուած ըլլալով որ Վալրուայի կոմսը զիս մեռցընել պիտի տար եթէ իմանար թէ տղան... իր որդին մեռած չէ, առտու մը ձգեցի ելայ իր քովէն. ամիսները, տարիները սահեցան, անցան և ի վերջոյ մոռցայ այս պատմութիւնը, երբ Մարկրիթի ամուսնոյն՝ Լուիի գահակալութիւնը մտքս ձգեց զայն։ Արդ, երեք օր առաջ, պարո՛ն, Սէն-Մարթէն փողոցը, Մարինեի ապարանքին շրջակայքը կը թափառէի անօթութենէն սովալլուկ գայլի մը նման ուշ մնացած քաղաքացի մը փնտռելով, կը փնտըռէի, կը թափառէի, ըսի. սիրտս բաւական տխուր, քանի որ չէի ընթրած, երբ նշմարեցի ստուեր մը, կարծես կ'աշխատէր տեսնելու թէ ինչ տեղի կ'ունենար Մարինեի ապարանքին ներսը։ «Գործս եղա՛ւ, ըսի անմիջապէս։ մարդը մինակ է. երկինք կը ղրկէ անիկա ինծի.» Ուստի Ս. Բարնաբասի շնորհակալութիւն յայտնելով, այս շնորհին ինծի ղրկած ըլլալուն համար, մօտեցայ, դաշոյնս քաղաքացիին կուրծքին վրայ դրի և քաղաքավարութեամբ իր քսակը ուզեցի. բայց նայիս մարդս

կոչ մը արձակեց. երկոտասանեակ մը կոշտ մարդիկ վրաս ինկան, զիս բռնեցին, կապեցին և տարին մինչև Շամբլէ, հոն լոյսին մարդուն երեսը նայեցայ, և ո՞վ տեսնեմ կը հաւնիք. նոյն ինքն Մօնսէնեէօր Վալուայի կոմսը, իմ նախկին տէրս... այն ատեն միտքս գաղափար մը եկաւ, գաղափար մը զոր անշուշտ սատանան տուն տուաւ:

« — Մօնսէնեէօր, ըսի իրեն ցած ձայնով մը, զիս ազատելու համար ութն օր միջոց կուտամ ձեզ. անկէ ետք այնպէս մը պիտի կարգադրեմ որ զիս Ֆրանսայի թագաւորին քով տանին և անոր պիտի պատմեմ Մարկրիթ թագուհիին սիրահարութիւնը Շարլ տը Վալուայի հետ...

«Այն ատեն պատանքի պէս ճերմկցաւ. ուշադրութեամբ երեսս նայեցաւ և անհաբեկած մրմնջեց.

« — Լանսըլօ Պիկօ՛րն.

« — Ես ինքս. Մօնսէնեէօր, ըսի, վստահ ըլլալով որ զինքը պիտի անհաբեկեմ.

« — Լաւ՛, ըսաւ. բառ մը իսկ չպիտի ըսես: Ութն օրէն առաջ, ազատ պիտի ըլլաս և հարուստ...

— Վայրկեան մը միայն ունիս ընդմիջեց Պիւրիտան այդ պահուն:

— Լմնցաւ պարոն: Հանգիստ քնացայ, համոզուած ըլլալով որ Վալուա արդարև զիս ձգել պիտի տար: Երրորդ օրն, առտուն զիս հանեցին զնտանէն.

ուրախ զուարթ ելայ: Զիս դուրս տարին... և մէկ քովս քահանաներ, իսկ միւս քովս ալ դահճի օգնականներ կեցուցին զիս, Մօնֆօքօն տանելու համար... Մնացածը գիտէ՛ք...

— Այս ամէնքէն ի՞նչ կը հետևցնես հարցուց Պիւրիտան:

— Կը հետևցնեմ թէ կեանքս այլ ևս թելէ մը միայն կախուած է, թէ Վալուա զի՛ս պիտի փնտռէ այն ամէն տեղուանքը ուր կը գտնուին ինծի պէս քակահատները, և թէ շատ աւելի ուշ մեռնիլ ուզելուս, ստիպուեցայ ապրուստս եղանակը փոխել և պարկեշտ մարդոց արհեստին համակերպիլ, կապուելով մէկու մը որ կրնայ ի յարկին պաշտպանել:

— Ամէ՛ն, ըսաւ Պիւրիտան: Է՛, ըսէ նայիմ, ի՞նչ եղեր էր պզտիկ Ժէհանը. զիս յուզեց այդ պըզտիկը...

— Ատիկա ես ալ ամենևին չգիտցայ: Նոյնպէս ալ չկրցայ հասկնալ թէ ի՞նչ եղած էր անոր մայրը, տիկին Տրամանը... բայց անշուշտ մեռած էր Մարկրիթի դաշոյնի հարուածէն...

— Աշխատէ որ՝ այլևս ճակատ ճակատի չգաս Վալուա կոմսին հետ, յարեց դուրս ելլելու պատրաստուելով:

— Սակայն ճիշտ ատիկա պատահեցաւ ինծի երէկ գիշեր. քիչ մնաց ապուշ անասունի մը պէս անոր ցանցերուն մէջ պիտի իյնայի. Աստուած խնայէ՛ երրորդ հանդիպումէն. այն ատեն պէտք

պիտի ըլլայ որ ինձմէ կամ Վալուայէն. երկուքէս մէկը իր մորթը վրայ տայ: Պարո՛ն աւելցուց Լանսըլօ Պիկօրն, ձեզ հետ պիտի գամ, անմիջապէս կը սիրեմ ձեր քով սպասաւորութեան սկսիլ:

— Կ'ըլլայ, ըսաւ Պիւրիտան: Հեռուէն ինծի հետեւէ մինչեւ բնակարան մը ուր պիտի մտնեմ ես և որուն դուռը ինծի պիտի սպասես:

Ասոր վրայ Պիւրիտան վար իջաւ, դուրս հանել տուաւ իր ձին՝ խանութին քովի պզտիկ ախոռէն, հեծաւ, ուղղուեցաւ դէպի Վարդաստան:

Պիւրիտան, երբ վարդաստանին մօտ ձիէն իջաւ, սանձը յանձնեց Լանսըլօ Պիկօրնի որ հետիոտն հետեւած էր իրեն:

Պիկօրն տեսնելով որ իր տ՛րը կը կենար այդ տեղը, շատ ահարեկ երեւոյթ մը առած էր:

Բայց Պիւրիտան չնշմարեց այս զարմանքը և, սիրտը բաբախուն, չրջափակին դուռը հրեց, որ արդէն սովորականին պէս կիսաբաց էր:

Արդարեւ երիտասարդը միշտ ցերեկը եկած էր Վարդաստան: Եւ որովհետեւ անոր գալու ատենը գիտէին, Ժիլեօն միշտ հոգ կը տանէր չրջափակին դուռը բանալու:

Մտաւ չրջափակին մէջ, սիրահարի մը փութկոտութեամբ անցաւ անոր մէջէն, հասաւ ծիծաղկոտ և Թարմատեսիլ բնակարանին. դրան առջեւ, որ նոյնպէս բաց էր:

— Միրթի՛լ. Սիրական Միրթի՛լ, մրմնջեց Պիւրիտան, վստահ ըլլալով որ ըստ սովորութեան իր

սիրուն նշանածը զինքը դիմաւորելու եկած էր և դրան ետեւը կը սպասէր:

Միրթիլ-հոն չէր. այս անգամ.

Ժիլեօ՛ն, կանչեց Պիւրիտան խեղդուկ ձայնով մը:

Քիչ մը վարանեցաւ, յետոյ շատ տժգոյն, սիրտը սեղմած, սկսաւ վերէն վար չրջիլ տան մէջ. միակ գաղափար մը ունէր իր մտքին մէջ:

Միրթիլ իր սէրը խոստովանած էր Վարպետ Լէսագոյի, և Վարպետ Լէսագօ առանց զիջանելու անգամ մը տեսնել իր աղջկան սիրածը, մերժած էր անոր փափաքը, և երկու նշանածներն անմիջապէս իրարմէ բաժնելու համար նոյն հետայն իսկ առած տարած էր Միրթիլը:

Այս ըսելով՝ սկսաւ հեծկլտալ... որովհետեւ անծանօթին առջեւ կը գտնուէր:

Այդ պահուն վիշտէն տակնուվրայ եղած այս նուրբ դէմքը լուսաւորող արեւի ճառագայթին առջեւէն անցաւ ստուեր մը: Պիւրիտան գլուխը վեր առաւ և ճանչցաւ Պիկօրնը:

— Կուլա՞ք, հարցուց չուտիկը՝ որ իր իսկ բառերով, կը համակերպէր պարկեշտ մարդուն արհեստին:

— Ո՛չ, ըսաւ Պիւրիտան ակռաները սեղմած, մինչ արցունքի խոշոր կաթիլներ կը հոսէին իր այտերէն ի վար:

— Կուլա՛ք, յարեց չուտիկը, և պիտի ըսեմ թէ ինչու համար պատճառը այն է որ հոս բնակող երիտասարդուհին այս գիշեր վերցուցին: Ես գիտեմ ատիկա:

Գիւրիտան տեղէն ցատկեց, իր ձեռքը խորտակելու աստիճան ուժգնութեամբ ուսին վրայ իջաւ անհարեկած Գիկօրնի, որ յանկարծական խոյանքով մը նահանջած էր մինչեւ դրան սեմը։ Այս ձեռքը ուսէն սահեցաւ գնաց մինչեւ կոկորդը, և աչքերը բոցավառ, կասկածներով լեցուն.

— Ի՞նչէն գիտես, մօնչեր։ Խօսէ՛, թէ Միրթիլը առեւանգողին կողմէ խրկուեցար իմ քովս. իրա՞ւ է. ըսաւ Գիւրիտան որ թուլցուց ճնշումը։ Հիմա խօսէ՛... և ճշմարտութիւնն ըսէ՛, ապա թէ ո՛չ, սա խնձորենին կը տեսնես, այնպէս չէ՞...

— Գեղեցիկ ծառ. արդարեւ։

— Լաւ ուրեմն, երկու վայրկեանէն անիկա քու կախաղանդ պիտի ըլլայ և քու դիակդ անոր վրայէն ճնճղուկները պիտի վախցնէ, եթէ երբէք ամէն բան չըսես ինծի։

— Է՜հ, սատանան և Ս. Բառնաբաս, իմ երկու պաշտպաններս վկայ. ճշմարտութիւնը իմացած պիտի ըլլայիք եթէ ձայնս չի կտրէիք։ Աստուա՛ծ իմ, ինչ մարդեր։ Ո՜ւփ դեռ նոր սկսայ շունչ առնել... կը տեսնեմ որ, Տէր Գիւրիտան, շատ ուրախ պիտի ըլլամ ձեր ծառան ըլլալուս։

— Պիտի խօսի՞ս։

— Այո՛, տէրս։ Երէկ իրիկուն Լուվրի շրջակայքը կը թափառէի, երբ տեսայ հեծեալ աղեղնաւորներու խումբ մը ետեւը ձգած դուրս կ՚ելլէր Վալուայի կոմսը. հետաքրքրութեամբ և մանաւանդ կոմսին համար մասնաւոր դիտումներ ունենալով սկսայ

հետեւիլ խումբին, որ ազնուականներու խումբի մը նման դուրս կը թողէր Լուվրի հնամենի բոյնէն։ Անոնց ետեւէն սպրդեցայ և տեսայ որ իմ ազնուականներս այս բնակարանին վրայ թառեցան...

— Վալուա՜, կականեց Գիւրիտան, որ զգաց թէ տարտամ սոսկում մը մը պատէ զինքը. Վալուա՜։ Ըսիր թէ Վալուա՞ն եկաւ այստեղ...

— Շառլ Վալուայի կոմսը, այդ երիտասարդուհին ձերբակալելու կուգար։

— Ձերբակալելու հեւաց Գիւրիտան երկար սարսուռով մը ցնցուելով։

— Ինչ որ ըրաւ արդէն, վարպե՛տ ոստիկանը...

— Ձերբակալուա՞ծ... Միրթի՜լ ձերբակալուած.

— Եւ տարուած Թամբլը։

Յիմարական սոսկում մը պատեց Գիւրիտանի սիրտը։

— Թագաւորին դէմ չարադիւթութիւն ըրած ըլլալուն համար. աղեղնաւորները կը պոռային. «Մեռնի կախարդուհի՜ն»։

XIII

ԹԱՄԲԼԸ

— Քանի մը ժամ ետքը, մթնելու մօտ կաշիէ վարագոյրներով գոցուած գահաւորակ մը Կրէվի հրապարակէն անցնելով Վիյէլ-Գարթէ փողոցը կը մտնէր. այս կառքը խեղճ երեւոյթ մը ունէր, որով

անոր ուշադրութիւն ընող չեղաւ: Հանդարտօրէն անցաւ գնաց և կեցաւ փողոցին ծայրը, այսինքն Թամբլի բանտին շրջակայքը:

Միակ ձիաւոր մարդ մը կ'ընկերանար այս գահաւորակին, և ան ալ համեստօրէն հագուած և առանց զէնքի էր, գլուխը ծածկած էր կնգուղով մը:

Երբ գահաւորակը կեցաւ Թամբլի մեծ դրան առջեւ, մարդը ձիէն իջաւ և ուղղուեցաւ դէպի շարժուն կամուրջը:

— Բացուէ՛, պօռաց պահակը:

— Հերթապահ սպան կանչէ՛, ըսաւ մարդը տիրական շեշտով մը:

Այս հրամայական շեշտէն ընկճուած զինուորը հնազանդեցաւ, և դրան հրամայող սպան քիչ ետք գալով սպառնալից յառաջացաւ դէպի քաղաքացին որ բաւական յանդուգն եղած էր անհանգիստ ընելու զինուորական մը:

Բայց քաղաքացին կնգուղը վերցուց. և այն ատեն սպան, ապշահար, դողալով խոնարհեցաւ:

— Յառաջ եկո՛ւր որ հրամաններս իմանաս, ըսաւ քաղաքացին:

Սպան մօտեցաւ, և մարդը ցած ձայնով մը խօսեցաւ անոր հետ:

Այն ատեն կնգուղաւոր քաղաքացին գահաւորակին մօտեցաւ և ըսաւ.

— Ճամբան բաց է, Տիկին:

Արդարեւ կին մըն էր գահաւորակին մէջ գտնուողը: Ան ալ համեստօրէն հագուած էր և քաղաքացիին պէս կնգուղով մը ծածկուած:

— Այստեղ ինծի սպասեցէ՛ք, ըսաւ կինը մայթին վրայ ցատկելով թեթեւօրէն:

— Ներս մտնե՞մ Տիար կոմսին իմացնելու համար Օգոստափառ այցելութիւնը զոր Ձեր Վեհափառութիւնը կը հաճի տալ իրեն, մրմնջեց սպան:

— Ո՛չ պարոն, պատասխանեց տիկինը, կրնաք ետ դառնալ:

Եւ ինքն իսկ դուռը բանալով ներս մտաւ,

Դրան ետեւը կեցած էր տապարակիր զինուոր մը, ոտքի վրայ անշարժ, հսկայ, գլուխը սաղաւարտով, դէմքը երկաթէ դիմակով, կուրծքը զրահով և սրունքներն ու թեւերը պողպատով ծածկուած:

Տիկինը ըսաւ.

— Գնա՛ քու տիրոջդ ըսէ որ թագուհին անմիջապէս խօսիլ կ'ուզէ իրեն հետ...

Զրահը սարսռաց, շշնկոցներ հանելով շարժեցաւ, սկսաւ ծանրօրէն յառաջանալ...

Քանի մը վայրկեան ետք՝ արագ քալուածք մը իմացուեցաւ, ապա կոմսը ներս մտաւ սահմռկած...

Տիկինը գլուխէն վար ձգեց իր կնգուղը ու հանեց դիմակը.

Վալուա ծունկի գալով խոնարհեցաւ, ապա ոտքի կանգնելով սպասեց որ առաջին անգամ թագուհին խօսի:

— Կոմս, ըսաւ Մարկրիթ տը Պուրկօնեը ձեր ձերբակալած կախարդուհիին մասին խօսելու եկայ,

— Տիկին, ըսաւ, Ձեր Վեհափառութիւնը, շնորհն ընէ՛ զիս արտօնելու որ իրա՛ն աւելի պատշաճ սրահ մը առաջնորդեմ զինքը...

— Անօգուտ է, որոտաց Թագուհին, որուն զայրոյթէ դողդղացող շրթներն ու պողպատեայ ակնարկը ցնցեցի՛ն կոմսը: Եթէ այս պատերուն շուրջ մտիկ ընող ականջներ կան, ձեր գործը գէշ կ'ըլլայ. ուրեմն կը հաւատա՞ք թէ ձեր ձերբակալած երիտասարդուհին, Միրթիլ, կախարդուհի է...

— Տիկին կակազեց կոմսը, կարծեմ թէ անոր տունէն գտնուած չարադիւթական յուռութները...

— Կոմս Վալուա՛, ըսաւ Մարկրիթ հատումը, կ'ուզէ՞ք գիտնալ թէ ի՞նչ է ամենամեծ յուռութը որով կ'ամբաստանէք այդ տարաբաղդ աղջիկը:

— Չեմ հասկնար, Վեհափա՛ռ:

— Սա է թէ անիկա աղջիկն է Անկէռան տը Մարինեի...

— Կորսուեցա՛յ, մտածեց Վալուա որ կքեցաւ, կթոտեցաւ ու խոնհարեցաւ:

— Կո՛մս, յարեց Թագուհին, անմիջապէս տեսնել կ'ուզեմ այդ երիտասարդուհին:

— Ձեր Վեհափառութեան փափաքը նուիրական հրամաններ են: Հիմա զինքը հոս պիտի բերեմ, և...

— Ո՛չ, այդպէս չէ, ընդմիջեց Թագուհին, որ խիստ շարժումով մը կեցուց Վալուան, երբ ան դէպի դուռը կ'ուղղուէր: Զիս անոր զնդանը

առաջնորդել տուէ՛ք. կ'ուզեմ զինքը հարցաքննել. եթէ իրաւ է որ ան կախարդուհի մըն է, կոմս ձեր գործը կարգին է. բայց եթէ երեւան հանեմ ամբաստանեալ աղջկան անմեղութիւնը...

Թագուհին ձեռքերը կարկամեց և Վալուայի վրայ քալեց իբր թէ զայն խեղդել ուզէր:

— Ի՞նչ պիտի ընէ Ձեր Վեհափառութիւնը հարցուց Վալուա:

— Պա՛րզ է, ըսաւ Թագուհին իր հանդարտութիւնը վերստանալով, այստեղէն պիտի տանիմ զինքը, ըլլալիքը աս է:

Վտանգի անմիջականութիւնը՝ Վալուան ամբողջ սրտովն իրեն վերադարձուց:

— Տիկի՛ն, ըսաւ հաստատուն ձայնով մը, Թագաւորը զիս Թամբլի կառավարիչ անուանեց յատկապէս հսկելու համար կալանաւորուհիին վրայ: Ձեր վեհափառութեան հրամաններուն պատրաստ եմ, եթէ կը փափաքիք հարցաքննել այդ երիտասարդուհին... Սակայն այստեղէն դուրս ելլելու ձգել անիկա որուն գլխիս գինովը պատասխանելու եմ, ատիկա միմիայն Թագաւորին հրամանովը կրնամ ընել...

— Ահաւասիկ այդ հրամանը... ըսաւ Մարկրիթ տը Պուրկոնեը որ յաղթանակի ժպիտով մը գետնահարեց Վալուան:

Միեւնոյն ատեն ծոցէն քաշեց հանեց թուղթ մը զոր երկարեց կոմսին:

Շուարած, խելակորոյս, Վալուա մեքենաբար առաւ թուղթը և բացաւ։

Հազիւ թէ անոր առաջին բառերն աչքէ անցուց և արհաւրալից ակնարկ մը ուղղելով Մարկրիթին, սկսաւ ջղայնօրէն դողդղալ։

Այդ թուղթը արքայական հրաման մը պարունակող մագաղաթ մը չէր։

Այդ թուղթը նամակ մըն էր... Վալուա կոմսին ստորագրութեամբ։

Եւ Մարկրիթ որ Պուրկոնեի ուղղուած և քանի մը տողեր անունը պարունակող այս նամակը սիրոյ բացակայ յայտարարութիւն մըն էր. գիշերային ժամադրութեան խնդրանք մը։ Յանդուգն մէկ արտայայտութիւնը ամենաբուռն կիրքի զոր մարդս կարող է զգալ։ Ֆրանսայի թագուհւոյն եղած ամէնէն եպերելի նախատինքը...

Սակայն այս նամակին թուականն էր 1297 տարուան Փետրվար 22, այսինքն տարին մը ուր Մարկրիթ շուրջ տասնեւեօթը տարեկան ըլլալով, տակաւին կը բնակէր իր հօրը Պուրկոնեի Հիւկ Դ. դուքսին պալատին մէջ։

— Շարլ տը Վալուա, ըսաւ Մարկրիթ ցած և սուլող ձայնով մը, ճանչցա՞ր այս նամակը։ Տասն տարին առաջ գրած ես զայն. թերեւս մոռցած ըլլաս։

— Այս նամակին գիրը իմս չէ, թոթովեց Վալուա։

— Արդարեւ անոր մէկ ընդօրինակութիւնն է... բուն նամակը, քուկինդ, Վալուա՛, Լուվրն է. այս իրիկուն թագաւորին ձեռքը պիտի գտնուի ան։

Կոմսը սպաննուող մարդու մը հոգեվարքի հառաչն արձակեց...

— Տասնեւեօթը տարի առաջուան թուականը կը կրէ, ըսաւ Վալուա ակռաները կրճտելով. թագաւորին պիտի ըսեմ ճշմարտութիւնը։ Պիտի ըսեմ թէ ձեզ սիրած եմ այնպիսի ատեն մը որ իրաւունք ունէի ամուսնութեան խնդրելու ձեզ, և թէ ձեզ սիրելէ աւելի միշտ յարգանք ունեցած եմ ձեզ համար։

— Մապէլը կը ճանչնա՞ս, հարցուց թագուհին. ո՛չ, չես ճանչնար թէ որչափ գիտուն է այս կինը, որ անձնուէր է ինծի. իր գիտութիւնով միջոցը գտաւ այս նամակին դեղնած մելանին իր ամբողջ թարմութիւնը տալու, կարծես թէ երէկ գրուած ըլլար...

— Թուակա՛նը կայ, գոչեց Վալուա կատաղօրէն։

— Մապէլ թուականը աւրելու միջոցը գտաւ և 1297 Փետրուար 22ին տեղ, գիտե՞ս ի՞նչ գրեց, քու իսկ գիրովդ... գրեց 1314 Մայիս 11... այսինքն երէկուան թուականը...

Կոմսը խուլ հծծիւն մը արձակեց։

— Պիտի հնազանդի՞ս, Վալուա։

— Այո՛ վեհափառ, ըսաւ կոմսը շունչի նմանող ձայնով մը։

— Եւ եթէ հասկնամ թէ Միրթիլ անմեղ է, ինծի պիտի ձգե՞ս որ հետս տանիմ զինքը, և թէ մարդու չպիտի ըսես թէ զինքը ե՛ս տարած եմ...

Վալուա ընկճուած, ցցուեցաւ իժի մը պէս։

— Բայց կեանքս կը պահանջէք, ըսաւ Վալուա. առէ՛ք. որովհետեւ ձերն է ան արդէն...

— Դժոխքի սատանայ, օ՛ն առջեւէս քալէ՛ և զիս տար կախարդուհիին զնտանը։

XIV

Մ Ա Յ Ր Ը

Տանջարան տարուող դատապարտեալի մը պէս թախծադէմ, Վալուա սկսաւ քալել Թագուհիին առջեւէն։

Բակ մը հասան և այնտեղ, Վալուայի մէկ նշանին վրայ՝ բանալիներ կրող և ձեռքը ջահ մը բռնած մարդ մը զանոնք առաջնորդեց. քիչ մը անգին սկսան իջնել այն սանդուխէն որ մեծ աշտարակին ներքեւ կը տանէր։ Այդտեղ ժահահոտ մթնոլորտ կը տիրէր, բայց Մարկրիթ հոգ չէր ըներ, և եթէ կը սարսռար, ատ ալ հետեւանքն էր իր իսկ մտածումներուն։

Բանալիներ կրող մարդը դուռ մը բացաւ։

Մարկրիթ Վալուային կողմը դառնալով շեշտակի անոր նայեցաւ։

Կոմսը հասկցաւ այս ակնարկին նշանակութիւնը և քաշուեցաւ գնաց. իսկ Մարկրիթ զնտանն իջաւ։

Այս մենավայրին ամէնէն խոր անկիւնին մէջ տեսաւ Միրթիլը...

Պահ մը անյագօրէն դիտեց զայն, լռիկ, դողդղալով յուզումէն, զոր ծածկել կը ջանար, և սրտին խորէն մրմնջեց.

— Աղջի՛կս։

— Միրթիլ, սոսկումէն խոշորցած աչքերովն ինքն ալ կը դիտէր այս անծանօթուհին...

Թագուհին կը մտածէր.

— Որքան գեղեցիկ է. այնքա՛ն գեղեցիկ որքան ես էի իր տարիքն ունեցած ատենս, միայն թէ ակնարկին մէջ աւելի փափկիկ քաղցրութիւն մը ունի... խեղճ պզտիկ։

Թերեւս Մարկրիթին սրտին խորը խուլ նախանձ կար զինքը հիացնող այս գեղեցկութեան դէմ։ Գլուխը օրօրեց և գոգցես իր գութը շարժելու համար կրկնեց.

— Խե՛ղճ պզտիկ։ Որքա՛ն կը դողայ... ինձմէ մի՛ վախնար, զաւակս, ըսաւ այնքան ներդաշնակ գթառատ ձայնով մը որ արցունքներ ժայթքեցին Միրթիլի աչքէն։

Երիտասարդուհին, տակաւին վարանոտ քայլերով, յառաջացաւ դէպի այս կինը որ մխիթարութեան նշոյլ մը կը բերէր իրեն։

Մարկրիթ կը դողար...

Իրն էր այս զաւակը զոր խնդրած էր Մարինեիէն ո՛չ, քանի անգամներ արտասուած էր այս աղջկան վրայ մտածելով։ Քանի անգամներ անձկութեան սարսուռով երեւակայած էր այն վայր-

կեանը որ պիտի վերատեսնէր զայն... և այդ վայրկեանը եկած էր։ Իր աղջիկը կեցած էր իր առջեւը։

Մարկրիթ՝ թեւը դէպի իր աղջկանը երկարելու տարտամ շարժում մը ըրաւ։

Իր սրտին խորը աղաղակի մը կակազումն ունեցաւ որ թերեւս իր փրկութիւնը պիտի ըլլար.

— Բու մայրդ ե՛մ.

Բայց այս աղաղակը մարեցաւ անոր շրթունքին վրայ։

— Ո՛հ, տիկին, մրմնջեց Միրթիլ որքան բարի և քաղցրադէմ կ'երեւաք։ Հօրմէս լո՞ւր կը բերէք ինծի։ Արդեօք որքան լացած և յուսահատած ըլլալու է։ Ո՛հ, ինչ ահռելի կացութեան մէջ կը գտնուիմ, կը տեսնէ՞ք աս է որ գէշութիւն կը պատճառէ ինծի...

— Ձեր հայրը չեմ ճանչնար, ըսաւ Մարկրիթ խուլ ձայնով մը։

Միրթիլ գլուխը ծռեց և երկու քայլ ետ գնաց։

— Ուզեցի ձեզ տեսնել, շարունակեց Թագուհին, ինչպէս որ տեսնել կ'ուզեմ հոս բերուած ամէն բանտարկեալ կիները։ Ուզեցի քիչ մը մխիթարել ձեզ։

— Օրհնեալ ըլլա՛ք, Տիկին, ըսաւ Միրթիլ տխուր ձայնով մը։

— Բայց... ինչո՞ւ համար ձեզ Թամբլը դրին, խեղճ աղջիկ։ Ձեր հօրը խօսքը կ'ընէիք...։ Բայց ձեր մա՞յրը, ան ալ շատ կուլայ անշուշտ։

— Մայր չունիմ, ըսաւ Միրթիլ։ Իմ ծնելուս յաջորդ օրը մեռած է ան։ Մինչեւ այսօր չճանչնալուս համար կը տխրէի, բայց հիմա կը տեսնեմ որ մեծ երջանկութիւն մըն է եղեր անոր մեռած ըլլալը... որովհետեւ արդեօք ո՞րքան պիտի յուսահատէր...

Մարկրիթ սարսռաց և ուժգնօրէն խածաւ իր շրթունքը։

— Ինծի կը հարցնէիք, շարունակեց բանտարկեալ աղջիկը, թէ ի՞նչու համար զիս հոս դրած են։ Այդ մասին բան մը չեմ գիտեր տիկին. մարդիկ եկան Վարդաստան և զիս հոս բերին։

— Կ'ըսեն թէ կախարդուհի էք ըսաւ Մարկրիթ փորձելով խօսիլ հաստատուն ձայնով մը։

— Ի՞նչպէս կրնամ կախարդուհի եղած ըլլալ, ըսաւ Միրթիլ քաղցրօրէն, քանի որ դեռ Զատկին հաղորդուեցայ, ինչպէս կը վկայէ Սէն-Նիքօլա մատուռին քահանան։

Եւ Միրթիլ սկսաւ լալ։ Այնքան տժգոյն, այնքան տխուր, այնքան սիրուն էր որ ամէնէն անտարբերն իսկ գթութեամբ պիտի յուզուէր սարսափի այդ վայրին մէջ այնքան շնորհ և այնքան անմեղունակ գեղեցկութիւն տեսնելուն։

Մարկրիթ կը զգար թէ իր սիրտը կը դողդղար։ Երկու քայլ առաւ արագօրէն, աղջիկը բռնեց թեւերուն մէջ և ջղաձգօրէն սեղմեց զայն...

— Ա՛լ մի լար, հեւաց, ա՛լ մի՛ լար զաւակս, շատ բան կրնամ ընել։ Կրնամ քեզ խլել մահուընէ.

կը նամ քեզ խիկոյն դուրս հանել տալ արհաւիրքի այս վայրէն...

Խանդավառուած, յափրացած, Միրթիլ մտիկ կ'ընէր այս խօսքերն և կը կարծէր թէ կ'երազէր.

Եւ պաշտելի պարզամտութիւն մը ունեցող այս լուսաշող պահուն որ ազատութիւնը, կեանքը, իր երջանկութիւնը կ'ընդունէր. ձեռքերն իրարու կցեց և կակազեց.

— Ո՛հ, իմ բարի հայրս, ուրեմն ալ չպիտի լաս... ո՛հ, իմ սիրական Պիւրիտանս ուրեմն չը պիտի մեռնիս Միրթիլի մեռնելուն համար...

Մարկրիթ տը Պուրկօնիը, յամրօրէն, թուլցուց իր մայրական սեղմումը որով գրկած էր իր աղջիկը։

Ապա, յամրօրէն ընկրկեցաւ։

Եւ երբ Միրթիլ իր կուսական վճիտ ակնարկն անոր վրայ յառեց, տեսաւ որ նէ ահռելիօրէն տժգոյն է։

— Տիկին, ըսաւ խոյանքով մը, ի՞նչ ունիք... ո՛հ, ցա՞ւ մը ունիք։

— Ո՛չ, ո՛չ կակազեց Մարկրիթ։ Ապահովուեցէ՛ք. խօսեցէք տեսնեմ երջանկութեանը վրայ անոնց զոր նորէն պիտի տեսնէք... ձեր հայրը՝ ձեր բարի հայրը... և ապա... ի՞նչ անուն էր ըսիք...

— Պիւրիտան... ժան Պիւրիտան, կրկնեց Միրթիլ անհուն գորովի ժպիտով մը։

Մարկրիթ զսպեց այն մռնչիւնը որ մինչեւ իր

շրթունքը հասած էր. եւ մինչդեռ, հանդարտ օդէ մը ետք եղածին պէս, փոթորիկը, կիրքերու սոսկալի փոթորիկը շղթայազերծ կը պոռթկար, կ'ոռնար իր սիրտին մէջ, ինքն ալ ժպտեցաւ... և քաղցրօրէն ժպտեցաւ.

— Ձեր եղբա՞յրը թերեւս... չէ՛... անշուշտ բարեկամ մը։

— Խօսեցեալս պատասխանեց Միրթիլ։

— Ձեր խօսեցեա՞լը, ըսաւ Մարկրիթ ահռելի ժպիտով մը, ձեզ կը սիրէ՞ գոնէ... զինքը կը սիրէ՞ք.

— Տիկին, կը կարծեմ որ եթէ Պիւրիտան մեռնի, ես պիտի մեռնիմ, այնչափ միայն։ Եւ վստահ եմ որ եթէ ինծի դժբախտութիւն մը պատահի, ան ալ պիտի գար մեռնիլ իմ մեռած տեղս...

— Այո՛, այո՛... ըսաւ թագուհին յախուռն կերպով մը, կը հասկնամ։ Շատ աղէկ... վստահ եղէ՛ք, երիտասարդուհի... անկարելի է որ Պիւրիտանի սէրը ձեզ չազատէ... քանի մը ժամ ևս սպասեցէ՛ք, ձեր երջանկութեանը համար պիտի աշխատիմ...

Այս խօսքերն լսելով, կ'ընկրկէր, նրբանցքին մէջ կը մտնէր և դուռը կը հրէր... երբ այդ դուռը գոցեց, որովհետեւ բանտապահը Վալուայի հետ գացած էր, իր ձեռքը, իր սպիտակ, նրբին, ջղուտ ձեռքն, ինկաւ ահագին նիգին վրայ, զընտանի կլափն բերանակապն եղող նիգին վրայ։

Պահ մը վարանեցաւ։

Շուրջը դիտեց. իբր թէ պիտի գործէր անդառնալի՝ ոճիրը որուն համար հաւանական ներում չկայ։

Յանկարծակի իր ձեռքը մղեց նիգը։ Նիգը ճըռընչեց. զնդանը հեկեկաց։

Եւ Միրթիլի մայրը իր աղջկան ամբաստանուելու գործն աւարտած ըլլալով, յամօրէն, դողդոջուն, կքած, սահեցաւ նրբանցքին երկայնքը եւ վեր ելաւ դէպի աստղերուն լոյսը։

Վալուա հոն էր։

Անոր մինակ երեւնալը տեսնելով՝ սարսռաց. բայց ժամանակ չունեցաւ ինքզինքին հարցնելու թէ ի՞նչ կը նշանակէր ասիկա. բարի՞ք թէ չարիք։ Մարկրիթ արդէն իսկ կը մօտենար իրեն։

— Կո՛մս, ըսաւ տակաւին դրդուած ձայնով մը, ամբաստանեալ աղջիկը չեմ տանիր. քու թըշնամիդ ըլլալու տեղ կը դառնամ կ'ըլլամ քու դաշնակիցդ. աղէկ մտիկ ըրէ՛ հրամաններուս կէտ առ կէտ հետեւէ, եւ թերեւս երբէք այնչափ մօտեցած չպիտի ըլլաս փափաքած իշխանութեանդ. այս իրիկուն կէս գիշերին բանտարկեալ աղջիկը պիտի յանձնես իմ անունովս եկող մարդոց, որոնք ապահով տեղ մը պիտի տանին զինքը. յանցանքը իմ կողմէս ըլլալով աշխարհիս վրայ ո՛չ ոք պիտի գիտնայ թէ կախարդուհին այլ եւս Թամբլը չէ՝ եւ որովհետեւ Թագաւորը չի ճանչնար անոր դէմքը քեզի համար դիւրին է... մտիկ ըրէ՛, քեզի համար դիւրին է անոր տեղ դնել ուրիշ աղջիկ մը

պիտի հարցաքննուի, ապա հաւատաքննութեան պիտի ենթարկուի, ապա պիտի կախուի կամ այրուի, իբր թէ Միրթիլ եղած ըլլար. համաձայնեցա՞նք Վալուա։

— Այո՛, Վեհափառ, պատասխանեց կոմսը։

— Ասոր փոխարէն՝ սկսուելիք դատը աւարտելուն պէս, ձեզ պիտի յանձնեմ նամակը... գիտես այն սիրային գեղեցիկ նամակը որ վախը քեզ Մոնֆոքոն պիտի տանէր եթէ այս իրիկուն Թագաւորին յանձնէի զայն։

Այս վերջին սպառնալիքին վրայ, Թագուհին հեռացաւ,

— Գնա՛, մռնչեց կոմսը, գնա՛ իժ, քեզ ճզմելու պէտք չունիմ խլելու համար քու թունաւոր ակռաներդ որով զիս ահաբեկելու կ'աշխատիս։

Թագուհին վերադարձած էր գահաւորակը, որուն քով կը սպասէր Անկէռան տը Մարինի։ Տեղէն չէր շարժած. անշարժ մնացեր էր, աչքերը յառած Թամբլի շարժուն կամուրջին վրայ։

— Զինքը տեսա՞ք. հարցուց նախարարապետը անյագ հետաքրքրութեամբ մը։

— Այո՛, տեսայ զինքը։

— Ի՞նչ կ'ընէր, ի՞նչ կ'ըսէ. ո՛հ, արդեօք ո՞րչափ կուլայ. իմ խօսքս ըրա՞ւ ձեզի։

— Զի՛ լար Մարինի։ Իր հօրը խօսքն ամենեւին չըրաւ։

— Ամենեւին չըրա՞ւ։ Ի՞նչ, իմ խօսքս ամենեւին չըրա՞ւ։

— Ո՛չ Մարինէի, բառ մը իսկ չըսաւ: Եւ անիկա բնական է, քանի որ միմիայն իր սիրածովը կ'ըզբաղի, որովհետեւ կը սիրէ, ինծի ըսաւ անիկա, եւ այդ ժան Պիւրիտանին համար իր շլացած սէրին վրայ միայն խօսեցաւ...

Մարինէի ցցուեցաւ բուռն շարժումով մը, մինչեւ այն ատեն վշտահար եղող իր դէմքը զայրոյթի եւ ատելութեան վայրագ արտայայտութիւն մը առաւ:

— Վա՛յ, որոտաց, կը սիրէ անիկա, մինչեւ անգամ իրեն ըսածէս ետքն ալ: Նոյն իսկ այս բանին խորը: Իր հօրը մասին բառ մը իսկ չըսէ՛... Պիւրիտա՛ն միշտ Պիւրիտա՛ն: Շատ աղէկ, եթէ գիտնամ թէ անոր մեռնիլը տեսնելով ես ալ վիշտէս պիտի մեռնիմ, դարձեալ չպիտի ընդունիմ այդ սէրին խայտառակութիւնը:

— Լա՛ւ ուրեմն, Մարինէ՞:

— Լա՛ւ ուրեմն, թո՛ղ մեռնի՛:

XV

ԼՐԱԲԵՐ ԿԻՆԸ

Նախօրեակն էր այն օրուան որուն համար Պիւրիտան, Ֆիլիփ եւ Կօթիէ տ'Օնէի կողմէ ծայրայեղ կռիւի կամ իրաւադատական մենամարտի հրաւիրած էր Անլէյեան տը Մարինէ:

Այդ մեծ օրուան նախօրեակին, կէս օրին մօտ, Պիւրիտան դուրս ելաւ իր տանտիրուհիին՝ Ֆլօբինէլ խաթունին բնակարանէն հետն ունենալով Լանսըլօ Պիկօրնը, որ իր տիրոջը տասը քայլ ետեւէն կը քալէր, կնդուղը ճակտին վրայ իջեցուցած, վերարկուին օձիքը մինչեւ կզակը հանած, ձեռքը սուրին կոթին վրայ, սուլելով մրթմրթալով:

Այդ պահուն իր քովը կին մը մօտեցաւ, որ անշարժ կեցած Պիւրիտանը կը դիտէր տխրագին հետաքրքրութեամբ մը:

— Սա՛ նայէ՛, ըսաւ, ո՞վ ես դուն:

— Ի՞նչպէս, ժան Պիւրիտան, զիս չե՞ս ճանչնար, պատասխանեց անծանօթուհին հեգնանքով մը:

Պիւրիտան ճանչցաւ անոր ձայնը եւ երկարօրէն սարսռաց:

— Հասկցա՛յ, Աստուած ճշմարիտ, ըսաւ խուլ ձայնով մը, մինչ կը զգար թէ կը տժգունէր. դուն այն կախարդուհին ես որ գիշեր մը ինծի հետ խօսեցար Ցրուամանդէլ փողոցին մէջ եւ ժամադրութիւն մը տուիր ինծի:

— Ճիշդ է. այն կինն եմ որուն վրայ կը խօսիս. անունս Մապէլ է: Կախարդուհի չեմ: Խեղճ կին մըն եմ զոր ուրիշներն իրենց գործերուն կամ լուր տանելու բերել կը գործածեն, եղածն աս է:

Պահ մը լուռ մնաց, չփոթած. իբր թէ դժուար բան մը արտասանելու մէկ միջոցը փնտռէր:

— Ժան Պիւրիտան, յարեց, քեզի լսելիք ունիմ.

Ցրուամանթէլ փողոցի իրիկուան պէս, քու քովդ ղրկուած իմ զօրաւոր անձի մը կողմէ, բայց այս անգամ գիս խրկողը էրիկ մարդ չէ, կին մըն է... մտիկ ըրէ՛ Ժան Պիւբիտան, քեզի հետ տեսնուիլ կ՚ուզեն ո՛չ թէ ատելութեան մասին, այլ սիրոյ մասին.

Պիւբիտանի սիրտը պայթելու աստիճան կը բաբախէր։

— Մարկըի՛թ, Մարկըի՛թ, արտաց իր միտքէն, ուրեմն դուն քեզմէ՞ն կ՚ուգաս։ Ըսել է թէ դուն ես որ զ. ս. կը կանչես այն բոպէին որ քու քովդ հասնելու մասին կը յուսահատէի։

Մապէլ ուշադրութիւնով կը դիտէր զինքը։

— Այսպէս, Ժան Պիւբիտան, պիտի գա՞ս։

— Կարծեմ թէ պիտի գամ. զօրաւոր անձ մը գիս կը կանչէ, զօրաւոր ըսիր, այնպէս չէ՞. այսինքն գիս իր թեւերուն մէջ խեղդելու կարող մէկը... կը սիրեմ զօրաւոր կիները։

— Քու բաղդդ և հարստութիւնդ ապահովելու կարող, ըսաւ Մապէլ, վարանելով և քիչ մըն ալ ցաւելով.

— Վո՛յ, պաշտօնուհի՞ մը. թերեւս կոմսուհի մը. իմ դրամական վիճակս շատ պէտք ունի ապահովուելու, իրաւ է, և քանի որ առիթը կը ներկայանայ... ե՞րբ կը սպասուիմ։

— Այս իրիկուն, ժամը տասնին։

— Ո՞ւր է կ, ո՞ւր։

— Շիտակ դիմացդ նայեցէք, ըսաւ Մապէլ, ջուրին միւս կողմը։

— Նէլի Աշտարա՞կը. ըսաւ Պիւբիտան։ Պիտի գամ, նոյն իսկ եթէ դժոխքի դուռներուն բաց ըլլը տեսնեմ հոն։

Մապէլ երկար ակնարկ մը ձգեց, իր չրթունքը դողդղացին, իբր թէ շատ ցած ձայնով գաղտնալի բսելիք մը ունենար. իր նայուածքին մէջ գթութեան ստուեր մը անցաւ բայց յանկարծ շարժում մը ըրաւ Պիւբիտանի խոհեմութիւն և լռութիւն յանձնարարելու համար, յետոյ յամրօրէն հեռացաւ գետափին երկայնքին։ Պիւբիտան նոյն տեղը մնաց, աչքը յառած Նէլի Աշտարակին վրայ։

XVI

ԵՐԱՑԱԾ ԱՌԻՒԾԸ ՍԻՐՈՀԱՐ

Իրիկուն եղած էր։ Յետոյ գիշերը տարածեց իր թանձր ստուերը քնացող Բարիզի վրայ, այն Բարիզին ուր ո՛չ մէկ լոյս կը ծակէր աղջամուղջը։

Պիւբիտան այսպէս Նէլի Աշտարակին մօտ և ձախ գետափին վրայ գտնուելէն զատ թերեւս ուրիշ պատճառ մըն ալ ունէր իր երեւոյթը անձրնելու համար Պազօշի Թագաւորին և Գալիլէի կայսեր հետ։ Կրակմարին վերջին անգամ նշանմ ը ընելէ ետք, բաժնուեցաւ անոնցմէ, և միայն Պիկօրնը

ունենալով իրեն հետ իջաւ գետեզրը եւ կամուրջը նորոգելու համար յատկացուած գերաններէն մէկուն վրայ նստեցաւ. Լանսըլօ Պիկօրն քանի մը վայրկեան ոտքի վրայ մնալէ ետք տեսնելով որ իր տէրը կը մոռնար զինքն ալ հրաւիրելու, անոր քով նստեցաւ։

— Ժամանակը եկա՛ւ, ըսաւ Պիւրիտան ոտքի ելլելով։

Պիկօրն հառաչ մը արձակեց։ Պիւրիտան քալել սկսած էր հետեւելով գետին ընթացքին. Պիկօրն անոր ետեւէն կ'երթար, ծառերուն ետեւը պահուըտելով։ Նէլի Աշտարակին քանի մը քայլ մնացած Պիւրիտան զարնուեցաւ սեւ, անշարժ մարմնի մը։ Անմիջապէս ճանչցաւ զայն։ Մապէլն էր...

— Այս անգամ եկայք, ըսաւ կինը այնպիսի ձայնով մը որ երիտասարդին տարօրինակ թուեցաւ։

— Առաջնորդէ՛ զիս. ըսաւ Պիւրիտան կտրուկ շեշտով մը, կ'աճապարեմ յարգանքս ընծայել այն անծանօթ գեղուհիին որուն զօրաւոր մակդիրը տուիք.

Մապէլ չշարժեցաւ տեղէն։

Պիւրիտան կարծեց թէ Մապէլ կը դողար եւ կը ջանար իր դէմքը տեսնել. Պիւրիտան կը տեսնէր որ անոր աչքերը կը փայլէին գիշերուան մէջ եւ անորակելի յուզում մը կը պարուրէր զինքը։

— Ի՞նչ կը սպասես, յարեց խիստ ձայնով մը, գաղտնի սոսկում մը թօթափելու համար։

— Ի՞նչ, ըսաւ Մապէլ առանց պատասխանելու, ո՛չ դաշոյն ունիք եւ ո՛չ ալ սուր։

— Ըսել է որ զինուա՛ծ ըլլալ պէտք է Նէլի Աշտարակը գալու համար, ըսաւ Պիւրիտան ջղային քրքիջ մը արձակելով.

Կինը պահ մը լուռ մնաց. Պիւրիտան կը լսէր անոր հեւալը եւ անհասկնալի բառեր մրմնջելը.

— Ինծի ըսիք թէ, յարեց յանկարծ կինը, ո՛չ ձեր հայրը, եւ ո՛չ ալ ձեր մայրը ճանչցած էք...

— Ճիշտ է ըսաւ Պիւրիտան տխրագին ձայնով մը։ Չեմ գիտեր թէ ողջ են թէ մեռած, եւ անշուշտ երբէք չպիտի գիտնամ,.. բայց բաւական եղաւ, կնիկ. առաջնորդէ՛ զիս։

— Անունը Ժէհան է... մրմնջեց Մապէլ։

Պիւրիտան գիտեց որ կինը ձեռքերը կը գալարէր եւ մութին մէջ իր դէմքը տեսնել կ'աշխատէր անյաջօրէն. կինը քանի մը քայլ առաւ վարանելով, յետոյ երիտասարդին թեւը բռնեց եւ խղդուկ հառաչ մը արձակելով կակազեց։

— Ըսիք թէ ծնած էիք... ուր տեղ էր նայիմ, կրկնեցէք, կ'աղաչեմ։

— Ժան Պիւրիտան, ծնեալ ի Պիթիւն, Արթուայի մէջ, անծանօթ ծնողքէ. ասիկա գրուած է Համալսարանի մեծ տոմարին մէջ։ Շատ հարցում ըրիք, օ՛ն, քալէ՛։

Կինը նորէն քանի մը քայլ առաւ, յետոյ կեցաւ... Նէլի Աշտարակին շատ մօտեցած էին։ Դուռը կիսաբաց էր. ներսը մահափոյր տխրութիւն մը ունեցող աժգոյն լոյս մը կար։

— Նէլի Աշտարակէն ներս մի՛ մտնէք, հեւաց

յանկարծ Մապէլ։ Ձեր կեանքին արեւին, մի՛ մըտնէ՞ք։ Փախէ՛ք աղայ, փախէ՛ք. ո՛չ ցերեկը, ո՛չ ալ գիշերը երբէք մի՛ մօտենաք Նէլի Աշտարակին... ո՛հ, ի՞նչ կ'ընէք... ի՞նչ կ'ընէ... լմնցաւ... ներս մտա՛ւ...։

Մապէլ ծունկի վրայ գետին ինկաւ, գլուխը ձեռքերուն մէջ ծածկելով։

Պիւրիտան աշտարակէն ներս խոյացած էր. Ֆիլիբ և Կօթիէ տ'Օնէի նման, ինք ալ տեսաւ որ դուռն իր ետեւէն գոցուած էր։ Անոնց պէս՝ ինք ալ հետեւեցաւ այն մարդուն որ նշան կ'ընէր, և դարձ դարձիկ սանդուխէն վեր ելաւ. վերջապէս անոնց պէս, զինքը մտցուցին անուշահոտութիւններով լեցուած, գաղջ և մեղմիկ լոյսերով լուսաւորուած սրահը. պատերուն վրայ խոշոր նկարներ կը ներկայացնէին Տիկին Առաքինութիւնը, Տիկին Գեղեցկութիւնը և ուրիշներ տարապայմանօրէն վաւաշոտ դիրքերու մէջ. Պիւրիտան հիացումէ անզերծ ժպիտով մը կը դիտէր անկողին մօտ Տիկին Գեղեցկութիւնը, երբ իր ետեւի կողմէն դուռ մը բացուեցաւ։ Ետին դարձաւ. իր նայուածքին ընդգրկեց քովի սրահը՝ իր վառուած ջահերով շողշողուն, շքեղ սեղանը իր ամէն ուտելիքներովը պատրաստ, և նիմֆակաւոր կին մը, դէպ իր կողմը կը յառաջանար մուշտակաւոր մեծ վերարկուի մը մէջ փաթթուած որուն տակէն սակայն կարելի էր գուշակել մարմինին մերկութիւնը. եթէ երբեք միտքն ամբողջովին զբաղած չըլլար իր մղիլիք սոսկալի կռիւով։

Յարձակումը բուռն, անոելի եղաւ. երբ գաղտնածածուկ կինը ներս մտնելով գորովալի ձայնով մը ըսաւ.

— Բարի եկա՛ք այստեղ, Տիար Ժան Պիւրիտան։

— Վեհափա՛ռ, պատասխանեց Պիւրիտան խոնարհելով, կը տեսնէք որլանհունօրէն երջանիկ եմ կարենալ ձեզ ըսելու թէ որքան հպարտ կը զգամ ինքզինքս Մօնֆօքօնի մէջ ազատած ըլլալուս համար ձեր նուիրական կեանքը որ այնքան գանկագին է թագաւորին, ձեր ամուսնոյն համար...

Մարկրիթ կանգ առաւ, սոսկումէն, անձկութենէն և ապշանքէն զգետնուած։

— Համոզուած եմ, շարունակեց Պիւրիտան, թէ Ձեր Վեհափառութիւնն անհուն պատիւը ըրած է զիս այստեղ բերել տալու համար, որպէս զի շնորհակալութիւն յայտնելու շնորհ ընէ ինծի։ Բայց ի՛նչ տեղը կայ շնորհակալութեան. անձնուէր ըլլալ, մահուան վտանգը աչք առնել իր թագուհիին համար, արդէն անոր ամէն հաւատարիմ հպատակի պարտականութիւնն է։

Մարկրիթ խուլ մռնչիւնի մը նման բան մը զգաց իր մէջը։ Խիստ շարժումով մը քաշեց հանեց դիմակը, և իր դէմքը, որ լուսաճաճանչ երեւան ելաւ, սարսուռ մը ձգեց երիտասարդին սրտին մէջ։ Թագուհին վեհ խրոխտութեան շարժումով մը գոչաց.

— Քանի որ գիտես թէ ո՛վ եմ, քանի որ իմ մէջս կը ճանչնաս Մարկրիթ տը Պուրկօնեը,

պարտաւոր ես նախ գիտնալ թէ թագուհին իր հպատակներուն շնորհակալ ըլլալու պէտք չունի։

Պիւրիտան ծունկի եկաւ։ Թագուհին յարեց.

— Տիա՛ր, ըսաւ ձայնով մը որուն մէջ սէրը կը թրթռար, նստեցէ՛ք... այդտեղ իմ քովս, երկարօրէն պիտի խօսակցինք։

— Ներեցէ՛ք, տիկին, պարտաւոր եմ ոտքի վրայ վրայ մնալ Թագուհիին առջեւ։

— Թագուհի՛ն, ըսաւ Մարկրիթ թափանցող մեղմութեամբ մը. հոս Թագուհի չկայ։ Ձեզի բան մը չէ՞ ըսած, Պիւրիտան։ Ձեզի չե՞ն ըսած թէ Նէլի Աշտարակը կանչող կինը ձեզ կը սիրէ հրավառ սէրով մը։ Ո՜հ- ըսաւ Պիւրիտանի ձեռքը բռնելով, շատոնց է որ քեզի նշմարեցի եւ կը սիրեմ քեզ։ Բայց Մօնֆօքօնի օրէն ի վեր, հասկցայ թէ ամէն ընդդիմութիւն ընդունայն էր... ինծի նայէ անգամ մը... ըսէ թէ այն հոմանուհիներուն մէջ զորս կրցար երազել ու երեւակայել, արդեօք քու սիրային երազներդ ներկայացուցած են աւելի կատարուն գեղեցկութիւն մը քան անիկա որ քեզ կը նուիրուի հիմա...

Պիւրիտա՛ն, յարեց, մարդիկ պիտի զարմանան քու բախտիդ վրայ։ Ահա թէ ինչ կ'ընծայեմ քեզ. նախ սէր, այսինքն ինքզինքս։ Յետոյ իշխանութիւն։ Բառ մը ըսէ Պիւրիտա՛ն եւ վաղը՝ Մարինիի փառքերու գագաթնակէտէն թաւագլոր իյնալով իր տեղը քեզի պիտի ձգեմ։

Ոտքի ելաւ, մօտեցաւ Պիւրիտանի եւ անոր վրայ հակելով, գրեթէ աղերսալի։

Թագաւորը, շարունակեց, տղայ մըն է... Լուվրի մէջ պալատին պետ մը պէտք է, պետ մը Պիւրիտան, որ ի վերջոյ թագն իր ձեռքովն իսկ իր գլուխը դնող Հերիսթային նման թագաւորէ, կառավարէ եւ տէրը՝ ինծի նման կնոջ մը. տէրը՝ Ֆրանսայի նման թագաւորութեան մը, ի՛նչ չպիտի կրնաս համարձակիլ ընել եւ ի՛նչ բանի ձեռնարկելու չպիտի համարձակիս։

— Վեհափա՛ռ, ըսաւ Պիւրիտան ամենամեծ, անկեղծ, եւ հիանալի խոնարհութեամբ այդ պահուն ուր պիտի կրնար հպարտութենէն խենդենա՛լ, Վեհափա՛ռ, եկայ ձեզ աղերսելու ինչպէս կ'աղերսեն Աստուծմէ, եկայ ձեզ ըսելու, գթացէ՛ք ինծի...

Հեծկլտուք մը ընդհատեց անոր խօսքը։ Տարտամօրէն ձեռքերը երկարեց եւ այս շարժումով իր վերարկուն բացուեցաւ։ Նէ երեւաց շքեղօրէն գեղեցիկ, սրտփուն, երդաշնակ եւ հոյակապ. Քանովայի մը ձեռքով շինուած մարմարէ երազի մէկ դիցուհիին հանգոյն։ Եւ մրմնջեց.

— Պիւրիտան, տալիք պատասխանիդ կը սպասեմ։

— Ձեր Վեհափառութեան ըսած խօսքերուն պատասխանելու յիմարի մը արարքը պիտի ըլլար, ըսաւ Պիւրիտան նոյն խոնարհութեամբ. այստեղ եկայ գիտնալով թէ պիտի գտնէի իմ թագուհիս...

Նորէն ծունկի եկաւ...

Եւ եկայ անոր ըսելու. Վեհափա՛ռ, գթացէ՛ք ինծի... Ձեր մէկ բառը կրնայ ինծի վերադարձնել կորսուած կեանքը և երջանկութիւնը։

— Այդ բա՞ռը, որոտաց Մարկրիթ յոնքերը պռոտելով։ Ի՞նչ գիտնալ կ՚ուզես.

— Ո՞ւր է Միրթիլ, ըսաւ Պիւրիտան։

Մարկրիթ որ ծռած էր, շտկուեցաւ. կապարագոյն ցոլք մը անցաւ անոր աչքերուն մէջէն. տարօրինակ տժգունութիւն մը գրաւեց անոր դէմքը։

— Պիւրիտա՛ն, ըսաւ խուլ ձայնով մը, արտասանեցիր վճիռը...

Նախանձի կատաղի յիմարութեամբ ինքզինքէն ելած, պիտի ըսէր. իմ աղջկանս։

— Մահավճիռը այդ աղջկան, ըսելով աւարտեց իր խօսքը։

— Ո՛չ Վեհափա՛ռ, ըսաւ Պիւրիտան որ ոտքի ելաւ։

— Ո՛չ կ՚ըսե՞ս։

— Կ՚ըսեմ թէ չպիտի համարձակէիք։ Ներեցէ՛ք ինծի, տիկին։ Քիչ մը առաջ ինծի կը յաղթահարէիք և ես կը խոնարհէի ձեր առջեւ։ Հիմա՛, կը սպառնաք, և ես կը բարձրանամ մինչեւ քեզ հետ չափուելու։ Սպառնալիքի փոխարէն սպառնալիք՝ Այդ աղջիկը, տիկին, կը սիրեմ զինքը։ Անոր վրայ դրած եմ իմ կեանքիս յոյսը։ Եթէ անոր դպչիլ ուզէք առաջ դուք պիտի մեռնիք։

Մարկրիթ ակռաները կրճտեց։ Իր չարագուշակ

ակնարկը որոնեց զանգակը, այն տեսակ մը ծնծղան որուն ձայնը կը կանչէր դարանակալ մարդասպանը։ Բայց իր մէջը մղուած ահռելի պայքարին մէջ թերեւս տագնապը պահ մը աւելի զօրաւոր եղաւ։

— Պիւրիտա՛ն, յարեց.— եւ իր մէջ ամէն ինչ կը դողդողջէր. իր ձայնը, իր շրթունքը, իրարու կցած իր ձեռքերը— Պիւրիտան գիս մի ստիպեր անդարմանելին ընելու։ Այդ երիտասարդուհին չի կրնար քուկդ ըլլալ՝ Եթէ գիտնայի՛ր... բայց թերեւս օր մը պիտի գիտնաս... և այն ատեն դուն արդարեւ պիտի գթաս խմանալով որ Մարկրիթ որքան կը տառապի եղեր այս պահուս։ Դեռ ատեն կայ։

— Այո՛... եթէ կ՚ուզեմ ողջ դուրս ելլել այստեղէն, եթէ չեմ ուզեր կարուիլ պարկի մը մէջ և ողջ ողջ նետուիլ Սէնի մէջ այնպէս չէ՞։

Մեռելի գոյն առած կատաղութենէն փրփրած, ոսկումէն քարացած այս խօսքերուն հանդէպ, որոնք կ՚ապացուցանէին թէ Պիւրիտան գիտակ էր Նէլի Աշտարակին բովանդակ գաղտնիքին։ Մարկրիթ մռնչեց, սպաննելու պատրաստուող վայրի անասունի մը պէս մէկի զանգակը խոյացաւ և ձեռքն առաւ մուրճը։ Բայց Պիւրիտանի ձեռքն իջած էր Մարկրիթի դաստակին վրայ, և ինքն ալ մեռելագոյն հեւաց.

— Տիկին գիտցէք որ ժամէ մը ձեր ամուսինը հոս պիտի ըլլայ...

Սոսկալի վհատութեան աղաղակ մը արձակելով

Մարկրիթ ցնցուեցաւ․ մէկ քանի մանրերկրորդի մէջ անոր դէմքը տակնուվրայ եղաւ, և սիրոյ ամենախանդագին արտայայտութենէն ետք՝ ամենէն անհեզ տխրութիւնը արտայայտել սկսաւ ամառ գիշերներուն երկինքներուն պէս ուր յանկարծ փոթորիկը կը բոցավառէ հորիզոնը։

— Կը պարծենաս, անիծեա՛լ, հեւաց։

— Կ'երդնում Միրթիլի գլխուն վրայ, որ ինծի համար աշխարհիս մէջ միակ ամենանուիրական բանն է, տիկի՛ն, թէ երբէք այստեղէն ողջ դուրս չելլեմ, հասկնալէ ետք ինչ որ կուզեմ գիտնալ՝ ձեր ամուսինը հոս պիտի գայ...

Քառորդ ժամուան մը մէջ կրնամ Լուվր հասնիլ մռնչեց Մարկրիթ․ իսկ դո՛ւն, դո՛ւն, թշուառական, դուն պիտի մեռնի՛ս։ Հասէ՛ք, եկէ՛ք, ոռնաց։

Դուռները բացուեցան․ Սթրակիլօ երեւցաւ սուրը ձեռքին մէջ, հետն ունենալով երկվեցեակ մը դիմակաւոր մարդեր, և խուժեց պոռչտալով՝

— Մարկրիթ, գոչեց Պիւրիտան սուր ձայնով մը, եթէ զիս մեռցնես դուն ալ պիտի մեռնիս՝ Որովհետեւ չես կրնար այլեւս դուրս ելլել այստեղէն, աշտարակին դուռները դուրսէն գոցուած են...

Միեւնոյն ատեն Պիւրիտան փորի վրայ գրեթէ գետին փռուած էր, յետոյ վեր կանգնելով Սթրակիլոյին փաթթուած և անոր դաստակը խածած էր։ Սուսերակը ցաւի ոռնում մը արձակած էր և

սուրը ձեռքէն ձգած։ Այս սուրը, Պիւրիտան առաւ մէկ ոստումով սեղանի մը ետեւը գնաց։ Վայրկեանարար յարձակողներէն մէկը մահացու կերպով զարնուած ինկաւ․ այս ամէնը երկու մանրերկրորդի մէջ տեղի ունեցած էր, և Պիւրիտան կը կոչէր։

— Մարկրիթ, մէկ վայրկեանէն մեռած պիտի ըլլամ․ Եւ այն ատեն շատ ուշ պիտի ըլլայ ինքզինքդ ազատելու համար։

Նոյնհետայն՝ երկրորդ աւազակ մը ալ կոկորդէն զարնուելով ընկրկեցաւ և գնաց ինկաւ զայրացած մատակ վագրի մը նման սոսկումէն ու արհաւիրքէն դողդղացող թագուհիին առջեւ։

— Յարձակեցէ՛ք, յարձակե՛ցէք կ'ոռնային մարդասպանները։

— Ետ գացէ՛ք, շունե՛ր, մռնչեց Մարկրիթ։

Ակնթարթի մէջ անոնք անձայնօրէն նահանջեցին ու անհետացան իրենց հետ տանելով իրենց երկու վիրաւորեալները, և Պիւրիտան վար իջեցուց իր սուրին ծայրը — Սթրակիլոյի սուրը Միլանի գործարաններուն մէջ շինուած ազնիւ և ամուր մեծ սուր մըն էր։ Այդ միջոցին Սթրակիլօ նորէն երեւցաւ շփոթած դէմքով և կակազեց․

— Տիկի՛ն, այս շուտիկը ճիշդ ըսեր է։ Այլեւս միջոց չկայ դուռը բանալու։

— Ո՞վ քեզի թոյլատրեց առանց հարցնելու խօսիլ։

Սթրակիլօ կորաքամակ և նկուն, ունեցածէն

դուրս սպրդեցաւ, բայց ամէն առենէ աւելի հեգնական ժպիտ մը կը կծկէր անոր շրթունքը։

Պահիկ մը Մարկրիթ լուռ կեցաւ․ հանդարտիլ կը ջանար․ սակայն իր դէմքին վրայ երեւան եկած արհամարհոտ վեհութեան այն հովը որ այնչափ սարսափելի երեւոյթ մը կուտար անոր։

— Աղէ՛կ, ըսաւ եւ այդ վայրկեանէն անդին իր ձայնը այլեւս ամենեւին յուզում չյայտնեց․ ինծի յաղթեցիր․ զգուշացէ՛ք իմ փոխադարձութենէս, որ ահաւելի պիտի ըլլայ․ խօսեցէ՛ք հիմա։

Պիւրիտան իր ձեռքէն հեռու նետեց Սթրակիտոյի սուրը, Մարկրիթի մօտեցաւ եւ ըսաւ․

— Գիտեմ, տիկի՛ն, թէ միայն ձեր մատը երբ վերցնէք, զիս ապակիի պէս կրնաք փշրել․ ուստի պիտի սպասեմ հասկնալու համար թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ պատիժս, բայց կ'ուզեմ հասկնալ թէ․․․

— Խօսեցէ՛ք, ըսաւ Մարկրիթ խուլ ձայնով մը։

— Ո՞ւր է Միրթիլ․ եւ խորհեցէ՛ք, տիկի՛ն, երբ երբէք սխալ տեղեկութիւն մը տաք ինծի․․․

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ որ․․․

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, վաղն առտու կեանքս վտանգի մատնելով Լանսըլօին հետ Լուվր պիտի երթամ եւ ձեր ամուսնոյն պիտի պատմեմ Շարլ մը Վալուայի հետ ձեր ունեցած սիրահարութիւններուն վէպը, ձեր կողմէն դաշունահարուած Տրամոն տիկնոջ եւ ձեր ջուրը նետել տուած փոքրիկ մէհանին մահը․ որովհետեւ այն առենէն իսկ ձեր սովորութիւնն էր ջուրը նետել տալ։

Մարկրիթ սարսռաց, ո՛չ թէ սպառնալիքէն, այլ վերջին խօսքէն։

— Թագուհի մը սուտ չի խօսիր, պարո՛ն․ այս իրիկուն ձեր ինծի շռայլած այնքան նախատինքներէն, ձեր հիմա յայտնած տարակոյսը միայն դիտողութեան կ'առնեմ։ Օ՛հ, պարո՛ն։ Մոյթեր ունեցող տան ետեւը, քառակուսի փոքր աշտարակին կից բնակարանին մէջ պիտի գտնէք ձեր փնտռածը։

Պիւրիտան խորին խոնարհութիւն մը ըրաւ, իսկ Մարկրիթ յուզումէն զգայազիրկ ինկաւ դարատափին սալաքարերուն վրայ։

Յետոյ պոռաց․ — Պիկօ՛րն, վար կ'իջնեմ։

— Աղէ՛կ, պարոն։

XVII

ՍԱՏԱՆԱՆԵՐՈՒ ՓՈՔՐ ԱՇՏԱՐԱԿԸ

Պիւրիտան, ճակատէն քրտինքներ հոսելով, իջաւ անվերջանալի դարձդարձիկ սանդուխէն վար․ ամէն մէկ յարկը իջնելուն կը սպասէր որ սուսերաձիգներու խումբ մը իր վրայ յարձակի։ Բայց Մարկրիթ կամ բաւական ահաբեկած էր որ զինքը ձգած էր մեկնելու, կամ բաւական շուտով ինքզինքին չէր եկած որ հրաման տայ անոր վրայ յարձակելու․ մինչեւ ստորնայարկը իջաւ առանց տեսնելու ստուեր մը․ աշտարակին իբր թէ գաւիթը կազմող լուսաւորուած այս սրահը հասնելուն՝ բռունցքը զարկաւ դրան։

— Եղա՛ւ, ըսաւ Պիժօրնի ձայնը: Այն ատեն Պիւրիտան եւ մղեց ներսի նիքերը. պահ մը ետք դուռը կը գոցուէր: Ունկնդիրներուն մէջ, գետեղը պահուըտած դիմակաւոր չորս մարդեր վազեցին դէպի Պիւրիտանը, որ նշանով մը դադրեցուց անոնց հազար հարցումները, որոնք անոնց բերանը եկած էին:

— Շո՛ւտ, ըսաւ, քանի մը վայրկեանէն թիերս շատ ուշ ըլլայ... Նաւա՞կը.

— Հոն է, սա ցիցին կապուած է, ըսաւ դիմակաւոր մարդոցմէն մէկը:

— Նաւակը նստի՛նք:

Հինգը մէկ խոյացան գետեղը, մտան հոն կապուած նաւակը. թիերը անցուցին և սուրացին ալիքներուն վրայէն:

Նաւակը գետն ի վեր երթալով Լուվրի աշտարակէն վեր եզերքին մօտեցած ատեն, Կօթիէ զայն կապեց աւազին մէջ հաստատուած ցիցերէն մէկուն, և վեց մարդիկը դուրս խոյացան, իրենց գլուխն ունենալով Պիւրիտան: Քանի մը վայրկեան ետք Կրէվի հրապարակը կը հասնէին և մօյթերով տան ետեւը կը ցցուէր լքուած հին աշտարակ մը, որուն Սատանաներու փոքր Աշտարակը անունը կու տային. կը կարծուէր թէ անոր մէջ կը բնակէին քի՛չ կամչատ դժոխային էակներ: Այս Աշտարակին ձախ կողմին դէմ, և քիչ մը ներս քաշուած, կը կրթնէր բնակարան մը որուն առանց պատուհանի եւանկիւնի կատարը փողոցին վրայ կը նայէր և հակառակ

դուռը կը բացուէր պզտիկ բակի մը վրայ. պատ մը՝ բակը կը բաժնէր փողոցէն:

— Հոն է, ըսաւ Պիւրիտան պատին ստորոտը կենալով:

— Ո՞վ կայ հոն, որոտաց յանկարծ ձայն մը:

Միեւնոյն ատեն ստորնայարկէն պատուհան մը ուժգնօրէն բացուեցաւ. Պիւրիտան որ կը յառաջանար, տեսաւ ջահերով լուսաւորուած սրահ մը և, այդ սրահին մէջ, զինուած հինգ-վեց մարդիկ:

— Ե՛տ, չուտիկներ, պոռաց նոյն ձայնը, այս տեղ ձեզի համար բան չկայ:

Կիյեօմ Պուրասք և Միքէ Հօտրիօ պիտի խոյանային: Պիւրիտան զսպեց զանոնք. երկու քայլ առաւ և ըսաւ.

— Յանուն Թագուհիին...

Պատուհանէն խօսող մարդը գլուխը բացաւ: Միւսները իրենց սուրերը խոնարհեցուցին:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց պետը:

— Ձեզ յանձնուած աղջիկն առնել և Լուվր տանիլ:

Պիւրիտան կը դողար. առնելիք պատասխանէն պիտի հասկնար թէ Միրթիլ իրա՞ւ հոն էր... և մարդը պատասխանեց.

— Լա՛ւ կարգախօ՞սը:

— Մարինեի՛... գոչեց Պիւրիտան թրթռուն և յափրանձած ձայնով մը առանց ամենադոյզն վարանումի:

Ինչու համար այս անունը տուաւ փոխանակ

ուրիշ անուն մը տալու. արդէօք արագ և բնազդական տրամաբանութի՞ւն մըն էր աոր պատճառը, թէ ո՛չ ըստ դիպուածի թռաւ բերնէն. պետը խորունկ խոնարհութիւն մը ըրաւ և նշանացի հրամայեց իր մարդոցը որ իրենց սուրը պատեանը դնեն. Մարինեի էր կարգախօսը. յաճախ դիպուածը հաշիւէն աւելի մօտ էր ճշմարտութեան:

— Հիմա պիտի բանամ դուռը, ըսաւ մարդը յարգանքով. համբերեցէ՛ք, տիար:

Այդ պահուն տանը առաջին յարկէն պատուհան մը կը բացուէր:

— Շատ լաւ, ըսաւ Պիւրիտան, աճապարեցէ՛ք որովհետև արդէն ուշ մնացինք:

Այդ մանրերկրորդին, ուրախութենէն և յոյսէ տենդագին ձայն մը կ՚իյնար վերի պատուհանէն:

— Պիւրիտա՞ն:

— Միրթի՛լ.

— Դժո՛խք, պօռաց պահակախումբին պետը. ժան Պիւրիտանն է. է՛յ, է՛յ, յարձակեցէ՛ք, քաշեցէ՛ք սուրերը:

Անմիջապէս պահակները պատուհանէն ցատկելով խուժեցին բակին մէջ ուր տարտամ կերպով լուսաւորուած էր սրահին ջահերէն դուրս ելող կարմրորակ նշոյլներովը:

Միրթիլ լեղապատառ աղաղակ մը արձակեց:

— Ամենևին մի՛ վախնար, Միրթի՛լ, գոչեց Պիւրիտան:

Այդ միջոցին տեսաւ որ մինչև պատը ետ քշուած է, մինչ Պուրասք և Հօտրիօ, ոռնալով, հայհոյելով, իրենց ձեռքերը բարձրացուցեր էին իւրաքանչիւրը երկու յարձակողին դէմ. Պիւրիտան զէնք չունէր... արագօրէն վերարկուն ձախ թևին փաթթեց ու թևովը ջանաց հարուածներէն խուսափիլ, մինչ աջ ձեռքովը կը փորձէր ետ մղել ձեռքերը որոնք իր կուրծքէն քանի մը մատնաչափ անդին կը գտնուէին:

— Անձնատուր եղի՛ր, գոչեց պետը, ապա թէ ո՛չ քեզ կը զարնեմ սա պատին:

— Մնաս բարո՛վ, Միրթի՛լ, գոչեց, Պիւրիտան որ գերագոյն համբոյր մը ղրկեց դէպ ի վեր:

Պետը ուժգին թափով մը յարձակեցաւ:

Յաջորդ մանրերկրորդին Միրթիլ հետևեալը տեսաւ. Պիւրիտանի վրայ ուժգնօրէն յարձակող մարդը գետին կը թաւալէր կատաղի անէծքներ որոտալով. և Պիւրիտան դէպի տունը կը խոյանար յիմարական ուրախութեան աղաղակ մը արձակելով: Պետը չէր զարկած իրեն: Այն միջոցին որ հարուածը երիտասարդին կուրծքին պիտի դպչէր, իր նպատակէն շեղած էր և նոյն ինքն յարձակողը գետին փռուած էր, զգետնուելով անագին բանով մը որ անոր վրայ ինկած էր... այդ բանը Լանսըլօն էր որ պատին բարձունքէն ցատկելով, իր բոլոր ծանրութիւնովը կ՚իյնար մարդուն ուսերուն վրայ և անոր հետ գետին գլորուած էր:

— Առէ՛ք ասիկա, ըսաւ Լանսըլօ թեթևօրէն ելլելով: Ձեզ ըսի որ անզէն դուրս չելլէք:

Միաժամանակ հարուած մը տուաւ պետին. այս անգամ պետը այլ եւս չկանգնելու պայմանով գետին թաւալեցաւ, և Լանսըլօ վազեց բակին դուռը բացաւ, Ֆիլիփ ու Կօթիէ, ներս խոյացան։ Այդ բաց դռնէն ողջ մնացող պահակները դուրս փախան պոռալով.

— Հասէ՛ք պահակախումբե՛ր։

Սակայն այս աղաղակը ուրիշ օգուտ չունէր, այլ միայն փախուստի մատնելու պահակախումբը, որ դիպուածով հոնկէ կ'անցնէր. Կիյեօմ և Ռիքէ սկրթուք մը իսկ չունէին. Պիւրիտանի ձեռքերուն վրայ երկու ճեղքեր գոյացած էին. քանի մը երկվայրկեան ետքը Միրթիլ Պիւրիտանի թեւերուն մէջ կը գտնուէր. սիրազեղումներու համար սիրահարներու տասը վայրկեան միջոց տուին և ապա Կօթիէ տ'Օնէ հրամայեց։

— Ճամբայ ելլե՛նք. հիմա պէտք է որ փախչինք Նէլի Աշտարակի Սատանաներու ձեռքէն, հիմա որ սատկեցուցինք Սատանաներու Աշտարակին անոր գործակիցները։

Մեկնեցան. Կօթիէ՝ իբր յառաջապահ, Պիկօրն իբր վերջապահ. խումբին գլխաւոր մասը կը կազմէին Ֆիլիփ Կիյեօմ և Ռիքէ, որոնց ետեւէն կու գար Պիւրիտան որուն թեւէն կախուած էր Միրթիլը։

Առանց խոչընդոտի հասան Ֆրուամանթէլ փողոցը, Օնէներու հնամենի բնակարանը։ Հոն արտասովոր պատերազմական խորհուրդ մը գումա-

րեցին ուր խնդիր եղաւ Միրթիլի համար ապահով բնակարան մը գտնել։ Անկարելի էր որ երիտասարդուհին Օնէի ապարանքը հաստատուէր. Կիյեօմ Պուրսաք, որ ամուսնացած էր, կ'ուզէր իր բնակարանը տրամադրել. բայց նախանձոտ և հասուկ կին մը ունէր՝ ուրկէ ծեծ ալ կ'ուտէր։ Իսկ Ռիքէ Հօտօրիօ, որոշ բնակարան չունէր և ամուրիի կեանք մը կը վարէր։ Սակայն առաւօտ ըլլալէն առաջ պատսպարան մը գտնել հարկ էր, և պատերազմական այս խորհուրդը կազմող անձնաւորութիւնները շփոթած իրարու երես կը նայէին. Պիւրիտան արդէն իսկ կը մտածէր Միրթիլը յանձնելու իր տանտիրուհիին Բլէօրինէլ կնոջ, երբ Լանսըլօ Պիկօրն գլուխը կիսաբաց դուռնէն ներս խօթեց։

— Ես բնակարան մը ունիմ այս երիտասարդուհիին համար, ըսաւ.

— Ներս եկո՛ւր, պօռաց Պիւրիտան ուրախութեամբ. և բացատրէ՛ մեզ խօսքդ։

— Բայց նախ կոնծէ՛ Սէրվուազի աղէկ գինիով լեցուած սա գաւաթը, աւելցուց Կօթիէ։

Լանսըլօ Պիկօրն խմելէ և ձեռքին երեսովը շրթունքը սրբելէ ետք, բացատրեց.

— Սէն-Ժէրմէն-տէ-Բրէ աբբայարանին պարտիզպանն ու կինը իմ անձնուէր բարեկամներս են, որովհետեւ բաւական ատեն կայ որ՝ անոնց կեանքը փրկած եմ շուտիկներուն ձեռքէն, որոնք թէ՛ կողոպտել և թէ՛ սպաննել կ'ուզէին. այդ պատճառով կը յուսամ թէ ասպնջականութիւն խնդրելու

որ ըլլանք, սիրով պիտի ընդունին պատսպարելու Միրթիլը։

Բնակարանը մաքուր, զուարթ, պայծառ է. ճիշդ մեծ աբբային պարտէզներուն վրայ նայող փոքր սենեակ մը կայ, որ այս սիրուն օրիորդին գործին կը յարմարի։

Պատերազմական խորհուրդը պատշաճօրէն և միաձայնութեամբ շնորհաւորեց Պիկօրնը, և որոշեց դուռները բացուելուն պէս Միրթիլը տանիլ Սէն-Ժէրմէն-տէ Բրէ աբբայարանին բարի պարտիզպանին տունը։

XVIII

ԶԻՆԱԴՈՒԼԸ

Մարկրիթ սթափելուն պէս, իջաւ ղարատափէն վար, և իր մօտ կանչեց Սթրակիլտօն։

Գազաններու սպասաւորը երևցաւ ողնայարը ծռած և մրմնջելով.

— Ցանցանքն իմս չէ, շնորհալի վեհափառս...

— Լաւ՛ և ա՛ռ, ըսաւ թագուհին մատովը ցուցնելով քսակ մը զոր այդ պահուն նետած էր սեղանին վրայ։

Սթրակիլտօ առաւ և ամէն առնուընէ աւելի ծռելով. իր հեզնական ժպիտը շրթունքին՝ հրամանի սպասեց մտածելով։

— Սթրակիլտօ՛, ըսաւ Մարկրիթ, կէս ժամէն

Լուվր պիտի երթամ. կ'ուզեմ որ հոն գտնուին Վալուա կոմսը և Նախարարապետը։ Գնա՛։

Սթրակիլտօ խոյացաւ սանդուխէն վար։

Ցետոյ ինքն ալ մեկնեցաւ Աշտարակէն, անցաւ ընդարձակ ու ամայի սրահներէն և մտաւ Լուվրի գետնղերքի փոքր դռնէն. ուղղակի իր աղօթարանի ճեմելին գնաց, հրամայելով որ ներս մտցնեն Անկէռան տը Մարինեին և Վալուա կոմսը. այս երկու իշխանները քանի մը վայրկեանէ ի վեր կը սպասէին և անմիջապէս ներս մտան երկու տարբեր դռներէ, առանց իրարու նայելու։

Անոնց իւրաքանչիւրը կը զգար թէ իր ատելութեան ծայրը հասած էր. իւրաքանչիւրը կը մտածէր.

— Զայն սպաննել կամ անոր ձեռքովը սպաննուիլ. ուրիշ միջոց չկայ։

Մարկրիթ գնաց Մարինեիին քով և անոր ձեռքէն բռնեց, յետոյ նախարարապետը քաշելով գնաց Վալուային քով և անոր ալ ձեռքը բռնեց։ Մահացու գերագոյն պայթումին պատրաստ այս երկու անկարեկիր ատելութիւններուն մէջտեղը կեցած՝ Մարկրիթ զանոնք սարսռեցնող ձայնով մը ըսաւ.

— Ձեր երկուքին ձեռքերը իրարու մէջ չեմ դներ, որովհետև թերևս այդ հպումը ձեր մէջը պոռթկացնէր ատելութեան կատաղութիւնը որմէ կը տառապիք. բայց ինձմով, այս ժամուս, ինձմով՝ որ կեցած եմ ձեր մէջտեղը և երկուքդ ալ բռնած եմ, ինձմով միացած էք...

Անոնք ուժգնօրէն իրենց գլուխը օրօրեցին։

— Սպաննեցէ՛ք, չարագործներ. զիրար սպաննեցէք ուրիշ օրէն, երբ այլեւս պէտք չպիտի ունենամ ձեզ. բայց մինչեւ այն ատեն կ՚ուզեմ, կը պահանջեմ, կը հրամայեմ որ զինադուլ ընէք...

— Միեւնոյն շարժումով երկուքն ալ ժխտական նշան մը կրկնեցին։

— Մարինեի, ըսաւ Մարկրիթ, եթէ այս զինադուլին չհաւանիս պիտի երթամ Թագաւորին քով, եւ անանկ ալ կործանած եմ անանկ ալ, անոր պիտի պատմեմ թէ քեզմէ աղջիկ մը ունեցած եմ։

— Գացէ՛ք, Տիկին, որոտաց Մարինեի. ինծի համար աւելի լաւ է խարոյկը։

Երկու մարդիկ երեսէ երես եկան. երկուքն ալ միեւնոյն սարսուռն ունեցան. անոնցմէ իւրաքանչիւրին համար Պիւրիտանի անունը թնդաց մինչեւ անոնց միտքին խորը. եւ Վալուա հասկցաւ որ Պիւրիտանը կ՚ատէր Մարինեիէն ալ աւելի, իսկ Մարինեի հասկցաւ թէ Պիւրիտանը սպաննելու համար պիտի զոհէր Վալուայի դէմ իր զգացած ատելութիւնը. երկուքն ալ ինքնաբերաբար նոյն շարժումն ունեցան եւ իրենց երկու ձեռքերը միացան։

Զինադուլը կնքուած էր. ծանրակշիռ դաշինք մը զոր ո՛չ մէկ ոյժ կրնար ջնջել պահմանադրուած ժամանակամիջոցին. Մարինեի եւ Վալուա այդ ժամանակամիջոցին ատեն, իրարու համար նուիրական կը դառնային եւ իրարու օժանդակելու պարտաւոր էին իբր բարեկամներ որոնք իրարու

միացած են իրենց կեանքին ամբողջ տեւողութեան համար։

— Շատ աղէ՛կ, ըսաւ Մարկրիթ. զինադուլը պիտի տեւէ մինչեւ որ թշնամին մէջտեղէն վերնայ. եթէ Պիւրիտան վաղը մեռնի, վաղը ազատ էք. կ՚երդնո՞ւք ատոր համար։

— Կ՚երդնո՛ւնք, պատասխանեցին երկու մարդիկը միաձայն։

— Ի՞նչ բանի վրայ երդում կ՚ընես, Մարինեի։

— Իմ աղջկան գլխուն վրայ. Մարկրի՛թ...

— Իսկ դո՞ւն, Վալուա։

— Քու հրամանովդ մեռած զաւկիս վրայ, Մարկրի՛թ. իմ ժան տղուս վրայ...

— Շա՛տ աղէկ, յարեց այն ատեն Մարկրիթ առանց զգալու ո՛ եւ է սարսուռ եւ ողջունեց դէպի իր ննջասենեակը։

XIX

ՄԱՊԷԼ

Մարկրիթ անկեղծօրէն կը փափաքէր Լուվրէն ներս ըլլալ միմիայն, Ֆրանսայի թագուհին — թէ զօրութեամբ, թէ գեղեցկութեամբ, եւ միանգամայն առաքինութեամբ։

Մարինեիի եւ Վալուայի հետ իր ունեցած տեսակցութենէն ետք, այդ սենեակը ապաստանած

էր գլուխ գլխի տալով այն զգացումին հետ որ իր կեանքը վարող մտածում մը կը դառնար։

Իր սէրը Գիւբիտանի համար․ այդ սէրը զինքը կը զարմացնէր ու կ՚ահաբեկէր․ պահ մը ետք՝ իր մտածումը կը տարուէր Միրթիլի՜...

Իր աղջիկը․ իր մրցակցուհի՜ն․

Եւ այն ատեն, տարօրինակ բան, կը զուարթանար․ կատաղութեան մէջ ինքզինքը կը գտնէր ամբողջովին, Գիւբիտանը ատելու և զայն դատապարտելու պատճառ մը կը գտնէր։

Որովհետեւ լոյսը կը սկսէր ծագիլ, քովի սենեակը գիշերն ի բուն միշտ պատրաստ կեցող նաժիշտը կանչեց և․

— Անկողինս աւրշտկէ, հրամայեց Մարկրիթ։

Աղջիկը տժգոյն ժպիտ մը ունեցաւ և սենեակին մէջ տեսակ մը անկարգութիւն յառաջ բերաւ․ որպէս զի եթէ թագաւորը առաւօտեան այցելութիւն մը տար թագուհիին, ինչպէս որ կը պատահէր երբեմն, չհասկնար թէ Մարկրիթ գիշերն ի բուն անքուն մնացած էր։

Այդ պահուն էր որ ներս մտաւ Մապէլ․ թագուհին անոր ըսաւ․

— Ի՞նչ եղաւ այն դեղը որուն խօսքն ըրիր ինծի։

— Պատրաստ է, թագուհի՛ս։

— Եւ կ՚ըսես թէ զայն խմողը սիրոյ ամէն տանջանքները պիտի զգայ։

— Դժոխային տանջանքնե՛ր տիկին․ հոգիի, սիրտի և մարմինի տանջանքներ, որոնց քով բան մը չէին անուահարութեան խոշտանգումը և ՚ջուրներու չարչարանքը։

Գիւրտուն բան մը չէ, թագուհի՛ս՝ ըսաւ Մապէլ, որ ուսերը թօթուեց․ կը գուշակեմ թէ ի՛նչ տեղի ունեցաւ․ այդ երիտասարդ խենդին հապճեպ մեկնումը ինծի ենթադրել կուտայ թէ սոսկալի նախատինք մը կրած էք...

Երբ ուզէք, յարեց, Գիւբիտանի տառապանքի փոխարէն տառապանք պիտի հատուցանէք։ Ձեզի պէտք եղածը գռեհիկ վրիժառութիւն մը չէ, աւելցուց ձայնը ցածցնելով և Մարկրիթի վրայ ծռելով չարիքի ոգիին պէս․ զինքը զնդան մը նետել տուէք, բայց հոն, այդ զնդանին մէջ, Մարկրի՛թ, որչափ մեծ պիտի ըլլայ ձեր ուրախութիւնը, երբ տեսնէք անոր ձեր ոտքերուն տակ քաշկռտուիլը, սէր գոչելը և յուսահատութենէ աւելի ահեղի տանջանքով մը մեռնիլը։ Ասիկա պիտի ըլլայ, այս բաները պիտի տեսնէ՛ք, թագուհիս․ Գիւբիտան ձեր առջեւ հոգին պիտի փչէ կիրքէն չյափրանալուն համար, որովհետեւ յաջողեցայ գտնել դեղը... բաղադրեցի սիրոյ հեղուկը։

Իր մոլեգնութիւնը, շարունակեց Մապէլ, սիրուած կնոջ գգուանքներուն ներքեւ փոխանակ հանդարտելու, աւելի պիտի հրահրի․ միայն թէ խաբոյկին բոյը մէկ քանի վայրկեանէն կը սպաննէ․ սիրոյ այս հեղուկը կը սպաննէ քանի մը ամիսէն, երբեմն տարիէ մը... տարի մը՝ որ դժոխքին մէկ դարուն հաւասար է։

Թագուհին անյագօրէն մտիկ ըրած էր այս խօսքերը, իսկ Մապէլ կը զարմանար որ Մարկրիթ ամենեւին չէր խօսեր Միրթիլի մասին։

— Աղէկ է, բսաւ վերջապէս Մարկրիթ, երկու ժամէն Պիւրիտան իմ ձեռքս պիտի ըլլայ:

Մապէլ սարսռաց.

— Բայց Միրթի՞լ, մրմնջեց:

Պիւրիտան բռնուելուն պէս, պիտի ստիպուի ըսել թէ ո՞ւր պահած էր զայն:

Մապէլ գլխու մեքենական շարժումով մը հաստատեց անոր խօսքը. կը տեսնէր որ վրէժխնդրութեան իր ծրագիրը կը կործանէր:

— Բայց ինչպէս, յարեց, Ձեր վեհափառութիւնը ձեռք պիտի անցնէ Պիւրիտանը:

— Միթէ այսօրուան համար ժամադրութիւն չէ տուած Մարինեին, Բրէ-օ-Քլէրքի մէջ:

— Ուրե՞մն:

Մարինեի ժամադրութեան պիտի գտնուի, բայց աղեղնաւորներու չորս գումարտակներու հետ պիտի գտնուի այն տեղ. Թրանգավէլի հետ կազմակերպեցի կռուի ծրագիրը և թակարդը աղէկ պիտի լարուի. արդէն ես ալ հոն պիտի ըլլամ:

— Ձեր Վեհափառութիւնը Բրէ-օ-Քլէ՞րք պիտի երթայ:

— Ո՛չ, բայց աբբայարանը պիտի գտնուիմ:

— Աբբայարա՞նը, մրմնջեց Մապէլ խուլ ձայնով մը.

Եւ պաղարիւն կատաղութեամբ մը մտածեց թէ Սէն-Ժերմէն-տէ Բրէի մաս կը կազմէր այն տունը ուր Միրթիլ մտած էր:

— Դո՛ւն ալ հետս պիտի գաս, շարունակեց

Թագուհին. պիտի կենանք խրճիթի մը, տնակ մը հիւղակի մէջ որ աբբային կը պատկանի և ուր կը բնակի անոր պարտիզպանը:

Մապէլ տժգունեցաւ. անէծքի նման բան մը փսփսաց իր շրթունքին մէջէն:

— Աստուա՛ծ իմ, մրմնջեց իր սրտին խորքէն:

XX

ԲՐԷ—Օ—ՔԼԷՐՔԻ ՄԱՐԳԸ

Այս մարգին մէջ առաւօտէն իսկ դիրք բռնած էին աղեղնաւորներու երեք գումարտակներ. առաջինը՝ Սէնի զուգահեռական գիծի մը վրայ, երկրորդը՝ աբբայարանի փոսին դիմացը, երրորդը, նոյն փոսին ուղղահայեաց կերպով. այսպէս կազմած էր քառակուսի մը որուն չորրորդ կողմը կը կազմէր աբբայարանին փոսը. Բայց այս քառակուսիին անկիւնները բաց էին. ընդհարձակ և պարապ միջոց մը իրարմէ կը բաժնէր զինուորներու գիծերը:

Մարինեի մռայլ ու մտածկոտ դէմքով, անշարժ կը կենար այս անհուն քառակուսիին մէջտեղը:

Այդ պահուն հեռաւոր շչուկներ հասան մինչեւ իրեն:

Աբբայարանէն անդին՝ ուսանողներու խումբն էր որ կուգար երգելով, հայհոյելով, գոռալով:

Մարինի նշան մը ըրաւ և Բարիզի ոստիկանապետը, որ անոր մօտ կեցած էր, յառաջացաւ դէպի դիւանագէտները. անմիջական լռութիւն մը հաստատուեցաւ:

— Ի՞նչ ընելու եկեր էք այստեղ, հարցուց ոստիկանապետը սպառնական ձայնով մը:

— Հանդէս մը, պատասխանեց Կիյեօմ Պուրասք:

Այս խօսքին վրայ Նախատական անհագին աղմուկ մըն է բարձրացաւ:

— Մեր առանձնաշնորհումներու՞ն կը դպչի, կ'որոտար Պաղօշը:

— Ջուրը նետեցէ՛ք այդ մարդը, կ'ոռնար Գալիլէի կայսրութիւնը:

Ուսանողներուն աղմուկը խլացուցիչ հանգամանք մը առաւ:

— Ցանո՛ւն Թագաւորին, կը կրկնէր ոստիկանապետը:

— Սատանային ծակը գնա՛, Հրեայ վհուկ:

— Հէ՛, ժան տը Բրէսի, մեծ կաթսային մէջ խաշելու եմ քու տգեղ մարմինդ:

— Քրիստոս վկա՛յ, Մօնֆօքօնի ճանկերը քեզ կը սպասեն:

— Հուրրա՛հ, հուրրա՛հ, հուրրա՛հ:

Անէծքներու այս տարափը որոտումի կը դառնար, ուսանողներու բարկութիւնը փոթորիկի կը վերածուէր, և աղեղնաւորներու գումարտակները արդէն իսկ կը խլրտէին, երբ անհագին լռութիւն մը ծանրացաւ պղպջացող այս ամբոխին վրայ՝

Նշան մը տրուած էր, Կիյեօմ Պուրասք յանկարծ սուլիչովը երեք անգամ սուլեց. սուր ձայնով մը որ տիրեց ընդհանուր ժխորին. այս նշանը տրուելուն պէս՝ լռութիւնը յանկարծ ճնշեց Բրէ-օ-Կլէրքին վրայ: Ամէն ոք անշարժացաւ: Եւ աղեղնաւորներն իսկ, իրենց պետերուն հրամանով կեցան. այն ատեն ամէն ոք կրցաւ տեսնել երեք հեծեալներ, որոնք աբբայարանի չրջապատին չուրջը դառնալով կը մօտենային կեդրոնի խմբակին, ուր կը գտնուէր Մարինօին:

Նախարարապետէն տասը քայլ հեռու կեցան, և անոնցմէ մէկը երեք անգամ հնչեցուց փող մը:

Այս հեծեալներէն երկուքը այնչափ հոգածութեամբ դիմակաւորուած էին որ անկարելի էր ճանչնալ զիրենք: Երրորդն՝ այն որ փողը հնչեցուցած էր, միւսներէն քիչ մը առաջ անցաւ. դէմքը բաց էր. Պիւրիտանն էր:

Ոստիկանապետը նշան մը ըրաւ. ոստիկանութեան զինուորներն ու աղեղնաւորները պիտի խոյանային բռնելու համար երիտասարդը: Բայց Մարինի ձեռքերը վեր վերցուց. ոստիկանապետը ընկրկեցաւ:

— Նախ տեսնենք, ըսաւ Մարինի, գոռոզութեամբ մը, թէ ի՞նչպէս ներում պիտի խնդրէ ինձմէ: Եթէ անիկա պատշաճ կերպով ընէ, թերևս զինքը կախելով միայն բաւականանանք:

— Մօնսէնեօ՛ր, ըսաւ, Պիւրիտան որ խոնարհեցաւ մինչեւ իր ձիուն վիզը, երբ քիչ առաջ

Բարիզ ն դուրս ելայ, իմացայ որ Բրէ-ս-Բիէրք եկած էիք, և պահ մը կարծեցի թէ կ'ընդունէիք մենամարտի իմ հրաւէրս. ատոր համար ներողութիւն կը խնդրեմ ձեզմէ:

Մօնսէնեօ՛ր, շարունակեց Պիւրիտան, երբ մարդը մեռաւ, արդարեւ նշմարեցի ձեզ և ինքնիրենս ըսի. Մարինեի իմ կարծածէս նուազ վատ է եղեր: Ատոր համար ներում կը խնդրեմ ձեզմէ:

Կատաղի ծափեր թնդացին ուսանողներուն մէջէն:

— Կեցցէ՛ս, յանդուգն Պիւրիտան:

— Իսկ դուն, թշուառական շուն կ, կախաղանի չուանը պիտի ստանաս, մռնչեց Մարինեի. օ՛ն, պահակնե՛ր, օ՛ն աղեղնաւորնե՛ր, բռնեցէք ստրուկ քաղքենին:

— Յառա՛ջ, որոտաց Ժան տը Բրէսի:

— Յառա՛ջ, կրկնեցին Շաթիյեօն և Մալէթռուա:

— Յառա՛ջ, պոռացին Պուրասք և Հօտրիօ:

Ահռելի ընդհարում մը յառաջ եկաւ:

Այս ահագին խառնաշփոթութեան կեդրոնը՝ Մարինեի և Պիւրիտան դէմ յանդիման եկած էին. Մարինեիի աղաղակին, անոր տուած նշանին վրայ ոստիկանները խոյացեր էին Պիւրիտանի վրայ՝ բայց անոր երկու դիմակաւոր ընկերներն այն ատեն իրենց ծանր սուրերը քաշեր և սկսեր էին աջ և ահեակ ճօճեցնել. միեւնոյն ատեն Լանսըլօ Պիկօրն յարձակած էր ոստիկանութեան մարդոց վրայ, գլուխն անցած խումբի մը, որ ո՛չ Գալիլէցիներէ կազմուած էր, ո՛չ Պազօչեաններէ

և ո՛չ ալ ուսանողներէ. քանի մը մանրերկրորդի մէջ ոստիկանները շրջապատուեցան, ընկրկեցան և Վալուա աղեղնաւորներուն խառնուեցան. այդ միջոցին էր որ Մարինեի մինակ մնաց Պիւրիտանի առջեւ. Մարինեի արագ ակնարկ մը նետեց իր շուրջը. և ինչ որ տեսաւ կատաղութենէն սարսռացուց զինքը. ամէն կողմէ ետ կը մղուէին թագաւորին աղեղնաւորները:

Մարինեի ձիէն վար ցատկեց: Պիւրիտան ալ հետեւեցաւ անոր օրինակին և իր երկու դիմակաւոր ընկերներն եկան իր քովը կեցան. ետեւէն կուգար Պիկօրնը. յետոյ ուսանողներու բազմութիւն մը. այս ամբոխը որչափ ուժ ունէր կը պոռար.

— Ջուրը նետեցէք, խեղճ ժողովուրդն անօթի ձգողը:

— Մօնսէնեօ՛ր ըսաւ, Պիւրիտան գունաթափ Մարինեի, կ'ընդունի՞ք մենամարտի:

Մարինեի քաշեց իր սուրը. նոյն պահուն իսկ Պիւրիտան յարձակեցաւ անոր վրայ, մինչ զինքը շրջապատող ուսանողները ահագին «Հուրա՛» մը կ'արձակէին:

Մարինեի ինքզինքը կորսնցուցած համարեց և սկսաւ ընկրկիլ յուսահատութեան ընձեռած կորովին ուժովը դերեւ հանելով Պիւրիտանի իրեն տուած հարուածները. Աբբայարանի շրջապատին կրթնած պզտիկ տուն մը նշմարած էր, որ գոգցես պատին մէջ շրջապատուած էր. դէպի այն տունը կ'ուղղէր իր նահանջը:

Եւ այդ տո՞ւնը․ Պիւրիտան ալ երբեմն զայն կը դիտէր մտատանջութեամբ։

Պիւրիտան առանց բառ մը ըսելու, իրարու ետեւէ հարուածներ կը տեղացնէր․ իր երկու դիմակաւորուած և զազրելի ընկերները քայլ առ քայլ կը հետեւէին մենամարտիկներուն շարժումներուն։

Երբ Մարինեի կրթնեցաւ տանը դրան, ամէն ոք հասկցաւ թէ ան կորսուած էր և բարձրագոչ աղաղակներ նախապէս ողջունեցին անարգուած նախարարին մահը։

Բայց այդ միջոցին ներկաները զայրոյթի աղաղակ մը հանեցին, և Պիւրիտան, պահիկ մը, զարհուրած մնաց, իր հարուածներուն ո՛չ մէկը զարկած էր․ արդարեւ ճիշդ այն պահուն որ․ ան իր վերջին հարուածը կուտար, բնակարանին դուռը բացուած էր և Մարինեի մէկ ոստումով ներս մտած էր այս անյուսալի ապաստանէն։

Ուսանողները տանը վրայ խուժեցին որոտալով՝

— Աւարի՛ տա՛նք, աւարի՛։

— Կրակի տա՛նք։

— Հուրրա՛, հուրրա՛։

— Իմ ձեռքս է ան, գոչեց Պիւրիտան այնպիսի ձայնով մը, որ տիրապետեց ընդհանուր ժխորին՝ Ընկերնե՛ր քաշուեցէք և ինծի ձգեցէք անոր գործը լմնցնել։

— Ո՞վ վկայ պիտի ըլլայ արդարութեան համար մղուած այս մենամարտին, գոռաց ամբոխը։

— Աստուա՛ծ, պատասխանեց Պիւրիտան և բնակարանէն ներս խոյացաւ։

Պիւրիտան Մարինեին վրայ քալեց մռնչելով․

— Ինքզինքդ պաշտպանէ՛, որովհետեւ հիմա ոչինչ կրնայ զիս արգիլել ձեզ սպաննել փորձելէ։ Եւ գիտցէք որ եթէ ես չյաղթեմ, տակաւին գործ պիտի ունենանք այս երկուքին հետ։

Նոյն միջոցին սկսաւ ինքզինքը պաշտպանել և երկու սուրերը իրարու բաղխեցան...

Այդ պահուն սրտակեղե՜ք աղաղակ մը լսուեցաւ․ սպիտակ մարմին մը արագօրէն իջաւ սանդուխէն և նետուեցաւ մենամարտիկներուն միջեւ։

— Միրթի՛լ, մռնչեց Պիւրիտան․ ահա՛ թէ ինչէն կը վախնայի․ սիրականս Միրթիլ, յարեց բարձր ձայնով, հարկ է որ ձեր սենեակը քաշուիք և...

Ատեն չունեցաւ աւարտելու․ խօսքը բերանը մնաց․ սիրտը սառեցաւ․ անհուն զարմանք մը անդամալուծեց իր միտքը․ և զգաց որ սոսկումը ճանկերու նմանող իր սարսուռներովը կը պատէր զինքը։ Միրթիլ իր սիրտին սիրածը, իր խօսեցեալը... Միրթիլ կը նետուէր Անկէտան մը Մարինեի թեւերուն մէջ գոչելով․

— Հա՛յր իմ․ բարի հա՛յրս․

Մարինեի անշարժ, սառնասիրտ, աչքերով բոցավառ կը մնար։

— Հա՛յր իմ, կականեց Միրթիլ խելացնոր․ ի՞նչ ունիք երբ ձեզ նորէն կը գտնեմ․ ի՞նչու համար բարկութիւն ցոյց կուտաք և ձեր ակնարկը զիս կը սոսկացնէ․ Պիւրիտան, ի՞նչ կայ... ի՞նչու

սուրդ կը բարձրացնես հօրս դէմ... ո՛չ երկուքդ ալ զիս կը սպաննէք...

— Հայրդ մի՞, որոտաց Պիւրիտան. կ'ըսես թէ այս մարդը քու հա՞յրդ է:

— Բարի Քլօտ Լէսքօն, տէ՛ր սիրականս... բայց չէիր գիտեր, այնպէս չէ՞. ո՛չ, շատ սոսկալի բան պիտի ըլլար. հա՛յր իմ, ահաւասիկ Պիւրիտանը. իմ սիրոյս համար զինքը պիտի սիրէք, ձեր անարդար կանխակալ կարծիքները պիտի անհետանան. Պիւրիտան սիրական Պիւրիտան, ահաւասիկ Քլօտ Լէսքօն, զոր պարտաւոր ես պատուել որովհետեւ ես քու խօսեցեալդ եմ և գրուած է. պատուէ՛ քու հայրդ և մայրդ:

— Քլօտ Լէսքօ՛, հեւաց Պիւրիտան հեծկլտալով. բայց անգամ մը նայէ, Միրթիլ. նայէ՛ անոր արքայական մուշտակապատ վերարկուին... նայէ անոր ադամանդակուռ սուրին... նայէ անոր մեծ աւագանիի հանդերձանքին...

— Մեծ աւագանի՛, կականեց խեղճ երիտասարդուհին:

— Նայէ՛ անոր վայրենի մեծութիւն մը արտայայտող դէմքին և ճանչցիր թէ ան վաճառական Քլօտ Լէսքօն չէ՛, այլ զօրաւոր և ահարկու նախարարապետը, որուն անունը կ'անիծուի ամբողջ ժողովուրդի մը կողմէ... Թագաւորին նախարարապետը... Մոնֆօքոնի կախաղանի ճանկերուն հնարիչը... Անկէռան տը Մարինեի...

Պիւրիտան երեք քայլ ետ գնաց, ծունկին վրայ մէկ հարուածով կոտրեց իր ձեռքը բռնած սուրը և անոր կտորները նետեց:

— Կրնա՛ք զիս սպաննել, ըսաւ նախարարին, Պիւրիտան չի կրնար կռուիլ Միրթիլի հօրը դէմ:

— Անկէռան տը Մարինե՛, կրկնեց երիտասարդուհին իր հօրը վրայ ապշահար և արհաւալից ակնարկ մը նետելով:

Անկէռան տը Մարինեի հանդարտ շարժումով մը պատեանը դրաւ իր սուրը. յետոյ բռնեց ձեռքը Միրթիլին որ սարսռեցաւ. մեռելական լռութիւն մը ճնշեց այս տեսարանին վրայ. բայց դուրսը տակաւին կը լսուէր ուսանողներու, Բազօշներու, և Գալիլեցիներու աղմուկները, յաղթական ըմբոստութիւններու խուլ վայնասունը. կամ, գէթ Կիյեօմ և Ռիքէ միայն մտիկ կ'ընէին այս շշուկը և կը կարծէին թէ յաղթանակի աղաղակներ են անոնք. սակայն եթէ դուրսը ակնարկ մը նետէին, թերեւս պիտի սոսկային Բրէ-օ-Քլէրքի մէջ յառաջ եկած փոփոխութենէն:

— Միրթիլ, ըսաւ Մարինեի խիստ ձայնով մը, եպերելի դիպուած մը քեզ կ'իմացնէ ինչ որ դեռ երկար ատեն և թերեւս առ յաւէտ գիտնալու չէիր. Անունս Քլօտ Լէսքօ չէ:

Եւ վայրագ գոռոզութեան շեշտով մը աւելցուց.

— Ճիշդ է, անունս է Անկէռան տը Մարինեի. այս անունը, աղջիկ, այս անունը զոր կ'անարգեն ստորաքաս մարդիկ, այս անունը որ ամենամեծ վեհապետներու անուններուն հաւասար պիտի հասկցուի անոր նշանակութիւնը:

— Ո՛հ, հայր իմ. մրմնջեց Միրթիլ երկու ձեռքերովը դէմքը ծածկելով:

— Միրթիլ, ահա՛ այն մարդը որ հաւաքեց ազգի մը այն անէծքները, որոնց մասին կը խօսէի, և որ զանոնք երեսիս զարկաւ. ահա՛ այն մարդը որ հաւաքեց այն ամէն ախտաւորանքները, զորս կը փռշտէի իմ անցքիս վրայ և որ անոնցմով ապտակեց զիս. ահա՛ Պիւրէտանը. Ես, Անկէսան ալ Մարինեին եմ. ահա՛ այն մարդը որ քու խօսեցեալդ կը կոչէիր. ա՛լ աւելի խուլ ձայնով մը՝ Մարինեի իր խօսքը աւարտեց.

— Ընտրէ՛ կամ զիս կամ ան:

— Ընտրե՛լ, հեւաց Միրթիլ նուաղկոտ վիճակի մը մէջ. ընտրե՛լ հայրս կամ խօսեցեալս:

— Այդ պահուն իշխող ձայն մը, որ վերէն կուգար, լսուեցաւ սրահին լռութեան մէջ:

— Ո՛չ Մարինեին և ո՛չ ալ Պիւրիտանը պիտի ընտրէ այս երիտասարդուհին առ այժմ, ըսաւ նոյն ձայնը. վայրկեան մը կը մտածեմ թէ այստեղ աւելի չեմ ես, և Մարինեի դուք գիտէք որ Միրթիլի վրայ իրաւունք ունի՞մ թէ ո՛չ:

Ամէնքն ալ իրենց գլուխնին վեր վերցուցած էին. և ամէնքն ալ կը տեսնէին որ Միրթիլի իջած սանդուխէն վար կ'իջնէր կին մը... այդ կինը Մարկրիթ տը Պուրկօներն էր. ան յառաջացաւ դէպի Միրթիլ. մինչ Մարինեի կը խոնարհէր, աչքերուն մէջ ունենալով տխրութեան փայլակ մը, մինչ Պիւրիտան ձեռքը դաշոյնին կը տանէր և կը զգար թէ ահռելի յիմարութիւն մը կը գրաւէր իր կիզիչ գլուխը. Թագուհին տեսնելով բուռն կերպով սարսռացին երկու դիմակները, որոնցմէ մին իբր թէ անոր դէմ կը խոյանալու նման շարժում մը ըրաւ:

Նոյն պահուն՝ Մարկրիթ իր ծոցէն արծաթեայ սուլիչ մը հանելով սուր կոչ մը արձակեց. դուռը յայտնուեցաւ ուժգնօրէն և բազմաթիւ աղեղնաւորները խուժեցին սրահին մէջ:

— Հայրո՛ն, որոտաց Պիկօրն. Պիւրիտան, կատաղութենէն և յուսահատութենէն արբշիռ, խոյացաւ դէպի Միրթիլը զոր Թագուհին կը քաշէր, դէպի սանդուխը. զէնքի և մարդոց ուժգին տակնուվրայութիւն մը, կուրծքերու և բազուկներու յորձանք մը զայն բռնեց, քաշեց, տարաւ, եւ մղեց, և այդ պահուն իսկ սրահին խորը քշուեցաւ երբ կը տեսնէր որ Մարինեի և Թագուհին սանդուխէն վեր կ'ելլէին իրենց մէջտեղը ունենալով Միրթիլը:

— Բոլո եկո՛ւր, Պիւրիտան, գոչեց երիտասարդուհին:

Պիւրիտան մռնչիւնով մը պատասխանեց և դըլխահակ խոյացաւ գիտնալով որ այդ տեղը պիտի մեռնէր. քսան բազուկներ բարձրացան անոր վրայ. մէկ քանի մանրերկրորդի մէջ զինաթափ եղաւ, կապուեցաւ և չուրջը նետեց իր վերջին ակնարկը տեսաւ որ երկու դիմակաւորները իրեն պէս կալանաւոր էին և Կիյեօմ Պուրասք, Ռիքէ Հօտ-

քիս անհետացեր էին. անհետացեր էր նաեւ Լանսըլօ Պիկօրնը։

Նոյն պահուն Մարկրիթ տը Գուրկօնեը Մարինեի դառնալով կ'ըսէր։

— Ահա բարեբաստիկ դիպուած մը ձեր աղջիկը գտնելու նորէն. ամէն բան կրնամ ըսել Մապէլի առջեւ, որ գիտակ է իմ բոլոր մտածումներուս. Մերթիլ միայն ձեր աղջիկը չէ, իմս ալ է. ասոր ըսելիք մը ունի՞ք, Մարինեի։

Նախարարապետը խոնարհեցաւ առանց պատասխանելու։

— Կը սիրէք զինքը, շարունակեց Թագուհին, բայց ես ալ կը սիրեմ զինքը... կը սիրեմ զինքը մայրական այն բովանդակ սիրով զոր անոր նուիրեցի, երբ զինքը չէի ճանչնար... երբ դուք կը մերժէիք զինքը ճանչցնել ինծի. այն ատեն որչափ լացած ըլլալս Մապէլ ներկայ է. թող ըսէ. իմ աղջիկը, կը տեսնէ՞ք, գէշ մտածումներու միջեւ անարատ մտածում է ան, ծաղիկ մըն է, ծլած է մինաւորիկ, սնած է իմ արցունքներովս հոգիիս ամենամթին անկիւնը, ան իմ փրկութիւնս է թէ՛ այս աշխարհիս մէջ և թէ հանդերձեալին մէջ. այն կիները որոնք զիս պիտի դատեն, ձեր գիտցածը եթէ անոնք ալ իմանան, այն կիները զիս անիծելէ ետք պիտի ըսեն. «Եթէ աղջիկը քովը եղած ըլլար, անշուշտ զինքը յանդիմանելու պատճառ մը չպիտի ունենայինք։»

Ասոր ըսելիք մը ունի՞ս Մարինեի՛։

— Տիկի՛ն, ըսաւ վերջապէս նախարարը խուլ ձայնով մը. իրաւունք և ոյժ ձեր կողմն են։

— Ո՛յժ, ըսաւ Մարկրիթ վէս շեշտով մը, առանց բանի մը դիմում ըրի՞. եթէ ոյժ գործածել ուզէի, եթէ Թագուհիի իմ զօրութիւնս մայրական սիրոյս ի սպաս դնէի պիտի կրնայի՞ք այստեղ գտնուիլ, ըսէ՛ք...

— Ներեցէ՛ք ինծի, Մարկրիթ. այո՛, իրաւունք ունիք. ձեր մայրական իրաւունքին վրայ միայն խօսինք. իմ իրաւունքիս համահաւասար է ան ալ. ես պէտք չունիմ ըսելու թէ կը սիրե՞մ իմ աղջիկս. գիտէք ատիկա. ան իմ կեանքս է. ուրեմն պիտի գթաք ինծի և թէ ձեր տալիք որոշումը իմ մահուանս վճիռը չպիտի ըլլայ։

Մարկրիթ վաղանցուկ ժպիտ մը ունեցաւ. կը յաղթանակէր։

— Հիմա պիտի տեսնէք, ըսաւ, թէ արդարադատ եմ թէ ո՛չ. եթէ կը հաճիք վերջնական որոշումը յետաձգենք ութն օր, տասնըհինգ օր. մտածեցէք ու ինչպիսի լուծում մը ամէնէն աւելի արդարացի պիտի երեւայ ձեզ. ես պիտի մտածեմ այն ատեն միասին, իբր բարեկամներ ինչպէս որ ենք, ո՛չ թէ Թագուհի և Նախարար. այլ իբր հայր և մայր, այս աղջկան երջանկութիւնն ապահովելու միջոց մը պիտի փնտռենք ու գտնենք... ասո՞ր ի՞նչ կ'ըսէք, Մարինեի՛։

— Կ'ընդունիմ։ Բայց ան ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ

միջոցին. անկարելի է որ ան Լուվրի մէջ բնակի։

— Հարկա՛ւ, որչափ անկարելի է որ ան բնակի վարդատանը կամ Մարինեի ապարանքը. ուրեմն երկուքս ալ միեւնոյն զոհողութիւնն ընենք, և համաձայնինք որ նոյն ժամանակամիջոցին Միրթիլ ո՛չ ինծի հետ գտնուի և ո՛չ ալ ձեզի հետ...

— Հապա որո՞ւ հետ գտնուի։

— Մապէլի հետ, ըսաւ Թագուհին։

Մարինեի ակնարկը դարձուց Մապէլին և պահ մը քննեց զայն։

— Շա՛տ աղէ՛կ, ըսաւ։

Քանի մը վայրկեան ետք, Թագուհիին հետ միաժամանակ Մարինեի կը մեկնէր տունէն, մինչ Մապէլ մինակը հոն կը մնար. բայց երթալէ առաջ նախարարը մօտեցած էր Մապէլին և անոր ականջէն վար բան ըսած էր.

— Եթէ կ'ուզես հարուստ ըլլալ, այս իրիկուն իմ ապարանքս եկուր.

Թագուհին ալ իր կարգին անկիւն մը տարած էր իր հետեւորդ կինը և մրմունջի նման բան մը ըսած էր անոր.

— Ժամէ մը գիտնամ թէ ինչ տեղ տարած են Միրթիլը. եթէ կեանքդ վրայ տալ չես ուզեր, աշխատէ՛ որ Մարինեի չգիտնայ նոյն տեղը։

Մապէլ մինակ մնալուն պէս, վեր ելաւ Միրթիլի գտնուած սենեակը. դուռնէն մտիկ ըրաւ, ո՛ և է շշուկ չլսեց. այն ատեն դուռը բացաւ և ներս մտաւ և տեսաւ երիտասարդուհին, որ ան-

կիւն մը նստած լռիկ կ'արտասուէր. Մապէլ Միրթիլի քով գնաց և անոր ուսին դպաւ. երիտասարդուհին սարսռաց և վեր նայեցաւ։

— Ի՞նչ կ'ուզէք, տիկի՛ն, հարցուց մեղմօրէն։

— Պուրպոնը ազատելու միջոցը ըսել ձեզ. պատրա՞ստ էք ինծի հետեւելու։

Իբր պատասխան, Միրթիլ ոտքի ելաւ և կընգուղը գլուխը քաշեց. Մապէլ անոր թեւէն բռնեց ըսելով.

— Եկէ՛ք...

Վար իջա՛ն, տունէն դուրս ելան և քիչ ատենէն անհետացան Սէն-Ժէրմէնի արքայարանին ետեւը, դէպի Բարիզ ուղղուելով։

Ըսինք թէ Թագուհին արքայարանէն մեկնած էր մինչեւ մեծ դուռը ողջունուելով գերապայծառ արքայէն, անոր ժողովրդապետին և անոր արեգաներուն գլխաւորներուն կողմէ. բայց բակէն անցնելէ առաջ՝ Մարկրիթ մէկ քանի վայրկեան կեցած էր խօսարանի մը մէջ ուր իրեն կը սպասէին երկու մարդիկ. մէկը՝ պահակազօրաց հրամանատար Հիւկ ը Թրանգավէլն էր, իսկ միւսը, զոր հրամանատարը շատ վերէն պժգանքով մը կը դիտէր,— ճանչնալը դժուար էր, այնքան հոգ կը տանէր իր դէմքը ծածկելու։

— Տիկի՛ն, ըսաւ Թրանգավէլ, երբ Թագուհին պատշաճօրէն զինքը շնորհաւորեց իր ճարտարութեան համար, ի՞նչ պէտք է ընել երեք կալանաւորները։

— Ե՞րբ, հարցուց Մարկրիթ։

— Անտարակոյս. Ժան Պիւրիտանը և երկու կատաղի դիմակաւորները. ո՞ւր տանելու եմ զանոնք. Թա՞մբլ։

— Ո՛չ, Թամբլը չըլլար, ըսաւ Մարկրիթ վարանումէ մը ետք։

— Շաթըլէ՞ թերեւս։

Թագուհին նորէն վարանեցաւ և պատասխանեց.

— Ո՛չ, Շաթլէն ալ չըլլար։

Թրանգավէլ խոնարհեցաւ իբր թէ ըսել ուզէր՝ «Այդ պարագային ձեր հրամանին կը սպասեմ։»

Թագուհին մօտեցաւ անոր և ցած ձայնով մը ըսաւ.

— Թրանգավէ՛լ. դուք անձնուէր էք. դուք կուրօրէն հնազանդիլ գիտէք ինչ որ ալ ըլլայ տրուած հրամանը, որքան որ տարօրինակ թուի ձեզ հրահանգը։

— Ատիկա հաւատարիմ հպատակի և զինուորի իմ պարտականութիւնս է, ըսաւ Թրանգավէլ։ Ձեր վեհափառութիւնը միայն թէ հրամայէ. ես գործադրելու պաշտօնը միայն ունիմ։

— Ուրեմն ահաւասիկ իմ հրամանս. ամէնուն համար, Մարինեիի համար, Վալուայի համար, նոյն իսկ Թագաւորին համար, վերջապէս ամէն մարդու համար, ձեր կալանաւորները շփոթութեան վայրկեանէ մը օգտուելով փախած են։ Կ'ըմբռնէ՞ք՝

— Այո՛, Տիկի՛ն, ըսաւ պահակապետը առանց ազդուելու։

— Ո՞ւր են կալանաւորները։

— Հոն, այս խօսարանին քովի սենեակին մէջ։

— Լաւ. Ձեզ կը մնայ միայն ձեր մարդոցմով երթալ։

— Եւ ո՞վ պիտի հսկէ կալանաւորներուն։

— Այս մա՛րդը ըսաւ Մարկրիթ. այս վայրկեանէն սկսեալ անոնց համար ինքը պատասխանատու պիտի ըլլայ. իմ հրամանս տուած եմ իրեն։

Հիւկ տը Թրանգավէլ խոնարհութիւն մը ըրաւ, ինչպէս նաեւ գաղտնածածուկ մարդը. պահակապետը և թագուհին հեռացան. իսկ մարդը ուղղուեցաւ դէպի այն սենեակը ուր փակուած էին Պիւրիտան և երկու դիմակաւոր ընկերները։

Այդ մարդը՝ Սթրակիլտօն էր։

XXI

ՍԻՄՈՆ ՄԱԼԻՆԵՌԸ

Թիրվաշ փողոցը նեղ էր, ուր կը յաճախէին յոռի բարուց տէր աղջիկներ և ալ աւելի յոռի բարքեր ապականողներ և ուր իրարու կը յաջորդէին վատահամբաւ կապելաններ, որոնց մէջ շուտիկներ կը հաւաքուէին։

Այս չարահամբաւ փողոցի կապելաններէն մին կը բանեցնէր զազրելի երեւոյթով մարդ մը։

Երբ գործ մը ունենար իրեն հաճելի չեղող կամ խմածին դրամը վճարել չուզող յաճախորդի մը հետ,

պարզապէս անոր գօտիէն կը բռնէր և փետուրի մը պէս փողոց կը նետէր. անոր այս ընթացքը շուտիկներուն մէջ հիացում և անկեղծ յարգանք մը յառաջ բերած էր Նօէլ-Ժանպ-Թօրթի (ծուռ ոտք) հանդէպ. գաճաճին անունն էր ասիկա:

— Բարե՛ւ, սիրելի բարեկամ, ըսաւ Պիկօրն մեղրածորան ձայնով մը երբ ներս մտաւ. միշտ առողջ, միշտ ուժեղ. ո՞հ կարելի է ըսել թէ Նօէլ-Ժանպ-Թօրթ Թիրվաշ փողոցին պատիւն է, շատոնց է որ զիրար չենք տեսած:

— Ի՞նչ կ'ուզես, պոռաց գաճաճը:

— Ուտելիք, ըսաւ Պիկօրն որ սեղանի մը առջին նստեցաւ, և երկու ձեռքերը տարածեց վրան:

— Դիւրին է, ըսաւ Նօէլ-Ժամպ-Թօրթ. ի՞նչ ուտել կ'ուզես:

— Բայց շատ քիչ բան, ազնիւ բարեկա՛մ. շերտ մը ծաղ, օրինակի համար, քիչ մը ձուազեղ. անկէ որ միայն քու խանութդ կարելի է ուտել, հաց...

— Խմելի՞ք ի՞նչ կ'ուզես:

— Պարզապէս աման մը ճերմակ գինի:

— Հէ՛, Մատըլօ՛ն, մռնչեց Նօէլ-Ժամպ-Թօրթ:

Մեծղի աղջիկ մը, թեւերը մերկ, ձեռքերն իւղոտ, քղանցքը վեր սօթտած, խոհանոց անունը կրող նեղ տեղէ մը երեւան ելաւ:

— Մատըլօ՛ն, ըսաւ գաճաճը, ձուազեղ մը՛ հաց, և շերտ մը ծաղ Պիկօրնին համար, աման մըն ալ ճերմակ գինի:

— Անմիջապէ՛ս, պատասխանեց Մատըլօն:

Պիկօրն վերացած էր:

— Ամէնը կ'ընէ ինը սօլ, չորս դենար և վեց բնիօն, ըսաւ կապէլային գաճաճ տէրը:

— Հէ՞, գոչեց Պիկօրն տեղէն վեր ցատկելով, և տժգունելով:

— Կ'ըսեմ թէ, յարեց Նօէլ, պէտք է վճարել:

— Ի՞նչ... տա՛լ մի... Նօէլ, սիրելի բարեկամ, կանխաւ վճարում պահանջելու նախատինքը պիտի ընե՞ս ինծի, որ հին ընկերդ եմ:

— Վճարէ՛, խանչեց գաճաճը:

— Ինչ, իրա՞ւ կ'ըսես. անպայման պէտք է վճարե՞լ...

— Վճարէ. ապա թէ ո՛չ դնա բանդ:

— Այսօր ապառիկ տուր, ըսաւ Պիկօրն:

— Ապառիկը մեռաւ. վճարէ կամ կորսուէ՛:

Պիկօրն արձակեց հառաչ մը, որ կրնար վագր մը իսկ ամոքել. սուրը նորէն կապեց. վերարկուն առաւ ուսերուն, աչքերը սրբեց և դէպի դուռը ուղղուեցաւ. յուսալով որ Նօէլ-Ժամպ-Թօրթ վերջին պահուն պիտի խղճար. որ տակաւին ո՛ և է յուզման նշան ցոյց չէր տուած, միայն սպառնանալիքի խանչիւններ կ'արձակէր. Պիկօրն դուրս ելլելու վրայ էր դուռնէն և արդէն կը շտկուէր ու կը պատրաստուէր լուտանք ու անէծք տեղացնել անկարեկիր գաճաճին վրայ, երբ ձայն մը պոռաց.

— Ես կը վճարե՛մ...

Այնչափ յանկարծակի արձակուած այս խօսքը լսելուն, Լանսըլօ Պիկօրն ետին դարձաւ դողդոջուն:

Նօէլ-Ժամպ-Թօրթ ծուռ ակնարկ մը նետեց դէպի այն մարդը որ արտասանած էր յաւիտենապէս յարգանք ազդող այս խօսքը. Ես կը վճարեմ. Գաճաճը այդ մարդն աղէկ մը քննելէ ետք, պարզապէս ըսաւ.

— Աղէկ է. կրնաս կենալ, Պիկօրն. Մատըլօ՛ն, բե՛ր...

Մարդը դրամով լեցուն ձեռքը գաճաճին երկարեց:

— Ետքը՛, ըսաւ Նօէլ գլուխն օրօրելով. այստեղ կը վճարեն դուրս ելլելու ատեն և եթէ գոհ են:

— Ճիշդ է, փութաց հաստատել Պիկօրն նստելով անծանօթին դէմ որ իրեն նշան կ'ընէր սեղանին քով նստելու:

Այս մարդը հագած էր վերարկու մը որ երկայն ծալքերով գլխանոց մըն ալ կրելով կ'օժանդակէր բոլորովին ծածկելու անոր դէմքը, որով Պիկօրն անոր սրածայր քիթին ծայրը միայն կը նշմարէր. բայց երբ Պիկօրն նստեցաւ, մարդը անդին բրաւ և ցոյց տուաւ փոսն ինկած աչքերով կեղծաւոր մռահոգ դէմք մը:

— Սիմօն Մալինկըր, գոչեց խուլ ձայնով մը մը Պիկօրն, անմիջապէս ձեռք առնելով զգուշութիւնը:

— Սը՛սթ, ըսաւ մարդը. այո՛ ես եմ Լանսըլօ Պիկօրն. հիմա որ զիս ճանչցար, կե՛ր. երբ ուտես կը խօսակցինք. մենք վաղեմի ընկերներ ենք.

միևնոյն երկրացի ենք. Պէթիւնի մէջ ժամանակին միասին կը խաղայինք. ետքն ալ Բարիզի փողոցներուն մէջ միասին կը որսայինք. թէև չատոնց է որ իրարմէ բաժնուած ենք, կրնանք տակաւին զիրար իբր բարեկամ նկատել...

— Ո՛չ, ըսաւ Լանսըլօ. որովհետև դուն կը ծառայես այնպիսի մարդու մը որ իմ մահս կ'ուզէ:

— Է՛հ, Մօնսէնեէօռ Վալուա կամըր քու մահդ չ'ուզեր. ընդհակառակը պիտի տեսնես. բայց կե՛ր ետքը պիտի ըսեմ քեզ թէ ինչ գործի համար եկեր եմ:

— Ուրեմն ինծի կը փնտռէի՞ր:

— Երեք օրէ ի վեր:

Երբ այս անօթութիւնը բոլորովին լեցաւ.

— Քեզ մտիկ կ'ընեմ. ըսաւ Պիկօրն:

— Նօէ՛լ, հրաման ըրաւ Մալինկըր, ազուոր երկու չափ մեղրագինի:

Այդ պահուն կապելայի մէջ մարդ չկար:

— Հիմա՛, ըսաւ Սիմոն Մալինկըր ձայնը ցածցնելով, հարստանալ կ'ուզե՞ս:

— Հէ՛... արդէն ես հարուստ եմ:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ ատիկա. զիս կը զարմացնես, Պիկօրն:

— Անտարակոյս. բան մը չունիմ բայց ամէն ինչ որ առնելիք է ինծի կը պատկանի. Իրիկունը երբ քսակս պարապ ըլլայ, բաւական է որ հարուստ քաղքենիներու յաճախած թաղերուն մէջ շրջան մը ընեմ, և քսակս լեցուն կը վերադառնամ:

— Կ'ըսէի իմ յարգելի Պիկօրնս, կ'ըսէի թէ ոչ միայն ինքզինքդ կը վտանգես գէշ վիճակի մատնուելով անոնց կողմէ զոր կը կողոպտես, այլ նաեւ պահակներուն կողմէ բռնուելու և կախաղան հանուելու վտանգին ալ կ'ենթարկուիս, ինչպէս պիտի կախուէիր ի Մօնֆօքօն...

— Շնորհիւ քու դժոխային տիրոջդ և իշխանիդ, ըսաւ Պիկօրն երեսը թթուեցնելով:

— Փոխանակ ասանկ վտանգներու չարունակեց Մալինկար, քեզի հարստութիւն կ'առաջարկեմ, զոր հանգստօրէն պիտի չահիս, հանդարտօրէն պիտի վայելես երջանիկ պիտի ըլլաս և այլեւս խնդիր չպիտի ունենաս ոստիկանութեան կամ պահակներուն հետ:

Պիկօրն, տխուր ու մտածկոտ կը խորհէր.

— Բառ մը. ըսաւ. միակ բառ մը. Վալուա կոմսին կողմէ՞ն կուգաս:

— Այո՛:

— Աղէ՛կ, Վալուա կոմսին հաչուոյն է որ ինծի գործ կ'առաջարկես:

— Ո՛չ, անոր դէմ է:

— Անոր դէ՞մ, Վալուա կոմսին դէ՛մ...

— Կամ անոր ոստուկին դէմ, ըսաւ պաղ չեչտով մը Մալինկար:

— Իմ բաժինս ի՞նչ պիտի ըլլայ:

— Այս գործին մէջ ինչ որ չահուի երկու հաւասար մասերու պիտի բաժնուի. մէկը ինծի, և մէկն ալ քեզի. գործիդ կուգա՞յ ասիկա:

— Գործիս կուգայ բայց այս ըսածնիդ ինծի

այնպէս կուգայ թէ քու գործդ պիտի ըլլայ քիչ մը մատնել քու տէրդ Վալուայի կոմսը:

— Միտքդ կուգա՞յ, Պիկօ՛րն, թէ ի՞նչ պատահեցաւ երբ Վալուա կոմսին քով կը կատարէիր այն պաչտօնը, զոր այսօր ես կը կատարեմ:

— Այն ատեններն ինծի չատ բան պատահեցաւ. պատասխանեց Լանսըլօ. անոնց մէկ քանին ալ մոռցած եմ իսկ:

— Այո՛, բայց վստահ եմ որ չես մոռցած այն իրողութիւնը որուն վրայ խօսիլ կ'ուզեմ քեզի, որովհետեւ անիկա տեղի ունեցած է Տիժօնի մէջ:

Պիկօրն սարսռեցաւ...

— Ո՛հ, ո՛հ, յարեց Մալինկար հեգնական չեչտով մը, կը տեսնեմ որ հասկցար: Խնդիրն այն տղեկին վրայ է զոր գետին մէջ նետելու տարիր:

— Գետին մէջ նետելու տարի... այո՛, ըսաւ Պիկօրն:

— Իրա՞ւ, հարցուց Մալինկար, տղեկը մեռա՞ծ է:

— Անոր տարակոյս չկայ, ըսաւ Պիկօրն հառաչ մը արձակելով:

Սիմոն Մալինկար պահ մը լուռ կեցաւ, յետոյ սեղանին վրայէն ձեռքը երկարեց, Պիկօրնի թեւը բռնեց և սեղմեց զայն. և այն ատեն ըսաւ անոր.

— Լաւ ուրեմն, Պիկօրն, հիմա բան մը ենթադրէ՛, այսինքն թէ տղեկը չէ մեռա՛ծ...

— Հէ՞, որոտաց Պիկօրն, տեղէն վեր ցատկելով:

— Կեցի՛ր, երեւակայէ թէ տղեկը գետին մէջ նետել չուզելով, տեղ մը դրիր զայն... հեռաւոր խրճիթ մը, հիւղակ մը օրինակի համար...

— Բայց ինչո՞ւ համար հոն դրած պիտի ըլլամ զայն, հարցուց Պիկօրն խռպոտ ձայնով մը։

— Գիտե՞մ միթէ, պատասխանեց Մալինկոն. ետքէն հոնկէ առնելու համար զայն։

Պիկօրն դողդղաց, և իր ձեռքը կծկուեցաւ իր դաշոյնին կոթին վրայ։

— Կամ բոլորովին ուրիշ պատճառի մը համար, շարունակեց Մալինկոն. պատճառ մը գտնել դժուար չէ, ենթադրենք թէ մեռած չէ, կը հասկնա՞ս...

— Լա՛ւ, ենթադրենք, գոչեց Պիկօրն։

— Ի՞նչ, լաւ մի՞...

— Ոչի՛նչ, կը համակերպիմ. շարունակէ՛...

— Հիմա որ ընդունեցինք թէ Վալուայի որդին թերևս ողջ է, մտիկ ըրէ թէ ինչ պիտի ըսեմ, իմ յարգելի Պիկօրնս։ Քանի մը տարի առաջ հայրենաբաղձութենէ բռնուեցայ. անդիմադրելի պէտք մը զգացի երթալ նորէն տեսնելու Հիւսիսի գորշագոյն հովիտները, և քիչ մը ատեն անցնելու Պէթիւնի մէջ։

— Վա՜յ Սատանայ, հեգնեց Պիկօրն, չէի գիտեր թէ արդէն սէր կը տածես ծննդավայրը եղող երկրին համար։

— Սէր թէ ուրիշ բան մը, բացարձակապէս պէտք եղաւ որ ատենի մը համար նորէն Պէթիւն երթամ. ատոր հետ մէկտեղ իմ տէրոջս Վալուա կոմսին հաւանութիւնովը կ'երթայի հոն. Արդ մտիկ ըրէ և լաւ ըմբռնէ ըսելիքս. իմ իջեւանած օթեւանիս դէմ կը բնակէր Մարժանթին անունով

պառաւ մը. մարդու հետ չէր տեսնուեր և շատ քիչ կը խօսէր, Պէթիւնցի չէր, հոն եկեր, հաստատուեր էր մարդու մը և տղու մը հետ. իմ հոն գացած ատենս մարդը ինը տարիէ ի վեր մեռած էր և տղան տասնըհինգ տարու մը ըլլալու էր. մարդը անուն մը ունէր զոր պիտի ըսեմ քեզ։

Պիկօրն հեւքոտ ուշադրութիւնով մը մտիկ կ'ընէր այս պատմութեան։

— Ի՞նչպէս էր այդ տղան, հարցուց խուլ ձայնով մը. տղան կամ աւելի լաւ է ըսել պատանին, այն տարիքին համաձայն զոր կ'ըսես։

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց Մալինկոն, իրաւ է որ ես այդ երիտասարդը երբեք չեմ տեսած, բայց ընդհակառակը տեսայ Մարժանթինը, անիկա որ Ժէհանի մայրը կը նկատուէր...

— Երիտասարդին անունը Ժէհա՞ն էր, մռմռաց Պիկօրն սարսռալով...

— Այո՛, հիմա բան մը ըսեմ քեզ։ Գիշեր մըն ալ շրջան մը կատարելէ ետք կը վերադառնայի և օթեւանս կ'երթայի, առտուան մօտ ժամը երկուքին, երբ դիմացի տան մէջ ինծի այնպէս եկաւ թէ հեկեկանքներ կը լսուէին. և ճիշդ այդ պահուն դուռը կէս մը բացուեցաւ. ճերմակ ուրուականի պէս բան մը նշմարեցի. այդ ուրուականը պարզապէս կին մըն էր և այդ կինն ալ իր դուռը բացած էր օգնութիւն կանչելու համար. ուստի մօտեցայ, և ներս մտայ այդ խեղճ կնկան տալու համար իր վիճակին պահանջած խնամքները,

ունք արդէն անօգուտ էին, քանի որ ան հոգի կուտար և արդէն ժամէ մը ետք մեռաւ. ասիկա Մարժանթին անունը կրող կինն է։

— Այսինքն անիկա՞ որ Ժէհան անուն 15 տարեկան պատանիին մայրը կը նկատուէր, հարցուց Պիկօրն։

— Անիկա էր։ Ժամանակ կորսնցուցած ըլլալուս զղջալով պիտի ձգէի երթալ, երբ այն կինը ձեռքէս բռնեց և ըսաւ թէ յանուն Աստուծոյ, Ս. Կոյսին և հրեշտակներուն, մեծ ծառայութիւն մը պիտի խնդրէր ինծմէ։

— Ես որ բարի քրիստոնեայ մըն եմ, շարունակեց Սիմօն Մալինկըր, այս կերպով ներկայացուած խնդրանք մը չկրցայ մերժել. Մարժանթին ըսաւ նախ թէ զիս պիտի վարձատրէր ինծի տալով իր մէկ պզտիկ գանձը. ո՛չ միայն հոն մնացի, այլ գանձին խօսքը լսելուս, անոր կերպով գոցեցի դուռը և նիգն ալ քշեցի, որպէս զի անպատեհ մէկը չիգայ և արգելք չըլլայ այդ խեղճ հոգեվարքին ընելու այն ծառայութիւնը զոր ինծմէ կը խնդրէր։

— Գիտեմ թէ ամէն ատեն բուխսիրտ և փափկանկատ եղած ես, ըսաւ Պիկօրն։

— Ինչ ընես այսպէս ծներ եմ։ Կարճ կապենք. ահա՛ թէ ինչ էր պառաւ Մարժանթինի խնդրած ծառայութիւնը. Բարիզ՝ Համալսարանի թաղը, (փողոցին և տանը անուններն ալ կուտար.) երթալու էր, Ժէհան անունով երիտասարդը գտնելու էր և անոր իմացնելու էր կարգ մը մասնայատկութիւններ։

Որովհետև գեռահաս Ժէհան արկածներու, Բարիզի կեանքին և ուսման սէր տուած ըլլալով մեկնած էր, կ'երևայ թէ, իբր ուսանող մտնելու համար վարպետ Սօրպօնի վարժարանին մօտակայ յաւի վայրերուն մէկը. իմ կրելիք յոգնութեանս համար Մարժանթին ինծի կը նուիրէր վեց ոսկի։ Իր գանձին մնացող մասը կը բաղկանար քանի ոսկիէ և արծաթեայ շղթայէ մը որուն ծայրը կախուած էր կնոջ մազեր պարունակող մետալ մը. այս ամէնը առի և հոգիիս փրկութեանը վրայ երդում ըրի հաւատարմօրէն երիտասարդ Ժէհանին տանելու քանի ոսկին և արծաթեայ շղթան... դժբախտաբար մետալին վրայ բաւական գեղեցիկ ադամանդ մը կար։

— Նայինք, ըսաւ խիստ ձայնով մը, նայինք ինչ էին այն մասնայատկութիւնները զորս պիտի պատմէիր երիտասարդին։

— Անհաւատալի՛կ, ըսաւ Սիմօն Մալինկըր, երիտասարդ Ժէհան գիտէր թէ ինք Մարժանթինին տղան չէր. բայց այսչափը միայն գիտէր. Մարժանթինի հետ կենակցող մարդուն անունը առած էր, բայց գիտէր թէ այդ անունը իրը չէր. արդ Մարժանթինը ծանօթ մասնայատկութիւններ երիտասարդին յայտնելով կը յուսար պատիւ և հարստութիւն պարգևել, քանի որ ատով ան պիտի գտնէր իր ծնողքը որոնց ազնուական ու հարուստ ըլլալը գիտէր պառաւը։

— Ինչ է եղեր ծնողքին անունը. հեւաց Պիկօրն շնչասպառ։

— Աքանչելի կերպով կը հասկնամ, այնպիսի խանդավառութեամբ մը կը խօսիս այս բաներուն վրայ որ մեկին ու չահեկան ձեւ մը կ'առնեն, բայց չարունակութեանը կը սպասեմ։

— Ուրեմն կը կարծե՞ս թէ շարունակութիւն մը կայ, հարցուց Մալինկոր ծաղրածու դէմքով։

— Ամէն բան սկիզբ մը, և վերջաւորութիւն մը ունի. սկիզբը հասկցանք. հիմա շարունակութիւնը կը մնայ որ իմանամ։

— Կը սխալիս, Պիկօրն. սկիզբը չես գիտեր, և հիմա է որ պիտի ըսեմ քեզ. բայց նախ Պէթիւնի ուղեւորութիւնս աւարտեմ։ Իմ հայրենադարձութիւնս անցաւ, և ես Բարիզ դարձայ, մոռնալով երիտասարդ Ժէհանը, անշուշտ պահելով շղթան ու ադամանդակուռ միտալը որ մազեր կը պարունակէր։ Բաւական ատեն անցաւ, յանկարծ նորէն միտքս եկաւ Ժէհանը և անոր համար մտադրեցի քեզ գտնել։ Հիմա Պիկօրն, գիտե՞ս թէ Մարժանթին և իր էրիկը ուրկէ գտած էին փոքրիկ Ժէհանը։

— Ի՞նչպէս գիտնամ, ըսաւ Պիկօրն խուլ ու դողդոջուն ձայնով մը, որ կրնար տարօրինակ թուիլ իր խօսակցին։

— Լա՛ւ ուրեմն, յարեց Սիմոն Մալինկոր, պզտիկ Ժէհան գտնուեր է... մտի՛կ ըրէ... Տիժօնի մէկ արուարձանը՝ խրճիթի մը մէջ... նայի՛նք, Պիկօրն, վստա՞հ ես միւսը խեղդած ըլլալուդ։

— Շատ կը փափաքէի որ անոր մասին վստահ չըլլայի, գէթ խղճիս վրայ այս խայթերը չէի ունենար. դեռ աչքիս առջեւ է խեղճ փոքրիկին ջուրին երեսը տապլտկիլն ու ապա յանկարծ ջուրին տակը երթալը. գրեթէ ժամ մը մնացի այնտեղ խենդի մը պէս և չէի գիտեր ի՞նչ ընելիքս... Վալուային տղան իրաւ մեռա՛ծ է, հասկցա՞ր։

— Լաւ՛։ Հիմա պէտք է քեզի ըսեմ, գիտե՞ս թէ ի՞նչ էր Մարժանթինի էրկանը անունը, կամ մէկ խօսքով գիտես թէ ի՞նչ անուն առած է և տակաւին կը կրէ Տիժօնի մօտ լքուած խրճիթի մը մէջ գտնուած փոքրիկ Ժէհանը։

— Ի՞նչպէս կրնամ գիտնալ ատիկա, կրկնեց Պիկօրն, որ սակայն ինքնիրենը ըսաւ այդ անունը, և խոր սարսուռ մը զգաց։

— Պիւրիտա՛ն, ըսաւ Սիմոն Մալինկոր։

— Պիւրիտա՞ն, յարեց Պիկօրն խուլ ձայնով մը։

Այո՛, Պիկօրն կը սպասէր արդէն այդ անունը լսելու. քանի մը վայրկեանէ ի վեր հասկցած էր թէ Մարժանթինի գտած տղան իր մահուընէ ազատած, Տրամոն տիկնոջ և Վալուա կոմսին զաւակը՝ Պիւրիտանն էր։ Լանսըլօ Պիկօրն իր մտածումներուն մէջ խորասուզուած էր, երբ Սիմոն Մալինկոր ըսաւ։

— Ինծի մտիկ ընելու որոշում տուի՞ր։

— Այո՛...

— Ահա՛ թէ ինչ կարգադրեցի, այս մասին ներշնչուելով խորամանկութենէս, որ ինչպէս ըսի,

զօրաւոր է և թէ նենգամտութեան կողմէ քեզի խոկ քար կը հանեմ. ինչպէս հասկցուցի, պահ մը ենթադրենք թէ Վալուայի և Աննա տը Տրամանի տղան չես խեղդած. ենթադրենք թէ զայն դրեր ես լըքւած հիւղակի մը մէջ. վերջապէս ենթադրենք թէ Մարժանթինի գտած տղան ան է. ասկէ պիտի հետեւցնենք թէ տէրդ ուրիշ մէկը չէ, այլ Մօնսէնեէօր Վալուա կոմսին բուն տղան է:

— Իրաւ է. ե՞տքը...

— Ե՞տքը մի... լաւ ուրեմն, եթէ Վալուա իմանայ թէ իր տղան ողջ է, եթէ ատոր ապացոյցը տրուի իրեն... և դուն պիտի տաս այդ ապացոյցը:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, հարցուց Պիկօրն:

— Ըլլալիքը սա է որ կը կարծեմ թէ Վալուա շատ դրամ պիտի տայ եթէ մէկը զինքն ազատէ այդ տղէն. ահա՛ ըլլալիքը... բայց նորէն կ'ըսեմ, հասկցա՞ր, որ շատ դրամ, շատ ոսկի պիտի տայ:

— Կարելի է, ե՞տքը...

Մալինկօն պահ մը վարանեցաւ և աչքին ծայրովը ուսումնասիրեց Պիկօրնի խիստ ու համարձակ դէմքը յանկարծ անոր կողմը ծռեցաւ և մըրմնջեց.

— Նայի՛նք, Լանսըլօ, դեռ ատեն չունեցա՞ր քու տիրոջդ սէր կապելու. արդեօք շատ կը սիրե՞ս զինքը:

— Ո՞րու համար կ'ըսես... Պիւրիտա՞նը...

Զինքը կ'ատեմ, ըսաւ Պիկօրն իր գաւաթին

մէջ մնացած գինին պարպելով. կռուազան, խիստ զարնելու պատրաստ, առաջին վայրկեանէն չհաւնեցայ իրեն, և միտքս դրի բաժնուիլ իրմէն:

— Պէտք չէ որ բաժնուիս իրմէն, ըսաւ Մալինկօն աշխուժով. մեր բախտը շինուեցաւ պատրաստ կեցի՛ր Պիկօրն. Նախ պէտք է որ ըսես թէ տղան խեղդած չես: Ապա միասին պիտի գտնենք միջոցը կամաց մը մեռցնելու այդ Պիւրիտանը զոր կ'ատես. քեզ կ'ըսեմ թէ բաղդերնիս շինուած է:

— Այո՛, ըսաւ Պիկօրն հազալով— որովհետեւ կը խեղդուէր,— բայց իմ բաժինս ի՞նչ պիտի ըլլայ:

— Ըսի արդէն Վալուայէն ինչ որ խլենք կէսը քուկդ է:

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ Պիկօրն, իմ ուզածս բոլորովին տարբեր բան մըն է:

— Ի՞նչ կ'ուզես նայիմ, հարցուց Մալինկօն զարմացած:

— Ես կ'ուզեմ այն փոքր շղթան ու միտալը զոր պահեր ես և որուն մէջ կնոջ մազեր կար կ'ըսես, ան ալ իմ գաղափարս է: Ասիկա կ'ուզեմ կամ բան մըն ալ չեմ ուզեր:

— Ատիկա բան մը չէ...

— Այո՛, բայց ես շղթան ու միտալը կ'ուզեմ ոչ թէ ետքէն, այլ առաջուընէ, այսինքն անմիջապէս:

— Դիւրին է ըսինք, կրկնեց Մալինկօն. անմիջապէս, եթէ կ'ուզես. հետս եկուր մինչեւ Սէնթ-Քաթէրինի մեծ փողոցը և ուզածդ կ'առնես:

Վալուա կոմսին ապարանքը Սէնթ-Բաթէրին մեծ-փողոցին (ետքէն Սէն-Բօլ փողոց) մէջ կը գտնուէր, այսինքն մօտը Սէն-Թ'-Անթուան դրան, ուր այս դէպքերէն յիսուներկեց տարի ետք Բա-րիզի ոստիկանապետ տիար Օպրիօ առաջին քարը պիտի դնէր այն ամրոցին որ նախ Սէն-Թ'Անթուան Պաստիլյ և ապա պարզապէս Պաստիլյ պիտի կոչուէր... գերազանցօրէն ամրոց։

Ժամ մը ետք Լանսըլօ Պիկօրն առած էր միտալը և գուրգուրանքով կը սեղմէր զայն իր կուրծքին վրայ. որչափ ատեն որ Սէնթ-Բաթէրին մեծ փողոցին անկիւնը կեցաւ, Պիկօրն կը սպասէր որ Վալուայի ապարանքէն զինուած մարդերու խումբ մը դուրս պիտի ելլէ և իր վրայ պիտի յարձակի. բայց Մալինկոր անկեղծ էր. ոչ ոք նեղութիւն պատճառեց Լանսըլոյին։

— Ո՞ւր պիտի գտնենք զիրար որոշելու համար մեր ընելիքը, հարցուց Մալինկոր անոր յանձնելով միտալը։

— Բայց Նօէլ-Ժանդ-Թօրթին գինետունը, պատասխանեց Պիկօրն որ միտքը դրած էր այլևս ոտք չի կոխել Թիրվաչ փողոցին կապելան։

— Վա՞յ, ըսաւ ինքնիրենը Կրէվլի հրապարակը մտնելով. Ո՞ւր պիտի պառկիմ ես, Նօէլ-Ժանդ-Թօրթ կը մերժէ ապաստիկ տալ. պարկեշտ մարդ դառնալէս ի վեր ամէն գործս անյաջող կ'երթայ. սակայն պէտք է որ բնակարան մը գտնեմ և անմիջապէս գտնելու եմ։

Երբ այսպէս ինքզինքը կ'անիծէր, մոյթերով տան մը մէկ անկիւնը տասնըհինգի չափ պահակներ և աղեղնաւորներ իր վրայ խուժեցին. ակնթարթի մը մէջ զինաթափ եղաւ և կալանաւորուեցաւ։

— Արդեօք իրա՞ւ Լանսըլօ Պիկօրն է. հարցուց ձայն մը։

— Այո՛. տիար ոստիկանապե՛տ, պատասխանեց Շաթըլէի յիսնապետը, մարդս կը ճանչնամ շատոնց փորձառու եղած եմ. ո՞ւր պիտի տանինք զինքը։

— Շաթըլէ, պատասխանեց ոստիկանապետը Ժան տը Բրէսի։

Քանի մը վայրկեան ետք՝ տարաբախտ Պիկօրն սահմուկած վիճակի մը մէջ փակուած էր զնդանի մը խորը և մելամաղձոտ քմծիծաղով մը կը մըր-մընջէր...

— Վերջապէս բնակարան մը գտայ սպասելով այն յաւիտենական բնակարանին զոր կը գտնուի կախաղանի ճանկերուն ծայրը...

Այդ միջոցին Ժան տը Բրէսի Լուվր կը վազէր Թա-գուհիէն ունկնդրութիւն մը կը խնդրէր և անոր կը յայտնէր Լանսըլօ Պիկօրնի ձերբակալուած ըլլալը։

ՍՈՍԿՈՒՄԻ ՄԷՋ

XXII

Սէն-Ժէրմէն-տէ-Բրէի աբբայարանին պարտիզ-պանին տան մէջ տեղի ունեցած տեսարանէն ետք

Մապէլ Միրթիլը առած տարած էր․ երիտասարդ աղջիկը՝ տեսակ մը ապշութեան մատնուած, հլու կերպով կը ձգէր որ զինքը տանին։

— Միրթիլ այս մտածումներուն տակ ճնշուած էր, Մապէլ՝ անոր թեւէն բռնած և ապահով որսի մը պէս աչքերն անոր վրայ յառած, զինքը կը քաշէր, կը տանէր արագ քայլերով։ Շուտով հասան Բարիզ․ Միրթիլ տարտամօրէն նշմարեց որ իր առաջնորդուհին երկու կամուրջներէ անցուցած էր զինքը, ապա շատ մը փողոցներ մտնելէ ետք հասած էր մացառներով շրջապատուած ընդհարձակ շրջափակ մը։ Այս շրջափակը Ինոսանի (Անմեղներու) գերեզմանոցն էր, որուն դէմ և պատի մը ետեւ թանձր և ամրակուռ շէնք մը կը բարձրանար։

— Իմ տունս հոս է, ըսաւ Մապէլ․ ասիկա իմ սենեակս է և ձերը պիտի ըլլայ․ այստեղ պիտի բնակինք որչափ ատեն որ պէտք ըլլայ․ բան մը պակաս չպիտի ունենաք․ ձեզ ընկեր պիտի ըլլամ երբ իմ զբաղումներս ուրիշ տեղ մը չկանչեն զիս․ բայց երբ դուրս ելլելու պէտք ունենամ, պիտի ստիպուիմ ձեր վրայէն կղպել․ արդէն նախապէս լուր կուտամ ձեզ թէ փախուստի ո՛ եւ է ձեռնարկ անօգուտ է…

Թէեւ Մապէլ անուշութեամբ կը խօսէր, սակայն իր խօսքերը կամ աւելի աղէկ պիտի ըլլար ըսել իր ձայնը, իր շեշտը անորակելի գէշութիւն մը կը պատճառէին երիտասարդ աղջկան։

— Ձեզ չեմ ճանչնար, ըսաւ, մինչ երկու արցունքներ կուտակուեցան իր աչքերուն մէջ, դուք ալ զիս չէք ճանչնար և սակայն կը գուշակեմ թէ զիս կ'ատէք․ ի՞նչու համար․ ի՞նչ ըրած եմ ձեզ։

— Վախնալու բան մը չունիք երիտասարդուհի․ միթէ հայրերու ամէնէն լաւագոյնին, Անկէռան տը Մարինիի պաշտպանութեան ներքեւ չէ՞ք։

— Այո մրմնջեց Միրթիլ սարսռալով․ իմ հօրս անունն է Անկէռան տը Մարինի… և իմ խօսեցեալիս անունն է Պիւրիտան…

— Ասկէ զատ, շարունակեց Մապէլ, նախարարպետէն աւելի զօրաւոր պաշտպանուհի մըն ալ ունիք․ Մարկրիթ թագուհի՛ն։

— Թագուհի՛ն, կակազեց երիտասարդուհին․ Թագուհի՛ն, այն կի՛նը որ Թամբլի մէջ ինծի երեւցաւ զիս մեղքնալ կեղծեց և որ զիս սատանաներու աշտարակը տանիլ տուաւ։

— Իրաւ է որ թագուհիէն կը վախնաք, կշտամբեց Մապէլ և մօտեցաւ Միրթիլին։

— Այո՛, կը զգամ թէ՝ չեմ գիտեր որչափ խորունկ ատելութիւն մը ունի ան ինծի դէմ, կը զգամ թէ զիս դժբախտ ընելու վրայ կը խորհրդածէ և անոր զօրաւոր ձեռքերուն մէջ խեղճ թռչուն մըն եմ զոր պիտի խեղդէ…

— Թերեւս ճիշդ է, ըսաւ Մապէլ տարօրինակ ժպիտով․ կրնայ ըլլալ որ թագուհին ձեզ ատէ․ բայց յիրաւի չի կրնար ձեզի չարիք ընել…

— Ի՞նչու համար։

Մապէլ երիտասարդուհիին ձեռքը բռնեց եւ ըսաւ.

— Միթէ մայր մը կրնա՞յ չարիք ընել իր զաւկին...

Միրթիլ զգաց թէ խելքը կը դառնայ. հասկցաւ թէ տարօրինակ եւ ահռելի դէպքերու մը անել ցանցին մէջ բռնուած էր. գաղտնի սոսկում մը զգալով աչքերը ընդլայնեցան։ Ձեռքերը իրարու միացուց եւ մրմնջեց.

— Ի՞նչ կ'ըսէք, տիկին. ի՞նչ եպերելի սրբապղծութիւն մը համարձակեցաք հանելու ձեր բերնէն,

— Կ'ըսեմ, կշտամբեց Մապէլ, որ իր սեւ թեւերը մահամերձ զոհին վրայ տարածող չար հրեշտակին նման ծռեցաւ, երիտասարդուհի՛, կ'ըսեմ, թէ դուն իմ որսս ես. կ'ըսեմ թէ քեզ կ'ատեմ, կ'ըսեմ թէ քեզմով պիտի տառապեցնեմ թագուհին, ինչպէս ան տառապեցուց զիս. կ'ըսեմ թէ Մարկրիթ տը Պուրկօնեը սպաննեց իմ տղաս, կը հասկնա՞ս եւ թէ քեզմով ես ալ պիտի սպաննեմ Մարկրիթ տը Պուրկօնեի աղջիկը։

* * *

Ո՞րքան ատենէ ի վեր կը գտնուէր հոդ, այդ թիկնաթոռին մէջ, նուաղած, առանց գիտակցութեան. Մապէլի խօսքերը սոսկալի ազդեցութիւն մը գործեր էին անոր վրայ։

Մութ գիշեր էր երբ Միրթիլ արթնցաւ.

Իր գտնուած սենեակին պատուհանը կը նայէր Անմեղներու գերեզմաննոցին վրայ։

Այդ պահուն նոր սոսկումով մը պաշարուած, գամուած մնաց իր նստած տեղը, բայց այս սոսկումը քիչ մը առաջ իր կրած սոսկումին չէր նմանէր. արդարեւ այդ պահուն Մապէլ բաներ մը մը կ'ըսէր զոր կրցաւ իմանալ Միրթիլ. Մապէլ կ'ըսէր.

— Ահա Պիւրիտանը մեռցնելու համար պէտք եղածը... ո՜հ թագուհիս, սիրոյ ըմպելին պիտի ունենաս եւ դուն անձամբ պիտի լեցնես զայն...

Միրթիլ տատանեցաւ. բայց անկեղծ սիրտի մը մէջ սիրոյ զօրութիւնն այնքան մեծ էր որ այդ պահուն իսկ երիտասարդուհիին վախն այլեւս փարատեցաւ։

Այն ատեն ծռեցաւ, իր մէջը գտնուող զօրաւոր կամքին բերմամբ ձգուեցաւ եւ այլ եւս ամենեւին շշուկ մը չհանեց, իր ներկայութիւնը չմատնեց, որովհետեւ հարկ էր ազատել Պիւրիտա՛նը. ծռեցաւ եւ նայեցաւ... տեսաւ Մապէլը որ վեր կը բարձրացնէր աղէկ ջուրի նման ջինջ հեղուկով մը լեցուն սրուակ մը. հեղուկ մը... սոսկալի թոյնը որ պիտի սպաննէր Պիւրիտա՛ն։

Տեսաւ նոյնպէս որ Մապէլ մինչեւ դարակներուն քով գնաց, փոքրիկ, մանրադիտական չիչ մը առաւ անոր պարունակութենէն քանի մը կաթիլ կաթեցուց, սիրոյ ըմպելին պարունակող սրուակին մէջ եւ Մապէլ ուշադրութեամբ քննեց սփկա. յետոյ

ջուրը վերստացաւ իր բիւրեղեայ թափանցկութիւնը։

— Երթամ նայիմ Մարկրիթին աղջիկը ի՛նչ կ՚ընէ, ըսաւ Մապէլ ժպտելով։

Ուղղուեցաւ դէպի Միրթիլի սենեակը և տեսաւ որ դուռը կիսաբաց էր։

— Ինչպէս եղեր է որ մոռցեր եմ այս դուռը գոցելու, մրմռաց սարսռալով. ո՛հ եթէ այս աղջիկը ձեռք անցուց իմ գաղտնիքս, այն ատեն անմիջապէս պիտի մեռնի՛։

Մէկ ոստումով սենեակէն ներս մտաւ և աշխատանոցէն ցոլացող լոյսովը նշմարեց Միրթիլը իր թիկնաթոռին մէջ, ճիշդ իր ձգածին պէս. յետոյ արագօրէն և անշշուկ, Մապէլ անցաւ իր աշխատանոցէն, վար իջաւ և Միրթիլը գտաւ այն տեղն ու այն դիրքին մէջ որ ձգած էր զայն։

XXIII

ՍԻՐՈՅ ԸՄՊԵԼԻՆ

Մապէլ, առտուան ժամը տասնին մօտ, դուրս ելաւ Անմեղներու գերեզմանէն խնամով փակելէ ետք իր կալանաւորուհին։ Իր վերարկուին տակ պահած էր սիրոյ այն սրուակը, որ կը պարունակէր հեղուկը։

Մարկրիթ տը Պուրկօնիի առաջին բառը, կասկածի և անհամբերութեան խօսքն եղաւ։

— Ո՞ւր է աղջիկը. ինչու համար քեզ չտեսայ երէկ։

— Նախ երկրորդ հարցումին պատասխանեմ, թագուհիս. զիս չտեսաք անոր համար որ օրն ի բուն և գիշերն ի բուն ձեզմով զբաղեցայ. իմ չարունակական ներկայութիւնս հարկ էր պատրաստելու համար ըմպելի մը, զոր ահա կը բերեմ ձեզ. անդենական գաղտնիքներու չաստուածները որոնք միայն սիրոյ փոխանցումը կը տնօրինեն, կ՚ուզեն որ համբերութեամբ. յամառութեամբ ծառայութիւն մատուցուին իրենց, թագուհի՛ս...

— Ո՞ւր է, կրկնեց Մարկրիթ սարսռագին։

— Բնակարանի մէջ ուր շատ աւելի աղէկ պահպանուած է կ՚երդնում, քան թէ Սատանաներու Աշտարակին մէջ. երբ փափաքիք ձեզ հոն կը տանիմ. այսօր իսկ, եթէ հաճելի կ՚ըլլայ ձեզ։

— Ո՞ւր է այդ տեղը...

— Անմեղներու գերեզմաննո՛ցը։

— Մապէլ, ըսաւ յանկարծ թագուհին, բարի լուր մը ունիմ քեզ տալիք։

— Բարի լո՞ւր մը. շուտ ըրէ՛ք թագուհիս։

— Պիկօրն... քու Լանսըլօ Պիկօրնդ բանտուեցաւ. Շաթըլէի բանտն է. ի՛նչ որ կ՚ուզես այն ըրէ, քեզի կուտամ զայն, ինչպէս խոստացեր էի։

— Ո՞ւր է այդ հեղուկը, խորդաց յանկարծ Մարկրիթ խռպոտ ձայնով մը։

— Ահաւասի՛կ, պատասխանեց Մապէլ սրուակը հանելով իր վերարկուին տակէն և աթոռի մը վրայ նետելով վերարկուն։

Թագուհին անյագօրէն յափշտակեց սրուակը և խանդագին հետաքրքրութեամբ մը զայն քննեց լոյսին դէմ բռնելով։

— Թագուհիս կանխաւ ձեզ լուր տալու եմ թէ այս ըմպելին միայն էրիկ մարդոց սահմանուած է։

— Վա՛յ, ըսաւ պարզապէս Թագուհին։

— Ձեր վրայ աղետալի ազդեցութիւն մը յառաջ պիտի բերէ և թերեւս ձեզ պիտի սպաննէ.

— Վա՜յ, կրկնեց Մարկրիթ մտածկոտ. վստա՞հ ես թէ ազդեցութիւն պիտի ընէ... անոր վրայ։

— Ըսի ձեզ, ազուօրիկ Թագուհիս. մարդ ո՞վ որ ալ ըլլայ ան, եթէ քանի մը կաթիլ խմէ այս ըմպելիէն, զուտ թէ ուրիշ խմելիքի մը, օրինակի համար գինիի խառնուած վիճակի մը մէջ, այդ մարդը ձեզ պիտի սիրէ. պիտի սիրէ ձեզ միայն, և ո՛չ թէ ուրիշ մէկը։

Մապէլ, անկիւն մը ոտքի վրայ կեցած կը դիտէր Թագուհին ինչպէս կը դիտէր չար ոգի մը։

— Ե՞րբ ըմպելին տալու միտք ունի՛ք, հարցուց Մապէլ անտարբեր ձայնով մը։

— Քեզի ի՞նչ, պոռաց Թագուհին։

— Ինծի պէտք չէ թէեւ, սակայն վերջապէս ես ալ կրնամ չահագրգռուիլ իմ արտադրած աշխատութեանս արդիւնքովը. բայց ձեզի համար շատ կարեւոր է հարցումս որովհետեւ այն ժամուն իսկ որ ըմպելին պիտի խմուի, հարկ անրաժեշտ է դիւթական աղօթքներ ընել։ և ես միայն գիտեմ գերբնական ոգիներուն ուղղուելիք այդ աղօթքը.

— Շատ աղէ՛կ. ուրեմն այս ցորեկ ու այս գիշեր պիտի անցնեմ. վաղը իրիկուն կէս գիշերին, ատենն է որ քու ոգեկոչումներդ ընես։

Եւ Թագուհին դիցուհիի իր ճապուկ և ներդաշնակ քալուածքովը քաշուեցաւ իր աղօթարանը, ուր ծունկի եկաւ Քրիստոսի պատկերին առջեւ։

— Վաղը իրիկուն, կէս գիշերին, Պիւրիտան մեռած պիտի ըլլայ, մրմնջեց Մապէլ։

XXIV

ՊԻՒՐԻՏԱՆԻ ՄԱՅՐԸ

Մապէլ Թագուհիին քովէն մեկնելով ուղղակի գնաց Շաթըլէ, ոստիկանապետ Ժան տը Բրէսիի մօտ և յանձնեց Թագուհիին մէկ հրամանագիրը, որուն մէջ կը հրամայուէր Մապէլին յանձնել Լանսըլօ Պիկօրնը։

Ոստիկանապետը հրամանագիրը կարդալուն պէս՝ իր մօտ կանչեց Պիկօրնի զնտանին պահապանը, որ բանալիներու տրձակ մը քովէն կախ երեւցաւ ու խոնարհութիւն մը ըրաւ։

Ոստիկանապետը հրամայեց որպէս զի Մապէլը առաջնորդէ Պիկօրնի զնտանը։

Լանսըլօ Պիկօրն երբ յանկարծ Մապէլը տեսաւ իր զնտանին մէջ՝ որ կը յառաջանար, մէկէն վեր նետուեցաւ ահաբեկած՝ .

— Անգլիի աշխարհի՛ բնակիչ, ըսաւ Պիկօրն և երեսը խաչակնքեց ակռաները կափկափելով․ գնա՛, կը խնդրեմ, դարձիր գերեզմանդ և ձգէ որ բարի քրիստոնեայ մը հանդարտ քնանայ իր վերջին քունը։

— Ուրեմն կը ճանչնա՞ս զիս, հարցուց Մապէլ։ Եւ իր ձեռքը ինկաւ Պիկօրնի ձեռքին վրայ, որ այս տաք հպումին վրայ քիչ մը հանդարտած․

— Ո՛հ, գոչեց Պիկօրն, ըսել է որ դուք մեռած չէք։

— Երկինք հաճեցաւ որ չմեռնիմ, ըսաւ Մապէլ համախուռն յուսահատութիւնով մը։ Քանի մը վայրկեան առջը երբ քովէդ հեռանամ, նշան մը պիտի ընեմ, և այն ատեն մէկ խօսքով պիտի տարուիս քովլի զնդանը․ գիտե՞ս թէ ինչ է այն․ տանջանքի սենեակն է ան։

Պիկօրն սարսռաց։

— Պատասխանէ՛, անիծեա՛լ, թէ ի՞նչպէս մեռցուցիր մէկ հատիկ անմեղ զաւակս... փոքրէկ Ժէհանս։ Կարեւորութիւն չունի, ըսաւ Մապէլ ակռաները կրճտելով․ էականը այն էր որ քեզ բռնեցի․ դուք երեք հոգի էք․ դուն կայիր, Վալուան կար, Մարկրիթը կար․ ամէնէն առաջ դուն կը զարնուիս, եղածն այս է միայն։ Մնա՛ս բարով Պիկօրն․ այս զնդանին խորը, տանջանքներու և յուսահատութեան մէջ մեռնելուդ ատենը գիտցի՛ր միայն թէ ես եմ որ կը սպաննեմ քեզ, մնաս բարով։

Պիկօրն արագօրէն երկու քայլ յառաջ գնաց և Մապէլի առջեւը կեցաւ, հագուստին մէջէն փոքր

փայլուն առարկայ մը հանեց և անոր երկնցուց ըսելով․

— Երթալէ առաջ ասո՛ր նայեցէ՛ք, Աննա տը Տրաման։

Մապէլ պահ մը դիտեց այդ առարկան, ապա դողդոջուն ձեռքով մը զայն բռնեց և ջղաձգօրէն հառաչելով, մրմնջեց․

— Այն մատալը զոր կապած էի Ժէհանիս վզին։

Զայն շրթունքին տարաւ և եռանդագին համբուրեց․ յետոյ բանտարկեալին նայելով ըսաւ․

— Շնորհակա՛լ եմ, ըսել է որ մեռնելէ առաջ բարի գործ մը կատարած կ'ըլլաս․ քանի որ ինծի կը վերադարձնես այս մատալը, զոր հոգեհատորիս վրայէն գողցար զայն մեռցնելէ առաջ։

— Ես չեմ առած այս մատալը, ըսաւ Պիկօրն, ես չեմ մինչեւ այսօր զայն պահողը։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուց Մապէլ զարմացած։

— Ըսել կ'ուզեմ թէ ուրիշներ որոնք տղան գտեր են, առեր են նաեւ մատալը...

Մապէլ յամրօրէն օրօրեց գլուխը։

— Այո, ըսաւ Մապէլ խեղճ պզտիկին դիակը այնպէս չէ՞, գտնուեր է գետեզրը։

— Դիակի խօսք չըրի ըսաւ Պիկօրն․ այլ ըսի․ ուրիշներ գտեր են տղան։

Մապէլ ձեռքը ճակտին տարաւ, կը դողար․ ջղաձգային սարսուռ մը կը ցնցէր զինքը․ մեքենաբար կը դիտէր ջահը որուն բոցը կը տարուբերուէր։

Պիկօրն շարունակեց.

— Այն ուրիշները որոնց խօսքը ըրի, տղան գտան այն մեկուսի խրճիթին մէջ ուր ես ձգեր էի զայն։

Սոսկալի աղաղակ մը խզեց զնտանի խոր լռութիւնը։

Պիկօրն իր խօսքը աւարտեց։

— Ձեր տղան, Անն տը Տրաման, ձեր տղան ողջ է. զինքը կը ճանչնամ. զինքը տեսայ. վերջապէս ամէն օր խօսեցայ իր հետը։ Անն տը Տրաման, կ'ուզէ՞ք նորէն տեսնել ձեր զաւակը...

— Ո՞ղջ հեւաց Մապէլ։

— Այո, ո՛ղջ, հաստատեց Պիկօրն հանդիսաւորապէս։

Այն ատեն, մինչ Մապէլ, դողդոջուն, ուրախութենէն ընկճուած, վայրահակ Լանսըլօի շրթունքէն կախուած, իր հոգւոյն բոլոր զօրութեամբը մտիկ կ'ընէր։

Յետոյ ըսաւ թէ ի՛նչպէս փոքրիկ Ժէհանը գտնուած էր ուրիշ մարդոց կողմէ, որոնք տարած էին Պէթիւն. ամբողջ այն պատմութիւնը զոր իրեն ըրած էր Սիմոն Մալինկը։

Լանսըլօ Պիկօրն կու լար, իրաւ էր ասիկա. Պիւրիտանի մօրը լալը տեսնելով ինք ալ կու լար. ծունկի եկած էր Մապէլ և բռնած էր Պիկօրնի երկու կոշտ ձեռքերը—աւելցնենք նաև շատ աղտոտ ձեռքերը — զորս համբոյրներով կը ծածկէր հեծկլտալով։

— Եւ ես որ քեզ անիծեցի. ես որ քեզի համար

մահ և տանջանք ուզեցի. մինչ կ'ըսես թէ պզտիկըս ողջ է և դուն ազատեր ես, իմ բարի Լանսըլօս. աշխարհի վրայ արդեօք քենէ աւելի աղէկ մարդ կա՛յ. ի՛նչպէս է. մեծ, ուժով ու գեղեցիկ է. այնպէս չէ՞։

Լանսըլօ աչքերը սրբեց և պատասխանեց.

— Սադայէլին եղջիւրները վկա՛յ, այս պահուս բան մը միայն կայ, որուն ամէնէն աւելի կը փափաքիմ, ատ ալ այստեղէն դուրս գտնուիլս է։

Պիկօրն դեռ պիտի շարունակէր իր իմաստուն տրամաբանութիւնը, բայց Մապէլ ոտքի ելած էր և զինքը կը քաշէր կը տանէր։ Զնտանէն դուրս ելլելուն, Մապէլ զարնուեցաւ իրեն սպասող աղեղնաւորներուն։

— Վա՛յ, վա՛յ, գոչեց Ժան տը Բրէսի, ձեր մարդը մեզի կը բերէք։ Լկտին շատ ախորժակ ունի հարցաքննուելու, տե՛ս ինչ եղանակով ձեզի կը հետեւի։ Շա՛տ լաւ, տիկի՛ն, ի՛նչ որոշեցիք, կախաղա՞ն, տանջա՞նք թէ խեղդամա՞հ։

— Ազատ արձակո՛ւմը, պատասխանեց Մապէլ։ Յանուն Թագուհիին այս մարդը ազատ է։

— Յանուն Թագուհի՛ին, կրկնեց ոստիկանապետը բամբ ձայնով մը, որ սակայն աղէկ չէր պարտկեր իր զարմանքը։

Այս «Յ ա ն ո ւ ն Թ ա գ ո ւ հ ի՛ ի ն» խօսքը լսելով աղեղնաւորները, զինուորական բարեւի կեցան իբր թէ Թագուհին ներկայ գտնուէր։

— Բանտապա՛հ զօրականներ, չարունակեց ոս-
տիկանապետը, բանտարկեալին առջեւ դուռները
բացէ՛ք եւ առաջնորդեցէ՛ք իրեն մինչեւ մեր նա-
թըլէէն դուրս:

Տասը վայրկեան ետք՝ Պիկօրն մէկ ականջէն
միւսը բերանը բացած լիաթոք կը շնչէր Սէն գե-
տէն բարձրացող թարմ օդը:

Այդ պահուն խսկ Պիկօրն ըսաւ.

— Քանի որ յարգ ու պատիւ կը վայելէք, ալ
ես վախ մը չունիմ ձեր տղուն համար:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, ըսաւ Մապէլ:

— Ըսել կ'ուզեմ թէ անիկա ձերբակալուած է
Բրէ-օ-Քլէրք տեղի ունեցած ուսանողներու ըմբոս-
տութեան մէջ. բայց զինքը արձակել պիտի տաք
ինչպէս ըրիք ինծի համար: Իրաւ է, ձեզի չըսի թէ
անիկա իմ տէրս է, ձեր տղան... կաշմրուան մարդ
մը, որուն համար պիտի հպարտանաք, Աստուած
վկա՛յ. մարդ չի կրնար ըսել թէ աւելի քաջ, աւելի
յանդուգն եւ աւելի ուժով է քան թէ ժան Պիւրի-
տա՛նը...

Անձկութեան եւ սոսկումի ողբագին ճիչ
որոտաց Կրէվի հրապարակին լռութեան մէջ:

— ժան Պիւրիտա՛ն, ժան Պիւրիտա՛ն... իր
ժան Պիւրիտա՛ն ըսիր:

— Այո՛, պատասխանեց Պիկօրն անհամբեր
անիկա այն անունն է, զոր ձեր տղան կը կրէ:

— Բարիզցինե՛ր, կէս գիշեր է՛, պօռաց հեռու
գիշերապահին ձայնը:

Այս անգամ խուլ, խեղդուկ աղաղակ մը,
նման մէկ հարուածով սպաննուող եզան հծծիւ-
նին, թռաւ Տրաման տիկնոջ մեռելագոյն շրթուն-
քէն, եւ ան կրնակի վրայ փռուեցաւ, հեւալով.

— Անէ՛ծք...

XXV

ԹՈՑՆԻՆ ՍՐՈՒԱՆԸ

Պիկօրնի զնտանէն հիմա անցնինք այն զնտանը
որ արգելափակուած էին Պիւրիտան, եւ իր երկու
ընկերները՝ Ֆիլիպ եւ Կօթիէ տ'Օնէ եղբայրները:

— Ա՜խ, կ'ըսէր Պիւրիտան, եթէ մինակ գիտ-
նայինք թէ ո՞ւր ենք:

— Եթէ մինակ, աւելցուց Կօթիէ, գիտնայի թէ
ինչպէս չինուած է այս բանտը:

— Ատկէ ի՞նչ պիտի շահէիր, ըսաւ Ֆիլիպ անու-
շութեամբ:

Այսպէս կը խօսակցէին երեք ընկերները, մէկ
կողմէն ալ ճաշելով:

Այդ պահուն, սպասաւորը, - որովհետեւ անոնց
ծառայող մարդը բանտապահ կոչել կարելի չէր- սե-
ղանին վրայ դրաւ սրուակ մը, որ դոյզն պղտոր
ջուր կը պարունակէր:

— Ի՞նչ է աս, հարցուց Կօթիէ անյագօրէն:

— Ըմպելի մը, որ յատկացուած է ձեզմէ մէկուն,
որ գինակ չունի, ըսաւ սպասաւորը:

— Ըսել է ինծի, ըսաւ Պիւրիտան, որ սրուակն առաւ եւ հետաքրքրութեամբ զննեց զայն, եւ ո՞վ է որ այդքան վեհանձնօրէն ինծի կը շնորհէ այս ըմպելին, յարեց:

Բայց արդէն իսկ անհետացած էր սպասաւորը. Պիւրիտան հոտուըտաց սրուակը եւ հոտ մը չառաւ լոյսին բռնեց եւ անգոյն ըլլալը հասկցաւ. ապա իր երկու բարեկամներուն երեսը նայեցաւ.

— Ըմպելի՞ մը, միայն ինծի համար. ի՞նչ կրնայ ըլլալ ասիկա:

— Է՜հ, գոչեց Կօթիէ. ասիկա ղրկուած ըլլալու է կնոջ մը կողմէ որ աղէկութիւնդ կ'ուզէ եւ որ իմացած ըլլալու է թէ բանտն ես:

Պիւրիտան սրուակին պարունակութիւնը լեցուց իր գաւաթին մէջ:

— Այդ պարագային պիտի խմեմ, ըսաւ, եւ միայն պիտի խմեմ ի պատիւ անծանօթ տիկնոջ. ասոր հետ մէկտեղ ո՞վ գիտէ, թերեւս հմայելու համար է:

— Կամ թերեւս չարաթիւթական մըն է, ըսաւ Կօթիէ խնդալէն մարելով:

— Մի՛ խմեր, Պիւրիտա՛ն, ըսաւ Ֆիլիբ ծանր շեշտով մը:

— Ի՞նչու համար...

— Որովհետեւ թո՛յն է:

Պիւրիտան սարսռաց, բայց անմիջապէս ինքզինքին գալով գոչեց.

— Ուրեմն կը խմեմ կենացը անծանօթ կնոջ որ

այս շնորհալի ընթացքը կ'ունենայ ինծի հանդէպ, այդ կինը ըլլայ իսկ...

Պիտի ըսէր. Մարկրիթ տը Պուրկօնե՞ը. բայց իր ակնարկը հանդիպեցաւ Ֆիլիբին եւ լռեց. նոյն պահուն գաւաթը շրթունքին տարաւ եւ մէկ ումպով պարպեց զայն:

— Ի՞նչ համ ունի, հարցուց Կօթիէ:

— Հաւատքս վկա՛յ, ըսաւ Պիւրիտան լեզուն շաչեցնելով սքանչելի է:

— Եւ կաթիլ մը չի ձգեցիր:

— Սքանչելի է, յարեց Պիւրիտան, ջուր էր:

— Ուրիշ համ չունէ՞ր, հարցուց Ֆիլիբ:

— Աւա՜ղ, մխիթարուեցէ՛ք ուրեմն, բարեկամնե՛րս, եւ մտնանք այս ծիծաղելի միջադէպը:

Այդ պահուն սպասաւորը ներս մտաւ, Պիւրիտանի պարպած սրուակն առաւ եւ առանց բառ մը ըսելու տարաւ. յետոյ դուռը նորէն գոցուեցաւ:

— Այս յուզնաբեկ վիճակնուս միակ դարմանն է քունը, ըսաւ Ֆիլիբ:

— Շատ աղէ՛կ, պատասխանեց Պիւրիտան, քնանանք. քունը աղէկ բան մըն է:

Կօթիէ տատանելով ուղղուեցաւ դէպի իր անկողինը. Ֆիլիբ աշխուժով մօտեցաւ իր եղբօրը եւ անոր ականջին փսփսաց.

— Մի՛ հանուիր, Կօթիէ՛:

— Ի՞նչու համար. հագուած վիճակի մէջ պառկելով աղէկ չքնացուիր...

— Որովհետեւ Գիւբիտան պիտի մեռնի։

— Մեռնի՛լ, առանց մեզի հետ առնելու՞. ինչու համար նայինք։

— Անոր համար որ թոյն խմեց։

Կօմիէ գինովութիւնը թօթափելով ապշահար մնաց իր անկողինին առջեւ և վերջապէս, իր եղբօրը յանձնարարութեան անսալով՝ հագուստներն առանց հանելու նստեցաւ անկողինին վրայ։

— Գիւբիտա՛ն, քու՞ն ունիս, հարցուց Ֆիլիբ հանդարտ ձայնով մը։

— Իրաւ է որ այո՛, ըսաւ Գիւբիտան. գիշեր բարի, սիրելի բարեկամս։

— Գիշեր բարի՛, քաջ Գիւբիտանս. գիշեր բարի ըսաւ Ֆիլիբ ամենաքաղցր ձայնով մը։

Այդ պահուն խոկ հապճեպ քայլերու աղմուկ մը լսուեցաւ. միեւնոյն ոստումով երեք բարեկամներն ալ իրարու քով գտնուեցան. մանրերկրորդ մը ետք սրտակեղեք աղաղակի նման բան մը իմացան։

— Ո՛հ, պոռաց Կօմիէ, այստեղը բանտ չէ՛, դժոխք է։

Ոտքի ձայները, խօսելու աղմուկին հետ խառնուած կը մօտենային։ Հասկցան թէ դէպի իրենց կուգային վար իջնելով։

— Դժո՛խք, ըսաւ Ֆի՛լիբ խուլ ձայնով մը։

— Բայց ասիկա բանտ չէ, մրմնջեց Գիւբիտան. ո՛հ... կը գուշակե՛մ. հիմա կը հասկնա՛մ. գիտեմ.

— Ի՞նչ, մրմնջեց Կօմիէ։

— Ինչը կը գուշակես, հարցուց Ֆիլիբ սարսռալով։

— Մեր գտնուած տեղին ո՞ւր ըլլալը...

— Ո՞ւր է...

— Նէլի Աշտարակին նկուղները։

Ֆիլիբ աթոռակի մը վրայ ինկաւ. Կօմիէ սեղանին զարկաւ ահեղ բռունցքի հարուած մը. Գիւբիտան ուժգունեցաւ մտածելով որ իր ենթադրութիւնը կրնար ճիշդ ըլլալ. և յանկարծ. բուռն կերպով դուռը բացուեցաւ. Հերարձակ, խոժոռադէմ, սոսկումով պարփակուած կին մը երեւցաւ սեմին վրայ. Գիւբիտան ահռելի ծիծաղով մը խնդաց. Ֆիլիբ թեթեւցաւ և իր դիմակին տակ մեռելի գոյն առաւ. Կօմիէ ձեռքը տարաւ իր բազուկոյ դաշոյնին տեղը. և երեքն ալ միեւնոյն սարսուռը կրկնելով մրմնջեցին.

— Մարկրիթ տը Պուրկօնե՛ր...

XXVI

ՆԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻՆ ՈՒՐՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ

Քանի մը վայրկեան ետք, գիշերուան զովութենէն և Լանսըլօի ցնցումէն ուշաբերելով, Մապէյ աչքը բացաւ։

— Քրիստոս վկա՛յ, գոչեց Լանսըլօ Պիկօրն, ձեզ չպիտի ըսէի թէ ձեր տղուն անունը ժան

Պիւրիտան էր եթէ գիտնայի թէ այդ անունը ձեզ այսպէս կիսամեռ վիճակի մը պիտի ենթարկէր. սատանայի գործ, սակայն տարիքս անունն է այն յանդուգն ընկերին որ ձեզ պատիւ պիտի բերէ:

— Վստա՞հ ես հեւաց Մապէլ. աղէկ մը վստահե՞ս. ո՛չ եթէ մարդու սիրտ կը կրես մը՛ սառ մը՛ խաբեր զիս...

— Ինչ բանի համար կ'ուզէք որ վստահ ըլլամ իսկ սուտ է սոյլ մասին, եթէ Խօզիկներու վաճառանոցին հրապարակը խօզիկի մը պէս խաչուիմ ձեզ չեմ կրնար խաբել...

— Վստա՞հ ես թէ ան է... թէ Պիւրիտա՞նն է. իմ տղաս. այո՛. այո՛ վստահ եմ սատր, աւելցուց առանց պատասխանին սպասելու. ես իսկ գու չակեր էի տարիկս: Այն համակրութիւնը զոր անոր համար կը զգայի այն պահուն իսկ երբ անոր մահը կը պատրաստէի:

— Այոր մահը. գոչեց Պիկօրն, ապշահար:

— Եւ ինծի ըսաւ թէ անունը ճէյմս էր... թէ ծնողքը անծանօթ էին... ո՛չ, ինչու համար ըսաւ թէ Պիթիւն ծնած էր...

Ձեռքը կը խածնէր:

— Կէս գիշե՛ր, յարեց. կէս գի երբ հնչեց. գի չերապահը կէս գիշերը պօռա՞ց. ո՞վ գիտէ. եկո՛ւր եկո՛ւր, եկո՛ւր. գտանուաւ երթանք, թերեւս գ տեհն է:

Պիկօրնի թեւէն բռնած և ուժգնօրէն կը քաշէր կը տանէր զինքը բայց քանի մը քայլ տանելէ ետք ընկճասպառ կեցաւ և կակազեց.

— Պիտի մեռնիմ... կը զգամ թէ կը մեռնիմ: Մեռնիլ, առանց կարենալու զինքն ազատել: Ըսել է երկինքն Աստուած չկա՛յ. զիս չակէ տա՛ր. եթէ մայրդ տեսած ես, եթէ աշխարհի վրայ մէկուն սէր տուած ես, մօրդ սիրուն կամ սիրածիդ համար չակէ տար զիս, ոտքերուս ոտուքներս ալ իմս չեն և տեղի կուտան:

Լանսըլօ թեւերուն մէջ առաւ Մապէլը և վերցուց.

— Ո՞ր կողմը երթալու է, հարցուց. առատաձեռն սիրես բացորոշ խօսէ, ապա թէ ոչ ձեզ օգնելու անկարող պիտի ըլլամ:

— Դէպի գետը տար զիս. շո՛ւտ. ո՛հ, շուտ:

— Դէպ ի գետը, լա՛ւ, ըսաւ Պիկօրն և խոյացաւ. Մէն գետին եզերքը, Պիկօրն կեցաւ շնչասպառ.

— Ո՞ւր երթալ կ'ուզե՛մ. չե՞ս գիտեր ուրեմն. այնտեղ ուր տղաս բանտարկուած է. այնտեղ ուր անխիղճ կինը հիմա թոյն պիտի խմցնէ անոր. այնտեղը ուր ան պիտի մեռնի եթէ իր մայրը չազատէ զինքը. Նէլի Աչտարա՛կը:

— Նէլի Աչտարա՛կը... մրմնջեց Պիկօրն սարսռալով:

Պիկօրն գետեզերքէն իրեն ծանօթ մէկ տեղը տարած էր Մապէլը, նաւակի մը մէջ հրած էր զայն, ինքն ալ անոր մէջ ցատկած և սկսած էր կատաղօրէն թիավարել. քանի մը վայրկեան ետք նաւակը կը մերձենար Նէլի Աչտարակին ստորոտին:

Աշտարակին վերջին յարկին մէջ Մարկրիթ տը Պուրօնը դողդոջուն, գինովի պէս իր զարդարանքը կ'աւարտէր։

Այդ րոպէին էր որ Մապէլ, շնորհիւ անցախօսներու կատարելապէս գիտնալուն, մտաւ աշտարակին մէջ, իր ետեւը ունենալով Պիկօրնը, եւ դողահար խոյացաւ սանդուխէն վեր։

Յանկարծ Մարկրիթ իր դէմը գտաւ Մապէլը։

— Դո՛ւն. ինչպէս, ինչու համար. ինչու համար մեռելի պէս տժգոյն ես։

— Թագուհի, կակազեց Մապէլ ձիգ մը ընելով, իրաւ կը սիրե՞ս Պիւրիտանը։

— Գիտես ատիկա, ըսաւ եռանդագին Մարկրիթ։

— Թագուհի՛, ա՛յն սրուակը զոր քեզի տուի սիրոյ հեղուկ մը չէր պարունակեր, այլ կը պարունակէր զօրաւոր թոյն մը.. թոյն մը որ քանի մը ժամէն կը սպաննէ. Պիւրիտան չխմե՞ց. ըսէ՛ք, ո՛հ, ըսէ՛ք. Թագուհի՛ս, ատիկա ըսէ՛ք ինծի և մնացածը չեմ փնտռեր ձեզմէ։

Մարկրիթ չէր կրնար ըմբռնել այս վերջին խօսքերուն իմաստը. առանց ատոր ուշադրութիւն ընելու. բուռն շարժումով մը Մապէլը անդին ըրաւ և քա՛լ մը առաւ դէպի սանդուխը։

— Հիմա պիտի իմանաս ըսաւ շունչի նմանող ձայնով մը։

Սպասաւորը երեւցաւ. բրտօրէն անոր ձեռքէն խլեց սրուակը, զոր կը բերէր։

— Պարա՛պ մռնչեց Թագուհին սուր քրքիջով մը։

— Խմեր է հաստատեց սպասաւորը։

— Վազե՛նք յարեց Մապէլ. տեն չէ անցած, դեռ կրնանք ազատել զինքը...

— Սթրակկլո՛, ոռնաց Մարկրիթ հատկտուած ձայնով մը. քանի որ Պիւրիտան թոյնը խմեր է, ուրեմն թո՛ղ մեռնի։

Սթրակկլաո երեւցաւ, ձապուկ, վէտվէտուն քամակը ծռած, ժպտուն։

— Սթրակկլաո՛, բանէ այս կինը և հսկէ անոր վրայ։

Աղետաշարժ աղաղակ մը թռաւ Մապէլի կոկորդէն և ան ծունկի վրայ եկաւ ու իր թեւերովը գրկեց Թագուհիին ծունկերը և կ'աղաղակեց.

— Շնո՛րհ, տիկին. Շնորհ անոր համար... իմ տղաս է ան... ձգեցէ՛ք որ ազատեմ զայն։

Բայց արդէն Սթրակկլաո և իր հինգ վեց օգնականները Մապէլի վրայ յարձակեր էին և զայն ետ կը քաշէին այն սեղմումէն որով փարած էր ան Թագուհիին, և կը տանէին զինքը։

Թագուհին խոյացած էր սանդուխէն վար։

Հեռուէն պահակ մը կար որ շարունակ կը հսկէր։

— Բա՛ց, ըսաւ խիստ ձայնով մը։

Մարդը հնազանդեցաւ, նիգերը քաշեց, դուռը բացուեցաւ, Մարկրիթ տեսաւ Պիւրիտանը, որ սենեակին մէջտեղը, ոտքի վրայ կեցած էր երկու դիմակաւորներուն քով. այս դիմակաւորները, հազիւ թէ զանոնք նշմարեց. իր կուրծքը ելեւէջներ ունեցաւ. այդ պահուն զգաց եղերական

յուզումներով այնքան բեղուն իր կեանքին ամէնէն բուռն յուզումներէն մէկը: Քանի մը քայլ յառաջացաւ, առանց իսկ միտքէն անցնելու գոցել դուռը:

— Պիերրոտա՛ն, ըսաւ, թոյն է քիչ մը առաջուան խմածդ:

Իր ձայնը կը դողդղար քիչ մը, գգուող ելեւէջներ ունէր այդ ձայնը եւ միեւնոյն ատեն դառնագին էր. Պիերրոտան պատասխանեց.

— Գիտեմ տիկին, տիկին կամ գէթ ատ տարակոյսը ունեցայ երբ պարպեցի սրուակը. բայց այդ մասին լռելու վստահ եղայ երբ պահ մը առաջ կռահեցի թէ Մարկրիթ որ Պուրկօներ թագուհիին պատկանող արքայական բնակարանի մը մէջ, Նէլի Աշտարակին մէջ կը գտնուէր:

Պահ մը լուռ մնաց թագուհին:

— Պիերրոտան, յարեց Մարկրիթ, այդ թոյնը հազիւ թէ մէկ կամ երկու ժամէն վերջ իր մահացու ազդեցութիւնը պիտի գործէ. կրնաս ազատիլ դեղթափը գտնող կինը հոս է. Պիերրոտան կ'ուզե՛ս այդ դեղթափը:

— Անշուշտ, տիկին, ըսաւ Պիերրոտան, իր միեւնոյն հանդարտ ձայնով. սակայն եթէ ազատութիւն շնորհէք անոր զոր կը սիրեմ, Միրթիլին...

Մարկրիթ ձեռքը սիրտին տարաւ եւ անոր նայուածքը խոժոռեցաւ:

— Եւ թէ հրաման տայիք նաեւ տիար Անկէռան տը Մարինիի որպէս զի չընդդիմանայ իր աղջկանը հետ ամուսնութեանս...

Մարկրիթի շրթունքները բացուեցան, իբր թէ լռիկ խնդալու համար:

— Վերջապէս. աւելցուց Պիերրոտան, արդարութիւնը տեղը բերէիք Ֆիլիբ եւ Կօթիէ տ'Օնէ բարեկամներուս յիշատակին, որոնք ձեր կողմէ սպաննուեցան: Այս պայմաններով տիկին, կը հաւանիմ ապրելու. այլապէս կեանքը ի՞նչ օգուտ պիտի ունենայ ինծի համար:

— Աղէ՛կ, գոչեց Մարկրիթ որուն աչքերը կը բոցավառէին. քեզմէ անարգուած, այս գերագոյն ժամուս իսկ զիս կը նախատես վերջապէս՝ արհամարհելով այն սէրը ու մեծութիւնները զոր միաժամանակ կ'ընծայէի քեզ, աւելի կատարուն եւ ինծի աւելի վայելուչ վրիժառութիւն մը կը փափաքէի, բայց մահուամբ կը խուսափիս. այսպէս թող ըլլայ. ուրեմն մեռի՛ր եւ մնա՛ս բարով, առ յաւէտ մնա՛ս բարով:

Մարկրիթ վերջին ակնարկ մը նետեց անկարեկիր Պիերրոտանի վրայ. եւ այս ակնարկը թերեւս անկեղծ հիացումի մը արտայայտութիւնն եղաւ, յետոյ հառաչ մը արձակելով ետին դարձաւ եւ ուղղուեցաւ դէպ ի դուռը. այդ դուռը զոր ինք բաց ձգած էր, այդ պահուն միայն տարտամ մտահոգութիւնով մը նշմարեց թէ գոցուած էր. այս մտահոգութիւնը սոսկումի սկզբնաւորութեան մը փոխուեցաւ, երբ տեսաւ իր ճամբուն վրայ անշարժ ու լռակեաց երկու մարդիկը:

— Ո՞վ էր, հարցուց այն հպարտ չեչոտով որ իր մեծութիւնը կը ցոլացնէրե-ապա.

— Հասէ՛ք, պոռաց. հասէ՛ք քաջե՛րս...

Դուռը գոց մնաց, մարդ չեկաւ. ի՞նչ անելի կ՚ունենար Աշտարակին մէջ. ի՞նչու համար այդ դաժան եաւուր ծիծաղի նման բան մը կը լսէր. այս անգամ պաղ քրտինք մը անցաւ իր ճակատէն. այս լռութիւնը, այդ նկուղին մէջ թունաւորուած այս մարդը որ թերեւս պահ մը չանթահար պիտի ըլլար, դիմակաւոր այս երկու մարդիկը որոնք չէին շարժեր. Մարկրիթ զգաց որ սոսկումը մինչեւ իր սիրտը կը թափանցէր:

— Ո՞վ էք դուք կրկնեց ձայնով մը որ հաստատուն կը մնար. երբ թագուհին կը հրամայէ, հարկ է հնազանդիլ. խօսեցէ՛ք:

Այն ատեն միեւնոյն շարժումով երկու մարդիկը խլեցին հանեցին իրենց դէմքը ծածկող դիմակները: Մարկրիթ պահ մը ապշահար մնաց. ապա դէմքն աւրուեցաւ. սկսաւ ընկրկիլ կապտագոյն, տարապայման բացուած աչքերը յառած այս երկու դէմքերուն վրայ, որոնցմէ մէկը մեռելային տխրութիւն մը ունէր, իսկ միւսը ատելութենէն կը բոցավառէր. երկուքն ալ քարացած երկու դէմքերու կը նմանէին. յետոյ, յանկարծ ձեռքերովը ծածկեց աչքերը եւ յիմարական սոսկումի հառաչանքով մը հեւաց.

— Ֆիլիփ եւ Կօթիէ տ՚Օնէ՛. Նէլի Աշտարակին ուրուականները:

Պիւրիտան տեղէն չէր շարժած. մեռելային լռութիւն մը ծանրացաւ այս տեսարանին վրայ. Մարկրիթ նորէն ընկրկեցաւ մինչեւ որ անկիւն մը կրթնեցաւ:

Ասիկա տեւեց վայրկեան մը. եւ այն ատեն մեռելական այս լռութեան մէջ Մարկրիթ բռնուեցաւ այն անդիմադրելի հետաքրքրութեամբ զոր կ՚առթեն անդենականի խոհերը. Ուզեց նորէն տեսնել ուրուականները. ձեռքերը վար ձգեց եւ տեսաւ... տեսաւ Կօթիէն որ իրեն վրայ կը քալէր: Եւ Կօթիէ անսելի քրքիջ մը արձակելով կ՚ըսէր.

— Խրախճանքին պակասը դուն էիր, Մարկրի՛թ մտի՛կ ըրէ. անկարելի է որ Պիւրիտան մինմինակ չուէ այս աշխարհքէն. անոր պիտի ընկերանաս. հէ՛, Պիւրիտա՛ն, որչա՛փ մեծ պատիւ է քեզ համար. թագուհի մը հետեւորդ պիտի ունենաս մահուան մէջ մտնելու համար, եւ ի՛նչ թագուհի:

Մէկ ոստումով Կօթիէ հասաւ Մարկրիթին վրայ. Ֆիլիփ ճշմարիտ ուրուականի մը պէս անդոյն տեղէն չշարժեցաւ. միայն աչքերը գոցեց ըլլալիքը չտեսնելու համար. այն ատեն թագուհին սոսկումէն ինկաւ աւելի սոսկումի մը մէջ. չհասկցաւ թէ Ֆիլիփ եւ Կօթիէ—ի՞նչ հրաշքով, ատիկա չէր կրնար բացատրել, ազատած էին մահուընէ, Սթրանար կիլտօյի պարկէն. հասկցաւ թէ անոնք յիրաւի ողջ էին. հասկցաւ թէ Կօթիէ պիտի սպաննէր զինքը:

— Պիւրիտա՛ն, Պիւրիտա՛ն, ոռնաց. պաշտպանէ զիս: Մի՛ ձգեր որ մեռնիմ...

— Շո՛ւտ, շո՛ւտ, աղուականներս, մռնչեց այդ պահուն խոպոտ և չնչասպառ ձայն մը։

Ամենքն ալ ետեւնին դարձան։

— Լանսըլօ՛, պոռաց Պիւրիտան։

— Շո՛ւտ, կրկնեց Պիկօրն. մէկ վայրկեանէն շատ ուշ պիտի ըլլայ։

— Անոր պատիժը չտուած տեղ մըն ալ չեմ երթար, վա՛յ սարսափելի՛, գոչեց Կօթիէ, որուն ձեռքն ինկաւ Թագուհիին կոկորդին վրայ։

— Կօթիէ՛։

— Ի՞նչ է...

Ֆիլիբ Կօթիէի քովն եկած էր. երկու եղբայրները իրարու երես նայեցան կամ գէթ Ֆիլիբ նայեցաւ Կօթիէի. այո՛, սահմռկեցուցիչ ըլլալու էր, ի՛նչ որ կար եղբօր մը կողմէն իր եղբօրն ուղղուած այս նայուածքին մէջ, որովհետեւ Կօթիէ յամրօրէն ձգեց իր որսը, ընկրկեցաւ մրթմրթալով, գազանի մը պէս փախաւ ոռնալով անէծք մը։

— Յառա՛ջ, գոչեց Պիկօրն։

Մարկրիթ կքած էր, նուաղած, ընկճուած՝ կամ սոսկումէն, կամ Կօթիէի մատներուն ընել սկսած ճնշումէն։ Ֆիլիբ ծունգի եկաւ անոր քով. խոնարհեցաւ, հակեցաւ և իր սառնագին շրթունքը հպեցան Մարկրիթի շրթունքին։

— Ճամբայ ելլե՛նք, Ս. Բառնաբաս վկայ, ըսաւ Պիկօրն։

Պիւրիտան գրկեց Ֆիլիբը, վերցուց, կորզեց զայն մահացու այս համբոյրին սեղմումէն և առաւ

տարաւ զինքը. քանի մը վայրկեան ետք ամենքն ալ կը գտնուէին աշտարակին գետնայարկի սրահին մէջ. և Պիկօրն լուռ ծիծաղով մը անոնց կը ցուցնէր սալաքարերուն վրայ փռուած երեք դիակները. յետոյ հեգնական շարժումով մը ցոյց տուաւ խորի դուռը զոր գոցած էր և որուն ետեւը Թագուհիին ծառաները կատաղօրէն կը պայքարէին և հարուածներ կը տեղային դրան վրայ որ տեղի տալու վրայ էր։

— Կը տեսնէ՛ք որ, ըսաւ Պիկօրն, ատենն էր։

Արդարեւ ատենն էր, որովհետեւ հազիւ թէ անոնք դուրս ելած էին, խորի դուռը վերջապէս տեղի կուտար և. Սթրակիլտօյի առաջնորդութեամբ երկոտասանեակ մը մարդիկ սրահին մէջ կը խուժէին։

XXVII

ՊԻԿՕՐՆԻ [illegible]

Ահա՛ թէ ի՛նչ տեղի ունեցած էր. Պիկօրն. Մապէլի հետ միաժամանակ աշտարակէն ներս մտած ըլլալով, գետնայարկը մնացեր էր, մինչ Մապէլ վեր կ'ելլէր։

Ո՞ւր էր Պիւրիտան. Աշտարակին ո՞ր տեղը փակուած էր ան. Պիկօրն ամենեւին չէր գիտեր ասիկա, բայց արկածներու վարժ մարդու յատուկ բնազ-

գով ենթադրած էր թէ անոր նման աշտարակի մը մէջ՝ բանտերը մեծ դեր ունէին և այդ պահուն աշտարակին ստորերկեայ մասերն իրեն համար աւելի չահագրգռական էին քան թէ վերի յարկերը. միայն թէ ո՞ւրկէ կ'իջնուէր այդ ստորերկեայ մասերուն մէջ. Պիկօրն կեցեր մնացեր էր այն մարդուն առջեւ որ դուռը բացած էր. ուժով և կայտառ մէկն էր որ աչքը չէր զատեր իրմէ, կասկածը կանոն դարձած էր այն տեղը. պահ մը ետք մարդը հարցուց.

— Անցախօսն բռող կնկան հետ ներս մտաք, ըսել է որ ձեր գործը վերն է։

— Վերը թէ վարը, չիտակը չեմ գիտեր, պատասխանեց Պիկօրն։

Մարդը վարանոտ մնաց։

— Միշտ վարը տարէք զիս, թելադրեց Պիկօրն. արդէն գիտեմ պատերազմին բոլոր վերի մասը, իրաւ որ գեղեցիկ աշտարակ, բայց կարծեմ իմ գործս աւելի վարն ըլլալու է։

— Աղէ՛կ, ըսաւ մարդը, որուն կասկածները կը թուէին թէ ստուգութեան կը փոխուէին։

Եւ շրթունքին տարաւ սուլիչ մը ուրկէ սուր ձայն մը հանեց. սուլիչին ձայնը ամբողջ չհնչեց. հազիւ թէ մարդն անոր ձայնը հանել սկսած էր՝ զանգուածի մը նման գետին փռուեցաւ. Պիկօրն յանկարծակի անոր վրայ յարձակելով կոկորդին դաշոյնի հարուած մը տուած և տապալած էր զայն։

— Զա՛ր սատանայ, գոչեց Լանսըլօ, կարծեմ թէ սպաննեցի. ո՜ւֆ անասունը շատ ծանր է. օ՛ն բարեկամ, ձգէ որ քաշեմ քեզի առանց երկար բարակ արարողութիւններու...

Այսպէս խօսելով կը քաշէր վիրաւոր կամ թերեւս մեռած մարդը, մինչեւ սրահին մէկ անկիւնը յետոյ մէկ ոստումով գնաց կեցաւ մուտքի դրան դէմը դառնալով դրան քով։

— Սուլիչին ձայնը, մրմնջեց, անշուշտ ճնճղուկներ կանչելու համար չէր, այլ անով իմանալ կ'ուզէր անգղ մը որ վրաս պիտի յարձակէր, բայց...

Ատեն չունեցաւ խօսքն աւարտելու. քարէ սանդուխէն իջնելով մարդ մը արտորնօք եկաւ, սրահ մտաւ և կը պոռար.

— Ի՞նչ կայ...

— Ոչի՛նչ, բարեկամս, պատասխանեց Պիկօրն ցատկելով երկրորդին վրայ որ յանկարծակիի եկած՝ ատեն չունեցաւ ինքզինքը պաշտպանելու մահուան հարուածին դէմ. դաշոյնին փայլը տեսաւ ու ինկաւ. ամէնը աս եղաւ. Պիկօրն այն ատեն …րեց դուռը բանալով։

— Նայինք թէ ուրիշ անգղ չկա՞յ բոյնին մէջ.

Երբ երկու դիմակաւորները իրարու քով շարելու գործը կը լմնցնէր, բան մը տեսաւ որ զինքը ապշութեան մատնեց և աչքերն ու բերանը բաց ձգեցին. պատը գոգցես ճեղքուեցաւ, քարերը բացուեցան, և բացուածքէն Պիկօրն ընդնշմարեց սանդուխ մը որ դէպի վար կը տանէր։

— Վա՜յ, գոչեց, ըսել է հոսկէ կ'երթցուի նկուղը:

Վար իջաւ. քիչ ետքը ինքզինքը կը գտնէր կիսաբաց դրան մը առջեւ: ատիկա դուռն էր զըն-տանին— տարօրինակ զնտանին— ուր Պիւրիտան, Ձիլիբ եւ Կօթիէ տ'Օնէ փակուեր էին. Լանսըլօ Պիկօրն բացաւ այդ դուռը:

* * *

Երեք բարեկամները գիշերն անցուցին շուտիկ-ներու թաղին մէկ պանդոկին մէջ ուր Պիկօրն տարաւ զիրենք. յաջորդ առտուն՝ Պիւրիտանի առաջին խօսքն եղաւ.

— Սա՛ նայէ՛, ըսել է որ չե՞մ մեռած:

— Այսինքն թէ մեր վերջին ժամը չէ հնչեր տա-կաւին, ըսաւ Ձիլիբ:

— Դուն ի՞նչ ըրիր, յարեց Պիւրիտան Պիկօրնը քննութենէ անցնելով. ձեռքերդ արիւնոտեր են. այս գիշեր կռուեցա՞ր ըսել է:

— Այո՛, անգղներու դէմ, անոնք որ իրենց պող-պատէ կտուցներովը ձեր սիրտերը պիտի կրծէին, եթէ ձգէի որ ընեն. դուք ալ տեսաք... խեղճ անպիտաններ քիչ մը աւրուած երեւոյթ ունէին, բայց ես միջոցը գտայ մեղքս քաւելու:

XXVIII

ԱՆՆ ՏԸ ՏՐԱՄԱՆ

Երբ Մապէլ ուշաբերեցաւ, տեսաւ որ մինակ էր թագուհին աներեւոյթ եղած էր. Սթրակիլտօ ալ հոն չէր այլեւս. վարը՝ աշտարակին ստորեր-կեայ մասերէն կը լսէր խուլ հառաչներ որոնք կ'անդրադառնային յարկէ յարկ. ի՞նչ տեղի կ'ու-նենային. ինչու համար Սթրակիլտօ չէր հսկեր իր վրայ. Մապէլ դժուարութեամբ ոտքի ելաւ եւ տխրագին ձայնով մը մրմնջեց.

— Թոյնս գործեց իր ազդեցութիւնը. հիմա բան մըն ալ չի կրնար ազատել տղաս. ո՞վ թու-նաւորեց տղաս. ե՛ս, ե՛ս, իր մա՛յրը. ահռելի, ան-կարելի բան է աս, բայց իրականութիւն է. հիմա բան մըն ալ չի կրնար արգիլել որ այս գարշելի գործը տեղի չունենայ. ես պատրաստեցի զաւկիս յատկացուած թոյնը. ես բերի զայն Մարկրիթին:

Յաջորդաբար քրքիջ մը արձակեց եւ ակռաները կրճտեց:

— Ո՞վ կը զարնէ այսպէս, աւելցուց ականջ դնելով. եւ ի՞նչու կը զարնեն:

Կը հեւար նէ եւ, երբեմնակի, իր եղունգներովը առանց իսկ նշմարելու իր երեսը կը ճանկռտէր:

— Սակայն եթէ իմ քաւութիւնս աս է, յարեց քիչ ետքը, արդեօք ի՞նչ պիտի ըլլայ Մարկրիթին քաւութիւնը:

Այս ըսելէն ետք սկսաւ դարձդարձիկ սանդուխէն վար իջնել, դուրս ելաւ մեքենաբար ուղղուեցաւ դէպի կամուրջը, քերելով այն շէնքերը որոնց յառաջապահն էր Նէլի Աշտարակը. կամուրջին գլուխը՝ կեցաւ մինչեւ անցախօսը զոր իրեն յայտնած էր ոստիկանապետը, եւ շնորհիւ այդ ցուցին անցաւ կամուրջէն. անտարակուսելի է որ երկար ատեն մահատիպ մտածումներ ունեցաւ, մինչեւ որ հասաւ Անմեղներու գերեզմանոցին առջեւ, որովհետեւ լոյսը կը ծագէր. իր աշխատանոցը ելաւ եւ Միրթիլի բնակած սենեակը մտաւ. մանկամարդուհին հագուած վիճակի մը մէջ կը հանգչէր անկողինին վրայ. խորունկ կը քնանար ան. նոյն իսկ գոգցես ժպիտ մը կը թրթռար անոր քիչ մը աժգունած շրթներուն վրայ. Մապէլ քանի մը վայրկեան դիտեց զայն:

— Կը քնանայ, մտածեց. եւ այս պահուս անոր սիրածը մեռած է. իրա՞ւ կը սիրէ արդեօք. եթէ իրաւ է աւելի աղէկ. պիտի ուզէի որ բովանդակ տիեզերքը տառապի որքան որ ես տառապեցայ:

Բիրտ ցնցումով մը արթնցաւ Միրթիլ անմիջապէս ցատկեց ելաւ:

— Քեզի նոր լուր մը պիտի տամ խորդաց Մապէլ:

Միրթիլ այդտեղ ապրած մէկ քանի ժամերու միջոցին սովրած էր ճանչնալ այդ կինը զոր բանտապանուհի մը կը նկատէր:

— Իրա՞ւ է որ կը սիրես Պիւրիտանը:

— Շատ իրաւ է. զինքը կը սիրեմ, ինչպէս որ ան զիս կը սիրէ, պատասխանեց պարզ կերպով մը երիտասարդուհին. զինքը վտանգէ մը ազատելու համար, կամովին պիտի դատապարտուէի մահուան:

— Շատ աղէկ, բայց այլեւս երբէք պատեհութիւնը չպիտի ունենաս ատանկ վտանգի մը ենթարկուելու. Պիւրիտան այս ժամուս մեռած ըլլալու է...

— Թունաւորուած, այնպէս չէ՞, հարցուց Միրթիլ առանց յուզում յայտնելու:

— Այո՛, թունաւորուած իմ կողմէս:

— Եւ, յարեց մանկամարդուհին երկչոտ վարանումով մը, տե՞սաք զինքը. Պիւրիտանը:

— Ո՛չ:

— Ուրեմն ո՞վ լեցուց թոյնը:

Մապէլ Միրթիլի երեսը նայեցաւ եւ պատասխանեց.

— Քու մա՛յրդ... Մարկրիթ տը Պուրկոնը Թագուհին. կը կրկնեմ. քու մա՛յրդ:

Այս անգամ Միրթիլ սարսռաց եւ իր սիրտը սկսաւ բաբախել, իբր թէ կը վախնար որ դժբախտութիւն մը պիտի պատահի:

— Տիկին, Թագուհին թոյնը խմցուց. կարելի է ատիկա, ըսաւ, սակայն, բայց դո՞ւք պատրաստեցիք զայն:

Դէպքերուն մէջ տարօրինակ շրջափոխութիւն յառաջ եկաւ. Միրթիլն էր որ կը հարցափորձէր եւ

անոր խօսքերն էին որ Մապէլը կը չարչարէին։ Այս վերջին խօսքերուն վրայ Մապէլ հեծկլտաց և գլուխը խոնարհեցուց։

— Իրաւ է, մրմնջեց շունչի նմանող ձայնով մը․ ե՛ս պատրաստեցի թոյնը։

Քանի մը վայրկեան մտածկոտ մնաց, յետոյ տխրագին ձայնով մը շարունակեց․

— Եթէ տունէն հանէի, Գիւրիտանի մեռնիլը պիտի տեսնէի․ բայց ատիկա չտեսայ․ ո՛չ, ատիկա չտեսայ․ թերեւս Աստուած չուզեց որ տեսնեմ․ թերեւս Աստուած բացաւ Գիւրիտանի զնտանին դուռը և զայն ազատ արձակեց, որպէս զի ինձմէ հեռու տեղի ունենայ անոր մահը։

Միրթիլ սոսկումէն սարսռաց․ այս խօսքերուն անլուծելի իմաստ մը կուտար, զոր ամենեւին չունէին անոնք։

Սակայն Մապէլի այս խօսքերուն մէջ բան մը միայն իր ուշադրութիւնը գրաւեց։

— Ըսել է թէ Գիւրիտան փախա՞ծ է, հարցուց։

— Անիկա ըսի քեզի․ մեռնելու գնաց աշտարակէն հեռու, ինձմէ հեռու... այս պահուս, աւելցուց շատ ցած ձայնով մը, մեռած ըլլալու է։

Միրթիլ ուժգնօրէն ձեռքերն իրարու կցեց, ջանալով հանդարտեցնել այն սաստիկ ուրախութիւնը որ կ'ողողէր իր սիրտը․ Գիւրիտան փախա՛ծ, Գիւրիտան խուսափած էր կրկնակի վրիժառութենէն միանգամայն թագուհիին և Անկէտան մը

Մարինեի— իր մօ՛րը, իր հօ՛րը— խեղճ փոքրիկին համար ատիկա ճառագայթ մըն է որ կը ծագէր քանի մը օրերէ ի վեր շատ մթագնած իր երկինքին մէջ։

— Վա՛յ, ի՛նչ է աս, կը գոռար Մապէլ, իրեն կ'իմացնեմ իր սիրածին մահը, և ուրախութիւնը կը փայլի․ իր աչքերուն մէջ Մարկրիթին աղջիկը կը տեսնեմ որ ճիշդ իր մօրը հոգին կը կրէ․ քու նշանածիդ մեռնելուն համար երջանիկ կը զգաս ինքզինքդ, չէ մի՛ ըսեր... չես լար Գիւրիտանի վրայ, զոր կը սիրէիր, ուրախ ես անոր մահուանը համար, լաւ ուրե՛մն...

— Իսկ դո՞ւք, հարցուց երիտասարդուհին խանդագին, ըսել է դո՞ւք ալ ուրախ էք անոր մահուանը համար։

— Ե՛ս, ե՞ս, ոռնաց Մապէլ ահռելի աղաղակ մը արձակելով։

Պահ մը մանկամարդուհիին վրայ խոյանալու վրայ եղաւ, բայց նոյն մահատիպ քրքիջը նորէն թնդաց իր շրթներուն վրայ, և հեւաց․

— Ատիկա՛ կը տեսնես արդէն, քանի որ կը խնդամ...

Այն ատեն տեսակ մը վերացում այլակերպեց Միրթիլի երեսը։

— Լա՛ւ ուրեմն, ըսաւ, հիմա ալ դուք մտիկ ըրէք, զիս սպաննել կ'ուզէք, այնպէս չէ՞, ինչպէս որ ուզեցիք սպաննել անիկա, Գիւրիտա՛նը․ բայց գիտցած եղէք որ երջանիկ պիտի մեռնիմ, որովհետեւ անոր համար կը մեռնիմ...

— Ինո՞ր համար կը մեռնիս, կակազեց Մապէլ մեքենաբար:

— Զիս մեռցնելէ ուրիշ բան մը չես կրնար ընել ինծի դէմ, շարունակեց Միրթիլ խանդագին տենդով մը, և սակայն ատով չափազանց սուղ գնած չեմ ըլլար այն ստուգութիւնը զոր կը մեռնիմ Պիւրիտանը վտանգէ մը ազատելու համար... եկէ՛ք, ո՛հ, եկէ՛ք. դուք ալ պիտի հասկնաք:

Անիկա բռնեց Մապէլին թեւէն և իր ենթակայ եղած վերացումէն տառնապակուած ոյժով մը զայն քաշեց տարաւ դէպի սիրոյ ու մահուան չարաշուք աշխատանոցը:

— Հո՛ն, բաւ, հո՛ն, այնտեղ է որ պատրաստեցիք Թոյնը, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, մրմնջեց Մապէլ, համոզուած ըլլալով որ Միրթիլ խենդեցած է և այս յիմարութեանը բերմամբ իր վրէժխնդրութենէն կը խուսափի:

— Հո՛ն, ճիշդ այնտեղը, այս Քրիստոսին պատուանդանին առջեւ է որ դրիք սրուակը:

Այս անգամ Մապէլ չպատասխանեց. Միրթիլին վրայ յարեց անձկալի, տարակուսալի և յիմարական յոյսերով լեցուն ակնարկ մը. Միրթիլ վազեց դէպի դարակները, սրուակ մը առաւ, զայն երկարեց Մապէլ՛ն և գերմարդկային ուրախութեան մը շեշտովը հետեւեալ խօսքերն ըրաւ.

— Ձեզ տեսա՛յ. ձեր խօսքերը լսեցի՛. ձեզ լրտեսեցի. երբ դուք մեկնեցաք, ձեր սրուակը առի՛... անո՛ր տեղ դրի ճիշդ նոյն ձեւով ուրիշ

սրուակ մը. մտի՛կ ըրէ՛ք... այն սրուակը զոր դուք Պիւրիտանի տարիք, ջուր կը պարունակէր. իսկ անիկա, որ Թոյն կը պարունակէր:

Խօսք չաւարտեց և սրուակը բերնին տարաւ. բայց նոյն հետայն այդ սրուակը արագօրէն կորզուեցաւ իր ձեռքէն. երազի մէջ եղածի պէս տեսաւ որ Մապէլ զայն կը կոտրէր: Յետոյ արձակելով այնպիսի հառաչներ՝ որոնք մարդկային ոչինչ ունէին իրենց մէջ, Մապէլ ծունկի վրայ կ'իյնար, ճակատը կը զարնէր սալաքարերուն, կը խնդար, կը հեկեկար, կը բռնէր Միրթիլի շրջազգեստը քղանցքը և մոլեգին համբոյրներով կը ծածկէր զայն. և որովհետեւ Միրթիլ, այս տեսարանէն ապշահար ու սառած, դողդղալով կ'ընկրկէր.

— Գիտես թէ ո՞վ եմ ես, պոռաց Մապէլ որ հերարձակ, այլակերպած, զօրեղ ու վայրագ տեսակ մը ուրախութիւնով գեղահրաշ տեսքի եկաւ. Ես Պիւրիտանի մայրն ե՛մ...

Բարձրագոչ աղաղակ մը պատասխանեց անոր. յաջորդ մանրերկրորդին իսկ, Պիւրիտանի մայրն ու խօսեցեալը իրարու կը խառնէին իրենց հեկեկանքները, իրենց երջանկութեան նուիրական սեղմումին մէջ իրարու փաթթուած...

Եւ այնտեղ, իր Լուվրին խորը, Մարկրիթ անքուն կ'անցնէր իր գիշերը...

XXIX

ՆԱԽԱՐԳՈՒԺԻՆ

Մութը կոխելուն մօտ, Անմեղներու գերեզմանատան շրջակայքը սովորաբար կ'ամայանային և շատ ցանցառ թիւով անցորդներ կը համարձակէին անոր ցանկապատին առջևէն անցնիլ։

Այդ պահուն, Միրթիլ մոմ մը վառած էր, իսկ Մապէլ առանց կենալու կ'երթեւեկէր իր աշխատանոցին մէջ. բայց այս անգամ գաղտնալի գործի մը չէր որ կ'աշխատէր. պարզապէս ընթրիքը կը պատրաստէր այն վառարանին վրայ ուր այնչափ անգամներ խոտեր խաշած էր ոգիները կանչելով։

— Օ՜ն, սեղան նստինք, ըսաւ զուարթագին մօտենալով Միրթիլի. զոր համբուրեց։

— Բարի մայրի՛կ, մրմնջեց երախտապարտուհին։

— Այո՛, մայրդ, քու ճշմարիտ մայրդ։ Իմ աղջիկս չե՞ս ըլլար. քանի որ խօսեցեալն ես իմ որդւոյս։ Եւ քանի որ զինքը կը սիրես, ինչպէս որ ես կը սիրեմ զինքը։ Ա՜խ, ըսել է թէ քիչ մնաց որ զինքը պիտի սպաննէի. ըսել է թէ առանց քեզի, առանց քու յանդգնութեանդ, առանց քու հրեշտակային ոգիիդ...

— Ա՛լ չխօսինք ատոր վրայ, կ'աղաչեմ, ըսաւ Միրթիլ, որ սարսռաց այս վերյիշումէն։

— Լա՛ւ, բայց դուն կրնաս խօսիլ անոր վրայ։ Աւա՜ղ, դուն ինծմէ աւելի աղէկ կը ճանչնաս զինքը, որովհետեւ հազիւ սանկ մը տեսած եմ ես. և ի՞նչ պարագաներու մէջ, Աստուա՜ծ իմ,

զինքը քաշել ձգելու համար ամենասոսկալի թակարդի մը մէջ...

Այն ատեն կը սկսէր երկար և անուշ խօսակցութիւն մը, որուն մէջ միմիայն Պիւրիտանի վրայ կը խօսէին։

Այդ պահուն ուժգին հարուած մը սարսեց բընակարանին դուռը. նոյն հետայն Մապէլ ոտքի վրայ կեցաւ. մեղրամոմի ճրագը մարեց ու վազեց պատուհանը։

— Ո՞վ են այս մարդիկը, մրմնջեց։ Եւ ի՞նչ կ'ուզեն. արդեօք զի՞ս կ'ուզեն, մի՛ դողար աղջիկս, այս մարդիկը կը սխալին անշուշտ։

— Ա՜խ, բարի մայրիկ, ճիշդ սանկ իրիկուն մըն էր որ բոլորովին նմանօրինակ խումբ մը մտաւ Վարդատուն և Թամբըլը տարուեցայ։

Ռերուականներու յաճախած տան առջև տասնըհինգի չափ աղեղնաւորներ համախմբուած էին։ Մապէլ լուսնի լոյսով որոշապէս կը տեսնէր զանոնք. սիրտը ուժգնօրէն կը տրոփէր. ինք կառչած էր պատուհանին երկաթեայ ձողերուն. վարը բուռն կերպով կը զարնէին և կը փորձէին դուռը տեղէն հանել։ Դրացինները ձայն ձուն չէին հաներ. ո՛չ մէկ պատուհան կը բացուէր, տեսնելու համար թէ ի՞նչ տեղի կ'ունենար։

— Բեզի կ'ըսեմ թէ այս մարդիկը կը սխալին, որոտաց Մապէլ։ Բեզի չեն ուզեր ամենեւին։

Եւ սոսկումէն կը հեւար, որովհետեւ հասկցած էր, կը լսէր թէ աղեղնաւորները կը հայհոյէին

կախարդուհի Միրթիլին անունը տալով։ Եւ երիտասարդուհին ալ կը լսէր։

— Մա՛յր, բարի մա՛յր, ազատեցէ՛ք զիս...

— Կարելի բան չէ, երազ է ասիկա, մրմնջեց Մապէլ. ճակատին վրայէն անդին ընելով աղէբեկ մազերու փունջերը։ Ի՛նչ, իմ աղջիկս պիտի ձերբակալուի զաւկիս ազատարարուհին, և զայն պիտի սպաննե՞ն։ Եւ իմ տղա՜ս... իմ տղաս ալ պիտի մեռնի...

— Մա՛յր, բարի մա՛յր, կ'իմանա՞ք։ Դուռը կոտրեցի՛ն։

Մապէլ կէս մը խելայեղ, քաշեց Միրթիլը տարաւ իրեն իբր աշխատանոց ծառայող սենեակը։

— Տղա՛ս, ըսաւ խորդալու պէս ձայնով մը։ Մտի՛կ ըրէ՛, այնտեղը պիտի մտնես և տեղէդ չպիտի շարժիս։ Պիտի սպասես որ ես գամ բանամ. կամ եթէ զիս տանին, երկար ատեն պիտի սպասես...

Այս խօսքերը տենդագին ձայնով մը արտասանելով, քակած էր այն տախտակները, որոնց վրայ սրուակներ կային, տեսակ մը խորշ երեւան եկաւ, ճիշդ մէկ անձի ապաստան տալու բաւական տեղ. Մապէլ հրեց Միրթիլը՝ որ անոր մէջ կծկտեցաւ։

Եւ Պիերիտանի մայրը այդ խորշին դուռը գոցելէ ետք, տախտակները տեղը դրաւ և ապաստանի այդ վայրն անտեսանելի դարձաւ. երեսն անցուց այն դիմակը զոր սովորաբար կը կրէր, և հեւասպառ սպասեց. լսեց որ մէկ քանի հոգիներ զգուշութեամբ վեր կ'ելլէին. ապա տեսաւ լոյսն այն ջա-

հերուն զորս աղեղնաւորները վառեր էին։ Այն ատեն զինքը դողացնող սոսկումը զսպելով, դէպի աշխատանոցին դուռը ուղղուեցաւ և առանց սպասելու որ զայն կոտրեն բանան, կրնակի վրայ բացաւ զայն։

Մապէլ սահմռկած մնաց իր դէմը տեսնելով կոմս Շառլ տը Վալուան, իր նախկին սիրահարը, բայց առանց իր պաղարիւնութիւնը կորսնցնելու, ըսաւ.

— Բարի եկաք, մոնսենեօր կոմս, Մապէլի խոնարհ բնակարանին մէջ։

— Մապէ՛լ, մրմնջեց շփոթած Վալուա կոմսը. Թագուհիին մտերմուհի՛ն...

— Անտարակոյս ն. Վեհափառութիւն Թագուհիին մէկ կամքը ինծի հաղորդելու եկած էք։

— Մէկ կա՛մքը. այո՛, պատասխանեց Վալուա. բայց Թագաւորին մէկ կամքը։

Եւ իր ծառային՝ Սիմոն Մալինկորէին նշան մը ըրաւ, որպէս զի աղեղնաւորներուն հետ գետնայարկը սպասեն. յետոյ Մապէլին դառնալով.

— Մապէ՛լ, անձնուէր ես Թագաւորին և Թագուհիին. քեզի հետ ուրիշ ո և է մէկու մը հետ ըլլալէն աւելի քաղցրութեամբ պիտի վարուիմ։ Արդէն միտքէս չէր անցներ այստեղ քե՛զ գտնել. բայց քանի որ այսպէս պատահեցաւ, ատով իմ պաշտօնս կը դիւրանայ։

— Ի՞նչ պաշտօն.

— Միրթիլ անունով կախարդուհի մը ձերբակալելու, որ ամբաստանուած է թէ Թագաւորին դէմ չարագիտութիւն ըրած է. այս կախարդու-

հին Թամըլէն փախաւ և այստեղ է․ անիկա գիտեմ, Մապէլ․ պէտք է որ ժամէ մը կախարդուհին նորէն իր տեղը գտնուի զնտանին մէջ։

— Ձեր ըսած կինը հոս չէ, ըսաւ Մապէլ պաղարիւնութեամբ։

Վալուա ակռաները կրճտեց և իբր թէ աղեղնաւորները կանչելու համար դէպի դուռը երթալու շարժում մ'ըրաւ։

— Մտիկ ըրէ՛, գիտեմ որ քու վրադ ձեռք վերցնել, գրեթէ Թագուհիին վրայ ձեռք վերցնել ըսել է․ գիտեմ որ եթէ քու վրադ բռնութիւն կատարուի, իմ վրաս պիտի հրաւիրեմ քու տիրուհիիդ վրէժխնդրութիւնը․ քեզի ո՛չ թէ իբր տէր կը խօսիմ, այլ իբր աղերսարկու մը․ Միրթիլ կախարդուհին այստեղ է․ Թագաւորը կուզէ զինքը տեսնել քիչ մը ետքը․ եթէ Թամըլը գայ, ու զայն հոն չգտնէ, կորսուած եմ․ Նախամեծար կը սեպեմ աւելի ենթարկուիլ Թագուհիին բարկութեան, քան թէ Թագաւորին բարկութեան․ կը հասկնա՞ս։

— Անտարակոյս, բայց ինչո՞ւ համար խնայեմ ձեզ․ մոնսէնեէ՛օր․ տեսնենք ասիկա ըսէք ինծի․ ենթադրենք թէ Միրթիլ հոս է, ի՞նչու համար ձեզ պիտի յանձնէի զինքը․ ի՞նչու պիտի գթամ ձեզի։

— Գո՞ւթ, որոտաց Վալուա յօնքերը պռստելով․ շատ լա՛ւ, թող այդպէս ըլլա՛յ․ ճիշդ բառն է ասիկա․ ես քեզի միշտ յայտնած եմ բարեկամութիւն մը զոր ոչ ոք քեզի կը շնորհէ Լուվրի մէջ․ ամէն մարդ քեզմէ կը սոսկայ, քեզի կ'ատէ․

ես միշտ պաշտպանած եմ քեզ, նոյն իսկ առանց քու գիտակցութեանդ․ քու կողմէդ, դուն միշտ ինծի համար ունեցար այնքան գորով որքան որ կարողութիւնդ կը տանէր․ մենք դաշնակիցներ ենք, ահա՛ բաւական պատճառներ կան, կը կարծեմ,

— Պէտք է, ըսաւ Մապէլ զսպուած թրթռումներ ունեցող ձայնով մը, պէտք է որ ձեր կացութիւնը շատ սոսկալի եղած ըլլայ որպէս զի դուք այսպէս խոնարհէիք պարզ նաժիշտ մը աղաչելու աստիճան։

— Իրաւ է, Մապէ՛լ, իրաւ է․ ժամը կ'անցնի․ օ՛ն, ինծի յանձնէ կախարդուհին։

— Սակայն չարունակեց Մապէլ, թերեւս Լուվրի մէջ դաշնակիցներ ենք․ բայց այստեղ չենք։

— Ի՞նչու համար, Մապէ՛լ ի՞նչու համար։

— Անոր համար որ այստեղ Մապէլ չեմ։

— Չե՞ս, ո՛հ, ուրեմն ո՞վ ես․ արդարեւ ինծի կը թուի թէ քու ձայնիդ հնչիւնը նոյնը չէ ինչ որ է Լուվրի մէջ և թէ դուն ուրիշ ընթացք մը ունիս։

Մապէլ ցնցուեցաւ Վալուա զինքը կը դիտէր յարաճուն մտահոգութեամբ մը․ որուն համար սակայն Թանկագին ժամանակի կորուստ էր։

— Տեսնենք, յարեց Վալուա, վերջացնենք․ Մապէ՛լ ըլլալ կամ ո՛չ, ան կախարդուհին պէտք է ինծի․ Մարդիկս պիտի կանչեմ, նոյն իսկ

եթէ պարտաւորուիմ այս տանը բոլոր քարերը մէկիկ մէկիկ փլցնել...

Մաքէլ սարսռաց. գրեթէ ստոյգ էր որ եթէ աղեղնաւորները ձեռնարկէին տունը խուզարկելու և տակնուվրայ ընելու, Միրթիլ շուտով երևան պիտի ելլէր, և երբ տեսաւ որ Վալուա դէպի դուռը կ'երթար հրաման մը արձակելու պատրաստ վիճակի մէջ, անխմաստ սոսկում մը պատեց զինքը՝ Վալուա տեսաւ սոսկումի այս շարժումը և նոյն հետայն վստահ եղաւ թէ Միրթիլ իրաւ տանը մէջն էր...

— Մտիկ ըրէ՛ք հեւաց Մաքէլ. կ'երդնում որ այն աղջիկը այստեղ չէ...

— Սխա՛ն, պոռաց Վալուա:

— Մօնսէնեէօ՛ր, պատասխանեց Մալինկրը դուռը կէս մը բանալով:

— Թո՛ղ սկսի խուզարկութիւ...

Մաքէլ ձեռքերը գալարեց. Վալուա աչքէն չէր փախցներ անոր շարժումները. վարէն կը լսուէր որ աղեղնաւորները սենեակներուն մէջ ցրուած փութով կը խուզարկէին:

— Վարը բան չկայ, պոռաց Մալինկրի ձայնը վեր ելլենք:

— ոմս Վալուա՛ կակազեց Մաքէլ սարսռագին, քանի որ քեզ կալանաւորուհի մը պէտք է, քանզի որ թագաւորը երբէք չէ տեսած իր տեսնել ուզածը գիս տա՛ր...

— Քե՞զ:

— Ձի՛ս մտիկ ըրէ՛, կո՛մս. այո՛, կախարդուհին այստեղն է. իմ ուկարութիւնս քեզի գուշակել տուաւ ատիկա. բայց մինչև որ անիկա գտնուի, ապահովաբար գիշերն ամբողջութեամբ պիտի սահի, անցնի. այն ատեն կորսուած ես... դատերու, դատապարտուելու, այրուելու համար կախարդուհի մը պէտք է, գիս տար... ժամը կ'անցնի, Վալուա՛:

— Կ'ուզե՞ս, կ'ընդունի՞ս, մռնչեց Վալուա, մինչ Մաքէլ խորունկ ուրախութեամբ մը կը սարսռար մտածելով թէ Միրթիլը կ'ազատէր և ինքզինքին համար բան մը չէր ուններ:

— Այո՛, պայմանով մը. այսինքն ձեր մարդիկն ամէնքն ալ պիտի տանիք. կ'ուզեմ որ աղջիկը ատեն ունենայ փախչելու. եթէ կը հաւանիք, Թոմբլը կուգամ և թագաւորին առջև կը յայտնեմ թէ ես եմ կախարդուհին. ապա թէ ո՛չ, կ'երդնում որ ժամերու պէտք պիտի ունենաք գտնելու համար ձեր փնտռած աղջիկը. այդ պարագային կախաղանն է որ ձեզ կը սպասէ:

— Թո՛ղ այդպէս ըլլայ, մռնչեց Վալուա. ինծի համար կարևորութիւն չունի թէ այդ Միրթիլը փախչեր է կամ ո՛չ. ինծի համար կարևորութիւն ունեցողն ան է որ թագաւորն քիչ մը ետքը գտլուն կախարդուհի մը գտնէ զնտանին մէջ:

— Խօսք կուտա՞ք և կ'երդնո՞ւք. Վալուային կոմսը:

— Ազնուականի խօսք կուտամ, թէ այստեղ

ամենեւին խուզարկութիւն չպիտի ըլլայ մեր մեկնումէն առաջ. և կ'երդնում այս Քրիստոսին վրայ աւելցուց մօտենալով այն խաչին որ վրան գրուած էր գաղանի ձեռագիրներուն որոնց մէջ Մապէլ կը մրմրար ոգեկոչութեան յատուկ իր խօսքերը:

Մապէլ մտածկոտ մնաց պահ մը. ձեռքի շարժում մը ունեցաւ իբր թէ երեսէն ձգել ուզէր իր դիմակը. բայց իր ակնարկը, հակառակ իր կամքին, ուղղուեցաւ դէպի պատին այն մասը ուր պահուըտած էր Միրթիլ:

— Ո՛հ աղջիկս, մրմնջեց. ո՛հ, դուն որ իմ զաւկիս սիրականն ես, երբե՛ք պիտի գիտնա՞ս արդեօք թէ ինչ մեծ զոհողութիւն է որ կ'ընեմ. Թամբլը երթալու թերեւս մեռնելու համար, ասիկայ բան մը չէ... բայց հրաժարի՛լ Վալուային ցոյց տալէ Անն Տրամանի ուրուականը...

Յանկարծ վեր առաւ գլուխը և պարզօրէն.

— Տարէ՛ք զիս, ըսաւ:

— Ձերբակալեցէ՛ք կախարդուհին, պոռաց Վալուա որոտագին և ուրախութենէն արբշիռ ձայնով մը:

Սիմոն Մալինկրը, իր ետեւէն ունենալով աղեղնաւորներ, խուժեց աշխատանոցէն ներս և ապշահար կեցաւ:

— Կախարդուհի՞ն, հարցուց ակնարկովն իր տէրը հարցափորձելով:

— Անհաւասիկ է, ըսաւ Վալուա:

— Ետքը պիտի հասկնա՛մ, մրթմրթաց Մա-

լինկըր պատրաստուելով հետեւիլ աղեղնաւորներուն, որոնք Մապէլը կը տանէին:

Այդ պահուն Վալուա ձեռքն անոր վրայ դրաւ և ականջին փսփսաց.

— Կեցի՛ր. այս բնակարանին շուրջը սպասէ. պիտի տեսնես որ Միրթիլ դուրս պիտի ելլէ այստեղէն:

Երկու ժամ անցած էր... Միրթիլ վստահ ըլլալով որ ազնուականները մեկնած են բնակարանէն, կամաց մը դուրս ելաւ իր թաքստոցէն, բայց մեծ եղաւ իր սոսկումը, երբ դէմ առ դէմ եկաւ Սիմոն Մալինկըրին, Վալուայի հաւատարիմ ծառային, որ իրեն ըսաւ թէ Մապէլ Թամբլը տարուած էր իբր կախարդուհի. նոյնպէս հրամայուած էր իրեն զինքն ալ փոխադրել Վալուայի ապարանքը:

Մեծ եղաւ կոմսին ուրախութիւնը երբ տեղեկացաւ այս բարի լուրին, և դառնալով իր հաւատարիմ ծառային ըսաւ.

— Միրթիլը յանձնէ՛ միւսոնի հոգածութեանը և դուն ալ քու գործերուդ նայէ:

Ինքն ալ գնաց Թամբլը տեսնելու կախարդուհին:

Մինակը մտաւ զնտանէն ներս, և Մապէլ զինքը տեսնելով տխրագին ժպիտ մը ունեցաւ որովհետեւ չէր յուսար այլեւս առանձին տեսնել Վալուան:

— Կնի՛կ, ըսաւ Վալուա, եկայ որ քեզի խօսիմ այն աղջկան վրայ որ քու տեղդ հոս պիտի ըլլար և որուն համար դուն կը հաւանիս մեռնիլ, որովհետեւ քու տենչանքդ՝ որ Լուվրին մէջ տեսնել ուզող մէկ քմահաճոյքին համար յետաձգուե-

ցաւ, դարձեալ պիտի կատարուի. կրնամ սակայն քու վերջին վայրկեաններուդ ինծի ոչ մահուընէ գէթ տառապանքէ ազատել քեզ։

— Ուրեմն ի՞նչ կուզէք որ ըսեմ ձեզ, Շարլ տը Վալուա։

— Կուզեմ որ խօսիս Միրթիլին վրայ, ինծի նկարագրես անոր բնութիւնը, անոր ճաշակները, անոր նախապատուութիւնները...

Մապէլ խորունկ ակնարկ մը նետեց Վալուայի վրայ և հարցուց.

— Ազա՞տ է... բանեցի՞ք Քրիստոսի վրայ ըրած ձեր երդումը։

Երդումս բեկեցի, ըսաւ Վալուա։

— Ազա՞տ է։

— Երդումս բանեցի կրկնեց Վալուա։

— Զէ՞ք պատասխաներ, ըսաւ Մապէլ որ փորձեց շղթաները որոնց կարճ էին, և անձկութեան հառաչ մը արձակելով վերստացաւ իր տեղը և պատին առջեւ ոտքի վրայ կեցաւ։

— Դուն չես պատասխաներ ինծի, ըսաւ Վալուա։

Մապէլի դիմակին տակէն աչքերուն կրնակի բոցն այնքան տարօրինակ սաստկութեամբ մը ժայթքեց որ Վալուա զարմանք ու մտահոգութիւն զգաց.

— Միրթիլը ազատ չէ՛, հեւաց Մապէլ ինքն իր մէջէն. շատ լա՛ւ. յարեց բարձր ձայնով, կրնամ անոր մասին խօսիլ ձեզ, սակայն ինծի համար

գերագոյն մխիթարութիւն մը պիտի ըլլայ. լաւ ուրեմն, անոր բնութիւնը, ճաշակները նախապատուութիւնները, անոր կեանքը, սիրտը, մտածումը, վերջապէս Միրթիլ իր ամբողջութեամբը սա երեք բառերուն մէջ խտացած է. կը սիրէ Պիւրիտանը։

Վալուա ակռաները կրճտեց. Պիւրիտա՜ն... ո՛հ. կ'ատէր զայն Մարիններէն ալ աւելի չափով...

— Համբերութի՛ւն, ըսաւ բարձր ձայնով մը, բայց իրականութեան մէջ ինքնիրենը կը խօսէր, համբերութի՛ւն. այդ շուտիկին տանջուելով կախաղան հանուիլը ժամերու խնդիր մըն է միայն. աղէկ ձեռքերուս մէջ է ան...

— Այսինքն, Վալուա ըսել կ'ուզէք թէ Պիւրիտան թագուհիին իշխանութեանը տակ է, այնպէս չէ՞։

— Անշուշտ. ներկայ էի անձամբ, երբ ան ձերբակալուեցաւ Բրէ-օ-Գլէրք մարգին մէջ։

— Պիւրիտան փախած է, ըսաւ Մապէլ պաղ շեշտով մը։

— Փախա՛ծ, հեգնեց Վալուա. դուն խենդ ես կնիկ. բայց ասոր վրայ չէ որ...

— Պիւրիտան պիտի ազատէ նաեւ Միրթիլը, որ, երդմնազանց, դուն բռներ և հակառակ քու երդումիդ...

— Ո՞հ, իրա՞ւ կախարդուհի ես ուրեմն մրմնջեց Վալուա ընկրկելով։

— Պիւրիտան պիտի ամուսնանայ Միրթիլի հետ, աւարտեց Մապէլ։

— Կը սխալես, կնի՛կ, ըսաւ Վալուա միանգամայն կատաղութենէն ու տոսկումէն դողդղացող ձայնով մը. եթէ այդ Պիւրիտանը ազատ է, ինչ որ չեմ կարծեր, սատիկանապետին սատիկանները շուտով պիտի ձերբակալեն զինքը. և քանի որ քու անիծեալ գիտութիւնդ քեզ հասկցուց թէ ինծի համար պահած եմ աղջիկը, գուշակէ՛, վհո՛ւկ, կնրդայ ապագայ դէպքերը, և անոնց մէջ տեսի՛ր Պիւրիտանը կախաղան բարձրացած, տեսի՛ր Միրթիլը իմ թեւերուս մէջ:

— Ազատ պիտի ձգես Միրթիլը, ըսաւ Մապէլ միեւնոյն պաղ շեշտովը որ կը յուսահատեցնէր և կ'անհարկէր Վալուան:

Վալուա քահ քահ խնդաց և ուղղուեցաւ դէպի դուռը:

— Ինծի պիտի հնազանդիս, որոտաց Մապէլ. որովհետեւ ես իրաւունք ունիմ հրամայելու քեզի՛ Շարլ տը Վալուա. որովհետեւ ես ո՛չ թէ դժոխքէն կուգամ, այլ վրէժխնդիր Աստուծոյ կողմէն ղրկուած եմ. նայէ՛...

Վալուա ետին դարձաւ և տեսաւ որ կախարդուհին առանց դիմակի էր. պահ մը ապշահար մնաց:

— Ո՞վ ես, կակազեց. ո՛հ, ո՞վ ես. ո՞ւր տեսած եմ քու դէմքդ. ո՞ւր տեսած եմ այս աչքերը որոնց նայուածքը մինչեւ մարդուս հոգիին խորը կը թափանցէր. ո՛հ. ճանչցայ, ճանչցայ քեզ. Աննա տը Տրամանն ես...

Վալուա, անիմաստ սարսափի մը հարուածին տակ, զգաց որ սրունքները կը կթային. զնտանին պատին կրթնեցաւ. Մապէլ նորէն իր երեսը անցուցած էր դիմակը և անշարժ կը կենար. մէկ քանի վայրկեան ահռելի լռութիւն մը ծանրացաւ այս երկու էակներուն վրայ, և այս լռութիւնը կ'ընդհատուէր միայն սարսափին Վալուայէն խլած հառաչներով:

— Զիս ճանչցար, ըսաւ վերջապէս Մապէլ. հիմա կը հասկնաս թէ ինչ տեսակ իշխանութիւնով մը զինուած եմ ես. մտի՛կ ըրէ՛ Վալուա՛. երբ հոս գան զիս Լուվր տանելու համար, քու կարգադրութիւններդ ըրէ որ ինծի ապացուցանես թէ Միրթիլ ու Պիւրիտան ազատ են. ապա թէ ո՛չ թագաւորին կը պատմեմ թէ Տիժոնի մէջ ինչպէս և ո՛րու կողմէ զարնուեցայ, ինչպէս և ո՞վ սպաննեց քու տղադ, այն առենը որ սիրահարն էիր Մարկրիթ տը Պուրկօնի, Ֆրանսայի ապագայ թագուհիին:

Վալուա աւելին չլսեց, և ահաբեկումէն զինովցած վիճակի մը մէջ դուրս ելաւ զնտանէն, իր յարկաբաժինը ելաւ և թիկնաթոռի մը մէջ ինկաւ մրմնջելով.

— Կորսուա՛ծ եմ:

Ժամ մը ետքը, Թամպլի մէջ, թագաւորը կ'ընդունէր Վալուա կոմսին կողմէ: Երբ Լուի հասաւ կախարդուհիին զնտանը, և իր առջեւ դուռը բացին, ընդնշմարեց քարէ դագաղի մը նմանող այդ

տեղը, որուն խորը կենդանի էակ մը որմահիւսուած էր, և երբ խորը այդ խորշին, ուր սոսկումի անուրջներ կը ծածկուին, անորոշակի նշմարեց շղթայակապ, պատին ագուցուած կին մը, այն ատեն Ֆրանսայի Թագաւորը սարսուռ մը ունեցաւ։

Մինակը մտաւ զնտանին մէջ, Վալուայի և բանտապահներուն նշան բրաւ որ դուրսն իրեն սպասեն։

— Կարելի՞ է այստեղ ապրիլ ու ողջ մնալ. մրմնջեց։

— Եւ սակայն այս տանջանքն է որ վերապահուած է մէկու մը զոր կը սիրես, Վեհափառ Թագաւոր։

— Ո՞վ է խօսողը, հարցուց Լուի երկու քայլ ընկրկելով։

Ձայնը կ՚ելլէր զնտանին խորէն և անտարբեր էր, առանց բարկութեան ու առանց տխրութեան։

— Ես եմ խօսողը, ըսաւ Մապէլ. ե՛ս, կախարդուհի՛ն։

— Եւ ի՞նչ կ՚ըսես, յարեց Լուի Ժ. տժգունելով։

— Կ՚ըսեմ, Թագաւոր, թէ քիչ ատենէն քու կիններէդ մէկը ինծի պէս ողջ ողջ այս գերեզմանին մէջ պիտի քաշուի և ինծմէ շատ աւելի պիտի տառապի։

Այն էակը որուն մասին կը խօսիմ, ընդհակառակը, գահավիժած պիտի ըլլայ իշխանու-

թենէն, փառք, սէր, իշխանութեան մէջ և ատելութեան մէջ. այո՛, անոր զնտանն ա՛լ աւելի չարաշուք պիտի ըլլայ քան ասիկա որ քեզ կը սոսկացնէ։

— Ո՞վ պիտի դատապարտէ այն էակը որուն վրայ կը խօսիս, հարցուց Թագաւորը շնչասպառ։

— Դո՛ւն...

— Ե՞ս... կը ստես. անիծեալ կախարդուհի. ո՞վ է ատ ըսածդ. թերևս իմ հետևորդներէս մէկը. եթէ քու դժոխային զօրութիւնդ թոյլ կուտայ որ ինծի յայտնես պատիժը. կրնաս նաեւ ըսել թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ գործուած ոճիրը։

— Ոճի՞րը, մատնութիւն մը. հազար տեսակ դաւաճանութիւններ որոնց համար գեհենապարտներու պէս պիտի տառապի։

— Կախարդուհի՛, չափազանց խօսեցար. զո՞վ ակնարկել կ՚ուզես,

— Քու շուրջդ փնտռէ՛, ըսաւ Մապէլ. նոյն իսկ քու Լուվրիդ մէջ փնտռէ. հոն է որ պիտի գտնես կինը որ քեզ պիտի մատնէ, որ քեզի դէմ կը դաւաճանէ և զոր պիտի դատապարտես։

— Կինը որ զիս կը մատնէ՞, որոտաց Լուի. ըսել է կի՞ն մըն է։

— Այո՛, կին մը, եթէ կարելի է կին անունը տալ այն արիւնարբու սադայէլին որ իր կեանքի տարիներուն թիւէն աւելի ոճիրներ գործած է և որուն քունը երկար ցանց մըն է հրեշային երազներուն մէջ։

— Ո՞վ է հեւաց Թագաւորը ինքզինքէն ելած։ Խօսէ՛, կախարդուհի, և քու կեանքդ կը շնորհեմ։

— Փնտռէ՛, պատասխանեց Մապէլ։

Այս խօսքերուն յաջորդեց երկար լռութիւն մը։

— Ինչու համար զիս սպաննել ուզեցիր, յարեց Լուի. ո՞վ քեզի դրդեց ինծի դէմ այդ չարադիւթութիւնն ընելու. գէթ ասիկա ըսէ ինծի։

— Վեհափա՛ռ Թագաւոր ըսաւ Մապէլ որ քաշեց հանեց իր դիմակը, քու մահդ չեմ ուզած. քեզի դէմ չարադիւթութիւն չէ եղած. դիտէ զիս, վեհափառ. մօտեցիր, մի՛ վախնար. կը տեսնե՞ս դիմագիծերս։

— Կը տեսնեմ և թէ հարիւր տարի ալ ապրիմ դարձեալ չպիտի մոռնամ այս դէմքը։

Մապէլ նորէն երեսը անցուց իր դիմակը։

— Լա՛ւ ուրեմն, յարեց. տեսար դէմքը կնոջ մը որ ամենեւին չարիք չուզեր քեզի. դէմքին վրայ ո՛ և է գէշ զգացումի արտայայտութիւն կարդացի՞ր։

— Ո՛չ. վկայ է Աստուած, եւ կախարդուհի մը այսպէս չէի երեւակայեր։

— Ուրեմն դադրէ զիս հարցաքննելէ, որովհետեւ իմացնելիք բան մը չունիմ քեզ. քանի որ երբէք չեմ գործած այն ոճիրը որով կ'ամբաստանեն զիս։

Թագաւորը նորէն լռեց. յետոյ տեսակ մը երկչոտութեամբ յարեց.

— Կի՛ն, չեմ գիտեր թէ ի՞նչու համար, բայց քու ձայնդ, քու դէմքդ, քու խօսքերդ զիս յուզեցին. կը կարծեմ թէ անմեղ ես, ատոր կը հաւատամ. սակայն դատապարտուած ես. կ'ուզե՞ս ինծի ըսել անունն այն կնոջ որ կը դաւաճանէ ինծի դէմ։

— Միրթիլի մա՛յրը, մտածեց յուսահատ դառնութեամբ մը. երէկ, երբ դեռ չէի գիտեր, վայրագ ուրախութիւնով մը պիտի պոռայի անոր անունը. բայց Մարկրի՛թ. հիմա գիտեմ. գիտեմ թէ Միրթիլ քու աղջիկդ է...

— Ո՛չ, պատասխանեց Մապէլ այնքան հաստատակամ ձայնով մը որ Թագաւորը հասկցաւ թէ ո՛ և է խօստում կամ ո՛ և է սպառնալիք հաւասարապէս անօգուտ պիտի ըլլար։

Թագաւորը վերջին ակնարկ մը նետեց կախարդուհիին վրայ և դուրս ելաւ զնտանէն։

— Ի՞նչպէս, վեհափա՛ռ, հարցուց Վալուա յաղթական, տեսա՞ք թէ կախարդուհին որքան աղէկ պահպանուած է և թէ ո՛չ ոք, ո՛չ իսկ սատանան, իր վարպետը, չպիտի կրնայ զինքը ազատել պատիժէն։

Թագաւորը չպատասխանեց և փութաց դէպի սանդուխը. երբ վերը Թամբլի բակը ելաւ և իր գլխուն վերեւ տեսաւ աստղազարդ երկինքը, երկար հառաչ մը արձակեց և այն ատեն միայն պատասխանեց.

— Այո՛, աղէկ պահուած է. տարօրինա՛կ կին

մը, Վալուա՛, կը խոստովանիմ որ անոր դէմքը խոր տպաւորութիւն մը ըրաւ վրաս, բայց չեմ գիտեր որ ի՛նչ տեսակ տպաւորութիւն...

— Ըսել է անոր դէմքը տեսա՞ք, Վեհափա՛ռ։

— Պահ մը դիմակը հանեց և տեսայ, երբեք չպիտի մոռնամ միանգամայն թարմ և թառամած անտարակուսելիօրէն փայլուն գեղեցկութիւն մը ունեցող անոր դիմագիծերը, որոնք կը թուի թէ տառապանքներով ակօսացած են։

— Այդչափ գեղեցի՞կ է, հարցուց Վալուա անտարբերութեամբ։

— Կ'ըսեմ թէ անիկա հոյակապ գեղեցկութիւն մը ունի և միանգամայն թագուհիին գեղեցկութիւնը գիտեմ որ կարելի ըլլալ անոր հետ բաղդատուիլ...

— Ինծի փափաք կը ներշնչէ որ ես ալ տեսնեմ անոր դէմքը. հետաքրքրութիւն մը որ կը խոստովանիմ թէ միտքս անգամ չէ եկած. սակայն որքան ալ գեղեցիկ ըլլայ դարձեալ կախարդուհի մըն է, դատապարտուած է. վաղն առտու պատիժը պիտի կրէ ան, այսինքն թէ անոր լեզուն պիտի կտրուի, ան հայհոյութեան համար գործ ըրած ըլլալուն է, աջ դաստակը պիտի կտրուի, որովհետև անոր ձեռքը չինած է չարագործութիւնը. և վերջապէս պիտի այրուի, որպէս զի եթէ ոչ հոգին գէթ մարմինը մաքրուի։

Թագաւորը գլխահակ մտիկ կ'ընէր այս խօսքերը։

— Եւ, Վալուա կ'ըսես թէ վաղն առտու պիտի այրուի՞, հարցուց Թագաւորը պահ մը վերջը։

— Վաղը. այո՛, Վեհափա՛ռ։

Թագաւորը յանկարծ վեր առաւ գլուխը և ըսաւ.

— Լա՛ւ ուրեմն, կ'ուզեմ որ պատիժը յետաձգուի։

— Վեհափա՛ռ...

— Կ'ըսեմ թէ չեմ ուզեր որ այդ կինը վաղը մեռնի. այս է իմ կամքս. երբ ատենը գայ, հրամանս պիտի տամ։

— Բայց ինչու համար, Վեհափա՛ռ, մտածեցէ՛ք թէ ամէն բան պատրաստ է...

— Չիմացա՞ր թէ ի՛նչ ըսաւ, Վալուա. լա՛ւ ուրեմն, կ'ուզեմ որ խօսի, կը հասկնա՞ս. կ'ուզեմ որ ան ըսէ թէ ո՞վ է այն կինը որ նոյն իսկ իմ Լուվրիս մէջ ինծի դէմ կը դաւաճանէ՛. և ատոր համար կ'ուզեմ նորէն անձամբ հարցաքննել կախարդուհին։

— Ուրեմն ձեր ուրիշ մէկ այցելութեանը պիտի սպասեմ, Վեհափա՛ռ։

— Ոչ, այս անգամ կ'ուզեմ որ կախարդուհին Լուվրը ինծի բերեն. այս զնտանները տխրատեսիլ երևոյթ ունին և չեմ ուզեր անգամ մըն ալ իջնել հոն. այսպէ՛ս, իմ բարի Վալուաս, պատրաստ կեցի՛ր։

— Ի՛նչ ատենուան համար, Վեհափա՛ռ։

— Իմաց պիտի տամ քեզի։

Թագաւորը նորէն ձի հեծաւ և իր հետևորդնե-

րէն շրջապատուած դարձաւ Լուվր, ուր երբ իր ննջասենեակին մէջ մինակ մնաց, իր մեծ թիկնաթոռին մէջ նստեցաւ և գլուխը ձեռքերուն մէջ առնելով մրմնջեց.

— Այդ կախարդուհիին խօսքերը մինչեւ սիրտս զարկին. Լուվրին մէջ կին մը կայ որ ինծի դէմ կը դաւաճանէ. կի՛ն մը... և ի՜նչպէս կը դաւաճանէ. ո՞վ է այդ կինը. ո՜հ, կ'ուզեմ հասկնալ և պիտի հասկնա՛մ...

Սուրճով ուժգնօրէն սեղանին զարկաւ. իսկոյն իր վստահելի ծառան երեւցաւ։

— Գնա՛, մինչեւ Թագուհիին յարկաբաժինները, և լո՛ւր առ իր առողջութեանը մասին, ըսաւ։

Ծառան գնաց, քիչ յետոյ վերադարձաւ վստահեցնելով զայն թէ՝ Թագուհին ոչինչ ունէր և թէ ուրախ զուարթ կը խօսակցէր իր քոյրերուն հետ։

Այս ուրախ լուրին վրայ Լուի Ժ. ուղղուեցաւ Թագուհիին յարկաբաժինը։

— Թագաւո՛րը, ծանոյց բարապան մը դուռը բանալով։

— Ուրեմն այստեղ կը խնդա՛ն, կը գոչէր Թագաւորը իր յախուռն քալուածքովը ներս մտնելով։ Նայինք, ի՛նչ աղուոր բան. սիրելեաւ Մարկրիթ, ուրեմն բոլորովին գտա՞ք ինքզինքնիդ։

— Կատարելապէս, Վեհափառ, կակազեց Մար-կրիթ։

— Աղէ՛կ լուր մը կը բերեմ ձեզի, յարեց Լուի՝ զբօսանքի գացող տղու մը պէս ժպտագին ու

երջանիկ։ Երեւակայեցէ՛ք որ, կախարդուհի մը հարցաքննեցի և խօսեցայ անոր հետ այնպէս որպէս ձեզի հետ կը խօսիմ։

— Ի՜նչ անխոհեմութիւն, Վեհափա՛ռ։

— Իրաւ է, բայց չեմ ցաւիր այս անխոհեմութիւնը գործած ըլլալուս, որովհետեւ այն կինը շատ կարեւոր բան մը իմացուց ինծի, և կը յուսամ թէ այդ մասին ինծի պիտի օգնէ՛, սիրելեաւ Մարկրիթ։

— Ի՞նչ է նայինք, հարցուց Թագուհին տեսնելով որ Լուիի ճակատը տրտմագին երեւոյթ մը կ'առնէր։

— Ինծի յայտնեց թէ դաւաճանութիւն մը կը սարքուի ինծի դէմ։

— Դաւաճանութի՜ւն մը։

— Այո՛. նոյն իսկ իմ Լուվրիս մէջ. ճիշդ իմ չուրջս գտնուողներուն մէջ ինծի դէմ կը դաւաճանեն։

— Դաւաճանել Վեհափա՛ռ, ատիկա արդարեւ ծանրակշիռ լուր մըն է. և այդ կախարդուհին ձեզի ըսա՞ւ դաւաճանին անունը։

— Ո՛չ. մինչեւ հիմա մեռած պիտի ըլլար եթէ ըսէր. բայց երբեք մարդ չէ եղեր անիկա. կին մըն է. կախարդուհին ինծի ըսաւ, «քու չուրջդ փնտռէ, Լուվրիդ մէջ»։

— Կի՛ն մը, կակազեց Մարկրիթ։

— Ձեր պատուոյ տիկիններուն վրայ, ձեր հետե-

ւորդներուն վրայ կատարեալ վստահութիւն ունի՞ք: Անոնց մէջ փնտռելու է ինծի դէմ դաւաճանող կինը:

Մարկրիթ խոնարհեցուցած էր իր գլուխը. պահ մը լուռ կեցաւ. յետոյ մրմնջեց.

— Պէտք փնտռել, Վեհափա՛ռ, և պէտք գտնել:

Երբ Լուի Ժ. անհետացաւ, Թագուհին, մեռելի պէս ճերմակ գոյն մը առած, իր քոյրերուն դարձաւ.

— Հիմա կը հաւատա՞ք թէ ճակատագրականութիւնը կը ծանրանայ իմ վրաս:

— Ի՞նչ հարցուց Պլանշ. կը կարծես թէ կախարդուհին ուզեր է քեզի՞ մատնել:

Թագուհին չպատասխանեց. կը խորհէր. կը ջանար մարտնչիլ առաջին սարսուռներուն դէմ այն արհաւիրքին որուն իր մէջ ծառանալը կը զգար:

XXX

ՕՆԷԻ ԱՊԱՐԱՆՔԸ

Ֆրուամանթէլ փողոցը Թագուհիին առիւծներու շրջափակին մօտակայ, այն լքուած, կիսափուլ հնամենի ապարանքին մէջ, որ երբեմն Օնէյի ապարանքը էր այն ատենները որ այս ազնուական ընտանիքը պատուաւոր դիրք մը ունէր Ֆրանսայի Թագաւորին արքունիքին մէջ, ո՞ր քայքայիչ

աղէտն անցած էր այս ապարանքին վրայէն և ջարդուբշուր բրած էր այս ընտանիքը. այս կէտը այնչափ ճշգրտօրէն չկրցանք հաստատել. արդեօք Ֆիլիբ և Կօթիէ տ'Օնէյի հայրը՝ Թիէռի տ'Օնէյի և Անկէռան տը Մարինեիի միջեւ սոսկալի մրցակցութիւն մը յառաջ եկա՞ւ, թերևս սիրային տռա՞մ մը. կամ թէ Մարինեի թերևս չքաշեց Օնէյի Գեղեցիկն Ֆիլիբի վրայ ձեռք բերած ազդեցութիւնը բայց այս կէտը կրնայ բացատրել միայն Թիէռիի սպաննութիւնը, ո՛չ թէ անոր կնոջ սպաննութիւնը: Պատճառը քանի որ չկրցանք հասկնալ, ուրեմն միակ ըսենք թէ ի՞նչ կ'ըսէ Ֆիլիբ տ'Օնէ. այս արժանընտիր ազնուականը՝ իր ժամանակակիցներուն չափերէն աւելի փափուկ և աւելի նրբացած ոգի մը ունէր. Մարկրիթ Թագուհիին համար զգացած սէրը ապահովաբար իր կեանքին մէջ մեծ դժբախտութիւն մը եղաւ. փայլուն յատկութիւններով օժտուած, սիրտը, մաքուր, միտքը՝ վեհանձն, պէտք կրնար փառաւոր ասպարէզ մը ունենալ, բայց սէրը սպաննեց զինքը. տասնըեօթը տարեկանին, վառվռուն ու փայլուն երիտասարդ մըն էր, իր մայրը խնամով կրթած էր զինքը և կարող էր Սօրպօնի մէջ աւարտական ճառ մը խօսիլ. իր հայրը սովրեցուցած էր սուսերամարտութիւն, ձիավարութիւն և ընդհանրապէս մարմնական ամէն մարզանք, որոնք ի պատուի էին այն ատեն. ինք զուարթ էր, դիւրահաղորդ և համակրելի, մտացի խօսակցութիւն մը ունէր և մէկէ աւելի բարձրադիր տիկիններ զինքը կ'երազէին:

Անոր եղբայրը՝ Կօթիէն, աւելի կոշտ բնութիւն մը ունէր և միշտ յամառօրէն մերժած էր քիթը խօթել մագաղաթներուն մէջ, յամառ որսորդ մըն էր. օրերով կը հետեւէր այծեամի մը հետքին, զոր ի վերջոյ ուսերուն վրայ առած կը բերէր։

Անհաւատալի՝ թէ ինչպէս էին այն երկու երիտասարդները, երբ յանկարծ զրոյց տարուեցաւ թէ Բարիզի մէջ մեծ հանդէսներ պիտի տրուէին. Գեղեցիկն Ֆիլիբ Թագաւորը կ՚ամուսնացնէր իր երեք որդիները. Նավարայի Թագաւորը, Բուաթիէի կոմսը և Մարշի կոմսը՝ Պուրկօնեի դուքսին երեք աղջիկներուն, Մարկրիթի, Պլանշի և Ժաննի հետ. Օնէի աւատապետը, իր կինը և անոնց երկու որդիքը պատրաստուեցան Օնէի իրենց դղեակէն մեկնելու, իրենց աստիճանին բերմամբ նոյն հանդէսին ներկայ գտնուելու համար. բայց իրենց մեկնելու առտուն. Թիէօփ տ՚Օնէ Բարիզէն լրաբեր մը ընդունեց որ երկարօրէն խօսեցաւ իրեն հետ. այս տեսակցութենէն ետք յարգելի ազնուականը տժգոյն, տխուր և չափազանց գրգռուած երեւցաւ. յայտնեց թէ հանդէսներուն չպիտի երթար, ո՛չ ինք և ո՛չ ալ իր կինը. բայց, աւելցուց, նախանձոտներուն հակառակ, արդարացի է որ զերդաստանն իր ներկայացուցիչն ունենայ այնքան հանդիսաւոր պարագաներու մէջ։

Ֆիլիբ և Կօթիէ պիտի տանէին Օնէի դրօշը և զայն պիտի բռնէին այնչափ բարձր և հաստատուն որ ամէն մարդ տեսնէր զայն, նոյն իսկ, աւելցուց

շատ ցած ձայնով, այն Թագաւորը որ ինծի նուաստացումի կ՚ենթարկէ, նոյն իսկ այն գոռոզ Մարինեին որ գլխ կը հարուածէ այսօր։

Երկու եղբայրները մեկնեցան, իրենց հետ ունենալով իւրաքանչիւրը չորս նիզակախումբ, այսինքն՝ քառասուն զօրական և ծառայ, Ֆիլիբ մտատանջ հայրական մտահոգութեան մասին, Կօթիէ հաճոյալի անոր համար որ քանի մը օր Բարիզ պիտի ըլլար առանց խնամակալի և միտքը կը դնէր այցելել բոլոր այն կապելաները, որոնց խօսքն ըրած էին իրեն Օնէի դղեակին պահակազօրքէն տարիքոտ զինուորականներ։ Ծանօթ է թէ ինչ եղաւ ամուսնութեան այդ հանդէսները, ուստի միայն ըսենք թէ այդ առթիւ տրուած մեծ նիզակախաղին մէջ Ֆիլիբ տ՚Օնէ յաղթող հռչակուեցաւ՝ յաջորդաբար երեք ասպետներու յաղթած ըլլալով. երբ իր պողպատէ զրահովը ծածկուած, դէմքը սաղաւարտին դիմակային տակ, տիկինները ողջունելու համար իր յաղթական նիզակը խոնարհեցուցած, իր ձիուն հազար շնորհալի նազանքներ ընել տալով օթեակներուն շրջանը կ՚ընէր, երբ մունետիկներուն փողերը իր յաղթանակը կը տարփողէին և ամբոխը զինքը կը ծափահարէր, երբ բարձրաւանդակներուն վրայ նստած տիկիններ զինքը կ՚ողջունէին իրենց թաշկինակներովը շարժելով, Ֆիլիբ՝ արքայական օթեակին առջեւէն անցնելու ատեն, վէսօրէն վերցուց գլուխը և նայեցաւ. ատիկա արագասահ

երեւոյթ մը եղաւ. արդէն իսկ անցած էր. բայց այդ վայրկեանէն ասդին նոյն երեւոյթը ու յաւէտ քանդակուեցաւ իր սրտին մէջ:

Տեսաւ նոյնպէս Անկէոան տը Մարինեին որ երիտասարդ Օնէի նետեց արագ ու սոսկալի ակնարկ մը:

Փարատած գեղեցիկ երազի մը վրայ խօսելու պէս մեղմիւ այս բաներուն վրայ կը խօսէր Ֆիլիբ այդ առտու Ֆրուամանթէլ փողոցի հնամենի ապարանքին մէջ. Կօթիէ հոն էր. Պիւրտան հոն էր. Կիյեօմ Պուրասք և Րիքէ Հօտրիօ եւս հոն էին. Պիկօրն քովի սեննակէն որուն դուռը բաց ձգած էր, մտիկ կ'ընէր լափելով հանդերձ մնացորդները խնջոյքի մը զոր իբր վարժ խոհարար ինք պատրաստած էր, խմելով բազմաթիւ շիշերու յատակները մնացած գինիները. իր տէրերուն ըսինք, որովհետեւ անվեհեր Պիկօրն գիտցեր զանոնք ամէնքն իրեն տէր ընդունած էր:

Նիզակախաղին իրիկունը, շարունակեց Կօթիէ երբ կը դառնայինք, տեսանք մարդ մը, իմ հօրս սպասաւորներէն մէկ... կը յիշե՞ս, Ֆիլի՛բ:

Ֆիլիբ սարսռաց. Ֆիլիբ որ ամենեւին չէր խմեր և կամ քիչ կը խմէր, իրարու վրայ երկու կամ երեք գաւաթ գինի պարպեց. ասոր վրայ Կօթիէ պարտք զգաց որ ինք ալ չորս հինգ գաւաթ խմէ:

— Կը յիշեմ. ըսաւ Ֆիլիբ խեղդուկ ձայնով մը և քանի որ ամէնքս ալ միեւնոյն ճակատագրով միացած ենք, ի՞նչու համար չըսինք մեր Անկէոան տը Մարինեին ատելուն պատճառը:

— Ըսէ՛, Ֆիլի՛բ, ըսէ՛, կակազեց Կօթիէ:

— Լա՛ւ ուրեմն, այդ մարդը, այդ ծառան, փոշիով ծածկուած, մեռելի պէս աժգոյն, ձեռքերն ու դէմքը արիւնոտ, նոր հասած էր. միայն սա բառը կրցաւ արտասանել. եկէ՛ք: Հասկցայ թէ դղեակին մէջ մեծ դժբախտութիւն մը պատահած էր:

— Ես ալ հասկցայ. գոռաց Կօթիէ:

— Մարդը, շարունակեց Ֆիլիբ, մեզի ցոյց տուաւ իր ձին որ մեռած ինկաւ ապարանքին առջեւ. զինքը տարի ախոռ. տնեդազին սկսաւ երեք անխոնջ ձիեր թամբել և անոնցմէ մէկուն վրայ հեծաւ. Կօթիէ և ես՝ հեծանք միւս երկուքին վրայ, և քառասմբակ մեկնեցանք առանց նոյն իսկ հաւաքելու մեր հետեւորդները: Երբ Ֆրուամանթէլ փողոցին անկիւնը կը դառնայինք, բազմամբոխ խումբ մըն ալ միւս ծայրէն փողոցը կը մտնէր. կեցայ, փափաքելով տեսնել թէ ինչ ընելու կուգար հոն այդ խումբը: Մեր ապարանքին առջեւ ձիերէն իջան. մեզ ձերբակալելու եկեր էին...

— Այո՛, ըսաւ Կօթիէ, և անմիջապէս ապարանքին մէջ սկսաւ թագաւորին մարդոց և մերիններուն միջեւ սոսկալի կռիւ մը, որ վերջացաւ մեր զէնքի ընկերներուն բնաջնջումովը. յետոյ ապարանքին թալանումն ու հրկիզումովը:

— Ասիկա ետքէն իմացանք, շարունակեց Ֆիլիբ. տեսնելով որ թագաւորին մարդիկը մեր ապարանքին առջեւ կը կենան, ուզեցի հոն դառնալ, բայց

Օնէին փութով եկած ծառան թեւէս բռնեց եւ սոսկալի ձայնով մը, հեծկլտալով կրկնեց. «Եկէ՛ք. եթէ կը փափաքիք ձեր մօրը վերջին շունչը տալուն ներկայ ըլլալ, եկէ՛ք.» Այն ատեն խելքս գլխէս թռաւ, խթաններս մխեցի ձիուս կողերուն եւ յառաջ խուժեցի. քիչ ետքը Բարիզէն դուրս կը գտնուէինք. գիշեր եղաւ. դաշտերուն մէջ՝ մեր խօլական արշաւը կը նմանէր արշաւող երեք ուրուականներու որոնք փոթորիկի մը հովէն կը տարուէին. լոյսը ծագելուն՝ մեր ձիերը այլեւս յամրաքայլ կը յառաջանային. իմ ձիս ինկաւ ապա Կօթիէի ձին... յետոյ մեր ծառային ձին. այլ եւս հազիւ թէ երկու պզտիկ փարսախ միայն հեռու էինք գիւղակէն որ ծածկուած էր թանձր անտառներով. բայց ծառերուն վրայէն, հեռուն, կը տեսնէի որ մուխ մը կը բարձրանար դէպի աժգոյն երկինքը, կ'երթայինք կը վազէինք շունչերնիս կտրած. վերջապէս հասանք այն բլուրին տակ որուն վրայ կանգնուած էր Օնէի գիւղակը...

Կօթիէ գոռումի նման բան մը լսելի ընել տուաւ— Խմե՛նք, ըսաւ. Բիքէ լեցուց անոր գաւաթը՝ Պիւրիտան մտիկ կ'ընէր շրթունքը սեղմած, ակնարկը մտածկոտ:

— Դղեակը կ'այրէ՞ր, յարեց Ֆիլիբ տարօրինակօրէն հանդարտ ձայնով մը. երբ հասանք շարժուն կամուրջը, տեսանք որ ան խճողուած էր մեռելներով: Պատուոյ բակը դիակներով լեցուած էր՝ Սանդուխին վրայ, դարձեալ դիակներ կային.

անոնց վրայէն անցանք. արիւնին մէջէն կը քալէինք, հրդեհին ճարճատիւնները կը լսէինք. մեր տխուր հօր յարկաբաժինին առջեւ, դիակներն աւելի բազմաթիւ էին այնտեղ, մղուած ըլլալու էր գերագոյն պայքարը, խենդի պէս էի, սոսկումէս գինովցած էի, կը զգայի թէ մազերս գլխուս վրայ կը ցցուէին, յանկարծ մեռելներուն մէջ տեսայ հայրս, Օնէի աւատապետ Թիէռին, որուն մարմինը ծակ-ծակ ըրած էին քանի չափ հարուածներով. խոնհարեցայ, ծունգի եկայ, ականջս անոր կուրծքին դնելով մտիկ ըրի կեանքի վերջին յոյս մը գտնելու համար... հայրս իրաւ մեռած էր. այն ատեն ծառացայ, ոտքի ելայ եւ տեսայ Կօթիէն որ չափազանց սոսկումի մատնուողի մը նման յարկաբաժինէն ներս կը մտնէր, եւ քիչ մը ետքը, հեծկլտուքներ լսեցի:

— Խմե՛նք, կրկնեց Կօթիէ խռպոտ ձայնով մը, ձեռքը պրկած իր գաւաթին վրայ:

Կիյեօմ լեցուց անոր գաւաթը:

— Իր ետեւէն գացի, շարունակեց Ֆիլիբ միեւնոյն հանդարտութեամբ, եւ քիչ ետքը տեսայ մայրս, որ բան մը թրթռաց անոր շրթունքներուն վրայ, երբ նշմարեց իր երկու զաւակները: Թեւերուս մէջ առի գլուխը, բառ մը միակ բառ մը մրմնջեց եւ մեռաւ:

Պահ մը պակուցիչ լռութիւն մը տիրեց.

— Մտիկ ըրէ՛ք, ըսաւ յանկարծ Կօթիէ:

— Բան մը չէ, ըսաւ պաղ շեշտով մը Պիւրի-

տան, Թագուհիին առիւծներն են որ կը մռնչեն։ Ու ի՞նչ բառ էր այն զոր ձեր մայրն արտասանեց մեռնելու ատենը...

— Մարինեի՛։

Նոյն պահուն խուլ դուռը զարնուեցաւ. Պիւրիտան և ընկերները ժժգունած իրարու երես նայեցան։

— Ո՞վ կրնայ ըլլալ դուռը զարնողը, մրմնջեց Կիյեօմ։

— Եւ ասանկ տուն մը, աւելցուց Պիկօրն։

Նորէն զարկին դրան. և այս անգամ երկչոտ ձայն մը լսուեցաւ։

— Յանուն Աստուծոյ, բացէք. ձեր սիրած մէկ անձին կեանքը վտանգի մէջ է։ Բացէ՛ք, տիար Պիւրիտան, ժիյեօնն է որ կը խօսի ձեզ, բացէ՛ք, եթէ կ'ուզէք ազատել Միրթիլը։

Ակնթարթի մը մէջ Պիւրիտան սարսռագին նիգերը քաշեց, գրեթէ խլեց. ժիյեօն երեւցաւ. Պիւրիտան արագօրէն ակնարկ մը նետեց սանդուխին կողմը և ապահովուեցաւ թէ ամայի էր այն կողմը։

— Դո՛ւն ժիյեօն, դո՛ւն։

— Այո՛, ե՛ս, տիար Պիւրիտան, ես որ Միրթիլին պէս զոհ գացի, բայց կրցայ փախչիլ, Աստուած գիտէ թէ որքան նեղութիւնով, որովհետեւ եթէ ինծի օժանդակ չունենայի իմ տիրուհիիս համար ունեցած անձնուիրութիւնս...

— Ի՞նչ կ'ըսես, նայի՛նք. ի՞նչ ըսիր. խօսէ՛ նայինք, պառաւ կախարդուհի, քու վրադ կասկած ունիմ որ ո՛չ թէ զոհ մըն ես, այլ մեղսակից մը։ Ո՞ւր է Միրթիլ։

— Մեղսակի՞ց մը, ե՞ս, աշխարեց ժիյեօն, որ աչքին ծայրովը կը ջանար ճանչնալ Պիւրիտանը շրջապատող անձերը. Աստուածածնայ և սուրբերուն վրայ կ'երդնում որ...

— Ո՞ւր է Միրթիլը. կրկնեց կատաղօրէն Պիւրիտան, որ պառաւը ցնցեց անոր թեւէն բռնելով։

— Վալուա կոմսին ապարանքը, քանի որ կը ստիպէք զիս մէկէն ի մէկ ամէն բան ըսել. սակայն տիար Պիւրիտան, եթէ ուշադրութեամբ զիս մտիկ չընէք, վախնամ այդ խեղճ աղջկան դժբախտութիւնը կատարեալ պիտի ընէք, փոխանակ զայն ազատելու, ինչպէս կը յուսամ, ինչպէս ձեռնարկեցի ձեզ օգնելու, կեանքիս վտանգն աչք առնելով։

— Վալուա կոմսին ապարանքը, մրմնջեց Պիկօրն. ճակատագրականութի՛ւն. Պիւրիտանի հօր ապարա՛նքը. ասիկա ալ պիտի պատահէր։

Պիւրիտան քանի մը վայրկեան ուրախութենէն շնչասպառ մնաց. այդ պահուն ամէն բան կը մոռնար։ Նայուածքովը սկսաւ հարցաքննել ժիյեօնը, որ այն ատեն սկսաւ պատմել եղելութիւնը. որ կատարելապէս ճիշդ էր, բացի մէկ կէտէն. դաւաճանութեան դերը ոչ թէ իրեն, այլ Սիմոն Մալինկոյի կը վերագրէր։ Շարունակեց Վալուայի ապարանքին և Միրթիլի բանտարկուած սենեակին տեղին նկատմամբ տեղագրական մանրամասնութիւններ տալ։

— Սիմոն Մալինկոն է որ, ըսաւ իր խօսքն աւարտելով․ պաշտօն ունի հսկելու ձեր դժբախտ խօսեցեալին վրայ, որ միշտ կուլայ և ձեր վրայ կը խօսի․ բայց եթէ հաճիք այս իրիկուն՝ կէս գիշերին գալ ապարանքին պզտիկ ու ցած դրանը առջև, որ Սէն-Թ'Անթուանի դրան կողմի փոսերուն վրայ կը բացուի, հոն մէկը պիտի գտնուի որ այն դուռը ձեզի պիտի բանայ և ձեզ պիտի տանի մինչև այն սրահը՝ ուր պիտի գտնէք Միրթիլը։

— Ո՞վ պիտի սպասէ ինծի, հարցուց Պիւրիտան որ բոլորովին սարսռագին մտիկ ըրած էր այս պատմութիւնը․ իր ուրախութեան աղաղակները զսպելու համար իր շրթունքը խածնելով։ Դուն պիտի ըլլա՞ս արդեօք․ բարի Ժիլեոն, վստահ եղիր որ պիտի վարձատրուիս։

— Վարձք չեմ ուզեր, ըսաւ Ժիլեոն․ իսկ թէ ո՞վ դուռը պիտի բանայ ձեզի, այնքան կարևորութիւն չունի․ էականը այն է որ այս իրիկուն ձեր գալուն ժամանակը ճիշդ գիտնամ։

— Կէս գիշե՞ր ըսիր։

— Կէս գիշեր․ ամէն բան պատրաստ պիտի ըլլայ․․․ սակայն․․․

— Սակայն ի՞նչ, հարցուց Պիւրիտան որ արդէն իսկ կը վախնար թէ կնճռոտութիւն մը կը պատահի։

— Տիա՛ր Պիւրիտան, ըսաւ Ժիլեոն, կարևոր յանձնարարութիւն մը պիտի մոռնայի․ ապահովաբար մէկը պիտի ըլլայ ցած դրան ետեւը, և պիտի

բանայ ձեզ՝ երբ երեք հարուած զարնէք, բայց եթէ դիպուածով այդ մէկը չհասկնալու գայ, թէ ի՛նչ կ'ուզէք, բաւական է որ ձեր դաշոյնին ծայրը դնէք անոր կոկորդին վրայ և ան պիտի քալէ․ այս էր ձեզ ըսելիքս․ և հիմա ես կ'երթամ, որովհետև պէտք չէ որ Մօնսէնեօրին ապարանքին մէջ նշմարուի իմ բացակայութիւնս։

Պիւրիտան, իր շրթունքին վրայ կուտակուող նոր հարցումներ ընելէն առաջ Ժիլեոն խոնարհութիւն մ'ընելով խոյացած էր դէպի դուռը և անհետացած էր։

— Ահա՛ բախտաւորութիւն մը, գոչեց Կիյեօմ։

— Պիւրիտան երջանիկ ըլլալու համար ծնած է, ըսաւ Ռիքէ Հօտրիօ, միայն թէ ես որ երջանկութեան երես երբէք չեմ տեսած, կը յուսամ որ Պիւրիտան զիս մասնակից պիտի ընէ իր երջանկութեանը։

— Ա՜հ, բարեկամնե՛րս, իմ բարի ընկերներս, այս երջանկութիւնը ձեզի պարտական եմ, գոչեց Պիւրիտան յափրացած։

— Եւ ո՞վ կ'ըսէ թէ ասիկա ծուղակ մը չէ, ըսաւ Կօթիէ միջամտելով։

— Եղբայր, իրաւունք ունիս, ըսաւ Ցիլիբ։

— Դուք բոլորդ ալ իմ երջանկութեանս փափաքող էք, եթէ իրաւ է որ երջանիկ ըլլալու սահմանուած եմ․ ա՜հ, Ցիլի՛բ, ա՜հ, Կօթիէ․ դուք զիս չպիտի լքէք այն ձեռնարկին մէջ զոր պիտի կատարեմ։ Ծուղակ մը լարուած ըլլայ թէ ո՛չ,

որոշեցի այս իրիկուն, ըսուած ժամուն երթալ նշանակուած տեղը. եթէ հետս չըլլաք, ինծի այնպէս կուգայ թէ իմ անձիս ամէնէն թանկագին մասը պակաս պիտի ըլլայ.

— Բարեկա՛մ, ըսաւ Ֆիլիբ, ես կը կարծեմ թէ այս կինը կ'աշխատի ձեզ ծուղակի մը մէջ ձգել. բայց թերեւս ըսածին պզտիկ մէկ մասը ճշմարիտ ըլլայ, ասիկա բաւական է մենք ձեզի հետ պիտի ըլլանք այս իրիկուն

— Պիւրիտան յարեց. Նախապէս պարտաւոր ենք որոշումը տալ և մեզմէ իւրաքանչիւրին յարմար պահուն ընելիքը սահմանել։

XXXI

ՎԱԼՈՒԽԱՅԻ ԱՊԱՐԱՆՔԸ

Սէն-Թ'էօսթաշ եկեղեցիին ժամացոյցը կէս գիշեր կը զարնէր, երբ վեց ընկերները փութկոտ վազքով մը գտնուեցան Կրէվի հրապարակը։

— Շատ ուշ պիտի հասնինք, հեւաց Պիւրիտան որ վերսկսաւ վազել դէպի Սէն Թ'Անթուանի բերդադուռը։

Միւսները իրեն կը հետեւէին լուռ և մթութեան մէջ այնպիսի խոյանք մը կը կազմէր ասիկա որ դարանակալ չուտիկներն անգամ վախցան։

— Կեցէ՛ք, գոչեց ձայն մը խոր մթութեան մէջ. այստեղէն չանցնուիր։

Պիւրիտան առանց պատասխանելու գլխահակ խուժեց. կատաղի սուսերներու բազխում մը տեղի ունեցաւ. աղաղակներ լսուեցան, մարդ կը սպաննե՛ն, չուտիկները... և վեցն ալ անցան ոստիկանութեան շրջուն պահակախումբին մէջէն, որոնց հետ զարնուէր էին։

— Մէկ, երկու, չորս, վե՛ց, հաշիւը շիտակ է, ըսաւ Պիկօրն. մեզմէ ոչ ոք հոն մնաց. և սակայն առաջին անգամ Նէլի Աշտարակին մէջ, երկրորդ անգամ ալ ոստիկանութեան այս կատաղիներուն հետ մեր բաղխումին մէջ. կրնար ըլլալ որ ամենքս ալ մեր մորթը վրայ տայինք. ի՞նչ կ'ըսէք, տիար Ֆիլիբ։

— Կ'ըսեմ թէ պատասխանեց Ֆիլիբ պաղ շեշտով մը, քիչ ետքը տեղի ունենալիք երրորդ բախումին մէջ մեզմէ գէթ մէկը պիտի դադրի ապրելէ։

— Ո՞վ է աս նայինք. հարցնելն ամօթ չըլլայ. եթէ գիտնամ աղէկ կ'ըլլայ, որովհետեւ եթէ դիպուածով ես եմ ատիկա, Ս. Բառնաբաս վկայ, կ'ուզեմ մեռնելէ առաջ խոստովանիլ. որովհետեւ գրպանս խոստովանահայր չունիմ, ինչպէս դուք ալ չունիք հաւանաբար տիար Ֆիլիբ, ուրեմն դուք պիտի ընդունիք ստիպել բարի քրիստոնէի մը վերջին խոստովանութիւնը, արդէն շատ բան մը չունիմ ըսելիք, միայն թէ շատ գթասիրտ գտնուած եմ քանի մը հրեաներու նկատմամբ զորս անդիի աշխարհ ճամբել հարկ էր...

— Մեզմէ անիկա որ պիտի մեռնի, ըսաւ Ֆիլիբ խոստովանելու պէտք չունի։

— Վա՛յ, վա՛յ. և ո՞վ է ատիկա նայինք, հարցուց Պիկօրն։

— Ե՛ս, պատասխանեց Ֆիլիբ։

Այլ ևս առանց խօսք մը արտասանելու շարունակեցին վազել, բայց Պիկօրն կը մտածէր։

— Խե՛ղճ երիտասարդ. աս սէրը ո՞րչափ մարդուս խելքը կը դարձնէ։ Սակայն դեռ բոլորովին խենդեցած չէ, բայց քիչ մնացած է։

Ժիյեօնի ցոյց տուած դրան առջեւն էին. Պիւրիտան զարկաւ պայմանադրեալ երեք հարուածները։

Բացաւ. . . նոյն հետայն ապշած ու զարմացած մնաց, սոսկումէն դողալով. վեց մարդեր յանկարծակի ներս մտած և դուռը գոցած էին։

— Օգնութեան հասէ՛ք ինծի Վալուայի մարդիկը պոռաց Սիմոն։

Աւելին պոռալու ատեն չունեցաւ. Կիյեօմ Պուրսաքի լայն ձեռքը բռնեց անոր կոկորդը, մինչ ուրիշ ձեռք մը անոր ուսին վրայ իջնելով զայն կը ճզմէր միեւնոյն ատեն Պիւրիտան անոր կուրծքին վրայ կը դնէր դաշոյնին ծայրը և կ'ըսէր։

— Բառ մըն ալ ըսես, բարեկա՛մ, մեռած ես։

— Կը լռեմ, հեւաց Սիմոն կէս մը խեղդուած։

— Աղէ՛կ, թող տուր զինքը, Կիյեօմ։

Սիմոն Մալինկոը զարհուրած, վախէն քրտնաթաթաւ, մի առ մի կը նայէր այդ մարդոցը որոնք

զինքը կը շրջապատէին և որոնք ևս իրեն չափ զարմացած կը թուէին զինքը հոն գտնելնուն։

— Ասանկ կ'ընդունի՞ս քու բարեկամներդ. ըսաւ անոնցմէ մէկը հեգնական յանդիմանութեան ձայնով մը. Ժանպ Թօրթի նշանաւոր կապելայէն մէջ ինծի այցելեցիր. ես ալ քեզի կ'այցելեմ Վալուայի ապարանքը, որ ո՛չ նուազ նշանաւոր կապելայ մըն է. ասկէ աւելի բնական ի՞նչ կրնայ ըլլալ։

— Լանսըլօ Պիկօրն, մրմնջեց Սիմոն, քիչ մը ապահովուելով, որովհետեւ հիմա կ'ենթադրէր թէ այս տարօրինակ արկածը հետեւանքն էր այն խօսակցութեան զոր ունեցած էր Պիկօրնի հետ, Թիրվալ փողոցի գինետանը մէջ։

— Ո՞ւր է Ժիյեօնը, հարցուց ուրիշ խիստ ձայն մը։

— Տիա՛ր Պիւրիտա՛ն, կափկափեց Սիմոն որ այս անգամ նորէն սոսկալ սկսաւ։

— Ո՞ւր է Ժիյեօնը, յարեց Պիւրիտան. խօսէ՛, եթէ չես ուզեր ծանօթութիւն ունենալ աս դաշոյնին հետ։

— Նուազ հաճելի ծանօթութիւն, ըսաւ Պիկօրն խեղկատակելով. փորին մէջ երեք մատնաչափ պողպատ տանիլ նուազ ուրախացնող անուշ մըն է. այսպէս Մալինկոը, փութա՛ խօսիլ։ Սակայն եթէ աւելի կը սիրես սպաննուիլ, մի՛ նեղուիր. ատիկա ինծի բարեկամաբար ըսէ, ես ալ

բարեկամաբար, ը՛ը ա՛ռն, պիտի ընդունիմ քու խոստովանութիւնդ, որովհետեւ գիտեմ թէ ինծմէ պակաս բարի քրիստոնեայ չես. կը տեսնես խոստովանութիւնը...

— Պիտի լռե՞ս, երկար լեզո՛ւ, գոչեց կինը:

— Տիա՛րք, կականեց Սիմոն, իմ բարի ազնուականներս... չեմ գիտեր... Ժիլեօն... յետոյ Վալուա կոմսին կը պատկանիմ:

— Բաւական է, մեզ Միրթիլին քովը տար՛

— Միրթի՞լ, մրմնջեց Սիմոն ճակտէն հոսող պաղ քրտինքը սրբելով, Միրթի՛լ... ո՛հ, կը հասկնամ, աւելցուց սոսկումէն դողդղալով. ո՛հ, անպիտա՛ն բոզը. ա՛ս է եղեր ինծի համար պատրաստածը... տիարք կ՚երդնում որ... գթացէ՛ք...

— Վայրկեան մը ունիս որոշումդ տալու համար ըսաւ Պիւրիտան, այնպիսի շեշտով մը որ Սիմոն հասկցաւ թէ կատակելու ատեն չէր ամենեւին:

Իբր գերագոյն շնորհ իրեն ձգուած այս մէկ վայրկեանին մէջ Սիմոն որ ինչպէս ընթերցողը տեսաւ, առաջնակարգ հաշուող մըն էր. իր միտքին մէջ կացութիւնը ամփոփեց սա երկու ձեւին մէջ. 1. Եթէ հնազանդէր Պիւրիտանի ազդարարութեան, աներկբայելիօրէն կախաղան պիտի հանուէր իր տիրոջը՝ Վալուա կոմսին կողմէ. 2. Եթէ ընդդիմանար, ո՛չ նուազ աներկբայելիօրէն պիտի դաշունահարուէր. սակայն դաշոյնի հարուածը անմիջական և չօշափելի ձեւի մը տակ կը ներկայանար, մինչդեռ Վալուայի վրէժխնդրութիւնը

անորոշ վիճակի մը մէջ կը մնար. Սիմոն՝ իր խորհրդածութիւններուն այս կէտին վրայ էր, երբ պողպատի թեթեւ խայթուած մը զգաց իր կոկորդին վրայ:

— Կը հնազանդի՛մ, գոչեց, եկէ՛ք:

— Քալեցէ՛ք, ըսաւ Պիւրիտան. Պիկօ՛ն անոր քովը կեցիր. եթէ փախչելու փորձ մը ընէ, սատկեցուր զինքը:

— Սա՛նկ, վաղեմի ընկերս, ըսաւ Պիկօն, որ բռնեց Սիմոնի թեւէն. սա Պիւրիտանը, ժանտախտը խեղդէ զինքը, ճշմարիտ անասնաբարոյ մէկն է, մեր փափկանկատութենէն ամենեւին տեղեկութիւն չունի. կը կողոպտէինք, կ՚այրէինք, կը սպաննէինք, բայց մեզի հետ գործ ունեցող մարդոց ո՛չ մէկին գանգատը լսուած է. քեզ սատկեցնեմ մի՞. Ս. Բառնաբաս վկայ. ատանկ բանէ մի՛ վախնար, միայն կը խեղդեմ քեզ. այդքան բաւական է:

Այս ճառախօսութիւնն ընելով Պիկօն մեծաքայլ կը քաշէր կը տանէր Սիմոնը այն ուղղութեամբ զոր ցոյց կու տար Ժիլեօնի խօսեցեալը և քիչ ետքը ամբողջ խումբը կը գտնուէր այն շէնքին մէջ ուր Միրթիլ բանտարկուած էր. վեր ելան, հասան այն նրբանցքը ուրկէ անցած էր Ժիլեօն, և Սիմոն ուղղուեցաւ դէպի այն դուռը որ իրեն ցոյց տուած էր:

— Հոս է, ըսաւ:

— Բա՛ց նայի՛նք, որոտաց Պիւրիտան:

— Բանամ. անկարելի է ատ. քանի որ բանալիները Ժիլեօնի քովն են:

— Միրթի՛լ, պոռաց Գիւրիտան։

— Գիւրիտա՛ն, պատասխանեց ներսէն երիտասարդուհիին ձայնը, ուրախութենէն և յոյսէն զգըլխած. Գիւրիտա՛ն իրա՞ւ դուն ես։

— Այո՛, այո՛, ա՛լ բանէ մը մի վախնար. ազատեցա՛ր։

Միևնոյն ատեն, երիտասարդն ուսովը կրթնեցաւ դրան, որ ճարճատեց և տեղի պիտի տար... այդ պահուն ձայներու և հապճեպ քայլերու չփոթ աղմուկ մը լսուեցաւ նրբանցքին միւս ծայրէն, զինուած խումբ մը երևցաւ աղեղնաւորի մը բռնած ջահին նշոյլովը լուսաւորուած։

— Անէ՛ծք. մռնչեց Գիւրիտան։

— Վերջապէ՛ս մահը կուգայ, մրմնջեց Միլիթ՝ յիմարութեան մօտեցող գրգռութիւնով մը։

Գրեթէ նոյն հետայն վեց ընկերներուն վրայ կը հասնէր խումբ մը. որուն գլուխն անցած էր նոյն ինքն Վալուա, չնչասպառ. զէնքերու բաղխում մը տեղի ունեցաւ... այդ նեղ նրբանցքին մէջ, խոպոտ խռնչիւններ, կատաղի ոռնումներ, հայհունչներ խառնուեցան պողպատի շշնկոցին... յանկարծ նրբանցքը խոր մթութեան մէջ թաղուեցաւ. Լանսըլօ, դանկի վրայ տրուած բռունցքի հարուածով մը զգետնած էր այդ աղեղնաւորը որ ջահը կը կրէր և ոտքի տակ ճզմած էր վառուած ռետինը. այն ատեն խառնուրդը եղաւ մղձաւանջի երազ մը որուն մէջ ստուերներ կը շարժէին, որուն մէջ հեծեծանքներ ու կատաղութեան աղա-

ղակները միակ առաջնորդները կը դառնան կռուողներուն. վեց ընկերները ռազմավարութեան բնազդական շարժումով մը իրարու քով գումարուեր էին՝ դաշոյններով պաշտպանուած միակ խումբ մը կազմելով և յամրօրէն կ'ընկրկէին, իրենց եկած ճամբէն ետ դառնալով. կը լսուէր Վալուայի ձայնը որ կ'ոռնար. «Մեռցուցէ՛ք» որ կը հրամայէր ջահեր բերել. իր աղեղնաւորներուն գլուխն անցած էր, անոնցմէ քանի մը քայլ միայն հեռու ըլլալով բայց աղեղնաւորները իրենց մորթը վտանգելու համար միևնոյն պատճառները չունենալով զգուշութեամբ կը յառաջանային։ Այս անգամ Վալուա յանկարծ լռեց։

* * *

Վալուայի աղեղնաւորները ապարանքին մէջ ամէն կողմ ցրուած փութով կը փնտռէին իրենց որսը. բայց կոմսը անգտանելի կը մնար. շատ խուզարկեցին, կանչեցին բայց ի վերջոյ ստիպուեցան ճշմարտութիւնը ընդունիլ. Լուի Ժ. Թագաւորին հօրեղբայրը անհետացած էր Գիւրիտանի և անոր շուտիկներու խումբին կողմէ. ապարանքին զինուորական ուժերուն հրամայող հարիւրապետը Լուվր գնաց և Թագաւորին պատմեց տխուր իրականութիւնը. Թագաւորը իմանալով որ իր մտերիմ Խորհրդականը և ազգականը յանդուգն քակահաններու խումբի մը կողմէ առևանգուած էր, ահռելիօրէն կատղեցաւ։

Թագուհին դողաց և ինքնիրենը հարցուց թէ արդեօք Պիւրիտան դեռ ի՞նչեր ընելու կարող պիտի ըլլար, քանի որ համարձակած էր այդքան յանդուգն ծրագիր մը յղանալ և գործադրել: Մարինեի խուլ ուրախութիւն մը զգաց, զոր զուարթօրէն պարտկեց և սկսաւ մտածել թէ թերևս Պիւրիտան արժանի էր իր աղջկան, Միրթիլի: Գալով արքունիքին միւս սպասաւորներուն, անոնցմէ ոմանք ուրախացան և ոմանք վշտացան, Վալուայի հետ իրենց չահերուն համեմատութեամբ: Բայց ամենքն ալ թագաւորին դէմքին համաձայն կերպարանք մը առին և վեհապետին բարկութիւնը աւելի չափով իրենք ալ ցոյց տալ սկսան, որով Լուվրի մէջ խժալուր աղաղակներ ու մահուան սպառնալիքներ բարձրացան Պիւրիտանի և հետեւաբար նաև Ֆիլիբ և Կօթիէ տ'Օնէի դէմ:

— Բայց վերջապէս. հարցուց Լուի Ժ. Թագաւորը, ըսել է այդ Պիւրիտանը մարմնացեալ սատանա՞յ մըն է. ըսել է Սադայէլին մէկ արբանեա՞կն է. և միևնոյն ատեն սաստիկ հարուած մը տուաւ սրուակներով բեռնաւորուած պզտիկ սեղանի մը. սեղանն ու սրուակները կտոր-կտոր եղան:

— Վեհափառ տէ՛ր, ըսաւ Հիւկ տը Թրանգավէլ՝ մարդը տեսած եմ և կը հաւատամ թէ իրաւ ինքը տասը մարդ կ'արժէ:

— Ես ալ տեսած եմ աւելցուց Ժօֆրուա տը Մալէթուա, զինքը տեսայ Բրէ-օ-Բլէրքը, ուր առիւծի մը պէս կռուեցաւ:

— Վեհափա՛ռ, ըսաւ Անկէռան տը Մարինի, ես այս գիշեր իսկ փորձեցի ձերբակալել այդ մարդը: Անոր վրայ գացի ոստիկանապետին քանի աղեղնաւորներով, որոնց գլուխն անցած էր նոյն ինքն տիար տը Բրէսի, իմ աղեղնաւորներէս ալ քառասուն հոգի օգնութեան եկան, և սակայն, մարդը չձերբակալուեցաւ և մերիններէն տասներկու հոգի, վիրաւոր կամ մեռեալ, կռուավայրը մնացին:

— Անպիտանին քով յանդգնութիւն չէ որ կը պակսի, պոռաց թագաւորը. զինքը աղէկ դատեցի այն օրը որ Մօնֆօքօնի բարձունքն այնքան անպատկառ կերպով եկաւ արդարութիւն պահանջելու... արդարութիւն ձեզի դէմ, Մարինեի. շատ աղէկ, հիմա արդարութիւնը պիտի գործադրենք:

Նոյն առտուն իսկ, թագաւորին հրամանով, Շաթըլէի մունետիկը Բարիզի փողոցները շրջեցաւ ամէն քառուղի գլուխ փողահարութեամբ հաւաքած ժողովուրդին առջև կարդաց մագաղաթ մը, որուն մէջ ըսուած էր. « 1. Թէ բնիկ Պէթինցի և Սօրպօնէն վկայեալ Ժան Պիւրիտանի գլուխը բերողին հարիւր ոսկիէ սկուդ պիտի տրուէր, 2. Թէ Ֆիլիբ և Կօթիէ տ'Օնէ ազնուականներուն իւրաքանչիւրին գլուխը բերողին վաթսուն ոսկիէ սկուդ պիտի տրուէր, 3. Թէ Լանսըլօ Պիկօրնի, Գալիլէի կայսր Կիյեօմ Պօրասքի և Պաղօշի թագաւոր Րիքէ Հօտրիօի գլուխը բերողին իւրաքանչիւրին քսան ոսկիէ սկուդ պիտի տրուէր.

4. Թէ ամէն Գաղղիացի պարտաւոր է վերջինիս ըմբոստներուն վրայ յարձակիլ, 5. Թէ անոնց ապաստան տուողները մահուան պատիժով պիտի պատժուէին:»

XXXII

ՊԻՒՐԻՏԱՆԻ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԸ

Վալուայի ապարանքին նեղ նրբանցքին մէջ, ուր կոմսին աղեղնաւորները բաղխեր էին Պիւրիտանի խումբին, կը յիշուի թէ Պիկօրն ներշնչումն ունեցած էր ջահը կրող մարդն զգետնելով անոր ջահը մարելու: Անոր այս արարքին յառաջ բերած խոր մթութեան մէջն է որ Պիւրիտան և իր ընկերները ստիպուեցան ի հարկէ դուրս նահանջել այդ անցքէն, ուր ապահովաբար պիտի ջախջախուէին իրենց վրայ յարձակող քառասուն, յիսուն զինուորներուն կողմէ: Բայց Պիւրիտան տեսած էր Վալուայի կոմսը իր մարդոց գլուխը, որչափ որ արագօրէն տեղի ունեցած էր Պիկօրնի արարքը: Այն պահուն որ իրեն յայտնի եղաւ թէ ետ կենալու է Միրթիլին սենեակը մտնելէ, յուսահատութիւնը համակեց զինքը. ինքզինքին ըսաւ թէ աւելի աղէկ էր մեռնիլ քան թէ բաժնուած ապրիլ այն երիտասարդուհիէն որ իր միտքը գրաւած էր և որ իր կեանքին կը տիրապետէր: Ըստ երևոյթին պաղ և գրեթէ

երկչոտ բնաւորութիւն մը ունեցող Պիւրիտան, որ ինքն իսկ կը զարմանար իր ժամանակակիցները զարհուրեցնող իր յանդուգն արարքներէն, Պիւրիտան ըսինք, առանց մտածելու յանկարծական որոշումներ կու տար և խորհելու ատեն չունեցած կը գործադրէր զանոնք. երբ տեսաւ որ Միրթիլէն զատուած է, թերևս առ յաւէտ, ցատկեց Վալուայի կոկորդը բռնեց. իր երկու ջղուտ բազուկներուն մէջ զայն սեղմեց, վերցուց և յանձնեց Կիյեօմին ու Կօթիէին, որոնք իր քովն էին:

— Ճամբայ ելլե՛նք, հրամայեց խռպոտ ձայնով մը և դուրս հանինք, աղէկ բռնեցէ՛ք մարդերնիս:

Առանց հասկնալու թէ ինչ տեղի ունեցած էր: Կիյեօմ և Կօթիէ գրկեր էին Վալուա կոմսը և զայն կը քաշկռտէին, աւելի աղէկ պիտի ըլլար ըսել գրկած կը տանէին հակառակ ընդդիմութեան և ոտնումներուն. քիչ ետքը բակը իջեր էին:

— Ի՞նչ է մեզի տուածդ, հարցուց Կիյեօմ, վաճառանոց տարուելու համար պարարտ խո՞զ մըն է:

— Գինո՞վ ես ինչ ես, ըսաւ Կօթիէ, չե՞ս տեսներ թէ Վալուայի կոմս Մօնսէնեօր Շարլն է որ Լանտիի տօնավաճառը կը տանինք տղաքները վախցնելու համար. բայց. վա՜յ անպիտան, իրաւունք ունիս, Մօնսէնեօրը մորթուող խոզի մը պէս չափաւանց կը պոռայ. կեցիր լռեցնեմ զինքը:

— Այդ պահուն կոմսը աչքերը բացաւ և անհա-

բեկած շուրջը նայեցաւ. վայրագ յուսահատութեամբ մը պահ մը դիտեց իրեն վրայ ծռած այդ վեց դէմքերը, յետոյ ոտքի ելաւ:

— Աղէ՛կ, ըսաւ, զիս բռներ էք, շուտիկնե՛ր, գործածեցէք ձեր վառօդի գործը. սպաննեցէ՛ք զիս:

— Ո՛չ, Մօնսէնեօր, ըսաւ Պիւրիտան պաղ շեշտով մը. կամ գէթ հիմա չէ տակաւին Ձեզ սպաննելու առենը, միայն թէ զիս ատոր մի բռնադատէք: Մտածեցէք թէ անգամ մը ձեր կեանքը իմ ձեռքս անցած է...

— Ը՛ը ա՛ն. գոչեց Պիկօրն:

— Եւ թէ ձեր կեանքը շնորհեցի շարունակեց Պիւրիտան. հիմա՛, քալեցէ՛ք... ատոր հետ մէկտեղ ապահով եղէք որ Մօնֆօքօն չենք երթար... ուրեմն կամովին քալեցէք, եթէ ձեր կեանքը կը սիրէք:

Վալուա տխուր ակնարկ մը նետեց իր ապարանքին կամ լաւ է ըսել իր բերդին վրայ. տեսաւ որ լոյսերը այգին անդին կը վազէին, լսեց իր աղեղնաւորներուն աղաղակները որոնք զինքը կը կանչէին, բայց տեսնելով որ անկարողութեան մատնուած է և թերևս յուսալով որ այս անգամ ալ գործին մէջէն դիւրաւ պիտի կրնայ ելլել, պարզապէս ըսաւ.

— Կը հետեւիմ ձեզի...

Խումբը ճամբայ պիտի ելլէր, բայց Պիկօրն նշանացի կերպով կեցուց զայն:

— Ո՞ւր երթանք, հարցուց:

— Բալե՛նք, ընդմիջեց Պիւրիտան, ես գիտեմ թէ ուր կրնանք ապաստանիլ և Մօնսէնեօրին ալ արժանի հիւրընկալութիւն մը ընծայել. ո՛չ ոք, նոյն իսկ Թագուհին չպիտի համարձակի զիս այնտեղէն վռնտելու: Նէլի Աշտարակը պիտի երթանք:

Քիչ յետոյ արդէն Նէլի Աշտարակին ստորոտը հասած էր խումբը:

Ամէնքն ալ կեցան և քանի մը վայրկեան դիտեցին զայն համր ու գաղտնալի. ապա Պիւրիտան մօտեցաւ ցած ու կամարակապ դրան որուն կը մտնուէր գետնայարկի մեզ ծանօթ գաւիթը. երկու խոշոր նիգերովը փակուած էր խոշոր կղպանք մը: Պիւրիտան քիչ մը ատեն քննեց այս փականքը, յետոյ Կօթիէն կանչելով անոր ցոյց տուաւ երկու կղպանքները: Կօթիէ ժպտեցաւ, գետեղերքն իջաւ, գետափը ամրացնող ահագին քարերէն մէկն առնելով դարձաւ և անով սկսաւ հարուածել կղպանքները. աշտարակին մէջ արձականգող խուլ հարուածներուն, պատասխան մը չտրուեցաւ. քիչ ետքը կղպանքները կոտրեցան. այն ատեն Պիւրիտան իր իր դաշոյնի շեղբը խօթեց փականքին մէջ և վայրկեան մը աշխատելէ ետք դուռը բացուեցաւ. վեց ընկերները, միշտ իրենց մէջտեղը ունենալով Վալուան, գաւիթը մտան. Պիկօրն դուռը գոցեց և ներսի նիգերը դրաւ. իւղով լամբար մը, ծուխոտ ու մուրոտ, ձեղունէն կախուած տխրօրէն կը վառէր. Թերևս Մարկրիթ այդ լոյսն այնտեղ

վառած ձգել տալով, կ'ուզէր այնպէս կարծեցնել թէ գիշերը միշտ մարդ կար աշտարակին մէջ. Պիկօրն չղթան բռնող չուանը քակեց. լամբարը իջեցուց և տեղ տեղ դրուած ջահերէն մէկը վառեց ու վեր ելաւ: Պիկօրն ելաւ մինչև զառատափը և վար իջաւ, առանց մարդ տեսնելու:

— Աշտարակին մէջ բնաւ մարդ չկայ. ըսաւ:

— Այո՛, ըսաւ Պիւրիտան տխրագին ձայնով մը միմիայն ուրուականներ կան...

— Իմ յիշատակնե՛րս, մրմնջեց Ֆիլիպ սարսռալով:

— Աղէկ է, յարեց Պիւրիտան. ինչպէս ըսի, հիմա մեր տունն ենք այստեղ և կարծեմ թէ մեզմէ ո՛չ ոք իրաւունք ունի այստեղ ըսելու ինչ որ ես կ'ըսեմ. Պիկօրն քու գործդ է պարենաւորումը. իսկ դուք, տեա՛րք, կը խնդրեմ որ քանի մը վայրկեան զիս մինակ ձգէք Մօնսէնեէօր Վալուա կոմսին հետ, որուն բոլորովին անձնական բացատրութիւն մը տալու պարտաւոր եմ. ուրեմն հաճեցէք վարի յարկը ինծի սպասել:

Իյեօմ և Ֆիլիպ տ'Օնէ եղբայրները, Րիքէ Հօտրիօ և Կիյեօմ Պուրսաք անմիջապէս վար իջան:

Իրենց ակնարկովը փնտռեցին Պիկօրնը... բայց ան իրենց հետը չէր վարի յարկը. վերը մնացած էր Պիւրիտանի և Շառլ տը Վալուայի հետ. Պիւրիտան իր ընկերներուն վար իջնելը լսած էր այն սենեակէն ուր կը գտնուէին, այսինքն այն տեսակ մը նախասենեակէն ուրկէ անցնելու էր աշտարա-

կին՝ նոյն յարկին մէջ խնջոյքներու սենեակը երթալու համար: Աչքը յառած էր Վալուայի վրայ. վայրկեան մը ետքը դարձաւ որ երթայ դուռը գոցէ, և այն ատեն տեսաւ որ Պիկօրնը հոն էր, ան արդէն դուռը գոցած և կռնակը կրթնցուցած էր դրան, թեւերը ծալլած, հանդարտ ու պաղարիւն:

— Ի՞նչ կ'ընես հոդ, հարցուց Պիւրիտան խիստ ձայնով մը:

— Կը տեսնէ՛ք, տէրս, կը սպասեմ որ խօսիք Մօնսէնեէօր Վալուային հետ. կը տեսնէք թէ այս խօսակցութիւնը կատարել չպիտի ըլլայ եթէ երբէք ես ալ ներկայ չըլլամ: Ուրեմն խօսեցէ՛ք, և երբ դուք ձեր խօսքն աւարտէք, ձեր խօսածին համաձայն, ես ալ բառ մը, միակ բառ մը պիտի ըսեմ, կամ չըսելով ներսս պիտի թաղեմ, ինչպէս մեռեալները կը թաղեն գերեզմանի մը խորը:

Պիկօրնի խօսուածքին շեշտը տարօրինակ թրթռումներ ունէր, և Պիւրիտան անոր նայուածքին մէջ աւելի տարօրինակ արգահատանք մը նշմարեց: Երիտասարդը քանի մը վայրկեան մտածկոտ կեցաւ և անշուշտ ըմբռնեց թէ Լանսըլօ Պիկօրն, այդ վաղեմի չուտիկը, Վալուայի կոմսին նախկին սպասաւորը, այդ պահուն ձեռքին մէջ ունէր իր ճակատագիրը, որովհետև մրմնջեց.

— Աղէ՛կ, կեցիր ու մտիկ ըրէ՛:

Վալուայի կոմսը, գէթ ըստ երեւոյթին հանդարտ ու վեհերոտ, նստած էր այն մեծ թիկնաթոռին մէջ ուր Պիւրիտան տեսած էր Մարկրիթ

տը Պուրկօնեի նստիլը․ ո՛եւէ շարժում չէր ըներ և աչքերն անթարթ յառած էր նկարի մը վրայ որ կը ներկայացնէր տ ի կ ի ն գ ե ղ ե ց կ ո ւ թ ի ւ ն ը՝ միայն թէ իր ձեռքը պրկած էր իր դաշոյնին կոթին վրայ, իսկ ձախ ձեռքովը բռնած էր իր երկար ու հաստ պատերազմական սուրը, ահռելի զէնքը, մանաւանդ երբ իրեն պէս մէկը գործածէր զայն․ Պիւրիտան նստեցաւ անոր դէմը։

— Մօնսէնեէ՛օր, ըսաւ Պիւրիտան, որուն ձայնը թեթեւօրէն կը դողդղար, ինծի յանձնեցէ՛ք Միրթիլը, ինծի երդում տուէք որ այլեւս անոր դէմ ձեռնարկ մը չպիտի ընէք, և ես ձեր մարդը կը՚լլամ։

Քանի մը վայրկեան Վալուա լռեց։ Տարօրինակ յուզում մը յայտ կուգար հիմա իր ընթացքին մէջ․ Միրթիլ անունն ինքն իսկ արտասանելու ատեն տժգունած ու սարսռացած էր․ Պիւրիտանի նայեցաւ, այլեւս ո՛չ թէ արհամարհանքով, ո՛չ թէ խեղճ ուսանողի մը հետ խօսող զօրաւոր ազնուականի մը վեհ հպարտութեամբը, այլ բարեբաղդ մրցակիցի մը դէմ եղած սիրահարի մը նախանձովը։ Անոր մտքին մէջ վերիվար շրջեցաւ խոհեմութեան ամէն հաշիւ․ մոռցաւ թէ վերջապէս Պիւրիտանի բանտարկեալն էր, թէ իր կեանքն անոր ձեռքն էր․ նոխազի կատաղութեամբ մը դողդղաց․․․

— Ձեզի չպիտի յանձնեմ այն երիտասարդուհին որուն խօսքը կ՚ընէք այնքան անբարտաւանութեամբ և որուն պարտաւոր էք ընծայել այն յար-

գանքը զոր սրուկները պարտաւոր են ընծայելու, ամենաբարձր ազնուականութեան պատկանող օրիորդներուն․ զինքը ձեզի չպիտի յանձնեմ երկու պատճառներով․ առաջինը սա է որ դուք կը համարձակիք զինքը սիրելու․․․

Պիւրիտան շատ տժգունելով, մինչեւ իր հոգիին խորը թափանցող սոսկումէն տկարացած ձայնով մը ըսաւ․

— Այդ պատճառը ոչինչ է․․․ կը նախատեսեմ թէ ատիկա ոչինչ է երկրորդ պատճառին քով։

— Այդ երկրորդ պատճառը, որոտաց Վալուա, սա է որ կը սիրեմ զինքը, ե՛ս․․․

Պիւրիտան ձեռքը ճակտին տարաւ, իբր թէ սոսկալի հարուածի մը պէս բան մը ստացած ըլլար․ յանկարծակիօրէն սկսաւ սուր և ջղային քրքիջ մը արձակել․ ոտքի ելաւ, ուղղաձիգ շտկուեցաւ, մեռելի գոյն առած ճակտէն քրտինքը հոսելով մռնչեց։

— Մօնսէնէօր պատիւ ունիմ ձեզ յայտնելու թէ մեր երկուքնէս մէկը պիտի մեռնի։

Միեւնոյն ատեն քաշեց իր խոշոր սուրը, անոր ծայրը դրաւ տախտակամածին վրայ, և աւելցուց․

Երբ որ ուզէ՛ք․․․ պիտի կրնայի ձեզի մեռցնել․ Ձեր ապարանքին մէջ մղուած կռիւին ատեն ձեզ բռնեցի իմ գիրկս էք․ իմ իրաւունքս է ընկերներուս հետ ձեզ դաշոյնահարել իբր յաղթած թշնամի մը։ Ցետոյ ձեր դիակը քաշքշելով պիտի տանէինք այս աշտարակին դարատափը և պիտի նետէինք

Մէն դէտը։ Հիմա ձեզի ուղղամիտ կռիւ մը կ'առաջարկեմ. ինչպէս որ առաջարկեցի Անկէռան ու Մարինեին։ Ինքզինքնիդ պաշտպանեցէք, Մօնսէնեօ՛ր ապա թէ ո՛չ Աստուած կենդանի, կ'երդնում որ ձեզ պիտի սպաննեմ։

Վալուա բնական կազմուածքով քաջ ու յաղթանդամ էր. զէնքի արուեստին մէջ առաջնակարգ կարողութիւն մը ունէր. հարկեցուցիչ այս մենամարտին յանդէպ ինքն ալ ոտքի ելաւ. պահ մը ետքը, երկու հակառակորդներն իրարու դէմ կը պաշտպանուէին և երկու սուրեր բաղխեցան. այս մենամարտին միակ վկան Պիկօրն անշարժացած, արձանացած էր, միայն թէ արեւակէզ իր դէմքը սովորականէն քիչ մը աւելի կապարի գոյն առած էր։ Նախ Վալուա յարձակեցաւ յախուռն կատաղութեամբ մը. պատերազմի իր ծանր սուրը երկու ձեռքով բռնելով վերցուց որ հարուած մը իջեցնէ և իր հակառակորդին գանկը ճեղքէ. սուրը ուժգնօրէն ինկաւ և տախտակամածը ճեղքեց։ Պիւրիտան մէկ կողմ ցատկելով խուսափած էր հարուածէն,

Պողպատի արագ չփում մը. կարճ ու խուլ բացագանչութիւններ. գոգցես զիրար խեղդելու ջանացող և իրարու փաթթուած երկու մարդոց յանկարծական պայքար մը։ Պիւրիտան ձգելով սուրը և ձեռք առնելով դաշոյնը, ցատկած էր Վալուայի վրայ և ուժով մը կը սեղմէր զայն։ Կատաղութեան և սոսկումի մռնչիւն մը. Վալուա գետինն

էր, Պիւրիտան անոր վրայ, ծունկը դրած էր անոր կուրծքին, իսկ ձախ ձեռքը՝ անոր կոկորդին վրայ. և ձախ ձեռքովը դաշոյնը կը բարձրացնէր։

— Ինծի կը յանձնէ՞ս Միրթիլը, հեւաց երիտասարդը։

Վալուա ակռաները կրճտեց, աչքերը գոցեց և պատասխանեց.

— Ոչ...

— Ուրեմն մեռի՛ր... ոռնաց Պիւրիտան։

Եւ չանթահարող շարժումով մը թեւը բարձրացուց մահացու հարուածն իջեցնելու համար. այդ թեւը վար չիջաւ. դաշոյնը կախուած մնաց գետինը տարածուած Վալուայի կուրծքէն քանի մը մատնաչափ վեր։ Մէկը բռնած էր Պիւրիտանի դաստակը և այդ մէկն էր Լանսըլօ Պիկօրն։

— Դժո՛խք, մռնչեց Պիւրիտան, ըսել է դո՛ւն ալ մեռնիլ կ'ուզես։

— Ժան Պիւրիտան, պատասխանեց Պիկօրն հանդիսաւոր ձայնով մը, չպիտի սպաննէք այս մա՛րդը։

— Ի՞նչու համար, ի՞նչու համար, պոռաց Պիւրիտան հետզհետէ աւելի զայրացած ձայնով մը։

Պիկօրն պատասխանեց.

— Անոր համար որ այս մարդը քու հա՛յրդ է։

⁂

Այս տռամը տեղի ունեցած սենեակին քովի սրահին մէջ Պիկօրն և Պիւրիտան մինակ էին.

Պիւրիտան ի՜նչպէս հոն էր․ ի՜նչպէս քաշած բերած էր Պիկօրնը, ի՜նչ աղմկալի մտածումներ պորթկացեր էին իր մէջը․ ճիշդը ի՜նչ տեղի ունեցած էր երբ Պիկօրն արտասանեց այն խօսքը, որ ահաւոր նշանակութիւն ունէր այդ պահուն և նմանօրինակ պարագաներու մէջ․ Պիւրիտան չէր գիտեր ատիկա․ միայն թէ Պիկօրն երիտասարդին ետեւէն գալուն խնամով գոցած էր Վալուայի սենեակին դուռը, Պիւրիտան և Պիկօրն երկուքն ալ տըժգոյն, իրարու դէմ կեցած էին․ Պիկօրն՝ սովորականէն աւելի հանդարտ, դէմքին վրայ տեսակ մը հանդիսաւորութեամբ․ Պիւրիտան տղու մը պէս տկար, հոգին անձկալին, խելայեղ, միտքը՝ տակնուվրայ․

— Խօսէ՛, որոտաց Պիւրիտան, բացատրէ՛, ապա թէ ո՛չ երկինք վկա՛յ, խենդենալէս առաջ, ի՛նչ որ կը զգամ, քեզ կը սպաննեմ, այս մարդուն տեղ։

Եւ աւելի ցած ձայնով, անսահման զարմանքով մը կրկնեց․

— Իմ հա՛յրս...

— Մօնսէնեօ՛ր, ըսաւ Պիկօրն, և անշուշտ հարկ է որ հիմա այս ածականը տամ ձեզ, քանի որ գիտէք թէ որուն տղան էք․ Մօնսէնեօ՛ր․ իրողութիւնը՝ իրաւ ահաւոր է, սակայն պարզ է․ այն տղեկը, զոր հոն՝ Տիժօնի մէջ․ պաշտօն առայ ձեզ խեղդելու, այն տղեկը որուն պատմութիւնը ձեզ յուզած էր, ինչպէս ըսիք ինծի, երբ ձեզի պատմեցի... պզտիկ ժէհանը... Տրաման տիկնոջ

տղան... Պուրկօնի մէջ Ֆրանսայի դեսպան Վալուայի կոմս Շարլին տղան... այդ տղեկը, կ'ըսեմ, Մօնսէնեօ՛ր չխեղդեցի, կը հասկնա՞ք․ զինքը լքուած խրճիթի մը մէջ ձգեցի, մօրը տանիլ յանձնելու նպատակով... և հոնկէ այն խրճիթէն է որ ուրիշ մարդիկ զայն առեր ու տարեր են... գիտե՞ք թէ ո՞ւր... Պէթիւն-ան-Արթուա․

— Պէթիւն-ան-Արթուա՛, մրմնջեց ժան Պիւրիտան։

— Կ'ըմբռնէ՛ք․ այդ տղեկը՝ դուք էիք․ հիմա՛, Մօնսէնեօ՛ր, ինչպէս գիտցայ թէ լքուած խրճիթին մէջ իմ կողմէս ձգուած տղեկը տարուած էր Պէթիւն․ ուր մեծցաւ, ուրկէ վերջապէս մեկնեցաւ Բարիզ գալով Սորպօնի մէջ ուսում առնելու համար․ այս կէտը վերջէն պիտի ըսեմ, երբ ի վիճակի ըլլաք ըսածս հասկնալու, որովհետեւ ամէն բան չեմ ըսած ձեզի․ որովհետեւ դեռ ձեզի ըսելու եմ թէ Տրաման տիկինը ի՞նչ եղած է։

— Մայրս, կակազեց Պիւրիտան, որուն աչքերը արտասուքով լեցուեցան, ո՛հ, ինծի խօսէ՛ անոր վրայ, ըսէ՛, ո՛հ, ըսէ, եթէ երբէք քու շապիկիդ տակ մարդու մը սիրտն է որ կը բաբախէ, ըսէ թէ ի՞նչ եղած է մայրս։

— Կ'ուզէ՞ք, ըսաւ Պիկօրն մռայլ ձայնով մը։

— Կ'ուզե՛մ մրմնջեց Պիւրիտան ահռելի անձկութեան շեշտով մը։

Պիկօրնի նայուածքները գթութեամբ լեցուեցաւ։

— Երկինք չի՛ս անիծե՛ր, ըսաւ, եթէ երբեք ոճիր մը կը գործեմ ձեզ այսպէս խօսելով. բայց դուք զաւակն էք, իսկ ե՛ս. ես որ բանէ մը չեմ վախնար, ես որ կեանքս քաշքշած եմ չուտիկներու բնակավայրերուն մէջ, ես որ հրաշքներու պալատին (մուրացիկներու թաղ) ընծայած օրինակներէն ուրիշ օրինակ չեմ ունեցած, ես որ տեսակցած եմ հոգիով տխեղծ մարդոց հետ. որոնք շատ անգամ ալ մարմնով ալ պակասաւոր են, ես, Լանսըլօ, կարծեմ որ երկինքի շանթերը գլխուս պիտի հրաւիրեմ. եթէ այս ահռելի ժամուն սուտ մը խօսէի ձեզի։ Չգիտցայ թէ ի՞նչ եղած է այն Տրաման տիկինը, թէ ան ի՞նչ ըրած է այն հեռաւոր ժամանակէն ի վեր յորում Տիժօնի մէջ ձեր մօնսէնեէօր հօրը գաղտնի սպասնութիւնները կը կատարէի, թէ ի՞նչ յեղաշրջումներ տակնուվրայ ըրած էին անոր կեանքը, թէ ի՞նչ սոսկալի վիշտեր համակեր էին անոր հոգին, չեմ գիտեր, եթէ և անշուշտ ո՛չ ոք պիտի գիտնայ ատիկա, որով ո՛չ դուք, ժան Պիւրիտա՛ն, դուք որդի՛ն, որովհետեւ անշուշտ ձեզի պիտի ըսէ. բայց ի՛նչ գիտեմ, սա է թէ զինքը տեսա՛յ։

— Տեսա՞ր զինքը, պոռաց Պիւրիտան սրտակեղեք ձայնով մը։ Ո՛ղջ, մայրս ո՛ղջ է. օրհնեալ ըլլաս դուն որ իմ այս յուսահատ վիճակիս մէջ սանկ ուրախութիւն մը կ'ընծայես Շարլ տը Վալուայի զաւկին։

— Տեսա՛յ զինքը, կրկնեց Պիկօրն ալ աւելի մեղմ ձայնով մը. և ահռելի բան մօնսէնեէօ՛ր, դուք ալ տեսաք զինքը։

— Ե՞ս պոռաց Պիւրիտան որ կ'զգար թէ տեսակ մը խելացնորութիւն կը պատէր զինքը։

— Դո՛ւք ըսաւ Պիկօրն. Տրամանի տիկինը, մօնսէնեէօ՛ր, ձեր մայրը, ժան Պիւրիտան, այն կինն է որ իրիկուն մը Սէնի եզերքը ձեզ կը սպասէր... այն կինն է որ Ֆրուամանթէյ փողոցին մէջ ձեզի հետ խօսեցաւ. այն կինն էր որ ետքէն ալ ձեզի հետ խօսեցաւ Լուվրի մեծ աշտարակին ստորոտը.

— Լռէ՛, կականեց Պիւրիտան սոսկումէն խելայեղ,

— Ձեր դէմքին աւրուելէն և ձեր աչքերուն դառնալէն կը կ'ըմբռնեմ, վերջացուց Պիկօրն. հասկցաք թէ ձեր մայրն այն կինն է որ անիծեալ գիշեր մը ձեր ձեռքէն բռնեց ձեզ մտցնելու համար այս արիւնալի աշտարակը ուր Մարկրիթ տը Պուրկօնեը ձեզի կը սպասէր ձեզ սպաննել տալու համար։

Պիւրիտան նախ ծունկի վրայ և ապա կռնակի վրայ գետին ինկաւ, նուաղած. Պիկօրն անոր վրայ ծռեցաւ և մրմնջեց.

— Խեղճ երիտասա՛րդ, ո՛րքան քաջ, ո՛րքան բարի, այնքան ուղղամիտ և այնքան դժբախտ. արդեօք խօսելով աղէ՞կ ըրի թէ գէշ. Աստուած պիտի դատէ (հեգնական ժպիտ մը երևաց Պիկօրնի

չրթունքներուն վրայ) եթէ երբէք Աստուած կը խառնուի Գիկօրնի ըրած գործերուն ու խօսքերուն։

Երբ ուշաբերեցաւ արդէն արշալոյսը ծագած էր։

Գիլբրտան Նէլի Աշտարակին դարատափը եկաւ ո՛չ թէ Բարիզի համայնապատկերը դիտելու համար այլ պարզապէս անոր համար որ առաւօտեան զով օդը լիաթոք շնչելու պէտք ունէր։ Երբ ինքզինքին վրայ բոլորովին վստահ եղաւ, իջաւ վարի յարկը, ուր ձգած էր Վալուայի կոմսը։

Վալուա ոտքի ելաւ, երկու ձեռքովն իր սուրին երախակալին խաչին կրթնեցաւ, գոմէշի մորթով զրահուած իր բարձր հասակը տնկեց և ծայրին ուսին վրայ ինկած մանիշակագոյն գլխանոցին մէջ շրջանակուած դէմքն երեւցաւ աւելի քան երբէք կապարագոյն և խիստ. խօսեցաւ. և անոր ձայնին հնչիւնը լսելով Գիլբրտան գլուխէն մինչեւ ոտքը ցնցուեցաւ. ահա՛ թէ ի՞նչ ըսաւ Վալուայի կոմսը։

— Երիտասա՛րդ, այս գիշեր անհոգի գաղտնիք մը իմացաք. ձեր դժբախտութիւնը փափաքեցաւ որ հաւատարիմ ծառայ մը ձեզ իմացնէ բաներ զոր յաւէտ գիտնալու չէիք. զգուշացէ՛ք դատաստանի ենթարկելէ իմ անցեալ ընթացքս հանդէպ ձեր մօր՝ հանդէպ ձեզի. այս մարդը ճշմարտութիւնը ըսաւ ձեզի. ի՞նչպէս հոս կը գտնուիք, կարեւորութիւն չունի ատիկա. ի՞նչ էք և ո՞վ էք ներկայիս, ատ կարեւորութիւն չունի. միայն թէ մի մտադրէք հետազօտել իմ արարքներս, եթէ կ'ուզէք ոճիրներս ըսէք. մի մտաբերէք քննել իմ անցեալներս

ժանաւանդ մի մտաբերէք պարծենալ տիտղոսով մը որ ձերը չէ։

Վալուայի կոմսը շարունակեց.

— Գիտցէք թէ ես ձեզի համար եմ ու կը մնամ Վալուայի կոմս. դուք ինծի համար էք ու կը մնաք Ժան Գիլբրտան, Սօրպօնի տետրակներուն մէջ իբր անծանօթ ծնողաց զաւակ արձանագրուած. եթէ երբեք ազատիմ, գիտցէք որ ինծի համար պիտի ըլլաք Ժան Գիլբրտան, թագաւորին դէմ ապստամբող դաւաճանը, ապստամբներու և դաւաճաններու պետ։ Ուրեմն ձեզ սպասող պատիժն խուսափելու մէկ հատիկ միջոց մ'ունիք, այն է այստեղը սպաննել այն մարդը, որուն համար այս գիշեր քեզի ըսին, ատիկա է քու հա՛յրդ։

Միեւնոյն ատեն կոմսը իր վերարկուին ծալքը մէկդի ընելով՝ երեք քայլ յառաջացաւ՝ իբր թէ կուրծք տալով մահացու հարուածին. այս ահռելի ճառին ատեն Գիլբրտան իր տեղէն չէր շարժած, չէր ցնցուած, սարսուռ մը չէր զգացած։ Միայն թէ քանի ան կը խօսէր, ինք հետզհետէ աւելի կը գունատէր, իր խոշորցած աչքերը անյաղթելիօրէն գամուած մնացեր էին իրեն այսպէս խօսող մարդուն վրայ, գուցէ դիտելու համար հրէշ մը։ Վալուա ըսաւ.

— Եթէ ապրիմ, Գիկրիտան, դուն մեռած ես. եթէ ապրիլ կ'ուզես, զա՛րկ։

Գիլբրտան յամրօրէն մինչեւ դուռը գնաց, բացաւ զայն կռնակի վրայ, և իր թեւը յամրօրէն

երկարեց և Վալուայի ցոյց տուաւ թէ համբան բաց էր։ Անիկա շարժումն էր մարդու մը որ շնորհ կ'ընէ, և թերևս նաև շարժումը մարդու մը որ կը վռնտէ։ Պիւրիտան բառ մը իսկ չարտասանեց։ Խիստ և մեռելի մը պէս անգոյն էր. իր աջ թեւը՝ իբր թէ անշարժացած ըլլար, երկարած կը մնար՝ իսկ իր ձախ ձեռքը պրկուած կը մնար դրան վրայ՝ որովհետև կը զգար թէ սոսկումէն կը տատանէր՝ և այդ եղերական պահուն չէր ուզեր իյնալ։ Վալուայի կոմսն անցաւ գնաց։ Անցաւ յամրօրէն, և գերագոյն մարտահրաւէրով մը լեցուն իր ակնարկը սեւեռեց իր որդւոյն աչքերուն վրայ. շատ կարճատեւ պահ մը կեցաւ անոր մօտը, քովիկը, իբր թէ նորէն սպաննութեան գրգռելու համար զինքը՝ Պիւրիտան խստաշէմ կեցաւ... Վալուա ուսերը թօթուելով իր ծանր վերարկուին մէջ ծածկուեցաւ, և յետոյ, առանց գլուխը դարձնելու վար իջաւ ու անհետացաւ դարձդարձիկ սանդուխին մէջ։

Պիւրիտան սկսաւ հեկեկալ ու լալ։

XXXIII

ՍՈՍԿՈՒՄԻ ՊԱՀԵՐ

Հանդարտիկ, իբր թէ արտասովոր բան մը տեղի ունեցած չըլլար, ըստ իր սովորութեան սանդուղէն, Վալուա հասաւ մինչև ստորնայարկի դաւիթը. այնտեղ կեցաւ։ Դուռը գոց էր և նիգերն

ամրապէս գոցուած էին, և այս դրան առջև կռնակը տուած կեցած էր մարդ մը, թաղեայ գլխանոցն աչքերուն վրայ իջեցուցած և գոգցես ոտքերուն վրայ կը քնանար, որովհետև սոսկալիօրէն կը խորդար. միայն թէ հեգնական չես գիտեր ինչ կար այդ խորդումին մէջ. և այդ մարդը դաշոյն մը բռնած էր ձեռքը։ Վալուա, հակառակ անոր վերարկուին և թաւշեայ գլխարկին, ճանչցաւ Պիկօրնը. պահ մը՝ իր դէմքը կատաղութենէն այլայլեցաւ, և ձեռքը սուրին տարաւ, իբր թէ քաշելով երկուքի ճեղքելու համար քնացողը։ Բայց այդ միջոցին Պիկօրն այնքան ուժով խռկալ սկսաւ և այդ խորդումին մէջ այնքան վայրագ հեգնանք մը կար որ յայտնի էր թէ աչքէն չէր վրիպեցներ Վալուայի ո՛չ մէկ շարժումը, որչափ որ քնացած էր։

— Չորս ու հինգ, պօռաց յանկարծ ձայն մը կամարին ետեւի կողմէն։

— Հինգ ու վե՛ց, վաստկեցա՛յ, գոչեց ուրիշ ձայն մը։

Վալուա ետին դարձաւ և տեսաւ երկու մարդեր որոնք մութ անկիւն մը քաշուած քուեայ (զառ) կը խաղային և ամենևին չէին նշմարեր իր ներկայութիւնը։ Վալուա անշարժ մնաց. իր ակնարկը պահ մը թափառեցաւ քնացողէն խաղացողներուն։ Յետոյ ուսերը թօթուեց։

— Օրհնեալ ըլլա՛յ Պապօլէնը, երկու մէկնո՛ց, կորսնցուցի՛ր Րի՛քէ, իմինս են մօնսէնեէօրին երկու զառերը, գլուխը և մորթը։

Աւտր վրայ, Կիյեօմ ոտքի ելաւ և Վալուա կոմսին վրայ քալեց։

— Մոնսէնեօ՛ր, ըսաւ խմս էք, ձեզի չահեցայ. համեցէք ետեւէս գալ, ինչպէս որ խելօք անասուն մը կը հետեւի իր տիրոջը։

Վալուա այս տեսարանին ներկայ գտնուած էր առանց ընելու շարժում մը որ յայտնէր թէ կը վախնար. զինքը կտոր կտոր քուեայով խաղացող Կիյեօմի Րիքէի մահասարսուռ կատաղութեան հանդէպ ժպտեցաւ միայն. ի՛նչ որ կը նշանակէր թէ սոսկալի վրիժառութիւն մը կը մտադրէր։

— Պարոնայք չուանիկնե՛ր, ըսաւ պաղ շեշտով մը, երբ Կիյեօմ իրեն մօտեցաւ. ուշադրութիւն ըրէք թէ ձեր պետը կը յաւակնի որ ամէն չարիքէ և ամէն նախատինքէ զերծ դուրս ելլեմ այս ծուղակէն։

— Պե՞տը, գոչեց Կիյեօմ, պե՛տը. ո՞ւր է պետը. զինքը տեսա՞ր. Րիքէ. եթէ գիտես թէ ո՞ւր է, գնա՛ հոս բեր զինքը, որպէս զի մեզ ըսէ թէ ի՞նչ համեմով կ'ուզէք որ եփեմ մոնսէնեօրը։

— Ուշադրութի՛ւն ըրէ՛ք, յարեց Վալուա, որ եթէ ծայրայեղութիւն մը գործէք ինծի դէմ, իմ վրէժս խստօրէն պիտի լուծուի. վարպետնե՛ր, արդէն կը փնտռուէիք կարգ մը ոճիրներու համար. աւելի զատ այս գիշեր Վալուայի ապարանքին վրայ խուժեցիք, ինչ որ Լուվրի վրայ յարձակելու համահաւասար սրբապղծութիւն մըն է. լաւ ուրեմն, ձեր կեանքին շնորհուիլը ձեռք բերելու չափ առաջ

կ'երթամ, սա միակ պայմանով որ ձեր պետին կամքը իսկոյն կատարուի։

Թէեւ այսպէս կը խօսէր, միւս կողմէ սոսկումը կը պատէր զինքը և աչքերը կը խոժոռէին. տեսարանը զազրելի էր, թէեւ մեր դարուն փափուկ ճաշակին չէր յարմարեր, բայց այն ատեն դարը կոշտ ու կոպիտ էր, ինչպէս ամէն ինչ կը հաստատէ ասիկա. ուստի այն ատենուան համար շատ բնական բան մըն էր Կիյեօմի և Րիքէի կատակը, որով Վալուայի կը հասկցնէին թէ զինքը մահուան դատապարտած են. Վալուա սոսկումէն խելայեղ կը զգար թէ պիտի նուաղէր. կը վախնար. այն ատեն մինչ ցած ու ծանր կամարներով սրահը կը լեցուէր խօլի խորդիւններու այս այլազան աղաղակներով թշուառականը դառնապէս զղջաց վերը՝ իր որդւոյն բածներուն վրայ. Գիւրիտանի դէմքը՝ իր խելայեղ երեւակայութեան ներկայացաւ իբր գերագոյն յոյս մը, և խեղդուկ ձայնով գոչեց։

— Գիրիտա՛ն, Գիւրիտա՛ն, Գիւրիտա՛ն։

— Ը՛ր ա՛ն, ը՛ր ա՛ն, ը՛ր ա՛ն։

Ծիծաղէ պրկուած չորս դէմքեր երեւցան իրեն։ Չորս խողեր յանկարծ ոտքի կանգներ էին, զինքը կը շրջապատէին և ձայներնին փոխելով չորսը մէկ կը գռային՝ իբր պատասխան մը իր ցաւագին կոչին. Գրեթէ իսկոյն Պիկօրն խոյացաւ դէպի պատին այն մասը զոր տեսած էր, Սթրակիլոյի սպասաւորները շարժած ու դարձուցած էին երբ ինք Նէլի Աշտարակը մտած էր Մապէլի ետեւէն. զըս-

պանակը շարժման մէջ դրաւ, աշտարակին ստո-րերկեայ մասերը տանող սանդուղը երեւան ելաւ. Վալուա խստօրէն քշուեցաւ դէպի այդ սանդուխը. հրեցին, հրմշտկեցին եւ յանկարծ Վալուա կոմսն ինքզինքը գտաւ լայնարձակ սրահի մը մէջ զոր տխրօրէն կը լուսաւորէր ջահ մը։ Ասիկա ճիշդ այն սրահն էր ուր Մարկրիթ տը Պուրկօնեի բանտար-կել տուած էր Պիւրիտանը ու Օնէները. Վալուա լսեց որ ուշգնօրէն դուռ մը գոցուեցաւ. աթոռակի մը վրայ ինկաւ, եւ այնքան զօրաւոր, իրաւամբ այնքան քաջ մարդը՝ ահաբեկումէն սկսաւ կափ-կափել։

XXXIV

ԼՈՒԻ ՅԱՄԱՌ

Գիշեր էր։ Լուի Ժ. առտուընէ մինչեւ իրիկուն ինքզինք հաճոյքի նուիրած էր պալատական իր շքախումբին հետ, նոյն օրուան Յիմարներու Տօնին առթիւ շատ խմած, ու կատակներ ըրած էր իր հետեւորդ ազնուականներուն հետ. միեւնոյն ատեն շատ խօսուած էր Վալուայի անհետացման վրայ։

Յոգնած Լուի Ժ. իր սենեակը մտաւ. մինչեւ կէս ժամ եւս լսուեցան բակերուն ու նրբանցքներուն մէջ շրջող պահակներուն ոտնաձայները։ Յետոյ ամէն բան մարեցաւ. լոյսերն ու աղմուկները միանգամայն։ Թագաւորին նախասենեակին

մէջ կը հսկէր պահակ մը զոր երկու ժամը անգամ մը կը փոխէին, այս նախասենեակը կէս մթու-թեան մէջ թաղուած էր. ձեղունէն կախուած փոքր լամբար մը միայն կը լուսաւորէր զայն. իսկ պահակը, որուն խօսքն ըրինք, թագաւորին դրան առջեւ իր նիզակին կոթին կրթնած անշարժ կը կենար։ Այս պահակը՝ պահակապետ Հիւկ տը Թրանքավէյի հրամանին տակ գտնուող զօրաց զուիցերեացի աղեղնաւորներու գումարտակին կը պատկանէր. թերեւս այդ օրն զուիցերիացին քիչ մը խմած էր, թէեւ զուիցերիացիները աղէկ խմողի համբաւ չունէին, սակայն ատիկա ժամ մը պահակ սպասելէ ետք սկսաւ աչքերը գոցել, յետոյ կզակը խախտելու աստիճան յօրանջեց. շատ կը փափա-քէր քանի մը քայլ պտտիլ քունը փախցնելու համար, բայց հրաման չունէր. մինչեւ որ զինքը փոխէին անշարժ կենալու էր թագաւորին դրանը։

Այս կէս-քուն վիճակին մէջ էր որ զուիցերիա-ցին կարծեց թէ կ'երազէ. թագաւորին նախա-սենեակին մէջ երկու դարակներ կային. զուի-ցերիացին այնպէս թուեցաւ թէ այս դարակնե-րէն մէկուն դուռը մեղմիւ ու յուշիկ ինքնիրենը կը բացուէր. պահ մը զուիցերիացին զարմացած մնաց բայց այս զարմանքն անմիջապէս աւելորդապաշ-տական սոսկումի փոխուեցաւ, երբ տեսաւ որ դարակէն դուրս ելաւ դիւրաշարժ կապիկ մը որ չորս ոտքի վրայ քալելով իր կողմը ուղղուեցաւ ոստումներ ու խեղկատակութիւններ ընելով,

զուիցերիացին սկսաւ խաչակնքել. յետոյ բերանը որչափ ուժ ունէր բացաւ պոռալու համար. բայց միեւնոյն պահուն պոռալու ոյժը պակսեցաւ. արդարեւ իր տարօրինակ երազը մղձաւանջի կը փոխուէր. միեւնոյն դարակէն, մինչ չորս ոտքի վրայ ուրիշ երկու անասուններ դուրս ելած էին, ասոնք երկու արջեր էին, որոնք իր քովը քալով ետեւի ոտքերնուն վրայ կեցան եւ անշարժ մնացին, մինչդեռ անոնց մէջէն կապիկը կը շարունակէր խեղկատակութիւններ ընել. մարդը զգաց թէ պաղ քրտինք մը կ'ողողէր իր ճակատը եւ մազերը կը ցցուէին իր գլխուն վերեւ. անշուշտ դժոխային երեւոյթի մը ենթարկուած էր եւ ձեռքէն սաշափը միայն եկաւ որ արագօրէն աղօթք մը մրթմրթաց.

— Ս. Լուի՛, ըսաւ ակռաները կափկափելով, գալ ամսուան թօշակէս արծաթ մը կը խոստանամ քեզ եթէ զիս ազատես այս կենդանիներէն։

— Ամէ՛ն, ըսաւ կապիկը։

— Ամէ՛ն, խորդացին երկու արջերը։

— Վա՛յ անպիտան, կրկնեց զուիցերիացին սոսկումով համակուած. կը խօսին, իբր թէ քրիստոնեաներ ըլլային։

Այս անգամ, անարբեկումէն կրկնապատկուած ճիչով մը, իր թոքերուն բոլոր ուժովը պիտի պոռար, երբ կապիկը մէկ ոստումով անոր կոկորդը ցատկեց, մինչ արջերէն մէկը իր թաթը դրաւ անոր բերնին վրայ. գրեթէ միեւնոյն ատեն դժոխային արարածներու հետ ուղղակի շփման մէջ

գտնուելէն զարհուրած, խելայեղ զուիցերիացին զգաց թէ իր բերանը կը լցնեն եւ թէ իր երկու ձեռքերը կռնակը կը կապեն. այն ատեն սոսկումն իր գագաթնակէտին հասաւ. ինկաւ արջերու թաթերուն մէջ եւ անոնք անասուններու կողմէ անսպասելի ճկունութեամբ մը զինքը վերցուցին եւ տարին դարակին մէջ փակեցին։

— Ներօք կեցի՛ր պզտիկ բարեկամս, ըսաւ կապիկը, քեզի չարիք չպիտի հասցնենք ընդհակառակը եթէ շարժիս կը մեռնիս։

Զուիցերիացին արդէն կարողութիւն չունէր շարժելու, նուաղած էր. այն ատեն կապիկը հանդարտօրէն գոցեց դարակը եւ թեթեւօրէն իր ծրպտանքը վրայէն նետելով՝ Պիկօ,նը երեւան եկաւ մինչ տախտակամածին վրայ ձգուած արջի մորթէն դուրս կ'ելլէր Կիյեօմ Պուրասք եւ Րիքէ Հօտրիօ. Պիկօն ուղղակի գնաց թագաւորին դուռը եւ տախտակը թեթեւ մը քերթեց եղունգովը եւ ցած ձայնով ըսաւ.

— Ը՛ը Ս՛ան...

— Դո՞ւն ես, Պաշէն, հարցուց թագաւորին ձայնը։

— Ը՛ր ա՛ան, պատասխանեց Պիկօն։

Լուի Ցամառի սենեակին մէջ ահագին ծիծաղ մը հնչեց եւ գիշերային երեք յանդուգն այցելուները լսեցին որ թագաւորը իր անկողինին մէջէն կը պոռար.

— Գինով է անպիտա՛նը. դեռ կը կարծէ թէ

ճչերու պատարագը կ'ընէ , Օ՛ն , ներս մտիր և եկուր պատմէ ի՞նչպէս մատուցիր պատարագդ , սատանայի եպիսկոպո՛ս :

Պիկօրն դուռը բացաւ և ներս մտաւ . իրեն ետեւէն ներս մտան Կիյեօմ ու Րիքէ , որոնք դուռը գոցելով թեւերնին խաչաձեւած իրարու քով կեցան . Լուի քաջ ազնուական մըն էր , ո՛չ Աստուծմէ կը վախնար և ո՛չ ալ սատանայէն , թէև շատ բարի քրիստոնեայ մըն էր . այս երեք անծանօթները իր սենեակէն ներս մտնելը տեսնելուն՝ անկողինէն ցատկեց և սուրը առաւ . Թագաւորը , որ ամենափոքր շփոթութեան մը պարագային զարհուրելի և տղայական ձեւով մը կը բարկանար , այն ատեն իր արձակած որոտումէն աւելի ահաբեկող ցած ու խղճուկ ձայնով մը հարցուց .

— Ի՞նչպէս համարձակեցաք հոս մտնելու :

Պիկօրն ծունգի եկաւ և պատասխանեց .

— Մեր վեհափառ Թագաւորը դաւաճանութենէ մը ազատելու համար մեր ունեցած բաղձանքը միայն մեզի քաջութիւն տուաւ մտնելու : Թագաւորը բարեհաճութիւնը թող ունենայ անգամ մը դիտելու մեզ երեքս , մեկերնիս ալ զինուած չենք . ուրեմն եթէ Թագաւորը կը հարծէ թէ ոճիր մը գործելու եկանք , կանչելուն պէս իր պահակները պիտի վազեն և Ս . Բառնաբասի վրայ կ'երդնում , որ ամենեւին չպիտի ճգնինք մեր գլուխը դահիճէն ազատելու . բայց այդ պարագային բան մը չպիտի ընենք :

Լուի սուրը դրաւ նորէն այն թիկնաթոռին քով ուրկէ առած էր զայն , հապճեպով գիշերանոց վերարկու մը հագաւ և հարցուց .

— Ո՞վ էք դուք :

Պիկօրն ոտքի ելաւ և պատասխանեց .

— Ասիկա Գալիլէի կայսր Կիյեօմ Պուրասքն է . Ասիկա Պազօշի Թագաւորը Րիքէ Հօտրիօն է . իսկ ես նոյնին վեհափառութեան և ձեր վեհափառութեան խոնարհ ծառան եմ և անունս է Լանսըլօ Պիկօրն :

— Կիյեօմ Պուրա՞սք , մրմնջեց Թագաւորը , Րիքէ Հօտրի՞օ . Լանսըլօ Պիկօ՞րն . . . ինծի կը թուի թէ այս անունները լսած եմ :

— Աստուած վկա՛յ , Վեհափառ , ըսաւ Կիյեօմ , անշուշտ անունս լսած էք մունետիկէն որ ձեր հրամանով գլուխս բերողին պարգեւ մը կը խոստանար :

— Իմ ա՛լ ըսաւ Րիքէ քիթը բերանը ծռելով :

— Իմս ալ . աւելցուց Պիկօրն : Ուրեմն , վեհափառ Թագաւոր , ձեր առջեւն ունիք երեք մահապարտներ որոնց ապաստան կուտաք , մինչ Շաթլէի մունետիկը , ըսած է թէ ով որ մեզի ապաստան տայ մահուամբ պիտի պատժուի :

Լուի Ցամառ , մռայլ ու մտածկոտ դէմքով , հազիւ թէ մտիկ կ'ընէր , Պիկօրնի ըսած խօսքերէն միայն բառ մը իր ուշադրութիւնը գրաւած էր , և սա բառն էր . — Դաւաճանութի՛ւն . . . այս բառն

արդէն կը տանջէր զինքը այն օրէն ի վեր որ Մաթիէլ իր ընտանիքին խորէն մահացու սպառնալիքի մը նման ըսած էր զայն. ո՞վ կը դաւաճանէր իրեն դէմ. կին մը ըսած էր կախարդուհին. կին մը զոր փնտռելու է եղեր նոյն իսկ իր Լուվրին մէջ, ուղղակի զինքը շրջապատողներուն մէջ:

— Անպատկառ սրիկաներ է՛ք դուք, որոտաց Լուի. բայց այնչափ կարեւորութիւն չունի. այստեղ ինծի սպասեցէ՛ք. դուն բռնէ՛ ատիկա. Թագաւորը ձեզի ապաստան կուտայ եւ որչափ ատեն որ Թագաւորին քով գտնուիք, դահիճին ձեռքն առկախ կը մնայ:

Իրեն սովորական չեղող արժանապատուութեամբ մը եւ տեսակ մը վեհափառութեամբ այս խօսքերն ընելէ ետք՝ Լուի դուրս ելաւ սենեակէն, մինակ ձգելով երեք մարդիկը:

— Քու մօրդ խերն անիծեմ, ըսաւ Բիքէ, խօսքն ուղղելով Պիկօրնի, քեզի չը՞սի թէ մեզի գայլին բերանը պիտի տանէիր:

— Համբերութի՛ւն, ըսաւ Պիկօրն, գայլը չպիտի կրնայ ուտէ մեզ:

— Եւ զէնք ալ չունինք, մրմռաց Կիյեօմ:

Պիկօրն ժպտեցաւ, իր կրկնոցը բացաւ եւ անկէ հանեց երեք կարճ դաշոյններ. ընկերներէն ամէն մէկուն դաշոյն մը տուաւ եւ երրորդն ալ իրեն համար պահեց:

— Ամէն պարագայի մէջ առանց մեռցնելու չպիտի մեռնինք, ըսաւ:

— Ա՛ս աղէկ, ըսաւ Կիյեօմ. այս կերպով գէթ քրիստոնեայ կը մեռնինք, ու բազմաթիւ ուղեկիցներով կը չուենք:

Այդ միջոցին Լուի նախասենեակէն եւ երկու ուրիշ սենեակներէ անցնելով, մտած էր պահակներու սրահը, ուր քսան նիզակաւորներ յարատեւ կը կը հսկէին, սպայի մը հրամանատարութեամբ.

— Թագաւո՛րը, պոռաց ուժով մը պահակներէն մէկը:

Ակնթարթի մէջ, ամէնքն ալ իրենց զէնքերն առին ու մէկ գծի վրայ շարուելով բարեւ տուին, այսինքն իրենց ձախ բռունցքը տապարին վրայ դրած եւ նիզակին ծայրը դէպի գետինը դարձուցած կեցան: Լուի չլմորած նայուածքով պահ մը դիտեց զանոնք. բարկութենէն շրթունքը կը դողար:

— Սպա՛յ, պոռաց ի վերջոյ, պահակապետը կանչեցէք:

Սպան դուրս խոյացաւ. վայրկեան մը չանցած Հիւկ տը Թրանքավէլ երեւցաւ ուժգունած եւ Թագաւորին կէս գիշերուան այսպէս տարօրինակ կերպով տուած այցելութենէն սարսափահար:

— Թրանգավէ՛լ, ըսաւ Թագաւորը, հիմա անմիջապէս չղթայի զա՛րկ այս զինուորներուն ամէնքն ալ:

— Վեհափա՛ռ, կակազեց պահակապետը:

— Եթէ խօսք մըն ալ ընես, Թրանգավէլ, քեզի ալ զնտան նետել կուտամ: Սպան ալ միւսներուն պէս չղթայի զարնել տուր:

Այն ատեն տեղի ունեցաւ տեսարան մը, որ տեսակ մը վեհութիւն ունէր: Շղթայի կապուելու դատապարտուած սպան իր զինուորներուն առջեւէն անցաւ, իր սուրովը ողջունեց Թագաւորը, և հանդարտ ձայնով մը հրամայեց զօրանցքի նման Թագաւորին առջեւէն անցնիլ: Լուի Ժ. Ի առջեւէն տողանցում կատարեցին պահակները, որոնք իրենց սոսկումէն գունաթափ եղած էին:

Տասը վայրկեան ետք զուիցերիացի պահակներու ուրիշ խումբ մը հեռացող խումբին տեղը կ'անցնէր, և Թագաւորը իր հրամանին այս շուտափոյթ գործադրութենէն գոհ, Թրանգավէլ կը տանէր մինչեւ նախասենեակը:

— Բայց, Վեհափա՛ռ, պահակ մը պիտի ըլլար ձեր դուռը: գոչեց Թրանգավէլ:

Խեղդուկ հեծեծանքի նման ձայն մը պատասխանեց Թրանքավէլի, որ անմիջապէս դարակին կողմը վազեց որովհետեւ հեծկլտանքը գոգցես անոր մէջէն կուգար, բացաւ զայն և տեսաւ զուիցերիացի պահակը, կապուած բերանը գոցուած և երկայնութեանը փռուած պառկած. Թրանգավէլ՝ կէս մը գուշակելով թէ Թագաւորը վտանգի ենթարկուեր է, և թէ չուտիկներ, թերեւս մարդասպաններ, մինչեւ արքայական յարկաբաժինը մտեր են, սոսկումէն սարսռաց և փութաց քակել զուիցերիացին կապերը:

— Ո՞վ այս վիճակին մէջ դրաւ քեզի. ո՞վ յարձակեցաւ վրադ, հարցուց անոր դողդոջուն ձայնով մը:

— Կապիկ՛ը... կակազեց զուիցերիացին:

— Ո՞ր կապիկը, ապո՛ւշ:

— Արջն՛ը... շարունակեց զուիցերիացին ակռաները կափկափելով:

— Այս մարդը վախէն խենդեցեր է, Վեհափառ, կը գուշակեմ թէ ինչու համար պահակները շղթայի զարնուեցան. կ'աղերսեմ...

Թագաւորը սկսաւ մտածել և պահակապետին խօսքն ընդհատեց:

— Մի՛ ջանար գուշակել, Թրանգավէլ. բան մըն ալ չպիտի կրնաս հասկնալ. միայն թէ յարկաբաժինիս շուրջը պահակներ դի՛ր. դուն ալ քանի մը ուժով տղոց հետ այստեղ կեցի՛ր. այն ատեն պիտի հասկնաս:

Այս խօսքն ընելով՝ Լուի Թագաւորը մտաւ իր սենեակը և տեսաւ որ գիշերային իր երեք այցելուները շատ հանդարտ երեւոյթով մը գոգցես իրեն կը սպասէին:

— Հիմա՛, վարպետներս, ըսաւ, բացատրեցէ՛ք նայի՛մ:

Եւ Թագաւորը, ըստ երեւոյթին շատ հանդարտօրէն նստեցաւ իր մեծ թիկնաթոռին մէջ, թերեւս ալ սրտին խորէն կը զբօսնուր, որովհետեւ յանդուգն արարքները, անկարելի հնջակուած ձեռնարկները կը սիրէր:

— Վեհափա՛ռ, ըսաւ Պիկօրն, որ այդ պահուն նախասենեակին մէջ բազմաթիւ ոտքի ձայներու աղմուկ մը լսեց, մեզի այստեղ պաշարել տուիք.

ձեզ կը յիշեցնեմ թէ քիչ մը առաջ վեհանձն և արքայավայել խօսք մը ըրիք թէ որքան ատեն որ Թագաւորին սենեակին մէջ գտնուինք անբռնաբարելի ապաստանարանի մը մէջ պիտի ըլլայինք։

— Այո՛, ըսաւ Կիյեօմ, Թագաւորն այդպէս ըսաւ բայց ուշ կամ կանուխ պէտք պիտի ըլլայ որ այս տեղէն դուրս ելլենք։

— Եւ այն ատեն, աւելցուց Րիքէ ապաստանարան չի մնար։

— Թագաւորը ոտքի ելաւ, գնաց դուռը բացաւ և կանչեց.

— Թրանգավէ՛լ։

— Կորսուեցանք մրմնջեց Կիյեօմ, որ ջղաձգօրէն սեղմեց իր դաշոյնին կոթը, իր ոյժին ներածին չափով կեանքը պաշտպանելու պատրաստակամութեամբ։

— Սա՛ Պիկօրնը՝ ճշմարիտ ապուշ մըն է, մըրմրաց Րիքէ որ շատ յոռի տրամաբանութեան մը մէջ ըլլալ կը թուէր։

— Սպասէ քիչ մը նայինքն, սատանա ու Ս. Բառնաբաս վկա՛յ, ըսաւ Պիկօրն։

Պահակապետը ներս մտած և անհարկ մնացած էր այս երեք մարդերը տեսնելով։

— Թրանգավէլ, ըսաւ Թագաւորը, իսկոյն իմծի կանչէ Քաբլիւշը (Պիկօրն քիթը բերանը թթուեցուց) և գանձապահս. (սոսկումի ծամածռութիւնը ուրախութեան արտայայտումի փոխուեցաւ։

Իսկ Րիքէ, Քաբլիւշին անունը լսելուն չափա-

զանցեալ ձեւով մը սկսաւ տատանիլ իր սրունքներուն վրայ. մինչ Կիյեօմ Թաշկինակ մը փաթթեց իր վիզին շուրջը զայն պատսպարելու համար։

— Քաբլիւշը, շարունակեց Թագաւորը. հետը պիտի բերէ նորգնոր երեք չուան, իսկ գանձապետս հետը պիտի բերէ երեք քսակներ որոնց ամէն մէկը երեսուն արծաթ թսկուդ պիտի պարունակէ. Արանքավէ՛լ։

Պահակապետը խոյացաւ գնաց, և Թագաւորը դուռը նորէն գոցելով, դարձաւ երեք մարդոց կողմը։

— Երեքդ դատապարտուած էք որովհետեւ համարձակեցաք իմ սիրելի հօրեղբօրս և մեծ խորհրդականիս, Վալուայի կոմսին անձին վրայ ձեռք բարձրացնելու, ձեզի կը ձգեմ ընտրել դահիճին երեք չուանները կամ գանձապետիս երեք քսակները, ատեն փորձեցէ՛ք և չուանները ձեզի համար պիտի ըլլան. ճշմարտութիւնը ըսէք և քսա՛կները պիտի առնէք. ո՞րը կ՚ընտրէք։

— Քսակնե՛րը, վեհափա՛ռ։ Քսակնե՛րը, պոռաց Պիկօրն։

— Ուրեմն խօսեցէ՛ք և նախ ըսէք թէ ի՞նչ չարիք հասցուցիք կոմսին

— Ամենեւին չարիք չհասցուցին անոր վեհափա՛ռ երբե՛ք. բայց միայն թէ սա պատահեցաւ որ ազնուական կոմսը երշիկն այնքան համեղ և գինին այնքան պաղ ու համով ու հոտով գտաւ որ, չուզեց մեկնիլ այն ախորժալի տեղէն ուր տա-

բած էինք զինքը, աստուածները վար բերելով երդում ըրաւ թէ ութն օր հոն պիտի կենար և մեզի կախաղան հանելու սպառնալիք ըրաւ եթէ առանց երշիկի և գինիի ձգէինք զինքը:

— Աստուածածի՜ն վկա՛յ, մռնչեց Թագաւորը՝ Թշուառական աբեղայ, կը համարձակիս ծաղրել քու Թագաւորդ. ո՞ւր է կոմսը. հիմա ըսէ, ապա թէ ոչ քեզի բռնել և առտու չեղած ողջ ողջ այրել կուտամ:

— Վեհափառ Թագաւոր, ըսաւ Պիկօրն, պատրաստ եմ անմիջապէս Վալուա կոմսին քով տանելու ձեզ, եթէ հաճիք հետս գալ:

Պիկօրնի դէմքն այլափոխուած էր. անոր խիստ դէմքին վրայ յանդուգն արժանապատուութիւն մը կար: Թագաւորը քանի մը վայրկեան զարմանքով և թերևս ծածուկ հիացումով մը դիտեց զինքը:

— Քիչ մը առաջ, յարեց, բառ մը ըսիր...

— Վեհափա՛ռ, այդ բառը՝ դաւաճանութիւն բառն էր, ըսաւ Պիկօրն որուն աչքը ուրախութեամբ և չարամտութեամբ շողաց. այն տեղն իսկ ուր Թագաւորը վերստին պիտի տեսնէ Վալուայի կոմսը, դաւաճանութեան հետքերն ալ պիտի գտնէ:

Լուի Ցամառ տժգունեցաւ, բռունցքը պրկուեցան և ակնարկը բոցավառեցաւ:

— Եւ ո՞վ է ինծի դէմ դաւաճանողը քու խելքովդ, որոտաց:

Պիկօրն պատասխանեց.

— Կի՛ն մը:

Թագաւորը ձեռքը ճակտին տարաւ:

— Կի՛ն մը, մրմնջեց, կի՛ն մը. աս ալ Թամբլի մէջ բանտարկուած կախարդուհիին պէս կը խօսի. կին մը կը դաւաճանէ ինծի դէմ. ո՞վ է այդ կինը և ի՞նչ է այդ դաւաճանութիւնը... ո՛հ, սակայն ամէն գինով գիտնալու է, եթէ ատոր համար հարկ ըլլայ կեանքս վտանգել, որովհետև դաւաճանութեան ուրուականով ապրիլը կեանք չէ: Ահռելի կասկածներ սիրտս կը կրծեն: Հարկ է որ գիտնամ:

Թագաւորը մուրճով զարկաւ սեղանին, դուռը բացուեցաւ և Հիւկ դը Թրանգավէլ երևցաւ:

— Վեհափա՛ռ, ըսաւ պահակապետը, դահիճն ու գանձապահը դեռ չեն եկած. բայց քանի մը վայրկեանէն ձեր հրամաննին պատրաստ պիտի ըլլան:

— Թրանքավէ՛լ, ըսաւ Թագաւորը, կ'ուզեմ որ իսկոյն երթան այստեղ բերեն այն կինը որ կախարդութեամբ բանտարկուած է: Թագաւորը Պիկօրնի դառնալով աւելցուց. ո՞րքան ատեն կրնայ տևել այն այցելութիւնը զոր կ'առաջարկես ինծի:

— Թերևս ժամ մը. պատասխանեց Պիկօրն, թերևս օր մը. Թագաւորին կամքէն և իր ընելիք գիւտերէն կախում ունի ասիկա:

— Լա՛ւ. գնա՛. Թրանգավէ՛լ, այն կինը ինծի բեր:

Պահակապետն անհետացաւ. այն ատեն Թագա-

ւորը փութով հագուիլ սկսաւ և Պիկօրն փութաց անոր օգնել:

— Ըսել է հագուեցնել գիտե՞ս, հարցուց Թագաւորը ձգելով որ զինքը հագուեցնէ:

— Վեհափա՛ռ, պատասխանեց Պիկօրն, սենեկապան եմ, ճիշդ իմ ազնիւ պաշտօնակցիս, անուանի Պահէնի պէս:

— Ո՞րուն սենեկապանն ես նայիմ:

— Տիար Ժան Պիւրիտանի, Սօրգօնի պսակաւորին, թէ Թագաւորը գոհ մնայ իմ ծառայութենէս, իրմէ շնորհ մը պիտի խնդրեմ, քանի որ իմ տէրս մահուան դատապարտուած է, անոր վերջին վայրկեաններուն ես միայն կենամ անոր քովը:

— Շնորհուեցա՛ւ. ըսաւ Թագաւորը:

— Թագաւորը կը խոստանա՞յ:

— Ազատորդիի խօսք կու տամ. երբ այն ըմբոստը բռնուի և Մօնֆօքօնի կառափնատեղին տարուի, միայն դուն իրաւունք պիտի ունենաս անոր քով գտնուելու. և քանի որ անոր ծառան ես, դուն պիտի ընես անոր վերջին արդուզարդը:

— Շնորհակա՛լ եմ, Վեհափա՛ռ, ըսաւ Պիկօրն:

Լուի յամառ հարկաբաժինին խորը և նախասենեակին դրան դիմացը գտնուող դրան մը կողմը գնաց:

— Ետեւէս եկէ՛ք, ըսաւ:

Այդ պահուն Կիյեօմ առաւ սեղանի մը վրայ դրուած դաշոյնը, մինչ Րիքէ կ'առնէր թիկնաթոռին առջեւը դրուած սուրը. Գալիլէի կայսրը և Պազօչի Թագաւորը մօտեցան Լուիի և անոր երկնցուցին մէկը՝ դաշոյնը, միւսը՝ սուրը:

— Վեհափա՛ռ, ըսաւ Կիյեօմ, կը մոռնաք ձեր զէնքերն առնելու:

— Ազատորդի մը առանց զէնքի դուրս չելեր, աւելցուց Րիքէ:

Լուի տարօրինակ ակնարկ մը նետեց այս երկու մարդոց, մէջքը կապեց սուրը, գօտին անցուց դաշոյնը և կրկնեց.

— Ետեւէս եկէ՛ք:

Երեք ընկերները հնազանդեցան. Թագաւորը յառաջացաւ գաղտնի նրբանցքէ մը որ կարգ մը դարձուածքներով իր յարկաբաժինը հաղորդակցութեան մէջ կը դնէր Մարկրիթ տը Պուրկօնեի յարկաբաժինին հետ. բայց քանի մը վայրկեան քալելէ ետք սկսաւ սանդուխ մը վար իջնել և գտնուեցաւ բակի մը մէջ. Լուի արագօրէն կը քալէր, մրմռալով խօսքեր զորս Պիկօրն չէր լսեր. շատ մը անցքերէ, բակերէ, փոսերէ, դուռներէ վանդակապատներէ անցան և բաց օդին, աստեղազարդ երկինքին տակ գտնուեցան. Կիյեօմ լայնօրէն շունչ առաւ. Րիքէ բացագանչեց. «Հօ՜ֆ». միայն Պիկօրն ամենուն յուզում ցոյց չտուաւ:

— Հիմա՛, ըսաւ այն ատեն Թագաւորը, ես ձեր ետեւէն պիտի գամ:

Սէնի գետափին վրայ կը գտնուէին. Պիկօրն, առանց խօսելու, մինչեւ գետին եզերքը իջաւ, նաւակի մը մէջ մտաւ և բռունցքը երկարեց որ-

պէս զի Թագաւորն անոր կռթնելով նաւակ մտնէ։ Լուի, այս օժանդակութիւնն արհամարհելով, թեթեւթեւօրէն նաւակին մէջ ցատկեց եւ գնաց տեղաւորուեցաւ յառաջակողմը, ուր անշարժ կեցաւ, թեւերը ծալլած, դէպ ի գետը դարձած, մռայլադէմ, խոկուն մտածկոտ։

— Ո՞վ է ինծի դէմ դաւաճանող կինը եւ ի՞նչպէս կը դաւաճանէ։

Կիյեօմ եւ Ռիքէ մէջտեղի նստարանին վրայ նստեր էին. Պիկօրն սկսաւ թիավարել եւ ուժով քշեց նաւակը, որ սկսաւ գիշերային թռչունի մը պէս ճեղքել Սէնի ամայի ալիքները. վերջապէս նաւը մօտեցաւ հանդիպակաց եզերքին. Թագաւորն աւազին վրայ ցատկեց եւ զգաց թէ ահռելի ստուեր մը կը ծանրանայ իր ուսերուն վրայ. գլուխը վեր առաւ տեսնելու համար թէ ո՞ւրկէ կուգար այդ ստուերը եւ զարմանքով ու մտահոգութեամբ մրմնջեց.

— Նէլի Աշտարա՜կը...

XXXV

ՅԻՒԼԻՍ ՏՕՆԸ

Լանսըլօ Պիկօրն մտեր էր աշտարակին գաւիթը եւ Թագաւորը յանդգնօրէն հետեւեցած էր անոր. Կիյեօմ եւ Ռոքէ ալ մտան, բայց գաւիթին մէջ կեցան, մինչ Պիկօրն եւ Թագաւորը կը սկսէին վեր ելլել։

Առաջին յարկը Պիկօրն կեցաւ.

— Թագաւորն ո՞ւրկէ սկսիլ կ'ուզէ, հարցուց. Վալուա կոմսէ՞ն թէ դաւաճանութենէն. հօրեղբայրէ՞ն թէ կինէն։

Թագաւորը խռպոտ հառաչ մը արձակեց, քանի մը վայրկեան մտածելու պէս ըրաւ։

— Դաւաճանութենէն, ըսաւ ի վերջոյ խուլ ձայնով մը։

— Լա՛ւ, կինէ՛ն, ըսաւ Պիկօրն որ ակռաներուն մէջէն աւելցուց. արդէն հօրեղբայրն է եղեր, կինն է եղեր, տարբերութիւն չունի, ընտանիքէն դուրս չելլեր նորէն։ Այդ պարագային, շարունակեց բարձր ձայնով, հարկ է որ Թագաւորը հաճի ինծի հետեւիլ այս աշտարակին մինչեւ վերնայարկը, ուր ելլելը յոգնեցուցիչ է, քանի որ գրեթէ մինչեւ երկինք կը բարձրանայ։

— Մինչեւ դժոխքին խորն ալ իջնէ, նորէն պիտի հետեւիմ քեզի։

Պիկօրն գլխու նշան մ'ընելով իրաւունք տուաւ եւ սկսաւ վեր ելլել։

Նէլի Աշտարակին վերջին յարկը հասնելնուն, Պիկօրն կեցաւ։

— Այստե՛ղն է, ըսաւ. Թագաւորը թող յիշէ Ս. Գիրքին խօսքը. «Զա՛րկ եւ պիտի բացուի քեզ», «Փնտռէ՛ եւ պիտի գտնես։»

Պիկօրն խորունկ խոնարհութիւն մը ըրաւ, թաղեայ գլխանոցովը սալաքարերն աւլելով, եւ խոնարհութիւններն կրկնելով ետ ետ գնաց ու սանդու-

խին մէջ անհետ եղաւ: Թագաւորը քանի մ վայրկեան լուռ, անշարժ ու երազկոտ կեցաւ իրեն ցոյց տրուած այդ դուռին առջեւ:

— Զա՛րկ և պիտի բացուի քեզ, ըսաւ Պիկօրնը. բայց ես թագաւոր եմ և իրաւունք ունիմ առանց դուռը զարնելու ամէն տեղ մտնել, նոյն իսկ եթէ երկինքի դուռն ըլլայ ատիկա:

Անմիջապէս Թագաւորը հրեց դուռը և ներս մտաւ. հիմա կը գտնուէր այն սենեակին մէջ ուր իբր նախասենեակ կը ծառայէր գինարբուքի սրահին: Այնքան կը յուսար յանկարծակիի բերել գաւաճանող կինը, բայց ահաբեկ վիճակի մէջ մնաց երբ սենեակը ամայի տեսաւ: Աշխուժիւ անցաւ և փոթորիկի նման քովի սրահը մտաւ, բայց այդ սրահին մէջ ալ մարդ չկար, և անկէ ուրիշ սենեակ չկար: Այն ատեն Լուի յամրօրէն ետ դարձաւ, նստաւ և երկարօրէն դիտեց շուրջը:

— Պիկօրն ըսաւ նաեւ. փնտռէ՛ և պիտի գտնես, մրմնջեց: Ուրեմն պիտի փնտռեմ, սատանան գետինն անցնի՛, վա՛յ անոր որուն անունը տան այս կարասիներն ու պատերը իմ արքայական արդարութեանս առջեւ: Սակայն ո՞վ կրնայ յանդգնութիւնն ունենալ դաւադրութեան ապաստանավայր ընտրելու արքայական կալուած եղող Նէլ Աշտարակը. ո՞վ եկած կրնայ ըլլալ այս սրահը:

Թագաւորը ոտքի ելաւ և հետաքրքրութեամբ մօտեցաւ պատէն կախուած պատկերներէն մէկուն, որուն տակ նկարիչը գրած էր. «Տիկին Առաքի-

նութիւնը որ կը պսակէ Արժէքը». Լուի խիստ գինուոր մըն էր որուն համար նրբին մտածումներն անծանօթ էին: Ճակատը կարմրեցաւ այս նկարը դիտելով, բայց նաեւ սքանչացաւ:

— Աստուածածի՛ն, Յիսուս, մրմնջեց:

Թագաւորը, երբ սրահը զարդարող նկարներուն քննութիւնը աւարտեց, շառագունած էր: Այն ատեն նշմարեց յղկուն պղնձեայ քանդակուած դարակները, արծաթեղէն ամանները, ոսկիէ սպասը, ոսկեզարդ բիւրեղեայ գաւաթները, ինչպէս նաեւ ուշադրութիւնը գրաւեց սրահը բուրումնաւէտող նուրբ անուշահոտութիւնը, և մտահոգւելով մրմնջեց.

— Բայց Աստուած վկա՛յ, այստեղը գինարբուքի վայր մըն է:

Սրահին խորը կաղնեփայտէ մեծ դարան մը տեսաւ, որուն վրայ նրբօրէն քանդակուած էին պարիկներ և գուսաններ. բացաւ դարանը, և զարմացած մնաց. կնոջական շրջազգեստներ միայն կը պարունակէր. ասոնցմէ մէկը քննեց և հասկցաւ թէ պատկերին՝ Տիկին Առաքինութեան վայել հագուստ մըն էր:

— Այս շրջազգեստներէն բուրող անուշահոտութիւնը տեղ մըն ալ հոտոտած եմ, բայց ո՞ւր...

Յամրօրէն ձգեց այն թեթեւ շրջազգեստը զոր ձեռքը բռնած էր, և այն ատեն, այդ շրջազգեստին ետին կզաքիսի մուշտակով մեծ վերարկու մը տեսաւ, ինչ որ բարձր ազնուականութեան պատկա-

նող տիկին մը միայն կրնար հանել։ Թագաւորը տժգունեցաւ. ինչպէս որ իրեն այնպէս եկած էր թէ կը ճանչնայ շրջազգեստէն բուրող անուշահոտութիւնները, հիմա ալ իրեն այնպէս կուգար թէ կը ճանչնայ այս վերարկուն... և յանկարծ մեռելի գոյն առաւ, իր նայուածքն հանդիպած էր վերարկուին ճարմանդներուն որոնք կը կրէին երկու զմրուխտներ, զորս Թագաւորը աղէկ կը ճանչնար։

Թագաւորը մրմնջեց։

— Դժոխք երթամ եթէ այս կանանչ քարերը Թագուհիէն գողցուած չեն...

Յանկարծ ամբողջ մարմինովը սկսաւ դողալ և, ճակատը քրտինքով ողողուած, աչքերը շլմորուն նստեցաւ. առաջին անգամ ըլլալով գաղափար մը եկաւ իր միտքը և զայն լուսաւորեց փայլակի նման որ յանկարծ կը լուսաւորէ գիշերուան աղջամուղջը. բայց անշուշտ այս գաղափարն ալ փայլակին պէս շուտով անհետացաւ և Թագաւորին միտքը նորէն ինկաւ իր առջի մթութեան մէջ. այդ պահուն երկրորդ անգամ ըլլալով իր ակնարկը հանդիպեցաւ Տիկին Առաքինութեան նկարին, և իրեն թուեցաւ թէ կ'երազէր։ Ջինքը ամօթէն կարմրցնող կինը, հիմա կը դիտէր թէ Թագուհիին խորունկ նայուածքը, Թագուհիին շքեղ մազերն ու անոր ժպիտը ունէր։

Լուի ոտքի ելաւ և ոստումով մը պատկերին առջևը գտնուեցաւ դաշոյնը ձեռքը. մէկ քանի մանրերկրորդի մէջ պատկերը՝ դաշոյնի հարուածներով կտոր կտոր եղած, ոտքերուն տակ ինկած էր, իսկ Լուի խռպոտ խորդիւն մը արձակելով ընկրկեցաւ ու գնաց ինկաւ այն աթոռին վրայ ուր նստած էր. այդ պահուն ահռելի երեւոյթ մը ունէր, դաշոյնը ձեռքը, դիմագիծերը պրկուած, մազերը գլխուն վերեւը ցցուած, աչքերը կոպերէն դուրս ելած. նորէն սկսաւ խնդալ և թերեւս հեծկլտուքներ եղող կաթիլներու մէջէն մռնչեց.

— Երազե՛ր եմ...

Ոտքի ելաւ, երկարօրէն իր շուրջը դիտեց, յետոյ նորէն եկաւ նախասենեակը ուր առեն մը մնաց անշարժ, ոտքի վրայ ծնօտը ձեռքին մէջ, մտախոհ, և սակայն անկարող էր վարելու իր մտածումները։

— Փնտռէ՛ և պիտի գտնես. փնտռէ՛. ի՛նչը. ինչ դաւաճանութիւն է. սակայն պիտի գտնեմ եթէ դաւաճանութեան գաղտնիքը պարունակող այս աշտարակը հարցաքննելու համար անոր քարերն մի առ մի քակել յարկ ըլլայ. պիտի փլցնեմ զայն։

Անլուր ձայնով մը ահռելի հայհոյանքներ կ'արձակէր, անոնց իւրաքանչիւրին հետ միաժամանակ բռունցքի հարուած մը կուտար դարակի մը, սեղանի մը, ինչ որ կուգար ձեռքին տակը. այդ հարուածներէն մէկն իջաւ փոքր սեղանի մը վրայ... եբենագործութեան ի պատիւ եղած նոյն նոյն դարուն մէջ, նոյն արուեստին մէջ

դլուխ գործոց եղող պզտիկ սեղան մը կոտր կոտր եղաւ և անոր գզրոցը դուրս ցատկեց. այդ գզրոցին մէջ թուղթեր կային... Լուի վայրագ մռնչիւն մը արձակեց:

— Վերջապէս, հիմա պիտի հասկնամ:

Ծունկերուն վրայ յառաջ նետուեցաւ թուղթերն առնելու համար... նոյն պահուն՝ ձեռք մը բռնեց այդ թուղթերը:

Լուի Ցամառ կատղած՝ մէկ ոստումով ոտքի ելաւ. ինքզինքը գտաւ մարդու մը առջեւ... մարդ մը որ թուղթերն առած էր և իր պրկուած ձեռքին մէջ կը ճզմեր զանոնք:

— Ո՞վ էք դուք, որոտաց թագաւորը:

— Իմ անունս է Ֆիլիբ, աւատապետ Օնէյի, պատասխանեց մարդը:

— Վա՜յ, վա՜յ. Ֆիլիբ տ'Օնէ դո՞ւն ես. աղէ՛կ, գիտե՞ս թէ ո՛վ եմ ես:

— Ֆրանսայի թագաւոր Լուի Ժ. էք:

Եւ Ֆիլիբ ինքնին մռնչեց.

— Մարկրիթի ամուսինն ես:

— Գիտես թէ ի՞նչ պատիժ կը հրաւիրես քու վրադ թագաւորին կամքին հակառակ այս արարքովդ.

— Մահուան պատիժ, վեհափառ:

— Արդէն ըմբոստութեան ոճիրի համար կը փնտռուիս ոստիկանապետիս կողմէ և քու գլխուդ համար պարգեւ խոստացուած է, Ֆիլիբ տ'Օնէ, որով կրկնակի մահուան դատապարտուած ես:

Ֆիլիբ ուրուականի մը պէս տժգոյն, խոնարհեցաւ. լռութիւն տիրեց պահ մը, և այդ պահուն Լուի Ցամառի ուժին և յախուռն շնչառութիւնը լսուեցաւ:

— Ինծի տո՛ւր այդ թուղթերը, յարեց թագաւորը, նախ ինծի տո՛ւր, ապա թէ ո՛չ, Աստուած ճշմարիտ պիտի սպասես որ դահիճը գործադրէ քեզ դատապարտող կրկնակի վճիռները:

Ժպիտի նման բան մը թրթռաց Ֆիլիբի շրթներուն վրայ:

— Վեհափառ թագաւոր, ըսաւ, զիս մահուան դատապարտած էք մինչդեռ պահանջելով որ այս թուղթերը ձեզի յանձնեմ, կ'ուզէք նաեւ զիս դատապարտել Ֆրանսայի ամբողջ ազնուականութեան արհամարհանքին, և աւելի ձեր իշխանութենէն վեր է. Վեհափա՛ռ, այս թուղթերը ո՛չ ձերն են ո՛չ ալ իմս, ինծի չափ դուք ալ իրաւունք չունիք զանոնք կարդալու. անոնք միմիայն կը պատկանին կնոջ մը:

— Կի՞ն մը, բացագանչեց Լուի. ո՞վ կրնայ ըլլալ այդ կինը:

Եւ Ֆիլիբ, հեծեծանքի նմանող հառաչանքով մը, պատասխանեց.

— Իմ Տիրուհիս է...

Թագաւորը լայնօրէն շունչ առաւ. ասպետականութեան առասպելներուն վարժ ըլլալով միտքէն կ'ըսէր թէ թագաւոր մը ըլլալով հանդերձ ինչպէս կրնար, առանց նենգութիւն գործած ըլլալու

առնել կնոջ մը պատկանող այդ թուղթերը. սակայն անմիջապէս ետքը բրտօրէն ուսերը թօթուեց իբր թէ իր կամքին դէմ խոչընդոտ եղող այդ գաղափարը մէկդի ընելու համար. և յարեց.

— Այդ կնոջ անունը...

Ֆիլիբ ուժգնօրէն գլուխն օրօրեց:

— Մտիկ ըրէ՛, որոտաց Թագաւորը, քեզի կը ձգեմ ընտրութիւնը կամ կնոջ անունն ըսէ և կամ թուղթերը կուտաս, երկուքէն մէկը պէտք է ինծի:

— Երկուքն ալ չըլլար, պատասխանեց Ֆիլիբ տ'Օնէ.

Թագաւորը պահ մը կեցաւ շփոթած, ձեռքը պրկած իր սուրին երախակալին վրայ. Ֆիլիբ ալ անշարժ կը կենար, բայց ըստ երեւոյթին՝ աւելի հանդարտ. ինքզինքին վրայ վերջին ճիգ մը ընելով Լուի Յամառ յաջողեցաւ կափկափել.

— Այդ կինը կը դաւաճանէ...

Ֆիլիբի աժգունութիւնն աւելի եւս շեշտուեցաւ և մեռելական հծծիւնի մը նմանող այն միեւնոյն հառաչը նորէն ժայթքեց անոր շրթունքէն դուրս.

— Կը դաւաճանէ՞, կակազեց տարօրինակ ձայնով մը. ո՞րու դէմ կը դաւաճանէ:

— Ինծի՛ դէմ...

Ֆիլիբ երկարատեւ սարսուռով մը ցնցուեցաւ, և անոր յիմարական ակնարկը Թագաւորին աչքերուն մէջ փնտռեց թէ արդեօք ան գիտէ՞ր:

— Ֆիլիբ տ'Օնէ՛, շարունակեց Թագաւորը,

կին մը կը դաւաճանէ ինծի դէմ. գիտեմ ատիկա և ատոր վստահ եմ. գիշերները ուրուականները անհանգիստ կ'ընեն զիս, ամէն տեղ դաւաճանութիւնը կը հետապնդէ զիս, սեղանի վրայ ձիավարելու ատենս, վերջապէս ամէն տեղ. Ֆիլիբ տ'Օնէ՛, այլեւս չեմ հրամայեր, կ'աղաչեմ այդ կնոջ անունը գիտես. բառ մը ըսելով նորէն կեանք պիտի տաս ինծի...

— Վեհափառ Թագաւոր, ըսաւ Ֆիլիբ իմ մէջս յիշողութիւնս պիտի խեղդէի, եթէ պարտաւորւորուէի յիշել թէ՛ այդ կինը կը դաւաճանէ. սիրտս պիտի խլէի նետէի, եթէ գիտնայի թէ այդ սիրտը մինչեւ անիծեալ շրթունքս պիտի հանէր այդ կնոջ անունը.

— Մեռի՛ր ուրեմն, ոռնաց Լուի, որ միեւնոյն սուրը բարձրացուցած խուժեց Ֆիլիբին վրայ:

Նոյն հետայն այդ սուրը ուժգնօրէն բաղխեցաւ ուրիշ սուրի մը, և սակայն Ֆիլիբ չէր շարժած իր տեղէն. Լուի երբ կը խոյանար, տեսաւ որ առջեւը կը ցցուի դէմք մը որ Ֆիլիբինը չէր. և նորեկը, Թագաւորին կուրծքին երկարելով խոշոր սուրի մը ծայրը, պաղ շեշտով մը կ'ըսէր.

— Վեհափա՛ռ, ուրեմն կ'ուզէ՛ք որ Ֆրանսայի գահը պարապ ձգէք ի նպաստ ձեր երկու եղբայրներէն մէկուն:

— Պիւրիտա՛ն, մրմնջեց Ֆիլիբ:

— Տուտիկնե՛ր, պոռաց Թագաւորը, զիս կը ստիպէք որ իմ դահիճիս գործը պակսեցնեմ:

Միեւնոյն ատեն Պիւրիտանի վրայ յարձակեցաւ թափով մը որ ճարտարութենէ զուրկ չէր, որովհետեւ Լուի Ցամառ ոչ միայն Ֆրանսայի առաջին ազատորդին, այլ նաեւ առաջին սուսերամարտիկն էր եւ սուրը ձեռք առնելուն պէս կը վերստանար իր բոլոր պաղարիւնութիւնը։

— Պիկօ՛րն, պօռաց Պիւրիտան, ջա՜ր բեր։

— Ահաւասի՛կ, մօնսէնեէօր, պատասխանեց Պիկօրն, որ երեւցաւ ձեռքը վառած ջահ մը ունենալով.

— Այրէ՛, Ֆիլի՛բ, այրէ՛, շարունակեց Պիւրիտան, խոյս տալով ահռելի հարուածէ մը զոր այդ պահուն իրեն կուտար թագաւորը. Ֆիլիբ մօտեցաւ ջահին եւ բռնկցուց թուղթերէն մէկը. թագաւորը փրփրեցաւ։ Ցուլի մը պէս խուժեց Պիւրիտանի վրայ, ոչ թէ զայն սպաննելու համար, այլ մինչեւ Ֆիլիբի քով հասնելով այրելէ առաջ անոր ձեռքէն խլելու համար այդ թերթերը որոնք կը պարունակէին դաւաճանութեան գաղտնիքը. Բայց Պիւրիտան, առանց յարձակելու եւ առանց իսկ փոխադարձել ջանալու իր խոշոր սուրովն անանցանելի պատնէշ մը կը կազմէր. իր երիտասարդ տարիքին ամբողջ աշխատութեամբն ու եռանդովը թագաւորը աջ ու ձախ կը ցատկէր, բայց ամէն կողմ կը գտնուէր Պիւրիտանի սուրին ծայրը, որ զինքը կը կեցնէր ու կ՚ընկրկեցնէր։

Եւ այս պատնէշին ետեւէն էր որ Ֆիլիբ առանց շտապելու մէկիկ մէկիկ կ՚այրէր թուղթերը որոնց

սեղմ եւ գրեթէ առնակեան գիրերն այլեւս անընթեռնելի կ՚ըլլային. երբ վերջին թերթն այրելով կը կը հասնէր Ֆիլիբ տեղի տուաւ զինքը պրկող անդիմադրելի հետաքրքրութեան եւ բոցավառ ակնարկ մը նետեց կիսովին այրած վերջին տողին վրայ եւ կրցաւ կարդալ մէկ երկու բառ, որոնք անուն մը կը կազմէին եւ այդ անունն էր. Մարկրիթ տը Պուրկօնե՛ը։

— Փրկուեցա՛ւ.... մրմնջեց Ֆիլիբ։

Այդ պահուն թագաւորը՝ վերջին ապարդիւն յարձակում մը ընելէ ետք, տեսաւ որ վերջին թուղթն ալ այրած էր եւ ընկրկեցաւ խորդալով, թերեւս աւելի ամօթէն քան թէ բարկութենէն. սուրը սեղանի մը վրայ դրաւ։ Ձեռքերը կը դողային. Պիւրիտան պահ մը դիտեց զինքը զգուշութեամբ խառն սանրախոհ դէմքով մը. եւ ըսաւ.

— Վեհափա՛ռ, ոճիր գործեցի, զէնք քաշեցի իմ թագաւորիս դէմ. կեանքս ձեզ կը պատկանի, առէ՛ք զայն։

— Շուտի՛կ, որոտաց թագաւորը՝ հազիւ թէ հասկնալի ցած ձայնով մը, այդպէս կը խօսիս, որովհետեւ ձեռքէս խոյս տալ կը յուսաս. բայց հանգիստ եղի՛ր, պատիժդ ուշանալուն համար աւելի ահռելի պիտի ըլլայ...

Պիւրիտան անկիւն մը դրաւ իր սուրը, թեւերը ծալլեց եւ հանդարտ ձայնով մը ըսաւ։

— Վեհափա՛ռ, սուրս ձեր սուրին զարնելով գործած ոճիրիս վրայ թոյլ տուէք որ աւելցնեմ

նաև ձեզի խրատ մը տալու ոճիրը... ճիշդ իբր թէ անունս Վալուա եղած ըլլար, աւելցուց դառնութեամբ մը զոր Թագաւորը չկրցաւ հասկընալ. ահա՛ խրատս. այս աշտարակին դարատափը կ'ելլէք կը պօռաք թէ ամենքն ալ հոս հաւաքուած են անոնք որոնց գլուխը բերողին պարգեւ խոստացած էք. և կրնաք վստա՛հ ըլլալ Թագաւորին ձայնը իմանալով ձեր ժողովուրդը պիտի տանի մեզ. առանց ձգելու որ այդ հոգը դուք ստանձնէք. իսկ ես, Աստուած վկայ կ'երդնում որ ամենևին չպիտի դիմադրեմ:

— Ո՛չ ալ ես, ըսաւ Ֆիլիբ որ եկաւ կեցաւ Պիւրիտանի քովը:

— Վա՛յ գարշելի՛, մռնչեց ձայն մը, քու հաշւոյդ խօսէ՛, Պիւրիտա՛ն. քու կողմէդ խօսէ Ֆիլիբ. ինքզինքնիդ կախել տուէք, քանի որ մեռնելու համար այդքան հոգի կուտաք, բայց ես որ հոգի կուտամ ապրելու համար, ես Կօթիէ տ'Օնէ, կ'երդնում որ այս տեղը պիտի դաշունահարուի Ֆրանսայի Թագաւորը, եթէ քայլ մը առնէ մարդ կանչելու համար:

— Ես ա՛լ ըսաւ Կիյեօմ:

— Ես ա՛լ ըսաւ Րիքէ:

— Ես ա՛լ երազեց Պիկօրնի ձայնը, որ յառաջանալով չարունակեց.

— Վեհափա՛ռ, ձեզի ըսեր էի որ եթէ փընտռէիք՝ պիտի գտնէիք. յանցանքն իմս չէ եթէ չգտաք. սակայն ձեզ խոստացայ տանիլ

ձեր յարգելի հօրեղբօրը՝ մօնսէնեէօր Վալուա կոմսին քով տանիլ. հետեւեցէ՛ք ինծի, վեհափա՛ռ, ապա թէ ոչ Վալուայի կոմսը, որ կեանքը ինծի պարտական է, այս անգամ մահը պարտական պիտի ըլլայ ինծի, որովհետեւ հաշիւ չպիտի ունենանք:

Այսպէս խօսելու ատեն Պիկօրն չեշտակի անկարկ մը կը նետէր Պիւրիտանի վրայ, որ աժգունեցաւ ու մռմնջեց:

— Վալուայի կո՛մսը. ուրեմն ազատ չէ՞:

Բայց այդ պահուն, Կիյեօմ անոր թեւէն բռնեց և ականջին ըսաւ:

— Եկո՛ւր Պիւրիտան. իրաւ որ թերեւս իրաւունք ունիս ինքզինքդ մեռցնել տալու, բայց մեր մասին այդ իրաւունքը չեմ տար քեզի. ի՞նչ կ'ըսես այս տրամաբանութեանս, վարպետ:

Միեւնոյն ատեն Կօթիէ ալ Ֆիլիբին թեւէն բռնելով կը քաշէր կը տանէր:

— Ցտեսութիւն, տիա՛րք, պօռաց Թագաւորը սպառնալից ձայնով մը:

Պիւրիտան ետին դարձաւ և պատասխանեց.

— Երբ որ հաճիք, վեհափա՛ռ:

Յետոյ հետեւեցաւ Կիյեօմին որ զինքը կը քաշէր կը տանէր դէպի սանդուխը:

— Վալուա կոմսին քով տար զիս ըսաւ Թագաւորը Պիկօրնին. Աստուածածին վկայ աւազակախումբին մէջէն միայն քու կեանքդ է որ կը հաճիմ չնորհել. դուն զուարթ ընկեր մըն ես. մտիկ ըրէ՛. երբ քու տէրդ կրէ իրեն արժանի պատիժը,

եկուր Լուվրը, գիս գտիր, և քեզի կը խոստանամ որ հոն պիտի գտնես ուրիշ տէր մը ուրկէ գանգատելու պատճառ մը չպիտի ունենաս։

— Վեհափա՛ռ, ասկէ կը հետևի թէ երբ որ Պիւրիտան կրէ այն պատիժը զոր իրեն սահմանած էք, չպիտի կրնամ ձեր Լուվրը գալ, քանի որ նոյն հետայն իսկ ես ալ մեռած պիտի ըլլամ։

Յանկարծ Լուի Ցամառ գլուխն օրօրեց և հարցուց.

— Եւ կախարդուհին ի՞նչ եղաւ։

— Վեհափա՛ռ, ատիկա կրնամ ձեզի ըսել, այս պահուս բանտարկուած է Թամբլի մէ՛ջ։ Բայց, Տէ՛ր իմ, շարունակեց Պիկօրն, մտաբերեցէք որ Վալուայի մօնսէնեէօր կոմսը ձեզ կը սպասէ։

— Երթա՛նք, ըսաւ թագաւորը թօթափելով իր մտածումները. և ակռաներու կճրտումի նմանող հառաչ մ'արձակելով ըսաւ. ինծի դէմ դաւաճանող կինը Ֆիլիբ տ'Օնէի հօմանուհին է։ Երթա՛նք, յարեց բարձրաձայն, գիս կոմսին քովը տա՛ր։

Լանսըլօ վշտագին համակերպութեան շարժում մ'ըրաւ և սկսաւ քալել թագաւորին առջևէն, ճամբան լուսաւորելու համար ձեռքը բռնած այն ջահը, որուն լոյսին այրած էին թուղթերը։ Երբ գետնայարկն իջան, Պիկօրն թագաւորը տարաւ մինչև այն սանդուխը ուրկէ չէնքին ստորերկեայ մասը կ'իջնուէր. վար իջան, Վալուայի փակուած մութ սրահին նիգերը բացաւ և.

— Այստեղն է, Վեհափա՛ռ, ըսաւ Պիկօրն, յետոյ

խոնարհութիւն մ'ընելով, վեր ելաւ, և Աշտարակէն մեկնեցաւ։

Արշալոյսը ծագած էր արդէն. Նէլի Աշտարակէն հարիւր քայլ անդին, լայն ուռենիներու մէկ պուրակին տակ խումբ մը նշմարեց. իր ընկերներն էին, որոնք իրեն կը սպասէին. անոնց քով գնաց և ամէնքը մէկ, ուրկ միջին ճամբայ ելան։

— Իմ ետևէս եկէ՛ք, ըսաւ Պիկօրն։ Հիմա, մահուան դատապարտուած մօնսէնեէօրներ, ձեզի համար հաւանական միակ ապաստանարան մը կայ, և ամէնքդ ալ հոն պիտի տանիմ։

Ընկերներէն իւրաքանչիւրը բաւական միջոց ունեցած էր խորհելու իր կացութեան վրայ, որով լուռ ու մտազբաղ հետևեցան Պիկօրնի, որ զանոնք կամուրջներէ անցուց. բազմաթիւ շրջաններ ընելէ ետք հասան փողոց մը, այնքան նեղ որ երկու մարդ քով քովի չէին կրնար անցնիլ հոնկէ և այնքան մութ որ դեռ մութ գիշեր էր հոն։ Փողոցը կը յանգէր մեծ բակի մը մէջ որ շրջապատուած էր փլփլած տուներով։ Տարօրինակ խումբեր դուռներուն սեմին վրայ կեցած ա՛լ աւելի տարօրինակ պատրաստութիւններ կը տեսնէին։ Հայելիի մը առջևը կեցած մարդ մը որ իր յօնքերն ու արտևանունքը կը մրոտէր, այնպէս որ աչքերը փորուած մարդու մը զզուելի դէմքը կը ստանար։ Ուրիշ մը՝ իր սրունքին վրայ քաղցկեղի սուտ վէրք մը կը ձևացնէր։ Ուրիշ մըն ալ թևը ծալլուած վիճակի մէջ կը կապէր և թևատ կը դառնար։

Այս բակը կամ հրապարակը Հրաշքներու Պալա՛տն էր։ Ոչ ոք ուշադրութիւն կ'ընծայէր թերեւս Լուվրէն աւելի պաշտպանուած այս վայրը մտնող մարդոց խմբակին։ Սակայն Պիւրիտան և ընկերները կը զգային թէ ամէն ակնարկ իրենց վրայ սեւեռուած էր։ Պիկօրն աջ ու ձախ գաղտնի նշաններ կ'ընէր և, միշտ իր ետեւէն ունենալով խումբը, ուղղակի գնաց այն բնակարանը, որուն սեմին առջեւը երկու խոշոր սալաքարերու միջեւ ձող մը տնկուած էր. այս ձողին վերին ծայրը չուանի մ'անցուած կը ճօճէր միսի արիւնոտ ու սեւցած խոշոր կտոր մը, ամբողջ անասունին քառորդ մասը. ասիկա Հրաշքներու Պալատին դրօշն էր և կը նշանակէր թէ նոյն բնակարանը այս զարմանալի թագաւորութեան թագաւորին կը պատկանէր։ Այն պահուն որ այդ զազրելի բնակարանէն ներս պիտի մտնէին, Պիւրիտան պոռաց.

— Ֆիլի՛բ... ո՞ւր է Ֆիլիբը...

Ամէնքն ալ իրարու նայեցան և անձկանօք զ'րար համրեցին։ Ֆիլիբ տ'Օնէ իրենց հետ չէ՛ր. Ֆիլիբ անհետացած էր։

Այն պահուն որ, Պիկօրնի հոտառութեան և բնազդին վստահելով, փոքր խմբակը Նէլի Աշտարակէն կը հեռանար, Ֆիլիբ կը գտնուէր Կրկեսով Պուրասքի քովը. խումբը գետին ընթացքն ի վեր ելլելով և Նէլի Աշտարակին պատերը քերելով հասաւ կամուրջը ուրկէ անցնելու սկսաւ. այդ պահուն Ֆիլիբ քիչ մը ետ մնացած էր. կեցաւ և

երբ իր ընկերներն անհետացան կամուրջին վրայէն՝ կանգնուած և զայն ճշմարիտ փողոցի մը վերածող տուներուն կրկնակի շարքին մէջէն, ինքնիրենը մրմնջեց.

— Նորէն. պիտի գտնե՞մ զիրենք. ո՞վ գիտէ.. բայց նոյն իսկ եթէ այլեւս չտեսնեմ Պիւրիտանը և Կօթիէն, հարկ է որ թագուհին փրկելու գործս աւարտեմ...

Ուրեմն ասիկա էր անոր գաղափարն ու մտածումը։

Փրկե՛լ Մարկրիթը։

Ետ դարձաւ. նորէն մտաւ Նէլի Աշտարակը. որուն դուռը բաց ձգած էր Պիկօրն, և վեր ելաւ, երբ հասաւ այն յարկը, ուր քիչ մը առաջ թագուհին դէմ պայքարած էր, թիկնաթոռի մը մէջ նստաւ և գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, սկսաւ մտածել։ Արդ անոր միտքին քովէն իսկ չանցան ո՛չ թագաւորը, ո՛չ Պիւրիտանը, ո՛չ իր Կօթիէ եղբայրը, և ո՛չ իսկ իր այնքան սոսկալի կացութիւնը, այլ իր միտքն ամբողջովին համակեդրոնացած էր միայն կէտի մը վրայ. Մարկրի՛թ... մինչեւ անգամ չուզեց հասկնալ թէ թագաւորն արդեօք Աշտարակին մէ՞ջ էր դեռ. բայց ինքնիրենը կ'ըսէր.

— Ապահովաբար նորէն պիտի գայ, և այն ատե՛ն... ո՛հ, այն ատեն, թագուհին կորսուա՛ծ է. սա թշուառական Պիկօրնը Լուի թագաւորը հոս բերաւ, որպէսզի ան ձեռքն բերէ ապացոյցը թէ նէ կը դաւաճանէ իրեն դէմ...

Սարսռաց. իր տամուկ նայուածքը ոգեւորուեցաւ, դէմքը կծկուեցաւ ցաւագին արտայայտութեամբ մը:

— Նէ կը դաւաճանէ՜ իր ամուսնոյն դէմ, կրկնեց խուլ ձայնով մը. ատիկա իրա՛ւ է. գիտեմ ատիկա. աչքովս տեսայ ատիկա. և կը սիրեմ զինքը ամբողջ գոյութեամբս, և կը զգամ թէ զինքը փրկելով մեռնիլ, հիմա միակ ուրախութիւնս է, որուն միայն կրնամ յուսալ յուսահատութեան և վիշտի այս սէրին մէջ...

Չես գիտեր ի՞նչ խելայեղ բան մը կար իր աչքերուն մէջ. և ատիկա կրնար տեղի ունենալ միայն խենդ մարդոց: Միաձեւօրէն աժգոյն իր գեղեցիկ դէմքը միանգամայն այնքան հաստատակամ և այնքան նրբակազմ, տեսակ մը անշարժութիւն ստացած էր. սակայն ժպտեցաւ:

— Բարեբախտաբար կը հոյլէ՜... բարեբախտաբար կը կասկածէի Պիկօրնէն. ինչպէս կը կասկածիմ Պուրիաննէն. ինչպէս կը կասկածիմ եղբօրմէս. ամէնքն ալ, ամէնքն ալ անոր մահը կ'ուզեն. եթէ հոն չըլլայի. եթէ ատոնք չհասնէի Լուիի սիրտի կարդա- [illegible] թուղթերը, որոնք կը պատ- [illegible] ջաննէին անոր, [illegible] [illegible] ուհիին անունը. ատիկա հասկցայ փառք Աստուծոյ. բայց ամէնքն ո՞վ է արդեօք. ո՞վ գիտէ... պէտք է գիտնամ եթէ Լուի նորէն գայ, հարկ է որ ո՛չ մէկ հետք անոր ապացուցանէ թէ...

Անհելի հառաչ մ'արձակելով վերջ տուաւ իր մտածումին: Շուրջը նայեցաւ երկարօրէն և տեսաւ Թագաւորին պատռտուած նկարը:

— Մարկրիթին ամուսինը ի՞նչու պատռտեր է այս նկարը, հարցուց սարսռալով:

Խոր ուշադրութեամբ դիտեց միւս բոլոր նկարները և բան մը չգտաւ թէ Թագաւորին գուշակել տուած ըլլար թէ գինարբուքի այս վայրին սովորական բնակչուհին Մարկրիթ տը Պուրկօնեը անունը կը կրէր. այն ատեն հանդարտօրէն և հետք ձգել չուզող ոճրագործի մը նման սկսաւ քննել կարասիները, կոտրեց զանոնք, գզրոցները մի առ մի բացաւ և քննեց ամանները, գաւաթները և արծաթեղէնները, նշանագիր չունենան, օթոցներուն ետեւը նայեցաւ, պատերը զննեց և թիկնաթոռներու տակը պրպտեց. ճակտէն քրտինք կը հոսէր, մինչ ժամանակները կը սահէր կ'անցնէր Փիլիփ իր գործը կը շարունակէր առանց նշմարելու թէ օրը իրիկուն կ'ըլլար առանց զգալու իր անօթութիւնն ու ծարաւը, առանց հասկնալու իր պարտասած ըլլալը. երբ առարկայ մը տարակուսելի թուէր իրեն, անմիջապէս կոտրէր զայն և կտոր կտոր կընէր այնպէս որ անկարելի ըլլար զայն վերակազմել. երբ արծաթեայ կենդանի սպասը տեսաւ ամփոփեցաւ, որովհետեւ մէջտեղը արքայական թագ մը փորագրուած էր:

— Ինչ անխոհեմութիւն, մրմնջեց:

Վերի դարաստանը ելաւ և սպասը նետեց գետին

մէջ. իր այս քննութեանը մէկ միջոցին մօտեցաւ գինարբուքի և անպատկառութեան զգեստները պարունակող դարակին, զոր քննած էր նաև Թագաւորը: Ինք ալ մռայլ մտահոգութեամբ մը քննեց, բայց Մարկրիթը մատնող բան մը չգտաւ: Միայն թէ վերարկուին զմրուխտներն իր ուշադրութիւնը գրաւեցին. երկարօրէն մտածեց անո՛նց վրայ և ապա որոշեց զանոնք ետ Սէն գետը նետել: Ճարմանդին վրայէն քակեց հանեց զանոնք, մագաղաթի թերթի մը մէջ ծրարեց և ելաւ վերի դարատափը: Բայց այնտեղ անշուշտ մէկէն ի մէկ միտքը բան մը եկաւ, որովհետև ձեռքը ճակտին զարնելով մրմնջեց.

— Իրաւ խենթ եղած ըլլալու եմ որ ատիկա չեմ մտածեր...

Սարսռագին վար իջաւ, Թանկագին քարերն աւելի խնամով ծրարեց, շրջազգեստներէն քակուած թելով մը կապեց ծրարը և վար իջաւ, մինչև Աշտարակին ստորոտը: Դուրսը ժամ մը սպասեց՝ անշարժ դիտելով անցորդները, քաղքենի, ուսանող կամ զինուոր: Մանաւանդ զինուորներուն ուշադրութեամբ կը նայէր: Վերջապէս տեսաւ զինուոր մը, որ անշուշտ իր գործին կը յարմարէր՝ որովհետև շիտակ անոր քովը գնաց, իր գրպանները պրպտեց և տեսաւ որ քովը դեռ ունէր երկու երեք ոսկի դրամներ: Ասանկ անսպասելի բաղդ մը գալուն զարմացած, աղեղնաւորին ձեռքը դրաւ դրամը:

— Բարեկա՛մս, ըսաւ Ֆիլիբ, ձեր համազգեստէն կը հասկնամ թէ Լուվրի պահակազօրքէն էք:

— Թագուհիին աղեղնաւորներու գումարտակէն, այո՛, իմ վեհանձն ազնուականս:

— Լա՛ւ. երբեմն կը տեսնէ՞ք Թագուհին:

— Ամէն օր, շատ անգամ...

— Լա՛ւ. ա՛ռ սա ծրարը և յանձնէ Տիկին Մարկրիթի, անշուշտ արքայավայել վարձատրութիւն մըն ալ իրմէն պիտի ստանաք. ուշադրութիւն ըրէ՛ք որ ասիկա յանձնելու ատեն մարդ չտեսնայ ձեզի:

— Ատիկա դիւրին է ըսաւ զինուորը ուրախ զուարթ. բայց եթէ Թագուհին ինծի հարցնէ թէ ո՞ւրկէ կը տանիմ այս ծրարը:

— Իրեն կ'ըսէք թէ Նէլի Աշտարակէն կը տանիք.

— Եւ եթէ հարցնէ թէ ո՞վ տուաւ զայն ինծի:

— Կը պատասխանէք թէ Օնէի ուստապետ Ֆիլիբն կը ղրկէ ասիկա իրեն...

— Այսօր իսկ կը կատարեմ ձեր հրամանը, ըսաւ զինուորը, որ բարեւելէ ետք՝ ուրախ զուարթ հեռացաւ, ձեռքին մէջ բռնած ոսկիները համբուրելով և հաշուելով թէ արդեօք անոնց վրայ քանի՞ հատ եւս պիտի աւելնայ:

Ֆիլիբ նորէն ներս մտած էր աշտարակէն և կը շարունակէր իր գործը. հասաւ ատեն մը ուր նշմարեց թէ մութը տակաւ կը գրաւէր աշտարակին նոյն յարկը. զարմանքով շուրջը նայեցաւ:

— Մարկրի՛թ, երկրորդ անգամ ըլլալով կը փրկեմ քեզ... ո՜ն երթա՛մ, յաւեց քանի մը վայրկեան տխրօրէն խօսելէ ետք, տեսնենք հիմա պիտի կրնա՞մ գտնել Գուրիտանը և եղբայրս...

Վար իջաւ. այն պահուն որ ոտքը սանդուխին վերջին աստիճանին վրայ կը դնէր, գետնահարկի սրահին մէջ խուժեցին խումբ մը աղեղնաւորներ և մարդ մը, որ զինքը տեսնելուն պոռաց։

— Ահա՛ մէ՛կը, բռնեցէ՛ք ասիկա։ Միւսները հեռու չեն անշուշտ. խուզարկեցէ՛ք աշտարակը և ինծի բերէք զանոնք։

Մէկ մանրերկրորդի մէջ տասներկու աղեղնաւորներ Ֆիլիբի վրայ յարձակեցան, բռնեցին զինքը կապեցին, մինչ ան ամենևին ընդդիմութիւն չէր ըներ. ապա զինքը դուրս տանելով՝ Աշտարակին դուռը սպասող ձեռնակառքի մը վրայ նետեցին խոշտանգուած ու դէմքը արիւնաթաթաւ վիճակի մէջ. Ֆիլիբ նուաղեցաւ, բայց իր նուաղումէն առաջ ժամանակ ունեցաւ մտովի ըսելու՝

— Ո՜հ Մարկրիթ, փրկուած ես... փրկուած ես իմ միջոցաւս. փրկուած ես անոր կողմէն զոր երբեք չպիտի սիրես և որ քեզ պիտի պաշտէ մինչև իր վերջին շունչը։

Նէլի Աշտարակը վարէն վեր խուզարկուեցաւ. բայց ի զուր. ձերբակալուելիք ուրիշ մարդ չգտնուեցաւ, և սակայն աղեղնաւորներու պետը ձեռքերը շփեց զուարթօրէն, իր կատարած կարևոր ձերբակալութեան համար։

Երբ Ֆիլիբ արթնցաւ, տեսաւ որ թաղուած էր թանձր աղջամուղջի մը մէջ ուր գիշերուան լոյսի փոշիին պէս անորոշ շողեր իսկ չկային. ուզեց հասկնալ թէ ուր կը գտնուէր և փորձեց շարժիլ. և այն ատեն սակայն նշմարեց թէ իր բուռքերէն իւրաքանչիւրը բռնուած էր երկաթէ օղակի մը մէջ և այս օղակներէն իւրաքանչիւրը կապուած էր հաստ շղթայի մը։

Ֆիլիբ ինկաւ ծունգի վրայ, շղթաներու աղմուկին մէջ. իր կոչած դէմքերուն ամէնքն ալ աննետացեր էին, յիմարութեանը բերմամբ պահ մը իր աչքին երևալէ ետք, և վերջին դէմքը միայն կը մնար դժբախտ երիտասարդին չարաշուք զնտանը լուսաւորող ջահի մը, աստղի մը պէս, և այդ լոյսն էր։

Մարկրի՛թ . . .

XXXVI

ՊԱՐԻՍ ԿԱՄ ԿԱԽԱՐԴՈՒՀԻ

Լուի Ցամառ Պիկօրնի կողմէ առաջնորդուելով մտած էր ցած սրահը, ուր Վալուա կոմսը բանտարկել տուած էր Կիյեօմի. Րիքէի և Լանսըլօյի կատարած խեղկատակութիւնէն ետք. Վալուա տեսնելով իր եղբօրորդւոյն թագաւորին ներս մտնելը, ուրախութեան աղաղակ մը արձակեց և խոյացաւ դէպի Լուին որ իր թևերուն մէջ սեղմեց զինքը ըսելով։

— Ուրեմն հարկէ որ ես գայի քեզ ազատելու Փղշտացիներուն ձեռքէն։

— Ո՜հ, Վեհափա՛ռ, գոչեց Վալուա, եթէ դարերով իսկ ապրիմ, երբէք չպիտի մոռնամ թէ ձեզի կը պարտիմ ազատութիւնս և թերևս կեանքս. Վեհափառ և սիրեցեալս, այս կեանքը ձեզի կը պատկանի այսուհետև և կրնաք ուզածնուդ պէս գործածել զայն։

Այսպէս ըսելով, հակազդեցութեան շարժումի մը մէջ իր ենթարկուած անձկութեան և սոսկումի ժամերէն ետք, Վալուա կոմսը սկսաւ լալ ու հեծկլտալ. այդ պահուն անկեղծ էին անոր երախտագիտութիւնն ու խանդավառութիւնը մտածելով թէ Թագաւորը բաւական կը սիրէր զինքը քանի որ անձամբ զինքը ազատելու նեղութիւնը յանձն առած էր։

— Բայց, ըսաւ առաջին վայրկեանի գիրկընդխառնումներէն ետք, բայց, Վեհափառ, ինչպէս կրնաք գիտնալ...

— Թէ դուք Նէլի Աշտարակին էիք, իմ յարգելի հօրեղբայրս. անկէ իմացայ Լանսըլօ Պիկօրն անուն մէկէն, որ ինծի շատ բաներ ըսաւ ձեր մասին։

— Լանսըլօ Պիկօրն ձեզի բաներ ըսաւ իմ մասի՞ս, կակազեց կոմսը, դողալով. և ի՞նչ կրցաւ ըսել. զգուշացէ՛ք, Վեհափառ, այն մարդը յանդուգն սիկարեան մըն է.

— Բէ՜հ, այդպէս չեմ դատեր զինքը. արդէն այս մարդը կ'ըսէ այն բանը զոր ըսել տալ կը

պահանջէր իմ շահս. զինքը բռնել տուի, Լուվր բերել տուի զինքը ահաբեկեցի (Թագաւորը կը ստէր, բայց անդրացնելու կը նկատէր կոմսին աչքին պահել ամբողջ իր արժանիքը) և զինքը ստիպեցի խոստովանելու որ ձեզի կալանաւոր կը պահէր այս հին աշտարակին մէջ. արդէն այդ մարդը իրեն արժանի պատիժը պիտի կրէ, անոր օրերն համրուած են։

Վալուա համոզուելով որ Պիկօրն զնտան նետուած էր և շուտով պիտի գլխատուէր, Վալուա որ արդէն կը մտադրէր հսկել որ այս գլխատումը փութով կատարուի, ապահովուեցաւ թէ լեզուն շատ չէր երկնցած անոր որ իր սենեակապանը եղած էր այն տարիներուն որ Մարկրիթի սիրահարն էր. այլեւս չպնդեց։

— Բայց յարեց Թագաւորը, սիրելի հօրեղբայրս դուք ալ ինծի ըսէք թէ ինչպէս եղաւ որ շուներու վոհմակէն հալածուած աղուէսի մը պէս բռնուեցաք։

— Վեհափա՛ռ, ըսաւ Վալուա, կը խոստովանիմ թէ ամէն բանէ առաջ շուտով ազատ օդի մը մէջ գտնուելու պէտք ունիմ և թէ անօթութենէս կը մեռնիմ։

— Անօթութենէ կը մեռնի՞ս մի, Վալուա՛, գոչեց Թագաւորը. երշիկները ի՞նչ եղան։

— Երշիկնե՞րը մի, հարցուց Վալուա ահաբեկելով.

— Երշիկները զորս Պիկօրն ձեզի հրամցուցած

է,

— Ուա՜ղ, Վեհափա՛ռ, իբր երշիկ, պատառ մը սեւ հաց միայն տուին ինծի, ընդհակառակը քիչ մնաց որ, ծոմակալի բան, ես կեր ըլլայի այն թշուառականներուն։

— Ի՞նչպէս, քիչ մնաց որ, սիրելի հօրեղբայրս կեր ըլլայիր Պիկօրնին։

— Պիկօրնին, այո՛, Վեհափա՛ռ, ըստ Րիքէ շուտիկին ու Կիյեօմ սիկարեանին. սիկարեանները քուեայ խաղային իմ վրաս։

— Քու վրադ քուեայ խաղացի՞ն տօնավաճառ տարուած խոզի մը պէս։

— Այո՛, վեհափա՛ռ, նախ գլխուս համար, ապա մորթիս համար և վերջապէս կողիկներուս համար այսինքն երկշիկներուս՝ ըսել կ'ուզեմ։

— Սպանդանոցէն դուրս հանուող խոզի մը պէս, ընդմիջեց Թագաւորը որ չէր յիշեր թէ այդքան խնդացած ըլլար, թէեւ միշտ շատ կը խնդար, երբ խնդալ սկսէր։

— Այո՛ Վեհափառ, ըստ Վալուա մռայլադէմ, խոզի մը պէս։

— Հանդարտէ՛, քաջ Վալուա, վրէժդ պիտի լուծուի. օ՜ն եկուր, սատանան վկայ առանց նկատի առնելու այն յուզումները, զոր կրեցի մորթի և երշկի այս պատմութիւնը գժոխային ախորժակ մը տուաւ ինծի և կուզեմ քեզի սեղանակից ընել ինծի։

Այն ատեն վեր ելան, դուրս ելան աշտարակէն եթէ առտուն կանուխ ելած չ'ըլլար և այդ պահուն

քաղքենի մը անցնէր այդ կողմէն սա եզական տեսարանը պիտի դիտէր թէ Ֆրանսայի Թագաւորը կողերը բռնած կը խնդար իսկ Վալուա կռնակ անոր կը հետեւէր տժգոյն, ընկճուած ու մռայլ։

Կէս ժամ ետքը Լուվր վերադարձած էին և դէմ առ դէմ նստած կը խօսակցէին։

Բայց ես կը հասկնամ, գոչեց Լուի յաղթապանծ Պիկօրն ամէն բան ըսաւ ինծի. այդ աղջիկը, Վալուա ո՛չ միայն կախարդուհի մը, այլ նաեւ պարիկ մըն է։

— Պիկօ՛րն. պարիկ մը... մրմնջեց Վալուա ապշած և ձեռքը տանելով քրտնաթաթաւ ճակտին։

— Է՜հ, այո՛, կրկնեց Լուի, պարիկ մը այսինքն մէկն այն էակներէն որոնք իշխանութիւն ունին ամէն ձեւ ու կերպարանք առնելու, աշուշտ խուսափելու համար քրիստոնէից վրիժառութենէն. ասկէ զատ, աւելցուց յանկարծ ոտքի ելլելով, զինքը միասին պիտի տեսնենք. բայց ո՞վ գիտէ թերեւս նոր դէմք մը առած է. ամէն պարագայի մէջ, կրնայ նորէն քեզի երիտասարդ ու սիրուն երեւալ ու ինծի ալ պառաւ ու տգեղ եկուր Վալուա՛, զինքը պիտի տեսնենք և անոր կրկնակի երեւոյթը պիտի քննենք։

— Ուրեմն հո՞ս է, կակազեց Վալուա սահմռկած.

— Թրանքավէլին հրաման ըրի որ զինքը հոս

բերէ. գիշերունէ ի վեր այս տեղն ըլլալու է։

Միեւնոյն ատեն, Թագաւորը խոյացաւ դէպ ի իր ննջասենեակը, իրեն ետեւէն ունենալով երերեալ ու տատանեալ Վալուան որ կը հարցնէր թէ ի՞նչ աղէտ պիտի պատահէր իրեն. իր յարկաբաժինին նախասենեակին մէջ տենդագին, Թագաւորը պահ մը կեցաւ. այնտեղ Հիւկ տը Թրոնքավէլ սուր ի ձեռին կեցած էր դրան առջեւ և անոր հետ տասներկու զինուորներ պահակ կը սպասէին

— Կախարդուհի՞ն, հարցուց Թագաւորը։

— Թագաւոր իմ հրամանին կը սպասէ պատասխանեց պահակապետը։

— Իմ սենեա՞կս դրած ես կախարդուհին, հարցուց Թագաւորը։

— Ո՛չ, Վեհափառ, պատասխանեց Թրոնքավէլ. աւելի յարմար նկատեցի զինքը դնել դահլիճը՝ որ ո՛չ դուռ ունի և ո՛չ ալ պատուհան և ուրկէ չի կրնար փախչիլ.

— Աղէկ ըրեր ես, իմ քաջ Թրոնքավէլս։

Եւ Թագաւորը միշտ իր ետեւէն ունենալով Վալուան մտաւ իր ննջասենեակը, ուր վեց պահակներ կային սպայի մը հրամանատարութեան տակ. այս վեց պահակները կարգով շարուած էին Մապէլի փակուած դահլիճին դրան առջեւ. Թագաւորը նշան մը ընելով մէկդի ըրաւ զանոնք և դահլիճին դուռը բացաւ։

— Կործանեցա՜յ մրմնջեց Վալուա։

Այդ պահուն մեծ աղաղակ մը թնդաց. այդ աղաղակը Թագաւորն էր որ արձակեց դահլիճէն ներս մտնելուն, ամէնքն ալ խոյացան անոր օգնելու և ամէնքն ալ կրցան տեսնել թէ դահլիճը պարապ էր։

— Պարա՛պ, պոռաց Թագաւորը, դողդղացող ձայնով մը։

— Պարա՛պ, կրկնեց Վալուա վերջին պահուն փրկուած դատապարտեալի մը ուրախութիւնն զգալով։

Եւ մինչ այս անհաւատալի դէպքին լուրը կայծակի արագութեամբ կը տարուէր մինչեւ Լուվրի մէջ, մինչ ոմանք հրաշք կը կոչէին և ուրիշներ կը վազէին ահազանգը զարնելու, որովհետեւ այն ատեն ամէն բանի և ոչինչ բանի համար ահազանգ կը զարնէին, մինչ ամէն կողմ կը վազէին հասկնալու համար թէ կախարդուհին իրաւ առեւանգուած է սատանայի մը կողմէ, Թագաւորը Վալուայի կ՚ըսէր պարզապէս։

— Քեզի ըսեր էի թէ այդ աղջիկը ո՛չ միայն կախարդուհի, այլ և պարիկ է։

XXXVII

ԶՄՐՈՒԽՏՆԵՐԸ

Մարկրիթ տը Պուրկօներ անձկութեան մէջ էր. բնաւ չէր քնացած քանի մը գիշերէ ի վեր միշտ կը մտածէր Մապէլին վրայ թէ ի՞նչու մէջտեղ չէր ելլեր։

Տենդագին իր սենեակին մէջ կ'երթեւեկէր. յանկարծ միտքը ինկաւ իր սենեակէն քիչ հեռու գտնուող գաղտնի անցքը որ իր ամուսնոյն Լուիի ննջասենեակին մէջտեղն էր. այդ գաղտնի անցքը ինք միայն գիտէր. իր ամուսնութեան յաջորդ օրը իր կեսրայրը իրեն յայտնած էր, իր ամուսինը լրտեսելու համար թէ արդեօք հաւատարիմ կը գտնուի իրեն թէ ոչ:

Այսպէս երբ հոն հասաւ. նոյն հետայն ընկրկեցաւ ճիչ մը զսպելով. նեղ սենեակին մէջ մէկը կար, այդ մէկը կին մըն էր. եւ այդ կինը Մապէլն էր. Թագուհին անմիջապէս ճանչցաւ զայն, բայց նախապաշարումով մը զսպեց այն հարցումներն ու բացագանչութիւնները որոնք բերանը կու գային իսկ Մապէլ ամենեւին զարմանք չյայտնեց, գոգցես կը սպասէր այս այցելութեան. մատը շրթունքին տանելով լռութիւն յանձնարարեց Մարկրիթին. ապա Թագուհիին ձեռքէն բռնելով ինք քաշեց զայն դահլիճէն դուրս, որուն դուռը գոցեց. Մարկրիթ ապշահար վիճակի մը մէջ գտնուելով ձգեց որ իր ուզած ընէ ան. Մապէլ արագօրէն անցաւ գաղտնի անցքէն, իր տեղը դրաւ Ս. Ժընըվիէվի արձանը եւ Թագուհին քաշեց տարաւ մինչեւ անոր ննջասենեակը:

— Դո՛ւն, գոչեց այն ատեն Մարկրիթ տը Պուրկոներ, վերջապէ՛ս. դո՛ւն, դո՛ւն՝ գաղտնի դահլիճին մէջ. ի՞նչպէս. ի՞նչու համար:

— Հիմա պիտի հասկնաք. Թագուհիս, ըսաւ

Մապէլ բայց ամէն բանէ առաջ, պէտք չէ որ ձեր ամուսինը զիս ճանչնայ, եթէ զիպուածով հոս գայ պահ մի միայն զիս տեսաւ զնտանի մը խորը...

— Զնտանի մը խո՛րը, դո՛ւն...

— Ես ի՛սկ. թէեւ քիչ մը միայն տեսաւ զիս, բայց բաւական ուշադրութեամբ դիտեց որով նշմարած ըլլալու է իմ հագուստս:

Թագուհին շուտով Մապէլը տարաւ սենեակ մը որուն շուրջը մեծ դարակներ կային. անոնցմէ մէկը բացաւ եւ Մապէլ ժպտեցաւ. քանի մը վայրկեան ետք փոխակերպուած էր. եւ նոյն իսկ Վալուա չպիտի կրնար զինքը ճանչնալ. արդէն մշտատեւ կերպով իր դէմքին վրայ ունեցած դիմակը աւելի անթափանցելի կ'ընէր զինքը:

— Նախ բացատրէ նայիմ, ըսաւ խուլ ձայնով մը, եւ ապա կը տեսնենք:

— Տեսնե՛նք, ըսաւ Մապէլ, կարգով գործենք, Թագուհիս. ի՞նչ կ'ուզէք գիտնալ:

— Ամէ՛ն բան...

Մապէլ, Թագուհին դահլիճին մէջ տեսնելու վայրկեանէն իսկ պատմութիւն մը յարմարցուցած էր, արդէն ատոր նախատարրերը պատրաստած էր զնտանին մէջ ազատելու պարագային համար:

— Տիկի՛ն, ըսաւ ձեզի սիրոյ հեղուկ մը խոստացայ, եւ ստացաք զայն:

— Բայց դուք ըսիք թէ անիկա մահացու թոյն մըն էր:

— Իմ հեղուկս թոյն մըն էր. ճշմարտութիւնը ըսած եմ...

— Սակայն Գիւրիտան չմեռաւ։

— Եւ ո՞վ գիտէ թէ այս ժամուս չէ մեռած. չի՞ կրնար ըլլալ որ այդ ըմպելիին չափերուն մէջ քիչ մը սխալած ըլլամ և անիկա փոխանակ քանի մը ժամէն սպաննելու, քանի մը օրէն պիտի մեռցնէ. ձեզ չըսի՞ թէ սիրոյ հեղուկը անպատճառ պիտի մեռցնէր խմողը, թէ այն մարդը պիտի մեռնի՜... և սէրէն պիտի մեռնի՜։

— Այսպէս, ըսաւ Թագուհին, եթէ Գիւրիտան մեռնի. սէրէ՞ն պիտի մեռնի, ինծի համար զգացած սէրէ՞ն։

— Անտարակոյս, Թագուհիս, սակայն եթէ երբէք անկարելի դէպք մը չխզէ հմայքը։

— Ի՞նչ դէպք, հարցուց Թագուհին որ ուշադրութեամբ կը հետեւէր։

— Հարկ պիտի ըլլար որ Գիւրիտան, օրինակի համար, անմիջական չփման մէջ գտնուի ձեր ամուսինին հետ. անիկա բաւական պիտի ըլլար ջնջել իմ աղօթքներուս հմայքը։

Թագուհին երազկոտ կը կենար. տարակոյս չունէր և հաստատ կը հաւատար Մապէլի խօսքերուն, բայց այդ պահուն կը կարծէր թէ Գիւրիտանը կ'ատէր, իր ներքին մտածումները քննելով անպատմելի զարմացում մը կը զգար տեսնելով որ իր սիրտը չափէն աւելի կը բաբախէ և խանդագին կը մաղթէր որ Մապէլի ըսած անկարելի դէպքը տեղի ունենայ, երբ դեռ ժամանակ կար... Թէ Գիւրիտան չփման մէջ գտնուի իր ամուսինին,

Թագաւորին հետ, և հմայքը ջնջուի. այն ատեն Գիւրիտան ազատած կ'ըլլար։

— Բայց, հարցուց տատամսելով, եթէ հեղուկին մահացու ազդեցութիւնը ջնջուի, սէր ներշնչող անոր զօրութիւնն ալ կ'ոչնչանա՞յ...

— Ատոր տարակոյս չկայ, տիկի՛ն. բայց այն ատեն խնդիրը կը կարգադրուի անգամ մըն ալ հեղուկէն խմցնելով ձեր ընտրած անձին. արդէն հմայքը խզելիք դէպքը չի կրնար պատահիլ, վստահ ըլլալով որ Գիւրիտան եթէ Թագաւորին դէմ ելլէ, անոր հետ խօսի, և մինչեւ անգամ անոր դպչի. կրնաք ստոյգ նկատել թէ այս ժամուս ձեր վրէժխնդրութիւնը կատարուած է, եթէ Գիւրիտան չմեռաւ, հոգեվարք է, կը մեռնի, կանչելով ձեզ, թեւերը երկարելով դէպի ձեզի, աղերսելով ձեզ...

Ո՜հ զաւակս, ազատեցա՛ր. որչափ ատեն որ լկտի բոզը քեզ մեռած կարծէ, անոր քեզ նուիրած մահացու սէրէն զերծ կը մնաս...

— Բայց ի՞նչ եղած է իմ Ժէհանս. Նէլլ Աշտարակէն մեկնելէս ետք ի՞նչ պատահած է արդեօք... իմ սիրելի Թագուհիս, յարեց բարձր ձայնով, անտարակոյս ձեզ համար դիւրին եղաւ ներկայ գտնուիլ Գիւրիտանի հոգեվարքին. անշուշտ զինքը բռնել տուած էք. անշուշտ նետել տուած էք Լուվրի զնտաններէն մէկուն մէջ։

— Բան մըն ալ չե՛ս գիտեր, պոռաց Մարկրիթ. ուրեմն չես գիտեր թէ անոնք ձեռքէս խուսափե-

ցան և քիչ մնաց որ զիս սպաննէին Նէլլի Աշտարակին մէջ, թէ Ֆիլիբ և Կօթիէ տ՚Օն՝ ողջ են. վերջապէս անոնք ձեռք անցուցին Վալուա՛ն։

— Վալուան ձեռք անցուցի՞ն, մրմնջեց Մապէլ որ իր գլխակին տակ ժգունեցաւ. ինչու համար Գիւրիտան ուզեր էր ձեռք անձնել Վալուան... արգեօք Միրթիլը... Տիկին շարունակեց. բան մըն ալ չեմ գիտեր. Նէլլի Աշտարակէն երբ դուրս ելայ, խումբ մը աղեղնաւորներ վրաս ելան զիս բռնեցին ու Թամբլը տարին, այն տեղը ըսին ինծի թէ իբր կախարդուհի ամբաստանուած եմ. Թագաւորը անձամբ եկաւ զիս հարցաքննեց։

— Եւ բան մը չըսի՞ր հարցուց Մարկրիթ անձկանօք։

— Ի՞նչ կրնայի ըսել... գիշերը տեսայ որ յանկարծ գնտանիս դուռը բացուեցաւ, երբ ես կը խորհէի որ ի՞նչ միջոցաւ կրնայի ձեզ իմաց տալ թէ Թամբլն էի, թէ Թագաւորը Թերեւս կասկած մը ունէր, քանի որ հսկողութեան տակ առնել տուած էր Նէլլի Աշտարակը...

— Այո՛, այո՛... ատիկա ստոյգ է... կասկած ունի ան. զիս պիտի ազատես, Մապէլ, դուն միայն կրնաս ազատել զիս։

— Ամենեւին մի՛ վախնաք. այսպէս ուրեմն բերուեցայ Թագաւորին սենեակը, յետոյ զիս փակեցին այն գաղտնի գահլիճին մէջ ուրկէ դուրս պիտի ելլէի եթէ դուռը ներսէն բացուէր. համոզ-

ւած էի որ արշալոյսը ծագելուն պէս զիս խարոյկի պիտի տանէին, կարողութեանս չափով կը համակերպէի երբ դուք երեւցաք... բայց...

— Բայց ի՞նչ. խօսէ, սիրելիս... ինծմէ խնդրելիք բան մը ունի՞ս. իրաւ է, Մապէլ. չարաչար մեռնիլդ կ՚ուզէի, որովհետեւ կը կարծէի թէ ինծի դէմ կը դաւաճանես. և շատ երջանիկ եմ որ վերստին գտայ քեզ։

— Սակայն ես կը հասկնամ, ըսաւ Մապէլ իմ սիրական Թագուհիս, կը տեսնեմ որ ստիպեալ՝ բացակայութեանս միջոցին տարօրինակ դէպքեր տեղի ունեցեր են. կը զգամ թէ սպառնալիքի տակ կը գտնուիք. ատեն էր որ ազատէի. ատենն էր որ զբաղէի ձեզ ազատելու գործով. երթամ տեղեկութիւն առնեմ, Թագուհիս. սակայն դուք ալ, եթէ Թագաւորը, կամ Վալուան և կամ ո՛և է մէկը իմ խօսքս ընէ ձեզ, համարձակ հաւաստեցէք թէ երեք օրէ ի վեր դուրս չեմ ելած ձեր յարկաբաժինէն և թէ այստեղ առանձին սենեկապանուհիիդ սովորական պաշտօնս կատարած եմ։

Մապէլ Թագուհիին յարկաբաժինէն դուրս ելած էր պաշտօնական դռնէն որպէս զի ամէն ոք տեսնէ իր ներկայութիւնը. դրան մէջ զարնուեցաւ աղեղնաւորի մը որ գոգցես կը լրտեսէր։

— Ի՞նչ կ՚ընես հոդ, հարցուց Մապէլ խիստ ձայնով մը։

— Տիկին Թագուհին կը սպասեմ, ըսաւ զինուորը որ տեսակ մը սոսկումով ընկրկեցաւ որով-

հետեւ ծանօթ էր թէ Մապէլ ո՛չ միայն Թագուհիին բովանդակ վստահութիւնը կը վայելէր և Մարկրիթին հրամանները աղեղնաւորներուն հաղորդելու պաշտօնը ունէր, այլ նաեւ բովանդակ Լուվրի մէջ նուազ՚ուղղափառ համբաւ մը ունէր·

— Ի՞նչ կ'ուզես Թագուհիէն նայիմ, յարեց Մապէլ· Թագուհին յոգնած է։ Այսօր դուրս չպիտի ելլէ իր յարկաբաժինէն։

Կը փափաքէի ասիկա իրեն տալ, ըսաւ աղեղնաւորը իր ձեռքին մէջ գտնուած մանագիտական ծրարը ցոյց տալով։

Զինուորը ձեռքը չբացած, Մապէլ խլեց առաւ ծրարիկը ըսելով·

— Տո՛ւր, ես ինքս պիտի յանձնեմ իրեն։

— Սա՛ կայ որ... ըսաւ խեղճ զինուորը տհաճութեան ծամածռում մը ընելով։

— Ի՞նչ... հարցուց Մապէլ պահակներուն հանդէպ իր ցոյց տուած սովորական խստութեամբը թերեւս աւելցնելու համար իր յառաջ բերած վերջիններուն ծառայութիւնը։

— Սա կայ որ տիկին Թագուհին մեծ պարգեւ մը պիտի տար ինծի... և թէ ինծի այսպէս վստահեցուց այն ազնուականը որ ինծի պաշտօն յանձնեց ծրարիկը յանձնելու։

— Ա՞տ է միայն. պիտի վարձատրուիս, հանգիստ եղիր. բայց ո՞վ էր այդ ազնուականը։

— Զինքը չեմ ճանչնար, ան ինծի ըսաւ թէ անունը Ֆիլիփ տ'Օնէ է։

Մապէլ սարսռաց· քանի մը վայրկեան երազկոտ մնաց, յետոյ իր քսակը պրպտելով երկու երեք ճերմակ դրամ հանեց ու տուաւ զինուորին· Աղեղնաւորը երեսը թթուեցուց և մրմնջեց·

— Ազնուականը աւելի վեհանձն կերպով վարուեցաւ.

— Մտիկ ըրէ՛, ըսաւ Մապէլ· ասիկա իմ կողմէս եղած վարձատրութիւնն է, սակայն Թագուհին քեզ նուէր պիտի տայ այնքան ոսկի դրամ, որքան արծաթ դրամ տուի քեզ։ Միայն թէ եթէ դժբախտութիւնն ունենաս քու կատարած այս յանձնարարութեանդ մասին բառ մը լսելու, գիտե՛ս թէ Թագուհին ի՛նչ վարձատրութիւն պիտի վերապահէ քեզ։

— Չեմ գիտեր։

— Աղուոր չուան մը, ըսաւ Մապէլ։

— Մարդու բան չեմ ըսեր, ո՛չ իսկ խոստովանահօրս, հաւաստեց զինուորը· Մապէլ հեռացաւ արագօրէն։

Անմիջապէս Լուվրէն դուրս ելաւ Մապէլ և քակեց ծրարիկը։

— Երկու զմրուխտնե՛ր, մրմնջեց· այն երկու զմրուխտները որոնք կը զարդարէին Մարկրիթի վերարկուին ճարմանդը· և Ֆիլիփ տ'Օնէ կը ղրկէ զանոնք Թագուհիին...

Զմրուխտի այսնոր նիւթը վանելով իր միտքէն և նոքի ձգելով այս դէպքին բացատրութիւնը գտնելու հոգը, Մապէլ իր քսակին մէջ դրաւ զա-

նոնք և շարունակեց իր ընթացքը դէպի Անմեղներու գերեզմանատան իր բնակարանը, ուր շուտով հասաւ։

— Միրթի՛լ, կանչեց, անմիջապէս որ վեր ելաւ սանդուխէն։

Ո՛չ մէկ ձայն պատասխանեց իրեն։

— Միրթի՛լ, կրկնեց Մապէլ կատաղութեամբ խառն անձկութեամբ տունը վարէն վեր պտտելով։

Բայց շուտով վերահասու եղաւ իրականութեան. Միրթիլ բնակարանին մէջ չէր այլեւս. Նստեցաւ անկիւն մը և յուզումէն ըսաւ.

— Ի՛նչպէս հաւատացի Վալուայի երդումին։ Թշուառականը զիս Թամբլը տանելէն ետքը առեւանգել տուած է խեղճ փոքրիկը։

* * *

Սակայն Լուվրի մէջ ժամերը կը սահէին և Մարկրիթ մահացու մտատանջութեան մը մատնուած, ամէն վայրկեան Ժուանան կը ղրկէր լուր առնելու, թէ ի՛նչ կ՚ընէր, ի՛նչ կ՚ըսէր Թագաւորը և թէ Նէլի Աշտարակին մէջ ի՛նչ անցած դարձած էր։ Թագաւորը Վալուային հետ փակուած՝ պարզապէս կը դաւադրէր Անկէռան տը Մարինեիի դէմ և, Թագուհիին վրայ իսկ չէր մտածեր։ Ժամը չորսին մօտ, Մարկրիթ վերջապէս քիչ մը ապահովուած էր, երբ Ժուանա հապճեպ ներս մտաւ ըսելով.

— Տիկի՛ն, ահա՛ Թագաւորը կու գայ։

Թագուհին անմիջապէս հանդարտ, խաղաղիկ երեւոյթ մը առաւ և սկսաւ ջինջ ու մեղմ ձայնով սիրուն երգ մը երգել։

Լուի Ցամառ արագաքայլ ներս մտաւ Մարկրիթի ննջասենեակէն։

Թագաւորին սիրտը սեղմուեցաւ երբ լսեց անոր անուշ ձայնով երգելը. պահ մը դիտեց զայն. այդ պահուն նէ մելամաղձօրէն թիկնաթոռի մը յենարանին կրթնած՝ կը նմանէր Աստուածածնայ պատկերի մը։

— Ի՛նչպէս գժոխային պահիկ մը կրցայ կասկածիլ այս հրեշտակին վրայ, մրմնջեց Թագաւորը։

Մեղմօրէն մօտեցաւ, Թագուհիին ձեռքը բռնեց և երկարօրէն համբուրեց։ Մարկրիթ՝ երջանիկ անակնկալէն յառաջ եկած թեթեւ ճիչ մը արձակեց։

— Ո՛հ, իմ սիրելի՛ վեհափառս, դո՞ւք էք եղեր։ Աւաղ, ձեզ չէի սպասեր այսօր... ձեզ այնքան քիչ կը տեսնեմ որ...

— Ներեցէք ինծի, Մարկրի՛թ, ըսաւ Լուի բոլորովին ամոքուած։ Սիրեցեա՛լ Մարկրիթ, կ՚աշխատէի պետութիւնը փրկելու և դաւադրութիւնը պատժելու...

— Պետութիւնը փրկե՛լ, դաւադրութիւնը պատժե՞լ, ըսաւ Մարկրիթ, որ հոգիին խորէն սարսռաց։ Զիս կ՚ահաբեկէ՛ք, իմ սիրելի վեհափառս...

— Սակայն այդ խնդիրն է որ ամբողջ օրը զիս հեռու պահեց ձեզմէ։ Իմ բարեկամութեամբս լիացած Թշուառական մը դաւադրեր է զիս մեռցնել...

Ո՞վ է ան Վեհափառ, որ այդքան ոճրագործ հոգի մը կրցած է ունենալ...

— Պիտի գիտնաք ատիկա, Մարկրիթ, ըսաւ Թագուորը, հաւատարիմ մնալով Վալուայի հանդէպ տածած յանձնառութիւններուն, ժամը չէ եկած բարձրաձայն ըսելու դաւաճանին անունը. երբ անոր անունը տրուի, ըսել է թէ անիկա գտած է իր ոճիրին վերապահուած պատիժը։

— Ատոնք արդարեւ կարելի բաներ են արդէն դաւադրութեան մը խօսքն ըրիք ինծի...

— Այո՛, ըսաւ Թագաւորը որուն ճակատը մթագնեցաւ. ձեզի ըսի թէ կին մը կը դաւաճանէ ինծի դէմ, եւ ձեզմէ խնդրեցի որ ինծի աջակցիք զայն գտնելու համար։

— Աւա՜ղ, վեհափառ տէր, բան մըն ալ չգտայ, ըսաւ Թագուհին զսպելով իր մէջ աճող մտահոգութիւնը։

Լուի քանի մը վայրկեան լուռ կեցաւ. Մարկրիթ զինքը կը դիտէր գաղտագողի եւ կը տեսնէր թէ անոր յարափոփոխ դէմքը հետզհետէ աւելի մռայլ ու սոսկալի երեւոյթ մը կ'առնէր. Թագուհին կը գուշակէր թէ բարկութիւնը Թագաւորին գլուխը կ'եռար։

— Դժբախտութիւնն այն է որ, յարեց Լուի, այն միակ կինը որ կրնար ինծի տեղեկութիւն տալ, այսօր իսկ անհետացաւ..,

— Անհետացա՞ւ. ինչպէս կ'ըլլայ ատիկա, վեհափա՛ռ...

— Այն կինը, կախարդուհին զոր Թամպլի մէջ բանտարկել տուեր էի...

— Ի՞նչ եղաւ, ըսաւ Թագուհին՝ ժպիտ մը զսպելով։

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, զինքը նորէն հարցաքննել ուզեցի այն դաւադրութեան մասին, զոր իր գժոխային գիտութեամբը գուշակած և ինծի ալ յայտնած էր։ Գալով դաւադրութեան, որուն սպառնալիքին տակ կը գտնուիմ, այս գիշեր քիչ մնաց որ ձեռք անցնէի այն մարդը, որ գիտէր ինծի դէմ դաւաճանող կնոջ անունը։

— Ո՞վ է այդ մարդը, վեհափառ։

— Ատիկա մէկն է այն յանդուգն չուտիկներէն որոնք յանդգնութիւնն ունեցան իր ապարանքէն առեւանգելու իմ սիրելի հօրեղբայրս Շարլը, զոր բարեբախտաբար ազատեցի։

— Այդ դէպքին չչուեր մինչեւ ինծի հասաւ, ըսաւ Մարկրիթ որուն սիրտը ուժգնօրէն կը փափխէր։

— Ուրեմն գիտէք թէ գացի Նէլի Աշտարակը ուր յերաւի կրցայ կոմսը կորզել զինքը կալանաւորող չուտիկներուն ձեռքէն։

Այսպէս. ըսաւ Մարկրիթ, այդ մարդիկն իրենց որջ ըրեր էին Նէլի Աշտարակը։

— Այնպէս կարծելու է թէ, պատասխանեց Թագաւորը, շատոնց ի վեր հոն հաստատուեր էին. բայց ինծի չահագրգռող բանը այդ չէ. այդ մարդիկը ուշ կամ կանուխ պիտի բռնուին ու կախուին. և ալ անոնց վրայ չպիտի խօսուի. ի՛նչ

որ զիս կը շահագրգռէ և ձեզ ալ պէտք է որ շահագրգռէ, տիկին, սա է որ Նէլի Աշտարակին մէջ քիչ մնաց որ պիտի գտնէի դաւադրութեան գաղտնիքը եթէ ատ Ֆիլիբ տ'Օնէն չըլլար...

— Ուրեմն Ֆիլիբ տ'Օնէ՞ն է որ, մրմնջեց Թագուհին, ձեզ արգելք եղաւ գիտնալու ձեզ դէմ դաւադրող կնոջ անունը:

Եւ Մարկրիթ, ալ աւելի տժգունելով, խոր երազի մը մէջ թաղուեցաւ, մինչ Թագաւորը կը շարունակէր.

— Դո՛ւք գիտցէ՛ք, սիրեցեալ Մարկրիթս, Աշտարակին վերնայարկը, որ իբր գաղտնի գինարբուքներու համար յարդարուած էր, սեղանի մը մէջ գտայ թուղթեր որ այդտեղը շուայտութիւն ընող կնոջ, այսինքն ինծի դէմ դաւաճանող կնոջ կողմէ գրուած էր:

Թագաւորը բնական ձայնով մը կը խօսէր և աչքերը յառած էր պատուհանին վրայ իբր թէ իր պատմած տեսարանը յիշել ուզէր. անոր վերջին խօսքերը լսելով Մարկրիթ սարսռացած էր. արիւնելու աստիճան խածաւ իր շրթունքները սոսկումի ճիչը զսպելու համար. սարսափէն խոշորցած իր աչքերը ջանացին ըմբռնել ճշմարտութիւնը՝ Թագաւորին դէմքէն. այդ խօսքերն այնքան ուղղակի իրեն կ'ակնարկէին որ կարծեց թէ կորսուած է այլեւս:

— Ամէն բան գիտէ, մտածեց, Վալուայի հետ իմ մահս որոշած է և հիմա իր զոհին հետ է որ կը խաղայ, զայն դահիճին յանձնելէ առաջ:

— Այդ թուղթերը, շարունակեց Թագաւորը, ձեռքս էին (Մարկրիթ բուռն ճիգ մը ըրաւ չնուաղելու համար): Պիտի կարդայի զանոնք. երբ յանկարծ այդ մարդը, այդ Ֆիլիբ տ'Օնէ, վրաս խոյացաւ, ձեռքէս խլեց թուղթերը, և մինչ իր ընկերներէն տասներկուքի չափ մարդիկ զիս հեռու կը պահէին, այրեց զանոնք:

Ահռելի հառաչ մը ուռեցուց Թագուհիին կուրծքը և մրմնջեց:

— Ազատեցա՛յ...

Այս կնոջ ինքզինքին վրայ ունեցած զօրութիւնը այնքան մեծ էր որ իր դէմքին վրայ ոչ մէկ ծալք արտայայտեց այդ պահուն իր զգացած ահռելի յուզումը. բայց Թագաւորը արդէն կը շարունակէր.

— Ինծի կը մնայ, սիրեցեալ Մարկրիթ, ձեզմէ ներողութիւն խնդրել ճշմարիտ ոճիրի մը համար զոր գործեցի ձեզի հանդէպ:

— Ինծի հանդէ՞պ:

— Այո՛, աւա՛ղ, ձեզի անբծութեան հրեշտակդ, ձեզի որ ժողովուրդը առաքինի Մարկրիթ կը կոչէ, ինչպէս զիս ալ անուանեց Լուի Ցամառ, այո՛, պահ մը համարձակեցայ ձեր վրան կասկածիլ:

— Իմ վրաս կասկածի՛լ, ըսաւ Մարկրիթ ցած ու խուլ ձայնով մը. և ի՞նչ բանի համար Աստուած իմ...

— Սոսկալի բան մը, Մարկրիթ. ըսաւ դժբախտ երիտասարդը իր կնոջը սիրովը այնքան յափշտակուած, որ հիմա եպերելի կը նկատէր անոր վրայ

կասկած ունենալու համարձակիլ․ իմ սիրտիս ամբողջ թշուառութիւնը ըսել կ'ուզեմ։

Եւ այս անգամ Թագաւորն զգաց որ իր աչքերէն արցունք կը ժայթքէր․ այդ եղերական պահուն Մարկրիթի յանդգնութիւնը, վճռականութիւնը և պաղարիւնութիւնը սքանչելի եղաւ․ յանկարծ ոտքի ելաւ, նստեցաւ կամ աւելի նետուեցաւ Լուիի ծունկերուն վրայ, իր երկու շրթունքները կպցուց անոր շրթունքներուն և սեղմեց իր բազուկներուն մէջ և յիրաւի գերագանց կիրքի շեշտով մը ըսաւ․

— Խօսէ՛ Թագաւորս, իմ ամենասիրելի Լուիս․ խօսէ՛, պարպէ քու խեղճուկ սիրտդ իր հոգերէն․ վստահէ ինծի քու տանջանքիդ գաղտնիքը․ նոյն իսկ եթէ զիս ամբաստանես, նոյն իսկ եթէ լսեմ թէ իմ վրաս կասկած ունեցեր ես և ես ալ պիտի մեռնիմ իմանալով որ Լուի կասկածեր է իր Մարկրիթին վրայ։

Թագաւորը կրեց Մարկրիթի համբոյրին գինովցնող ազդեցութիւնը․ աւելի քան երբեք զգաց թէ իր հոգիին ու մարմինին բովանդակ ուժովը կը պաշտէր զայն։

Ինքզինքն անիծեց որ անոր վրայ կասկած ունեցած էր, բայց նոյնպէս հասկցաւ թէ այդ կասկածը կենդանի էր մէջը։

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ Լուի հեծկլտալով և միանգամայն ցասումի շարժումներ ընելով, մտիկ ըրէ՛․ հոն ամօթալի չուայտութեանց այս սրահին

մէջ ալ աւելի ամօթալի պատկեր մը տեսայ և այդ պատկերին վրայ կին մը կար․ և այդ կինը, Մարկրի՛թ դո՛ւն էիր։

Մարկրիթ սոսկումի ճիչ մը արձակեց։

— Ի՜նչ, մռնչեց Թագուհին, այդ թշուառականները անհաւատալի յանդգնութի՞ւնն ունեցեր են իրենց չուայտանքի պատկերին մէջ դնել իմ նմանութի՛ւնս։

Անիկա սքանչելի էր, Մարկրիթի գտած այս բացատրութիւնը այնքան բնական և այնքան հաւանական էր որ Թագաւորը ապշահար մնաց․ յետոյ յանկարծ խնդալով, լալով իր թեւերուն մէջ սեղմեց Մարկրիթը և բացագանչեց․

— Անիկա ի՜նչպէս չմտածեցի․ Աստուա՛ծ վկայ շատ ճիշդ է․ այն չուտիկները արհամարհանքի համար գործած են այդ սրբապղծութիւնը․ ես ալ կարծեցի թէ...

— Խօսէ՛, ըսաւ Մարկրիթ մեղամաղձոտ ժպիտով մը․ ամէնը մէկ անգամէն ըսէ ինծի, որովհետեւ անգամ մըն ալ եթէ սաստիկ տանջանք մը կրեմ, իրաւ որ կը մեռնիմ։

— Ներէ՛, սիրական Մարկրիթ․ ներէ մրմնջեց Թագաւորը՝ կիրքէն գինով վիճակի մը մէջ․ այո՛, հարկ է որ ամէն բան գիտնաս, և ասիկա իմ պատիժս պիտի ըլլայ․ հիմա ըսեմ, պահ մը յիմարանալով կարծեցի թէ դուն անձամբ Նէլի Աշտարակը գացած ես և հոն նկարիչ մը նկարած է այն վիճակին մէջ զոր տեսայ պատկերին կինը։

Մարկրիթ մինչեւ իր հոգիին խորը սարսռաց, որովհետեւ Թագաւորին այս խօսքերը կատարեալ ճշմարտութիւնը կը ցոլացնէին։

— Ամէնը այս չէ, շարունակեց Թագաւորը. յիմարութեան պահուն Թերեւս աս է իմ չքմեղանքս, երբ դարակ մը բացի, կարծեցի թէ հոն գտնուող շրջազգեստները քու սիրական անուշահոտութիւններովդ թրծուած են...

Մարկրիթ զգաց թէ պիտի մեռնէր։

— Այնտեղ գտայ, շարունակեց Թագաւորը, երկու զմրուխտներով ճարմանդուած վերարկու մը, ո՛հ, քեզի տուածներուս բոլորովին յարեւնման երկու զմրուխտներ։

Մարկրիթ կառափնատ հանուող մահապարտի մը նման հառաչեց. կապարագոյն, ձիգ, գլխահակ, գոգցես կը սպասէր աղետալի հարուածին։

— Յիրաւի, շարունակեց Թագաւորը խնդալով, սատանան միայն կրնայ ինծի ներշնչած ըլլալ. որովհետեւ շատ պարզ է քեզի ըսել. «Մարկրի՛թ գէթ գթալով ինծի ցոյց տուր այն զմրուխտները զորս քեզի տուած եմ.» այն ատեն ինծի ցոյց պիտի տայիր քու զմրուխտներդ այնպէս չէ՞ և իմ չար կասկածներս անմիջապէս պիտի փարատէր։

Թագաւորը կեցաւ. կը սպասէր... ի՞նչի... կը սպասէր որ Թագուհին զմրուխտները բերէ և իրեն ցոյց տայ. Թագուհին տեղէն չէր շարժեր. նոյն իսկ փրկարար սուտ մը խօսելու ջանք չէր ըներ. նոյն իսկ այլ եւս չէր մտածեր. մահուան հարուածին սպասող անբան անասուն մը դարձած էր։

— Աստուածածի՛ն վկա՛յ, մրմնջեց Թագաւորը այնքան տկար ձայնով մը որ հազիւ թէ կը լսուէր ինչպէս կը սպասես, Մարկրի՛թ, ի՛նչ, այս ըսածներէս ետքը, այն զմրուխտները դեռ չե՞ս բերած հոս, աչքիս առջեւը։

Թագաւորը ոտքի ելած էր և Մարկրիթ երեւցաւ այնքան տժգոյն որ իր անշարժութեանը մէջ, տեսակ մը սոսկալի յիմարութիւն պատեց իր ուղեղը։ Թագուհին ալ ոտքի ելաւ, պատրաստ պօռալու. «Իրա՛ւ է, իրա՛ւ է. պատկերին կինը ես եմ. Նէլի Աշտարակի բողը ես եմ, և այն զմրուխտները իմս են. ես եմ Մարկրիթ տը Պուրկօնեը...»

— Տիկի՛ն ըսաւ հանդարտիկ ձայն մը, ձե՛զ կը բերեմ ձեր վերարկուն, որուն ճարմանդները կարծեմ նորոգել պէտք ունի։

Թագուհին անշարժ, քարացած մնաց. Թագաւորը մռնչիւն մը արձակեց և խուժեց Մապէլի վրայ, որ ներս կը մտնէր գրկած արքայական վերարկուն։

— Ո՛հ, ներողութիւն, Վեհափա՛ռ, մրմնջեց Մապէլ. չէի գիտեր թէ Թագաւորը Թագուհիին քովն է, ապա թէ ո՛չ ուրիշ ատեն մը կուգայի այս անական մանրամասնութիւններուն վրայ խօսելու համար. կը քաշուիմ կ'երթամ և...

— Տո՛ւր. որոտաց Թագաւորը Մապէլի ձեռքէն խլելով վերարկուն և անյագօրէն զայն քննելով։

Մարկրիթ ալ ձնորական և անցկալից ակնարկ մը նետեց վերարկուին վրայ և կռնակի վրայ խելակորոյս փռուեցաւ, իր ունեցած սոսկումէն աւելի սահմռկեցուցիչ ուրախութիւն մը չանթահարուած. սովորական տեղը ագուցուած զմրուխտները տեսա՛ծ էր։

Մարկրիթ, երբ սթափեցաւ, նստած էր իր թիկնաթոռին մէջ։ Ժամ մը անցած էր, Թագաւորը շատ պօռացեր լացեր և խնդրեր էր ներում մը զոր Թագուհին փութկոտ վեհանձնութեամբ մը շնորհեց. աճապարելով մինակ մնալ. Թագաւորը ներում ստանալէն ետք, շատ պօռալէն ու լալէն հանդարտած, ուրախ զուարթ մեկնեցաւ լաւ ընթրիքով մը երթալ տօնելու համար իր ուրախութիւնը. այն ատեն Մապէլ Թագուհիին պատմեց թէ ի՛նչպէս ձեռք անցուցած էր զմրուխտները թէ ի՛նչպէս ատենին հասած էր լսելու համար արքայական ամոլին խօսակցութիւնը, թէ ի՛նչպէս զմրուխտներն անմիջապէս կարած էր Թագուհիին վերարկուին վրայ և թէ ի՛նչպէս իր տիրուհին ազատած էր ատենին, Թագուհին գրկեց զինքը և երկարօրէն գգուեց։

— Աղէ՛կ մտածեց Մապէլ, ամէն ատենէ աւելի կը վայելեմ Մարկրիթին վստահութիւնը և ամէն ատենէ աւելի տէր եմ կացութեան։

— Բայց, յարեց Մարկրիթ, ըսիր թէ իմ աղեղնաւորներէս մէկը քեզի յանձնեց այս երկու զմրուխտները։

— Այո՛, Թագուհի՛ս. և այն քաջը ձեր նախասենեակին մէջ իր պարգևին կը սպասէ։

— Ժուանա՛, կանչեց Թագուհին։

Իսկոյն եկաւ սենեկապանուհին։

— Գնա՛ ինծի կանչէ իմ պահակազօրքիս սպան։

Ժուանա դուրս խոյացաւ և քանի մը վայրկեանէն դարձաւ Թագուհիին պահակազօրաց հրամայող սպային հետ։

— Պարո՛ն, ըսաւ Թագուհին, պիտի հետևիք իմ առաջին սենեկապանուհիիս որ ձեզի ցոյց պիտի տայ աղեղնաւորի մը, որուն վրայ պիտի խօսիմ ձեզի. գնա՛, Մապէլ։

Սպան հետևեցաւ Մապէլի որ իրեն ցոյց տուաւ մեզ ծանօթ զինուորը. մարդը դեռ կը սպասէր իրեն խոստացած ոսկիի անձրևին. սպան դարձաւ Թագուհիին քով.

— Տիկի՛ն, ըսաւ, տեսայ այն աղեղնաւորը, որ իմ լաւագոյն և Ձեր Վեհափառութեան ամէնէն անձնուէր աղեղնաւորներէս մէկն է։

— Շատ լա՛ւ, ըսաւ Թագուհին, այդ մարդը բռնել տալով իսկոյն պիտի դրկէք Լուվրի ստորերկեայ զնտաններէն մէկուն մէջ. այդ մարդը վերահասու եղաւ պետական գաղտնիքի մը և աղէկ պիտի ըլլայ որ ոչ ոք հաղորդակցութեան մտնէ անոր հետ։

Սպան խոյացաւ և ըսաւ.

— Տիկին ստորերկեայ քսանըչորս զնտան ունինք առաջին տասնութը առաջին յարկը կը գտնուին

և անոնց մէջ կը գտնուին ցկեանս բանտարկուելու յատկացուած ոճրագործները, բայց բանտարկեալները կրնան խօսիլ ու հաղորդակցիլ անոնց հետ։ Միւս վեցը իր գտնուին երկրորդ ստորերկեային մէջ և մէկէն վեց թիւերը կը կրեն, առաջին չորսին մէջ կը գտնուին ցկեանս դատապարտուած պետական ոճրագործները, որոնց հետ բանտապանները հաղորդակցելու չեն։ Հինգ և վեց թիւերուն մէջ կը դրուին անոնք որ մեռցուելու են, այսինքն թէ, տիկի՛ն, անոնց համար բանտապան չկայ և անոնց դուռը երբեք չբացուիր։

— Ի՞նչ կ'ըլլան անոնք, հարցուց Մարկրիթ պաղ չեշտով մը։

— Կը սպասեն որ մեռնին, ուրիշ բան չկայ։ Եօթներորդ կամ ութներորդ օրը մասնաւոր բանտապան մը կը մտնէ 5 կամ 6 թիւին մէջ՝ երբ հոն մէկը դրուած է, անոր դիակը դուրս կը քաշէ և գիշերը կը տանի զայն պարզապէս գետը կը նետէ։ Տիկի՛ն, ո՞ւր դնելու է այս աղեղնաւորը։

— Լաւ ուրեմն, 5 կամ 6 թիւին մէջ, ո՞ւր որ կ'ուզէք, ըսաւ մեղմօրէն Մարկրիթ։

— Սպան խոյացաւ և դուրս ելաւ։ Այն ատեն Մարկրիթ Մապէլին նայեցաւ և խուլ ձայնով մը ըսաւ։

— Միայն մեռելները չեն խօսիր։

Մապէլ գլխու հաստատական շարժում մը ըրաւ։

— Բայց, յարեց Թագուհին, ինծի չըսիր թէ այս մարդը ինք ինչպէս ձեռք անցուցած է իմ երկու զմրուխտներս։

— Մէկը տուեր է անոր որպէս զի ձեզ յանձնէ, պատասխանեց Մապէլ. և այդ մէկն ալ զանոնք խլեր հաներ է ձեր վերարկուէն, Նէլի Աշտարակի դարակին մէջէն։

— Եւ ո՞վ է այդ մէկը, հարցուց Մարկրիթ սարսռագին,

— Անունն է Ֆիլիբ տ'Օնէ . . .

* * *

Թագուհին խորունկ երազի մը մէջ թաղուած էր։ Վերջալոյսի մթնշաղով պարուրուած սենեակին մէջ առանձին կը քննէր թէ տակաւին ի՞նչ ընելու էր իր ապահովութիւնը պաշտպանելու համար։ Ամենևին չէր յուզուած, բայց հիմա որ վտանգն անցուցած էր, կ'ուզէր ամէն գինով խոյս տալ ենթարկուելէ այն անձկութեան ու արհաւիրքին զոր կրած էր։ Անշուշտ վճռական որոշումը տուաւ որովհետև նորէն կանչել տուաւ նախասենեակին մէջ միշտ սպասող սպան։

— Պարո՛ն, ըսաւ Թագուհին, եղա՞ւ։

— Այս պահուս մարդը վեց թիւին մէջն է և անկէ դուրս պիտի ելլէ միմիայն բանտապանին ուսերուն վրայ որ գետը պիտի նետէ անոր դիակը։

— Դուք հաւատարիմ և թանկագին ծառայող մըն էք, առաջին անգամ որ բոց ատիճան մը գտնուի ձեզի պիտի տրուի. և եթէ բաց ալ չգտնուի պիտի ջանանք ստեղծել։

Սպան ձեռքերը պիտի շփէր, եթէ համարձակէր, բայց չատացաւ միմիայն խորունկ խոնհարութիւն մը ընելով և մտովի ուրախանալով որ մէկէն ի մէկ բախտ մը շինուէր. միտքէն իսկ չէր անցներ խեղճ աղեղնաւորը զոր քիչ առաջ նետած էր գնտանը ուր ան պիտի մեռնէր անօթութենէն ու ծարաւէն:

— Միայն թէ, յարեց Մարկրիթ, հարկ է ամբողջովին շահիլ այն ատրճանը. զոր կխոմլին ձեռք բերիք:

— Ինչ ընել պէտք է, տիկին. պատրաստ եմ:

Մարկրիթ քանի մը վայրկեան խորհեցաւ. թերեւս վճռեց:

— Ձեր աղեղնաւորներէն ամենէն յաղթանդամներէն և մանաւանդ ամենէն քիչ թուլբերաններէն տասներկու կամ տասնըհինգ հոգի ձեր հետը պիտի առնէք և պիտի երթաք Նէլի Աշտարակը, զայն պիտի խուզարկէք մանրակրկիտ կերպով. ո՛վ որ գտնէք հոն, այր ու կին, ամենքն ալ պիտի ձերբակալէք, ապա գալով ինծի պիտի իմացնէք թէ ի՞նչ ըրիք. գործը շուտիկներու խումբի մը վրայ է որ թագաւորին կեանքին դէմ դաւած են:

Սպան մեկնեցաւ. ժամ մը ետքը վերադարձած էր:

— Տիկին, ըսաւ, շուտիկներու խումբը անշուշտ զգոյշ կը կենար, որովհետեւ այդ սիկարեաններէն մէկը միայն կրցանք գտնել. իմ իսկ ձեռքովս ձերբակալեցի զինքը և առաջին ստորերկեայ գնտաններէն մէկուն մէջ դնել տուի, մինչեւ որ հաճիք հրամայել թէ ի՞նչ ընելու է զինքը:

— Գիտէ՞ք թէ ո՛վ է անիկա զոր ձերբակալեցիք, հարցուց թագուհին:

— Ես չէի ճանչնար զինքը, բայց իմ մարդոցմէս մէկը Մոնֆօքոնի մէջ տեսած ըլլալով ճանչցաւ զինքը. այն թշուառականն է որ հանրածանօթ Պուրիտան շուտիկին հետ միասին համարձակեցաւ հրապարակաւ սպառնալ մօնսէնեէօր Անկէռան տը Մարինեին. մէկն է անոնցմէ որոնց գլուխը բերողին պարգեւ տալու խոստում եղաւ. Ֆիլիբ տ'Օնէ է:

Մարկրիթ թեթեւօրէն տժգունեցաւ և շրթունքը քիչ մը դողացին:

— Ի՞նչ ընելու է զինքը, տիկի՛ն, յարեց սպան:

Մարկրիթ խուլ ձայնով մը հարցուց.

— Ո՞ւր դրիք քիչ մը առաջուան աղեղնաւորը:

— Վեց թիւին մէջ, տիկի՛ն:

— Այն երկու գնտաններէն մէկուն մէջ ուրկէ Սէն գետը նետուելու համար միայն դուրս կ'ելլուի այնպէս չէ՞, յարեց Մարկրիթ ցած և աւելի խուլ ձայնով մը:

— Այո՛ տիկի՛ն. թիւ վեցը բռնուած է, բայց թիւ հինգը կը մնայ:

— Աղէ՛կ, ըսաւ Մարկրիթ, հոն դրէ՛ք Ֆիլիբ տ'Օնէն:

XXXVIII

ԲՕԼԷՐ ԱՁԵՂՆԱՒՈՐԸ

Թուանա մեկքցաւ Ֆիլիբը, բայց վայրկեան մը իսկ միտքէն չանցուց մեղքնալ նոյն անոնց մաւան դատապարտուող խեղճ աղեղնաւորը. պատճառն ան էր որ Ֆիլիբին համար կը զգար ո՛չ թէ սէր, այլ անոր նմանող հիացում մը. մինչ խեղճ աղեղնաւորին նկատմամբ անտարբեր էր. սակայն Մասէլ կը չահագրգռուէր անով. անկարելի էր նկարագրել դժբաղդ զինուորին ապշութիւնը՝ երբ՝ իբր վարձատրութիւն, տեսաւ որ իր ընկերները երեք չորս հոգի զինքը բռնեցին. հազիւ թէ պոռաց.

— Բայց ի՞նչ ըրած եմ։

Նոյն հետայն իսկ բերանը կապուեցաւ և ո՛չ ոք յուզուեցաւ, որովհետեւ այս տեսակ յանկարծական ձերբակալութիւններ յաճախադէպ էին. շատ անգամ ալ կը պատահէր որ սրահներէն մէկը արիւնլուայ կ'ըլլար անմիջական գլխատումեամբ մը. աղեղնաւորը զիտեց որ զինքը կը տանէին դէպ ի Լուվրի մեծ աշտարակը որուն տակ կը գտնուէին զնդանները. աշտարակին դրան առջեւ յաջողեցաւ բերանակապը հանել և կրկնեց իր սրտաշարժ հարցումը։

— Ի՞նչ ըրած եմ։

— Շուտով կը հասկնաս տղայ, ըսաւ սպան։

— Գէթ ըսէ՛ք թէ ո՞րքան ատեն բանտը պիտի մնամ...

— Հիմա կ'ըսեմ տղայ։

Մարդն այլ եւս գիմադրութիւն չընելով՝ ձգեց որ զինքը քաշեն տանին, և իջաւ այն սանդուխէն որուն ստորոտը կը գտնուէին առաջին յարկի զնդանները. բայց երբ տեսաւ որ այդ յարկը չէին կենար և աւելի վար կ'իջնեն, այն ատեն ըմբռնեց իր վիճակին բովանդակ արհաւիրքը. սակայն անեղ թանձրութիւնը կը խեղդէր աղաղակներն ու գանգատները. շուտով հասան նրբանցքի մը որուն օդը հազիւ թէ շնչելի էր. դուռ մը բացուեցաւ, զինուորը ծրարի մը պէս ներս նետուեցաւ, դուռը նորէն գոցուեցաւ և ամէնը սա եղաւ, խեղճը, առաջին ժամուն, կատղած ու խենդեցած, աղբին անդին ցատկեց նեղ զնդանին մէջ և փորձեց իր գանկը ջախջախել պատերուն զարնելով, բայց կ'երեւի որ Զուիցերիացիին գանկը շատ ամուր էր որովհետեւ չյաջողեցաւ գլուխը կոտրել, այլ ուռեցքներ գոյացան անոր ճակտին վրայ. փորձեց մօրուքը փետել, բայց թաւ մօրուքն ալ կաղնիներու պէս հաստատուն բուսած էր. այս ճիգերուն հետեւանօք խեղճ Զուիցերիացին նուաղեցաւ և ինկաւ ջուրի լճակի մը մէջ, որուն զովութիւնը գրեթէ անմիջապէս սթափեցուց զինքը։

Ոտքեր յետոյքին վրայ նստեցաւ և, առանց նշմարելու որ դեռ ջուրի մէջ նստած էր և զազրելի անասուններ իր վրան կը ցատկրտէին, հետեւեալ երեմիական ողբը կարդաց հեծկլտալով.

— Վա՜յ գարշելի, մեռա՜յ. եթէ մեռած չեմ,

չատ բան մը չէ մնացած ատոր. չան պէս անօթի
պիտի սատկիմ այստեղ. տեսայ թէ ո՞ր յարկը իջայ
և թէ վերջին ծակը գլուեցայ, ուրկէ մարդ դուրս
չ'ելլեր. բանտապանները իսկ չեն իջներ մինչև հոս
ուտելիք բերելու. այլևս չպիտի տեսնեմ իմ եր-
կիրս, իմ ծննդավայրս եղող խրճիթը և ոչ ալ
մեր լեռներուն ազուոր կովերը, անտառները և
ձորերը. փառասիրութիւնս իմ կորուստիս պատճառ
եղաւ. եթէ զինուոր հաւաքողին գեղեցիկ խոս-
տումներուն ականջ կախած չըլլայի, եթէ Ֆրան-
սայի արքունիքը և անոր սքանչելիքը տեսնել
փափաքած չըլլայի, դեռ հոն, իմ երկիրս, իմ
ծնողքիս ու բարեկամներուս քով պիտի գտնուէի.
ո՜հ, խեղճ մայրի՛կ, ի՜նչ պիտի ըսես արդեօք երբ
իմանաս թէ քու տղադ դատապարտուած է անօ-
թութենէ մեռնելու և մանաւանդ առանց պա-
ճառը գիտնալու:

Մարդը ծունգի գալով չարունակեց իր ողբը,
բայց շուտով հասկցաւ թէ պոռալ կանչել օգուտ
չունի, և յուսահատական լռութեան մը մէջ թաղ-
ուեցաւ. այլևս իր շուրջը միայն իր շունչին հեւքը
կը լսուէր թիւ 6 զնտանին մէջ. քանի մը ժամ
անցնելէ ետք վերջին հծծիւն մըն ալ արձակեց և
մահուան սպասելով երկայնքին պառկեցաւ իր եր-
կանութեանը. այդ պահուն իր զնտանին դուռը
առանց աղմուկի բացուեցաւ ու գոցուեցաւ.
խեղճը, որ անթափանցելի մթութեան մը մատ-
նուած էր, տեսաւ որ ակար լոյս մը կը լուսաւորէր

իր զնտանը. շլմորած գլուխը վեր առաւ և տեսաւ
որ այդ լոյսը կ'ելլէր կնոջ մը ձեռքը գտնուող գող
լապտերէ մը. իր նայուածքը լապտերէն կնոջ
ուղղելով ճանչցաւ զայն: Թագուհիին Ա. սե-
նեկապանուհին Մապէլն էր:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց խեղճը որ յուսահա-
տութենէն այնքան ապշահար էր որ այս առիթէն
օգտուելու փորձ իսկ չէր ըներ:

— Եկայ որ քեզի ազատեմ, ըսաւ Մապէլ:

Նոյն հետայն ոտքի ելաւ Զուիցերիացին և ջղա-
գրգիռ դողով մը համակուած՝ անկապ խօսքեր
կակազել սկսաւ, որոնցմէ սակայն կը հասկցուէր
թէ յաւիտենապէս Մապէլի երախտապարտ մնալու
երդում կ'ընէր և իր կեանքը կը նուիրէր անոր:

— Ետևէս եկո՛ւր, ըսաւ Մապէլ, և եթէ կ'ու-
զես որ նորէն չբռնուիս, ամենևին ձայն մի հաներ
և աղմուկ մի ըներ:

Զուիցերիացին, որուն քիչ մը պաղարիւնութիւն
տուած էր յոյսը. նշան ըրաւ թէ շատ աղէկ հաս-
կըցած էր. հետևեցաւ Մապէլին որ զնտանէն
դուրս ելաւ և խնամով գոցեց անոր դուռը. յետոյ
վեր ելան սանդուխներէն և Զուիցերիացին բաց
օդի մը մէջ գտնուեցաւ. Մապէլ գոցեց նաև
ստորերկրային դուռը. այդ պահուն կէս մութ
բակի մը մէջ կը գտնուէին. այդ բակին խորը
մէկը կը սպասէր. Մապէլ այդ մարդուն քովը
գնաց և ձեռքին մէջ բռնած բանալիները անոր
յանձնեց. ի՞նչպէս կրցած էր համոզել բանտապանը

որ դիւրացուցեր էր այս փախուստը. հաւանական է որ շատոնց իր կողմը շահած էր այդ մարդը։ Մապէլ անճար գոնակի մը քովը հասաւ այնպիսի ճամբաներէ ուրկէ չէին անցներ պահակախումբը և նոյն ինքը Թագաւորը. քանի մը վայրկեան առաջ Լուվրէն դուրս ելած էր ան որ անօթութենէ մեռնելու դատապարտուած ըլլալը տեսած էր. այն ատեն այնքան սաստիկ յուզում մը զգաց որ ծունգի եկաւ և առանց խօսք մը հանելու խանդագին համբուրեց Մապէ՛ի չրջազգեստին ծայրը։ Մապէլ ընդունեց խեղճ զուիցերիացիին մեծարանքը և պարզօրէն ըսաւ. «հետեւէ՛ ինծի»։

Աղեղնաւորը ոտքի ելաւ և չան մը պէս հետեւեցաւ անոր. աշխարհի միւս ծայրն ալ տանէր դարձեալ պիտի հետեւէր. բայց Մապէլ աշխարհի միւս ծայրը չէր երթար, և թերեւս ինչ որ կը սպասէր իր ազատած մարդէն աւելի դժուար և աւելի անելի էր. Մապէլ Անմեղներու գերեզմանատան բնակարանը բնաց և ելաւ իր աշխատանոցը, ուր ճրագ մը վառեց. ապա դարակէ մը հաց պաղ միս և աման մը գինի հանելով սեղանին վրայ դրաւ և ըսաւ.

— Անօթի և ծարաւ ըլլալու ես. խմէ՛ ու կեր։

Զուիցերիացին՝ երկչոտ տղու մը պէս խնդաց և նստեցաւ ուտելիքներուն առջեւ և զանոնք ո՛չ թէ կերաւ, այլ լափեց, երբ կշտացաւ. Մապէլ որ զայն կ'ուսումնասիրէր ուտելու ատենը, հարցուց.

— Անունդ ի՞նչ է։

— Ռոլէ. Վիլհէլմ Ռոլէր։

— Ո՞ւր տեղացի ես։

— Ունթէրվալտէնցի։

— Զուիցերիոյ մէջ է, չէ՞։

— Այո՛։

— Ինծի ըսած են թէ զուիցերիացիք դժուարաւ բարիք կը մոռնան իրա՞ւ է։

— Աստուած իմ. Ձեզ ըսի թէ կեանքս ձերն է, ինչ որ կ'ուզէք ըրէք։

— Ինծի ըսած են նաեւ թէ զուիցերիացիք ալ աւելի դժուար կը մոռնան նախատինքը։

Զուիցերիացին ակռաները կրճտեց և ըսաւ.

— Աստուած վկա՛յ, եթէ զիս թիւ 6 զնտանը նետող սպան ձեռքս իյնայ, հաւի պէս անոր վիզը պիտի բրցնեմ.

Մապէլ մռայլ գոհունակութեամբ մը դիտեց անոր դէմքը պրկող կատաղութեան ու վրէժխնդրութեան նշանները. Ռոլէր քսանըհինգ տարեկան կար, ճերմակ ու վարդագոյն դէմք մը, կապոյտ աչքեր, խարտիշագոյն չքեղ մօրուք մը երկար հասակ, զանգուածի լայն ուսեր ունէր.

— Ատանկ ուրեմն, յարեց Մապէլ, եթէ քեզի զնտանը նետող սպան ձեռքդ անցնի պիտի սպաննե՞ս։

— Պիտի սպաննեմ և ատոր համար զէնքը ձեռք անցնելու պէտք չունիմ; գիտեմ թէ ո՞ւր կրնամ գտնել զինքը։

— Բայց, յարեց Մապէլ, այդ մարդը մեռցնելէ

ետքը, նախամեծար չե՞ս սեպեր երկիրդ երթալ. հոն քեզի սպասող մէկը չունի՞ս:

Զուիցերիացիին աչքը քողարկուեցաւ և ձայնը քիչ մը դողդղաց.

— Հոն, Ունթէրվալտէնի զառիթափներուն վրայ աղուորիկ մազերով ծերուկ կին մը կայ որ ամէն օր իմ վրաս կը մտածէ. և երբ իրիկուն ըլլայ և հովիւն հօտը բերէ, ինծի համար կ'աղօթէ, ու այնպէս կը քնանայ. անիկա մայրս է:

— Քեզի բաւական ոսկի պիտի տամ որ Զուիցերիա երթաս. քու մեկնումդ պիտի ապահովեմ, որպէս զի եթէ քեզ փնտռեն չգտնեն, և երբ գիւղ հասնիս, հակառակ ըրած ծախքերուդ. դարձեալ բաւական պիտի մնայ այն ոսկիէն, զոր պիտի տամ քեզի, որպէս զի մայրդ իր ծերութեան օրերուն երջանիկ ապրեցնես. ասոնց ամէնուն փոխարէն կը պահանջեմ որ ծերուկ մօրդ յանձնարարես ամէն գիշեր աղօթել. ո՛չ թէ քեզի համար որ ալ պէտք չպիտի ունենաս ատոր, այլ մօր մը համար քուկինիդ պէս մօր մը, որուն անունն է Աննա տը Տրաման:

— Աննա տը Տրաման, գոչեց Րօլէր ձեռքը զարնելով քարաժայռի նմանող քառակուսի ճակտին ատ անունը հոս քանդակուեցաւ:

— Աղէ՛կ, ըսաւ. Մապէլ. հիմա, ինծի մտիկ ըրէ՛. քու մասիդ յանցաւոր չէ այն սպան զոր սպաննել կ'ուզես. անիկա միմիայն հնազանդեցաւ ինչպէս դուն ալ պիտի հնազանդէիր, որովհետեւ

ան ալ քեզի պէս զինուոր մը, իր ստացած հրամանները գործադրելու համար վճարուած մարդ մըն է. անիկա զարնելով անմեղի ոճիր մը պիտի գործես ուրեմն:

— Իրաւ է, ըսաւ Րօլէր մտածկոտ. սպան հրաման ստացաւ զիս զնտանը նետելու. եթէ զիս անօթի մեռցնելու մտածումը իրմէն չէ, բայց այն ատեն ո՞վ փափաքեցաւ իմ մահս. ո՞վ ատելու և զարնելու եմ. կը զգամ թէ դուք պիտի ըսէք ատիկա ինծի, և զիս ատոր համար բերիք այս տեղ:

— Արդարեւ ըսաւ Մապէլ հանդարտութեամբ մը որ սարսուռ պատեց աղեղնաւորին. քեզի պիտի ըսեմ թէ ո՛վ ուզեց ու սառնասիրտ հրամայեց քու մահդ, բայց նախ երդում ըրէ որ չպիտի գործես, մինչեւ որ ատենը եկած ըլլալը քեզ չըսեմ:

— Կ'երդնու՛մ:

— Այստեղ պիտի մնաս, երբեք մարդու չպիտի երեւաս:

— Կ'երդնո՛ւմ:

— Շաբաթը երկու անգամ քեզի պէտք եղած ուտելիքը պիտի բերեմ. հիմա երդում ըրէ նաեւ որ երբ քեզի ըսեմ թէ ատենը եկաւ, իմ կողմէս ցոյց տրուելիք կերպով և անվարան պիտի գործես:

— Կ'երդնում կրկնեց զուիցերիացին. հիմա դուք ալ ինծի ըսէք գարշելիին անունը:

— Մարկրիթ տը Պուրկօնեը, ըսաւ Մապէլ:

— Թագուհի՛ն, մրմնջեց Ռօլէր, ո՛հ, ատոր նախազգացումը ունեցեր էի։

Մապէլ պահ մը իր խորունկ նայուածքը յառած այս պայծառ դէմքին վրայ ուր կը ցոլար անյողդողդ կամք մը, անշուշտ ապահովուեցաւ որ ըսաւ․

— Ինծի ըսիր թէ հանդիպեցար աղնուականի մը որ քեզի յանձնեց փոքր ծրար մը, Թագուհիին տալու համար։

— Ատիկա պարզ ճշմարտութիւնն է։

— Կը յիշե՞ս և երբ ատենը գայ պիտի յիշե՞ս այդ աղնուականին դէմքը ու անունը։

— Անունը, ըսաւ Ռօլէր, Ֆիլիբ տ'Օնէ է, իսկ դէմքը չեմ կարծեր որ շուտով մոռնամ, որովհետեւ տարօրինակ և գաղտնի վիշտով մը այնքան համակուած երեւցաւ որ մոռնամ ըսես չի մոռցուիր։

— Աղէ՛կ, ըսաւ Մապէլ իր քսակէն բան մը հանելով․ ահա՛ Ֆիլիբ տ'Օնէի քեզ տուած ծրարը որուն համար քեզի յանձնարարեց Թագուհիին տալ և անկէ առնել պարգեւդ․ տեսար թէ ի՞նչպէս վարձատրեց քեզ Մարկրիթ տը Պուրկօնեը։

Ռօլէր սարսռաց, առաւ ծրարը որ ճիշդ Ֆիլիբի տուածին պէս կապուած էր և սկսաւ զարմանքով դիտել զայն։

— Բա՛ց ըսաւ Մապէլ։

Ռօլէր հնազանդեցաւ և աւելի զարմանքով մրմնջեց․

— Երկու թանկագին քարե՛ր։

— Երկու զմրուխտներ, ըսաւ Մապէլ․ լա՛ւ,

երբ ատենը գայ, այս երկու զմրուխտներովը պիտի լուծես վրէժդ և աշխարհի վրայ ոչի՛նչ պիտի կրնայ փրկել այն կինը որ ծանօթ վարձատրութիւնը երեւակայեց քեզի համար․ պահէ՛ ատոնք և խնամով պահէ՛․ երբ ատենը գայ, բաւական է որ իմ ըսելիք մարդուս քովը երթաս և երբ այն մարդը հարցնէ թէ ո՞վ տուաւ քեզի այդ երկու զմրուխտները, ի՞նչ պատասխան պիտի տաս։

— Ֆիլիբ տ'Օնէ։

— Եւ եթէ այդ մարդը քեզի հարցնէ թէ ո՞ւր հանդիպեցար Ֆիլիբին, ի՞նչ պիտի պատասխանես։

— Նէլի Աշտարակին մօտը։

— Ատիկա բաւական է, ըսաւ Մապէլ հիմա սպասել կը մնայ միայն քեզի։

Եւ Մապէլ վերջին նշան մը ընելով հեռացաւ ուրուականներու յաճախած տունէն, մինչդեռ զուիցերիացին անհելի երազանքի մը մէջ թաղուած կը ջանար հասկնալ թէ մէկէն ի մէկ որքան սոսկալի տռամի մը խառնուած էր։

XXXXI

ՀՐԱՇՔՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ

Պիւրիտան և իր ընկերները ձգեցին Հրաշքնե-Պալատին խրխլած մէկ տանը դրան առջեւ․ հոն ալ, Լուվրի պէս թագաւոր մը կար․ այս թագաւորին անունն էր Հանս, որ կոշտ ու անասնա-

բարոյ հերակլեան ուժով մը օժտուած մէկն էր, երբ եզ մը մեռցնել պէտք ըլլար, Հանս կը հասնէր թեզանիքը վեր կը դարձնէր, իր բռունցքը կը ծոծէր, բռունցքները կ'իջնէր եզան ճակտին վրայ և անասունը գետապաստ կ'իյնար, գրեթէ միշտ առաջին հարուածին իսկ. չուտիկներու աշխարհին մէջ ամեն ոք կը վախնար անկէ. բայց նաև կը յարգէր ալ. վախը անոր ույժէն յառաջ կուգար. իսկ յարգանքին պատճառը սա էր պարզապէս թէ չէին գիտեր որ ճիշդն ի՞նչ կը մտածէ ան. սակավախօս էր և երբեմն գութի կամ արհամարհանքի ժպիտներ կ'ունենար, ինչպէս նաև մտահոգիչ քմծիծաղներ: Հրաչքներու Պալատին ամէն խրախճանքներուն ներկայ կը գտնուէր, կարգուսարքը պահպանելու համար էր ատիկա. թէև փողոցի լճակներուն մէջէն զինքը գինով վիճակի մէջ չէին վերցուցած ըսելու չափ չենք կրնար յառաջ երթալ. սակայն վերջապէս տեսակ մը արժանապատուութիւն կը կրէր որ զինքը շատ վեր կը դասէր այն աղտոտ մարդոցմէն զորս կը կառավարէր:

Լանսըլօ Պիկօրն, նշան ընելով Պիւրիտանի որ իր ետևէն երթայ, մտած էր տունէն ներս, այսինքն Հանսի բնակարանին մէջ, գետնայարկը ընդարձակ սենեակ մըն էր, ամէն տեսակ զէնքերով խճողուած հոն կրակատեղի մը կար որուն մէջ երկաթ շղթայով մը կախուած մեծ սանի մը մէջ կ'եփէր ո՞վ գիտէ ի՞նչ խառնուրդ մը: Կրակատեղիին առջեւ նստած էր ջերմէն դողդղացող շատ պառաւ կին մը, որ կանեփ կը մանէր:

— Հանսը ո՞ւր է, հարցուց Լանսըլօ:

Պառաւը մատը վերցուց դէպի ձեղունը հասկցնելու համար թէ թագաւորը առաջին յարկն էր:

— Վար պիտի իջնէ՞, յարեց Լանսըլօ:

Պառաւը գլխու հաստատական նշան մը ըրաւ:

— Շատ աղէկ, ըսաւ այն ատեն Լանսըլօ, առանց այլ ևս հոգ ընելու, պառաւ կրնանք այստեղ հաստատուիլ. երբ Հանսը վար իջնէ, այն այն ատեն կը նայինք թէ ի՞նչ ընելու է. Հանս այնպիսի անձնաւորութիւն մըն է որ անոր հանգիստը խանգարելու չիգար:

Մեր լաւագոյն ընելիքն է ուրեմն սպասել որ Նորին չուտիկային վեհափառութիւնը հաճի մեզ տեսնելու գալ:

Իր կրկատեղիին քովէն պառաւը հաստատական խորդիւն մը լսելի ըրաւ. Կիյեօմ Պուրասք և Բիքէ Կօսլիօ արդէն տեղաւորուեր էին աթոռակներու վրայ և առաջինը կը մռմնջէր:

— Գէթ խմելիք պիտի գտնե՞նք չուտիկներու այս երկրին մէջ:

Այդ պահուն մութ սրահին խորը տեսնուող խրխլած փայտէ սանդուղը ճռնչեց ծանր քայլերու տակ և Հանս երևցաւ. այս օտարականները տեսնելով՝ յօնքերը պռստեց:

— Ո՞վ էք, հարցուց կասկածոտ նայուածքով մը զանոնք դիտելով. ի՞նչ կ'ուզէք. ինչպէս կրցաք մտնել Հրաչքներու պալատէն ներս...

Պիկօրն գաղտնի նշան մը ըրաւ, հաւանաբար

նշան մը որ շուտիկներուն մէջ զիրար ճանչնալու համար կը գործածուէր։ Հանս ուշադիր անոր նայեցաւ և անոր անասնային դէմքին վրայ, սովորաբար արտայայտող չարամտութիւններէն զուրկ ծանօթութեան նշոյլ մը երևցաւ։ Հանս աթոռակ մը առաւ, ծանրախոհ նստեցաւ և ըսաւ.

— Բարի եկաք իմ տունս... պառաւ, գնա՛ խմելիք բեր մեզ, բարեկամներ են ասոնք.

— Հիանալի՛ է մուրացիկներու թագաւորը, մրմնջեց Րիքէ արմուկովը դրդելով Կիյեոմը։

— Ոսկի կը վազէ բերնէն, պատասխանեց Կիյեոմ, լեզուն շաչեցնելով։

Կօթիէ, պահ մը մոռնալով իր եղբայրական վիշտը, իբր լաւ հասկցող մը՝ կը քննէր Հանսը և համակրանքով կը հիանար անոր լայն ուսերուն, ցուլի վիզին և լախտի նմանող բռունցքներուն վրայ։

— Հանս ըսաւ Պիկօրն, հիմա պիտի բացատրեմ քեզ մեր այցելութեան շարժառիթը։

— Քիչ մը ետքը, ըսաւ Հանս, երբ խմենք՝ այն ատեն։

Լռութիւն տիրեց այդ պահուն պառաւը եկաւ, աման մը գինի և անագէ քանի մը գաւաթ բերելով, և գաւաթները լեցուց։ Հանս վայրագ արժանապատուութեամբ մը ըսաւ.

— Դուք մերիններէն չէք. այստեղ մէկու մը հետ խմելէ և անոր հետ այս կերպով բարեկամութիւն կնքելէ առաջ սովորութիւն է անունը հարցնել։ Ո՞վ էք...

Պիւրիտան նշան ըրաւ Պիկօրնի որ խօսի։

— Ես, ըսաւ, Լանտըլօ Պիկօրն եմ, Հա՛նս, սա խոշոր մարդն ալ Գալիլէի կալուածի Կիյեոմ Պուրասքն է, սա սրածայր քիթովն ալ Պազօշի թագաւոր Րիքէ Հօտրիօն է, սիկա որ կրնայ ձեզի հետ պայքարիլ առանց ամօթով մնալու՝ Կօթիէ տ'Օնէ մեծաւորն է, իսկ ասիկա ալ՝ ժան Պիւրիտանն է. հիմա կարծեմ հասկցաք թէ ո՞վ ենք։

Իւրաքանչիւր անգամ որ այս անունները կը տրուէին. Հանսի դէմքը հետզհետէ կը պարզուէր, երբ վերջին անունը արտասանուեցաւ, Հանսի դէմքը լրջացաւ և երկարօրէն երիտասարդը դիտելով ըսաւ.

— Դո՞ւք էք ժան Պիւրիտանը։

— Ես եմ, պատասխանեց Պիւրիտան։

Այն ատեն Հանս բռնեց անագէ գաւաթներով բեռնաւորուած սեղանը և դուրս նետեց. ամանն ու գաւաթները ցեխոտ հողին վրայ գլտորեցան։ Յետոյ Հանս նշան մը ըրաւ պառաւին որ դարակ մը բացաւ, իսկոյն հանեց ձուլածոյ ոսկիէ վեց բաժակներ և զանոնք դրաւ ուրիշ սեղանի մը վրայ։ Յետոյ դարակէ մը երեք շիշ գինի հանեց, այն ատեն Հանս ծանր շեշտով մը ըսաւ.

— Հետապնդուող, հալածուող ամէն մարդ իբր բարեկամ կ'ընդունուի այս բնակարանին մէջ. բայց դուք, ձեզի իբր բարեկամներ չեմ կրնար նկատել, որովհետեւ ինծի համար շատ մեծ պատիւ մը պիտի ըլլար ատիկա. ուստի ձեզի կը նկա-

տեմ իբր ականաւոր այցելուներ, որոնց ծառայելու պարտական եմ։

Այս անգամ Հանս ինք անձամբ սկսաւ լեցնել ոսկիէ բաժակները, որոնք հաւանաբար աւարառութեան մը տրդիւնքն էին. գինին ազնիւ և ոսկեգոյն էր. Կիյեօմ ու Րիքէ չնչեցին անոր բարկ հոտը։ Մինչ Կօթիէ աչքերը բակ կը նայէր անոր. Հանս լեցուցած առենը Պիւրիտանի կը նայէր և կը չարունակէր խօսքը։

— Քսան տարի առաջ Պուրկօնըէն եկած այս գինին որ միայն հանդիսական օրերու յատուկ է, խմեցէք ոսկի բաժակներով։

Պիւրիտան առաւ իր բաժակը և մէկ ումպով պարպեց զայն։

Երբ երեք շիշերն ալ պարպուեցան ամբողջովին Հանս ըսաւ.

— Հիմա ինծի եղած այս մեծ պատիւին պատճառը բացատրելու առենը եկաւ։

Պիւրիտան ոտքի ելաւ և ըսաւ.

— Շատ երկար ժամանակէ ի վեր է որ լսած եմ ձեր համբաւը՝ իբր զարհուրելի և անգութ մէկը, միեւնոյն առեն իմացած եմ թէ Հանսին ձեռքը ինկող մէկը կամ իր քսակէն կամ կեանքէն պէտք է հրաժարի։

Հանս, հիմա մենք թափառաշրջիկներ եղանք, ո՛չ պառկելիք տեղ ունինք, և ո՛չ ալ հաց ուտելու սեղան մը։

Հա՛նս, գիտեմ, լա՛ւ գիտեմ որ, եթէ ես Պիւրիտան, Թագաւորին կամ Թագուհիին ոտքերուն փարիմ, լա՛ւ գիտեմ որ թէ ինծի և թէ՛ իմ ընկերներուս ներում կը ստանամ, և թէ Նախարարապետ Անկէրան որ Մարինեի կամ Թագաւորին հօրեղբօր Վալուա կոմս Շարլին մէկ խօսք մը ընելու ըլլամ, ամէնքնիս ալ ազատուած կրնանք նկատուիլ. Ես, թէ՛ իմ և թէ՛ ընկերներուս անունովը կը դիմեմ Հրաչքներու Պալատի կայսեր՝ Հանսին և անկէ իր ասպնջականութիւնը կը խնդրեմ։

Հանս ոտքի ելլելով.

— Ջազի, բոլորնիդ ալ իբրև մեծարելի հիւրեր կ'ընդունիմ իմ Հրաչքներու Պալատիս մէջ. հետեւեցէք ինծի։

Հանս տունէն դուրս ելաւ և դէպի կէս փլփլկած տուն մը ուղղուեցաւ. իրեն կը հետեւէր խումբը։ Հանս, այս տունէն ներս մտաւ, խումբն ալ ետեւէն։

Այն առեն Պիւրիտան և ընկերները զարմացումով տեսան որ այս տունը հակառակ իր դրսերեւոյթին, չքեղօրէն կահաւորուած էր. խումբը, Հանսէն առաջնորդուած պէսպիսուն աղանդերներով պատրաստ սեղան մը նստան։

— Այստեղ ձեր տունը նկատեցէ՛ք, ըսաւ Հանս և հիմա գիս մտիկ ըրէք։

Գիտեմ թէ ձեր գլուխը բերողին խոշոր նուէրներ խոստացուած են. Բարիզի է՛ն ազդեցիկ մարդիկը ձեզի թշնամի են. այս պատճառով Հրաչքներու

Պալատին մէջ որչափ ատեն որ մնաք, ո՛չ մէկ բանէ վախ ունեցէք, եթէ մինչեւ իսկ Ֆրանսայի վեհապետը Լուի Ժ. իր աղեղնաւորներու բանակովը հոս յարձակիլ փորձէ՝ ո՛չ մէկ արժէք ունի։ Սա ալ ըսեմ, ձեզի իբր հիւր ընդունելուս միակ պատճառը՝ ըմբոստ մը ըլլալնիդ է։ Ինծի թափառաշրջիկ Հանս կ'ըսեն, ատիկա կարեւորութիւն չունի. ես գիտեմ իմ ո՛վ ըլլալս. պարզ ըմբոստ մըն եմ։

Այս խօսքերուն ամբողջ խումբը հաստատական նշաններով հաւանութիւն յայտնեց։

Հանս շարունակեց.

— Ժան Պիւրիտան, Կօթիէ տ'Օնէ, Կիյեօմ Պաւռաք, Ռիքէ Հօտրիօ եւ Լանսըլօ Պիկօրն գիտցէք թէ առանց ճանչնալու հետապնդեցի ամբողջնիդ ալ. առանց տեսնելու լսեցի եւ ինքնիրենս ըսի. «Անոնք ըմբոստներ են, ուշ կամ կանուխ Հրաշքներու Պալատը պիտի գան»։

Հանս նշան մը ընելով տունն ու իր աւարառութեանց արդիւնքը ցոյց տուաւ, այնպիսի ձեւով մը որ Հրաշքներու Պալատն ամբողջութեամբն ալ ցոյց տուած կ'ըլլար. Հանս, որուն դէմքը կը ճառագայթէր, աստիճանաբար մռայլ ու մտածկոտ երեւոյթ մը առաւ եւ յամրօրէն գնաց իր բնակարանը, որուն առջեւը արիւնոտ միսի կտոր մը կախուած էր։

*
* *

Երեք օր անցած էր. Կիյեօմ, Ռիքէ եւ Կօթիէ քուեայ կը խաղային, կ'ուտէին ու կը խմէին. Լանսըլօ կը քնանար. Պիւրիտան Հրաշքներու Պալատին մէջ կ'երթար կուգար եւ կը ծանօթանար երազներու աշխարհին. գիշերն ալ ցեխոտ, մութ ու գարշահոտ նեղ փողոցները կը շրջէր եւ նկուղներու մէջ, ջահերու լոյսով տարօրինակ դէմքեր կը տեսնէր. ահաւոր գինարբուքներու հանդէսներ կ'ըլլար եւ այդ սոսկալի վայրին բնակիչներուն հետ յարաբերութեան կը մտնէր. այդ երեք օրուան մէջ յաճախ փորձեց դուրս ելլել Հրաշքներու պալատէն, բայց իրեն այնպէս թուեցաւ թէ շրջանակ մը հետզհետէ կը նեղնար այս խղճալի թաղին շուրջ. մօտակայ փողոցներէն աւելի ստուարաթիւ եւ յաճախադէպ պահակախումբեր կ'անցնէին. գիտեց թէ պահակներ դրուած էին. հասկցաւ թէ ահաւոր բան մը կը պատրաստուէր. կը մտածէր. Վալուան կը մտածէր. կը մտածէր այն կնոջ վրայ որ իր մայրն էր եւ որուն ողջ ըլլալուն մասին Պիկօրն վստահեցուցած էր զինք։

Չորրորդ օրուան առտուն Պիւրիտան ժամը տասնին մօտ, իր ընկերները հաւաքեց գերագոյն եւ նոր ձեռնարկ մը առաջարկելու համար անոնց։ Այն պահուն որ պիտի խօսէր, դուռը բացուեցաւ եւ կին մը ներս մտաւ։

— Ժիյեօ՛ն, պօռաց Պիւրիտան, ուրախութենէն եւ յոյսէն գինովցած վիճակի մէջ։

— Ես եմ, տէ՛ր, ըսաւ զազրալի պառաւը՝

գարշելի ժպիտ մը դէմքին վրայ յառաջանալով:

Պիւրիտան կը դողդար և պառաւը հարցաքննելու քաջութիւնը չէր զգար:

— Աստուած իմ չարունակեց ժիյեօն, ձեզ այստեղ գտնելու համար շատ նեղութիւն կրեցի՝ վերջապէս, արհեստով ձախլիկ, կաղ ու վիրաւոր եղող մէկ բարեկամիս շնորհիւ, կրցայ մտնել մինչեւ այստեղը... իմացայ թէ Վալուայի ապարանքը տուած ժամադրութեանս եկեր էք՝ իմացայ թէ դժբախտաբար չէք յաջողեր... այո՛, բայց ես չեմ մեռած:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, կակազեց Պիւրիտան:

— Ըսել կ'ուզեմ թէ ձեր չկրցածը ես ըրի:

— Միրթի՞լը...

— Ազատեցի՛...

— Վազե՛նք... բարեկամներս, իմ սիրելի բարեկամներս... սիրական ժիյեօ՛նս...

— Այդքան վազելու պէտք չկայ, գոչեց ժիյեօն:

Այդ պահուն յանկարծ ներս նետուեցաւ Միրթիլ: Երկու սիրակցորդները իրարու փաթթուեցան. մէկ երկու վայրկեան տեւեց այս տեսարանը, որուն միջոցին Պիւրիտանի ընկերները կը ծափահարէին Միրթիլի անակնկալ յայտնուիլը:

Պիւրիտան այս յուզումնալից և ուրախալից պահէն յետոյ ետին դարձաւ շնորհակալութիւն յայտնելու համար ժիյեօնին, բայց անիկա անհետացած էր:

XL

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱԼԱՏԸ

ՀՐԱՇՔՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԻՆ ԴԷՄ

Լուի Ցամառ, Մարկրիթ և Վալուայի կոմսը գաղտնի խորհրդակցութեան նստած էին թագուհիին առանձնարանին մէջ: Այդ ժողովին մէջ որոշեցին անպայման ձերբակալել և դատապարտել Անկէռան տը Մարինեին: Թագաւորը իր պահակապետին Թրանքավէլին պատուիրած էր որ պատրաստ գտնուի իր մէկ ազդանշանին վրայ ձերբակալելու զայն:

Ժամը տասը զարկաւ.

Մարինեին ժամադրութեան ատենն էր. երեքն ալ սպասեցին.

Այդ պահուն պալատի դահլիճին մէջ հաւաքուած էին բոլոր իշխաններն ու ազնուականները. յանկարծ սենեակապետը բարձր ձայնով մը ըսաւ.

— Ճամբա՛յ բացէք նախարարապետի՛, Մոնսէնեէօր Անկէռան տը Մարինեի:

Բազմութիւնը տատանեցաւ, ճեղքուեցաւ և ճամբայ բացաւ.

Մարինեի ամէն անգամ Լուվր երթալուն անպատճառ քայլ առ քայլ կ'ուսումնասիրէր դէպքերը և ամենափոքր նշանները. ուստի այդ օրն ալ անմիջապէս հասկցած էր թէ ծանրակշիռ բան մը կը պատրաստուէր. մեծ նրբանցքին մէջ իր այս հա-

մօղում մը հաստատուեցաւ. սակայն Թերեւս այդ օրը անձնապէս մտադրած ըլլալու պատճառ մը ունէր, որովհետեւ արհամարհեց իր սովորութեան համաձայն ուսումնասիրել ակնարկներն ու մրմունջները' յանկարծակի ներս մտաւ աղօթարանէն, որուն դուռը իր առջեւ բացուած էր Թրանքավէլ, և տեսաւ այն ատեն երեք տժգոյն ու կարմրած դէմքերը' Մարինեի արագօրէն ուղղուեցաւ դէպի Լուի Ցամառ. կատաղի բարկութեամբ մը գրգռուած կ'երեւար և առաջին անգամ ինք խօսեցաւ կչտամբիչ ձայնով մը:

— Վեհափա՛ռ, ըսաւ, Լուվրը պիտի այլ գան պահուն որ եկան զիս կանչելին. ձեզ յայտնելու ծանր լուրեր ունիմ:

Վալուա քայլ մը ետ ընկրկեցաւ. Թագուհին սարսռաց:

— Ի՞նչ լուր հարցուց Թագաւորը սառնագին չեչտով մը:

— Վեհափա՛ռ, Բարիզի մէջ անհարկու տեղ մը կայ որ քաղքին մէջ քաղաք մը, ձեր Թագաւորութեան մէջ Թագաւորութիւն մը կը կազմէ. տիրկա ըմբոստութեան խռովութեան և անկարգութեանց օրօրանն է, մոլութեան ու ոճիրին պատնէշն է. հոն է որ կը կազմուի մուրացիկներու, ընկերութեան աղտն եղող մարդոց, վերջապէս ամէն կարգի դատապարտեալներու բանակը...

— Հրաշքներու Պալա՛տը, որոտաց Թագաւորը սարսռալով, որովհետեւ Հրաշքներու Պալատը

անոր մղձաւանջն էր, ինչպէս պիտի ըլլար նաեւ իր յաջորդներուն մղձաւանջը:

— Այո՛, վեհափա՛ռ, Հրաշքներու Պալա՛տը, ըսաւ Մարինեի. անիկա քիչ մնաց որ աղէտալի ըլլար ձեր Թագաւոր հօրը. չատ անգամ իբր խորհուրդ ըսի ձեզ. «Զգուշացէ՛ք, վեհափա՛ռ, զգուշացէք այդ մուրացիկներէն. ձեր ակնարկը Փլանտրի կողմը մի դարձնէք. Փլանտրը բան մը չէ, ճշմարիտ վտանգը Բարիզի մէջ, Հրաշքներու Պալատին մէջն է. որչափ ատեն որ այդ բանակը չգտնէ պետ մը որ հասկնայ իրեն տրամադրուած ապահով ուժը, կրնանք դեռ ժամանակ ունենալ գործելու և ապստամբութեան այդ օրրանը մաքրելու միջոցներ տնօրինելու:

— Այդ միջոցները, ըսաւ Լուի, եթէ հարկ է անհոելիօրէն պիտի տնօրինենք. եթէ պէտք ըլլայ, ամբողջ Բարիզը պիտի այրենք, որպէս զի Հրաշքներու Պալատը Բարիզի աւերակներուն տակ Թաղուի. ձեր ըսած պետը գտնուելէ առաջ, ըմբոստներու բանակը պիտի...

— Շատ ուշ է վեհափառ, ըսաւ Մարինեի, այն պետը գտնուած է:

— Պե՛տը, կակազեց Թագաւորը որուն անհարեկութիւնն ու բարկութիւնը միանգամայն պարթկացին. ո՞վ է այդ պետը...

— Պիւրիտա՛նը...

Այս անունը որոտումի նման Թնդաց. Մարկրիթ կապարի գոյն առաւ. Վալուա ակռաները կճրտեց

և ինք ալ նոյն հետայն հասկցաւ թէ կ'ատէր Պիւրիտանը... իր որդին... ո՛հ, կ'ատէր զայն իր բովանդակ գոյութեամբը, կ'ատէր զայն Մարինեի դէմ իր ունեցած հին ատելութիւնը մոռնալու աստիճան:

Մարինեի խուլ ձայնով մը շարունակ·

— Հրաչքներու Պալատը իրեն պետ ու թագաւոր ընտրեց Պիւրիտանը, որ իր շուրջը ունի տեղակալներ, որովհետեւ այդ մարդիկը որոնց գլուխը բերողին պարգեւ խոստացաք, Վեհափա՛ռ, այլեւս խնայելու բան չունին և կարող են ընելու այն բանը որ ձեր քովը խօսք է միայն, այսինքն Բարիզը այրել, այրել Լուվրը որովհետեւ այն մարդիկը Օսէնները, Կիյեօմ Պուրասքը և Բիքէ հօտրիօն են:

Անձկութեան նոր սարսուռ մը ցնցեց Մարկրիթն ու Վալուան. Մարինեի, գոգցես աւելի գրգռուած, շարունակեց.

— Պաշարել տալ Հրաչքներու Պալատը, վեհափա՛ռ, զգուշական առաջին միջոցները ձեռք առի. ձեր գահը փրկելու համար իմ իշխանութիւնս պարունակող ամէն բան ըրի, բայց թերեւս շատ ուշ է... որովհետեւ գիտեմ թէ ապստամբութեան լպիրշ դրօշը տնկուած է Հրաչքներու Պալատին մէջտեղը, ինչ որ նշան է որ այդ մարդիկը ահռելի արշաւանք մը կը պատրաստեն, և ամէն այս չէ... գիտեմ թէ Պիւրիտան այս անգամ որոշած է ամէնէն յանդուգն ձեռնարկը, գիտեմ թէ

մտադրած է յաղթել կամ մեռնիլ, որովհետեւ միայն իր կեանքը չէ որ փրկել կ'ուզէ այլ նաեւ իր սէրը, այս անգամ ասպարէզ կը կարդայ ձեր նախարարապետին, ձեզի, Բարիզի, ամբողջ աշխարհի:

Տեսէ՛ք վեհափառ մինչեւ ուր կ'երթայ իմ յուսահատութիւնս, տեսէ՛ք թէ ի՛նչեր ընելու կարող եմ հիմա Պիւրիտանի դէմ... որովհետեւ անոր սիրածը... Հրաչքներու Պալատին մէջ անոր իբր կալանաւորուհի պահածը իմ աղջիկս է...

Այդ պահուն եթէ մէկը քովի սենեակը մտնէր, պիտի տեսնէր որ Մապէլ ոտքի ելաւ և խենդի պէս արագօրէն դուրս խոյացաւ Լուվրէն:

— Կ'իմանա՞ք վեհափա՛ռ, մռմռեց Մարինեի, կ'իմանա՞ք, թագուհի՛, դուն ալ կ'իմանա՞ս Վալուա, աղջիկս Պիւրիտանի ձեռքն անցած է և Պիւրիտան ալ Հրաչքներու Պալատին թագաւոր է:

Վալուա արիւնելու աստիճան շրթունքը խածաւ Պիւրիտանի դէմ զգացած վայրագ նախանձի խորդիւն մը խեղդելու համար. Մարկրիթ, մեռելի պէս տժգոյն, կը մտածէր:

— Այո՛, աւելի աղէկ է բովանդակ Բարիզը այրել քան թէ գիտնալ որ անոնք իրարու գիրկին մէջ կը գտնուին:

Եւ Մարկրիթ Միրթիլի մայրն էր և Վալուայի կոմսը Պիւրիտանի հայրն էր:

Այսպէս, թագաւորին, թագուհիին և Վալուայի կենսական ու մոլեգին բոլոր շահերը կեդրոնացած

էին Անկէռան տը Մարինեի վարյ, որ սակայն Լուվր կանչուած էր ձերբակալուելու համար. Մարինեի միայն կրնար փրկել Լուի Ցամառի գահը· պահ մը Թագաւորը դէպի դուռը երթալով Հիւկ տը Արանքավէլի ականջին քանի մը խօսք ըսաւ. ձերբակալութեան հրամանը ետ առնուած էր։

*
* *

Թագաւորը իր աւագանին ալ այս պատերազմական ժողովին կանչեց և ըսաւ անոնց.

— Պատերազմ ունինք։

Այս խօսքերուն վրայ անհագին աղաղակ մը դղրդեցուց ընդարձակ ճեմելավայրը, դողդղացուց ապակիները և արձագանգեց հեռուն Լուվրի մէջ և մինչև Բարիզի մէջ։

— Կեցցէ՛ Թագաւորը. պատերա՛զմ, կռի՛ւ, յարձակո՛ւմ, սպանութի՛ւն, աւարառութի՛ւն. անկցի Փլանտրը։

— Փլանտրի համար չէ. աւելի անմիջական թշնամի մը մեզ կը սպառնայ, սահմանագլուխը չէ որ պիտի պատերազմինք, այլ այստեղ, Բարիզի կեդրոնին մէջ. Դուքսեր, իշխաններ և ասպետներ ահիկա միապետութեան պատերազմն է ապստամբութեան դէմ, ազնուականներու պատերազմը՝ շինականներու դէմ, ձեր առանձնաշնորհումները պիտի պաշտպանէք, իմ գահս փրկել հարկ է, Ֆրանսայի արքունիքին պատերազմն է աս Հրաշքներու Պալատին դէմ...

Հրաշքներու Պալա՛տը...

Նախ խղղուկ մրմունջ մը լսուեցաւ. ապա բարկութեամբ ու սոսկումով խառն չչուկ մը, որ հետզհետէ աւելցաւ և ի վերջոյ պայթեցաւ անէծքներու տարափով մը, որու միջոցին ամէն ոք իր սուրը քաշեց և ատելութիւն յայտնեց ըմբոստներուն դէմ։

— Շուտիկնե՛րը, չուտիկնե՛րը, չամբրելու է. կախաղան հանելու է գարշելիները։

Չորս հազար զինուորներ պատրաստ էին քալելու. ամէն եկեղեցիները սկսան ահազանգը հնչեցնել. պատերազմ կար՝ Ազնուականներու պատերազմը մուրացիկներու դէմ. և Բարիզի մէջ ամէն տեղ. անունը կը թռչէր բերնէ բերան, սոսկումով, անէծքով ու մահուան սպառնալիքներով արտասանուած անուն մը.

Բովանդակ Բարիզը Պիւրիտանի դէմ կ'ելլէր։

Իսկ Հրաշքներու Պալատին մէջ Հանսի տարած բնակարանին խորը Պիւրիտան առանձին էր Միրթիլի հետ. և հոն, երիտասարդութեան կեանքով և սէրով առլցուն այդ երկու էակները. գիրար փնտռող կակալուն այդ շրթունքները, գիրար լափող այդ ակնարկները, վեհ խաղաղութեան անվերջ երջանկութեան երգ մը կը կազմէին որ կը խտանար միմիայն հետեւեալ երկու անուններուն մէջ.

— Պիւրիտա՛ն...

— Միրթի՛լ...

XLI

ԱՄԷՆ ՈՔ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ԶԱՐՆԵԼՈՒ

Լուի Ցամառ Մարթինին ընդհանուր հրամանատար կարգեց Բարիզի մէջ կատարուելիք այս տարօրինակ արշաւանքին։

Հիմա գանք մեզ չահագրգռող ուրիշ երկու անձերու. Մապէլը և Մարկրիթը. երբ համոզուեցաւ թէ Միրթիլ այլեւս Վալուայի ձեռքը չէր գտնուեր, Մապէլ՝ որ Լուվրը դարձած էր, անձկութեան և սրտակեղեք վիշտի ժամեր անցուց. ապա յանկարծ պատերազմաշունչ շշուկներէն հասկցաւ թէ նոր դէպքեր կը պատրաստուէին. մտիկ ըրաւ, լրտեսեց, հարցաքննեց և հասկցաւ թէ Թագաւորը Հրաչքներու պալատին բնաջնջումը կը պատրաստէր. Մարկրիթի, Թագաւորին և Վալուայի միջեւ տեղի ունեցած խորհրդակցութենէն ետք՝ Մարթինեի ժամանումէն ետք, որուն համար ձերբակալուած է կ՚ըսէին, բայց չէր, ասոնցմէ ետք՝ Մարկրիթ կատղած վիճակի մէջ իր յարկաբաժինը մտաւ. Մապէլ կը տեսնէր որ ան գնաց եկաւ և ապա նստեցաւ մեծ թիկնաթոռի մը մէջ։ Մապէլ կ՚ուսումնասիրէր զայն, բայց գիտնալով Մարկրիթի բնութիւնը, զգուշացաւ զայն հարցափորձելէ... միայն թէ սա ու ան պատճառներով միշտ Թագուհիին շուրջը կը դեգերէր, անոր շրթունքին վրայ թրթռացող խոստովանութիւնն ընդունելու համար։

— Կեցիր, ըսաւ, քովս կեցիր։ Մտատանջ եմ, և մտահոգութիւնը կը կրծէ զիս։

— Ի՞նչէ կը վախնաք. Թագաւորը ամենեւին կասկած չունի և չի կրնար ունենալ...

— Թագաւորին խօսքը չեմ ըներ, ըսաւ խուլ ձայնով մը. Պիւրիտանն է, Մապէլ այն մարդը որ զիս ծաղրեց ու նախատեց...

Պիւրիտան Հրաչքներու Պալատն է...

Մապէլ սարսռաց և զգաց որ սոսկումէն պիտի մեռնէր, բայց ճիգ մը ընելով այդ տկարութիւնը զսպեց և Պիւրիտանի մայրը խօսքը շարունակեց այնպիսի ձայնով մը որուն մէջ Թագուհին ո՛ և է յուզում չնշմարեց.

— Ըսել է անոր դէմ է որ կը պատրաստուի արշաւանքը։

— Անո՛ր դէմ, պատասխանեց Թագուհին. պիտի մեռնի՛. ատոր համար կը զգամ անհուն ուրախութիւն մը, և միանգամայն սիրտս բզկտող վիշտ մը...

— Վի՛շտ մը, դո՞ւք... չեմ հասկնար տիկի՛ն.

— Ո՛հ. ըսաւ Թագուհին, եթէ չես հասկնար թէ Պիւրիտանը կ՚ատեմ՝ անոր մահը փափաքելու աստիճան և թէ զինքը կը սիրեմ անոր մահուամբը յուսահատութեան մատնուելու աստիճան, գէթ կը հասկնաս այն տանջանքը քանի որ...

Թագուհին լռեց, Մապէլ մարած ձայնով մը և սրտին խորը յոյսի մը նշոյլ ունենալով հարցուց.

— Արդեօք հիմա զինքը ազատելու միտք ունի՞ք։

— Ե՛ս, ըսաւ Թագուհին քրքջալով խնդալով, ե՛ս. բայց եթէ կարենայի. եթէ Հրաշքներու Պալատը պաշարելու գացող աղեղնաւորներէն մէկն ըլլայի.. պիտի փափաքէի որ ամէնէն առաջ ես ներս մտնէի և ձեռքովս դաշոյնահարէի զինքը, թող ըլլայ որ ես անոր մարմինին վրայ վիրաւէս մեռնիմ... ո՛չ կը տեսնե՛ս զիս սպաննողը սա է որ նէ անոր հետն է, եթէ ան մեռնի ներս թեւերուն մէջ պիտի մեռնի, և եթէ մինչև վերջը սիրած, պաշտած պիտի ըլլայ զնէ... մինչդեռ ես...

— Միրթիլ Հրաշքներու Պալա՞տն է... հեւաց Մապէլ։

— Այո՛, հոն է...

— Գիւբիտա՞նի հետ...

— Այո՛։

Մարկրիթ ոտքի ելաւ և ուղղակի կեցած, տժգոյն. աչքերը բոցավառ, մրմնջեց.

— Գէթ մխիթարութիւն մը պիտի ունենամ. ան ալ գիտնալս է թէ երկուքն ալ մեռած են.

Երկարատև լռութիւն մը տիրեց որու միջոցին երկու կիները մտայղ երազանքներու մէջ թաղուած մնացին։

— Այո՛, ըսաւ ի վերջոյ Մապէլ, ատիկա ձեզ համար ահռելի մխիթարութիւն մը պիտի ըլլայ, որովհետև բան մըն ալ չի կրնար զանոնք ազատել, այնպէս չէ՞, տիկին։

— Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ. զանոնք երկուքն ալ դատապարտած եմ։

— Երկո՛ւքն ալ, Գիւբիտանն ալ, Միրթիլն ալ, այնպէս չէ՞. և ոչի՞նչ, ո՛չ իսկ ձեր սիրոյն մէկ վերադա՞րձը, ո՛չ իսկ գութի նշո՞յլ մը, բան մը չի կրնար ըլլա՞լ, և անպատճառ պէտք է որ Գիւբիտան և Միրթիլ մէկտեղ մեռնի՞ն...

— Հանգիստ եղիր, երկուքն ալ պիտի մեռնին...

*
* *

Մապէլ դուրս ելած էր Թագուհիին յարկաբաժինէն. Ժուանա անոր անցնիլը, տեսնելով, դիտեց անոր անհեկրօրէն տժգոյն դէմքը և վախէն սարսռաց. Մապէլ չկեցաւ, իրեն վերապահուած սանդուխէն իջաւ, բակերէն անցաւ և Լուվրէն դուրս ելաւ։

— Երկուքն ալ պիտի մեռնին, մրմնջեց այն ատեն. ոչ սիրոյ վերադարձ մը ո՛չ գութի նշոյլ մը, ո՛չ ինչ, աշխարհի մէջ ո՛չ մէկ բան կրնայ ազատել զանոնք. լաւ ուրեմն ինք ալ թող մեռնի, ինք Թագուհին ալ, — գերեզմաննոցի տունը վազեց. Բօլէր հոն էր և ատելութեան պարգևուած համբերութեամբ կը սպասէր,

— Ատենը եկա՞ւ հարցուց աղեղնաւորը։

— Ո՛չ տակաւին, բայց մօտ է ըսաւ Մապէլ. մտիկ ըրէ՛, այստեղ այս սենեակին մէջ կայ մագաղաթներու տրցակ մը. եթէ Թագաւորը կարդայ այդ թուղթերը, Մարկրիթ պիտի իյնայ, դատա-

պարտուի, քու վրէժդ ահռելիօրէն պիտի առնուի ինչպէս որ երեւակայեցիր։ Քանի մը ժամ կամ քանի մը օր պիտի բացակայիմ։ Երբ վերադառնամ, քեզ պիտի ըսեմ թէ ի՛նչ ընելու է։ Եթէ երկու օրէն չվերադառնամ, մինակդ պիտի գործես...

— Աղէ՛կ, ըսաւ Բօլէր. ո՞ւր են մագաղաթները։

— Պիտի ըսեմ ատիկա քեզի. և եթէ ատիկա ըսելու համար եկած չըլլամ, կը փնտռես և անշուշտ կը գտնես. միայն ասիկա չէ՛. մագաղաթներու տրցակ մը թոյնէն ալ, դաշոյնէն ալ աղէկ են այդ թուղթերը սպաննելու համար Մարկրիթը։

Աս ըսելէն ետք ձգեց գնաց և դէպի Հրաշքներու Պալատը ուղղուեցաւ. ի՞նչ կ՚ուզէր... իր տղան ու Միրթիլը ազատել պիտի փորձէ՞ր, թէ պարզապէս անոնց հետ մեռնիլ. շիտակն ինք ալ չէր գիտեր. բայց ի՛նչ որ իր կարողութեանը բովանդակ ոյժովը կը փափաքէր, զինքը վերջին անգամ մը տեսնելով որ անոր ըսելն էր. ես քու մայրդ եմ... Մապէլ երկու օրեր դեգերեցաւ Հրաշքներու Պալատին շուրջ. Նախ խորհած էր թէ դիւրութեամբ պիտի մտնէր հոն։ Բայց իր դէմն ելած առաջին պահակն իր նիզակովն սպառնալով ետ մղեց զինքը. ամէն ճամբաներն մի առ մի փորձեց, բայց միշտ նոյն պահակներուն բաղխեցաւ. անկարելի էր անցնիլ. այս երկու օրուան միջոցին հազիւ թէ ապրելու չափ հաց կերաւ. ժամանակը կը սահէր կ՚անցնէր. իր տենդն ու

յուսահատութիւնն ալ նոյնչափ կ՚աւելնար. երկրորդ օրուան իրիկունը, աղեղնաւորներուն խօսակցութիւնը մտիկ ընելով, հասկցաւ թէ յարձակումը տեղի պիտի ունենար յաջորդ առտուն. այն ատեն գնաց Սէն թ՚Էօսթաշ եկեղեցիին մօտ, երդիքի մը տակ և քարէ աստիճանի մը վրայ նստեցաւ. մտամոլոր և մինչեւ իր տղուն քով երթալու համար միջոց մը գտնելու համար տանջուելով երկու ժամ մնաց հոն։ Անոր տանջանքները եպերելի էր այդ պահուն. հազիւ թէ երկու հարիւր Կրկաչափ հեռուն էր Պիւրիտան, և Պիւրիտան իր զաւակն էր, և այդ զաւակը Տիժօնի հեռաւոր ժամանակներէն ի վեր չէր գրկած իր թեւերուն մէջ. ընդհակառակը ինք էր որ աշխատած էր Նէլի Աշտարակը ձգել զայն. երբ կը մտածէր թէ Պիւրիտանի հետ խօսած էր առանց ճանչնալու զայն, պրկունքներ կը խածնէր և կատաղութեան նոպաններ կ՚ունենար. և միշտ սա յանկերգը կը կրկնէր.

— Ի՞նչ ընելու է զինքը նորէն տեսնելու համար...

Յանկարծ ոտքի ելաւ և սկսաւ վազել դէպ ի Լուվր. միջոցը գտա՞ծ էր արդեօք... գէթ կը յուսար. թագուհիին ոտքերուն պիտի փարէր. ամէն բան պիտի խոստովանէր անոր՝ սկսելով Տիժօնի հանդիպումէն, պիտի պօռար անոր երեսին թէ Պիւրիտան իր զաւակն էր, Վալուայի զաւակն էր, այն տղան զոր Պիլօրն պիտի խեղդէր... ժամը

տաւնըմէկին կը մօտենար. խոր լռութիւն մը կը ծանրանար քաղքին վրայ, և Մապէլ տեսաւ որ ամէն կողմէ աղեղնաւորներ դէպի Հրաշքներու Պալատը կը քալէին:

Սէն Թ'Լօսթաշ եկեղեցիէն մեկնելէն քիչ ետքը Թագուհիին յարկաբաժինին մէջ էր ան. անմիջապէս Մարկրիթի ննջասենեակը մտաւ այն ընտանութեամբ զոր ունէր թէ՛ իր պաշտօնին բերմամբ և թէ այն տեսակ մը մեղսակցութեամբ որ զինքը կը կապէր Թագուհիին: Ննջասենեակը պարապ էր. պարապ գտաւ նաև աղօթարանը և միւս սրահները:

Երբ այսպէս հոս ու հոն Թագուհին կը փնտռէր, դէմը ելաւ Ժուանան:

— Ո՞ւր է Թագուհին, ըսաւ Մապէլ:

— Ո՞ւր պիտի ըլլայ. մինակը Ցրուամանթէլ փողոցը գացած՝ կարծեմ թէ անկէ ալ Նէլի Աշտարակը գացած է...

Մապէլ դուրս ելաւ Լուվրէն և ուղղուեցաւ դէպի Անմեղներու գերեզմանատան իր բնակարանը:

Հոն գտաւ Րօլէրը, որ ամէն ատեն պատրաստ գտնուելու համար առանց հանուելու պառկած էր ու կը քնանար փայտէ մեծ սնտուկի մը վրայ:

— Ետևէս եկո՛ւ. ըսաւ անոր Մապէլ:

Րօլէր անհամբերութենէն և յոյսէն սարսռաց և երկուքն ալ ճամբայ ելան. ճամբան քանի մը բառով հասկցուց զուիցերիացիին թէ ի՞նչ կը սպասէր իրմէն... գետն անցան և աշտարակին մօտեցան

Րօլէր գնաց կեցաւ այն ուռենիին տակ ուր այնքան անգամներ սպասած ու լրտեսած էր Ֆիլիպ. հոնտեղ Մապէլ վերջին անգամ մըն ալ խօսեցաւ անոր հետ և Րօլէր իր դաշոյնը քաշելով պարզապէս ըսաւ.

— Աղէ՛կ...

Այն ատեն Մապէլ ներս մտաւ Նէլի Աշտարակէն:

* * *

Այն միջոցին որ Մարինեի կը պատրաստուէր Պիւրիտանը զարնելու, Վալուա ալ կը պատրաստուէր Մարինեին զարնելու, Րօլէր Թագուհին կը լրտեսէր մահացու հարուածը տալու համար անոր, Մարկրիթ ալ կը պատրաստուէր սպաննելու համար Ֆիլիպը. երբ Մապէլ իրմէն բաժնուած էր, Մարկրիթ մինակ մնացեր էր իր յարկաբաժնին մէջ, հոգին մինակ զբաղուած Պիւրիտանով, շատ հեռու էր Ֆիլիպի վրայ խորհելէ. ի՞նչու կը մտածէր անոր վրայ. անիկա մոռցուելիք մարդոց զնտանը նետուած էր. զայն հոն տանող բանտապահէն և զինուորներէն զատ ո՛չ ոք գիտէր թէ երիտասարդ ազնուականը տակաւ պիտի մեռնէր հոն, բայց այդ զինուորներուն և բանտապահին ալ հաւատարմութիւնը փորձուած էր. գէթ ինք այնպէս կը կարծէր. ուրեմն իրեն համար Ֆիլիպ ստուեր մը, յիշատակ մըն էր միայն որ շուտով պիտի անհետանար. անկէ վախնալիք բան մը չունէր. ըսել է որ Մարկրիթ մի միայն Պիւրիտանի վրայ կը մը-

տածէր, երբեմն անոր մահը կը փափաքէր, երբեմն ալ զայն ազատել կ՚ուզէր։ Այդ պահուն թագաւորը յանկարծ իր սենեակը մտաւ. թագաւորին այցելութիւնը միշտ վտանգ մըն էր Մարկրիթի համար, մանաւանդ քանի մը օրէ ի վեր թագաւորի մտքին մէջ կասկածներ արթնցած ըլլալ կը թուէին։ Լուի ներս մտնելուն պէս, Մարկրիթ այլ եւս Պիեռխանի, Միրթիլի, սիրոյ վրայ չմտածեց, ասոնք ամենքը անհետացան իր միտքէն և կիսովի հոգիի մը բոլոր հաստատակամութիւնը ամբողջովին նուիրուեցաւ զօրովալի և հաւատարիմ կողակցի իր դերին։

— Աստուած վկա՛յ, ըսաւ Լուի ներս մտնելուն, լուրը անհաւատալի, բայց ստոյգ է. հիմա մարդ ղրկեցի մեծ աշտարակի զնտանները և գա-չակեցէք թէ ո՞վ կայ հոն։

— Վեհափա՛ռ, կակազեց Մարկրիթ ինչպէս կրնամ գիտնալ ատիկա։

— Օհէ ազնուակա՛նը, պատասխանեց թագաւորը բարձրաձայն խնդալով. ինչպէս եղեր է հոն տարուեր է. սատանան գիտէ ատիկա։ Ո՞վ ձերբակալեր է զինքը. ո՞ւր ձերբակալուեր է. ո՛չ մէկը կրցաւ բան մը ըսել անոր մասին. բայց ո՛վ որ ալ ըլլայ այդ ապստամբը իմ ձեռքս յանձնողը իրաւ որ պիտի հարստացնեմ զինքը։ Փափաքեցայ լուրը ձեզի ալ հաղորդել, սիրելի բարեկամուհիս, գիտնալով որ մտահոգ էիք...

— Արդարեւ, Վեհափա՛ռ, ուրախալի լուր մըն է ատ... Ձեր կատաղի թշնամիներէն մէկը...

— Ոչ, ո՛չ, Մարկրի՛թ, ըսաւ թագաւորը գլուխը երերցնելով, Օնէ ազնուականը երբէք իմ թշնամիս չէ եղած...

— Ի՞նչ, միթէ չհամարձակեցա՞ւ սուրը քաշել ձեզի դէմ։

— Այո, բայց որքան որ ճշմարիտ է թէ Աստուած մը կայ, նոյնպէս իրաւ է որ Ֆիլիբ իմ թշնամիս չէ. միայն...

— Միայն, ի՞նչ Վեհափա՛ռ, հարցուց Մարկրիթ սոսկումէն դողդղալով։

— Գիտէ՛, ըսաւ Լուի. ինծի դէմ դաւաճանող կնոջ անունը գիտէ. և հիմա որ իմ ձեռքս ինկած է, զինքը պիտի ստիպեմ խօսելու, նոյն իսկ եթէ հարկ ըլլայ տանջանքի ենթարկել զինքը...

— Վեհափա՛ռ, ըսաւ հաստատակամօրէն, պէտք չէ որ միշտ ապրիք այդ տարակոյսին մէջ որ ձեզի անհուն գէշութիւն մը կը պատճառէ. հարցաքննել տալու է այդ մարդը։

— Հարցաքննել տա՞լ, ըսաւ թագաւորը տարօրինակ ձայնով մը և յանկարծ կանգ առնելով. ո՛չ, Մարկրիթ, որովհետեւ եթէ Աստուած իսկ եթէ անձամբ հարցաքննէ այդ Ֆիլիբը, վստահ եմ որ Աստուած ալ ճիշդ ու ճիշդ չպիտի յայտնէ ինծի անոր խօսքերը. մեղայ Աստուծոյ. ո՛չ ես անձամբ անոր հետ խօսի՛լ, այդ վատշուեր արարածին անունը ես անձամբ լսել կ՚ուզեմ... կը հասկնա՞ս Մարկրիթ... վերջապէս գտնել կ՚ուզեմ։

Թագաւորին այս խօսքերուն մէջ խուլ կատա-

ղութիւն մը կար պահուած, անոր շրթունքները կը դողար. երկու քայլ առաւ դէպի Մարկրիթը, որ այդ պահուն հասկցաւ թէ ան ուղղակի կերպով զինքն ամբաստանելու կէտին հասած է։

— Վեհափառ, ըսաւ հիացումի արժանի պարզութեամբ մը, եթէ թոյլ կուտաք, ձեզ քաջալերելու համար այս դժնդակ փորձին մէջ ձեր քովը պիտի ըլլամ և ձեզի պիտի օգնեմ որ այն թշուառականը ստիպէք գիտցածն ըսելու։

Թագաւորը երկար հառաչ մը արձակեց, դէմքը պարզուեցաւ և նայուածքն առաւ այն գորովալից արտայայտութիւնը զոր միշտ կ՚ունենար երբ թագուհիին նայէր։

— Ո՛չ, ըսաւ մեղմիւ, տանջանքի զզրելի տեսարաններ պարզուելու չեն ձեր ջինջ պայծառութիւնը... մինակս պիտի երթամ մեծ աշտարակին զնտանները։

— Սիրելի Վեհափառս, յարեց Մարկրիթ միշտ միեւնոյն պարզութեամբ, շուտով, որքան շուտ հասկնաք անօրէնին անունը, այնքան շատ պիտի պատժուի ան... ինչու անմիջապէս չէք երթար։

— Ո՛չ առայժմ յոգնած եմ այդ գործը. հիմա ամենակարեւորը՝ Հրաշքներու Պալատին չուտիկներուն հաշիւը մաքրելու ատենն է. վաղը առտու պիտի երթամ հարցաքննելու համար այդ Ֆիլիբ տ՚Օնէն։

Թագաւորը քիչ յետոյ մեկնեցաւ Մարկրիթին քովէն։

Այն ատեն՝ Մարկրիթ երբ մինակ մնաց, ցաւագին արտայայտութեամբ մը մրմնջեց ինքնիրեն.

— Վա՞ղը առտու... ամբողջ գիշեր մը ժամանակ ունիմ, ինչե՞ր չեմ կրնար ընել ամբողջ գիշերուան մը մէջ. այս անգամ ալ ազատեցար Մա՛րկրիթ։

Եւ Լուվրի գաղտնի անցքերէն անցնելով ուղղուեցաւ դէպի Ֆրուամանթէյ փողոցը իր առիծներուն շրջափակը. հոն սուլիչ մը հանելով երեք անգամ սուլեց. Սթրակիլտօ երեւցաւ։

Մարկրիթ նշան մը ըրաւ Սթրակիլտոյին որ մօտենայ, և սկսաւ ցած ձայնով խօսակցիլ անոր հետ. երբ խօսքն աւարտեց.

— Աղէ՛կ, ըսաւ թագուհին. հետեւէս եկո՛ւր.

— Ուրեմն դուք անձամբ գիս Լուվրը պիտի մտցնէք և մինչեւ Ֆիլիբի զնտանը պիտի տանի՞ք։

— Ո՛չ, Սթրակիլտօ. Նէլի Աշտարակը կ՚երթամ և դուն ալ ինծի պիտի ընկերանաս. հոն երբ քեզի համար գործելու ատենը գայ, պիտի ըսեմ, Լուվր պիտի երթաս. զնտանը պիտի իջնես և պիտի զարնե՛ս։

Սթրակիլտօ ամենեւին դիտողութիւն չըրաւ և հետեւեցաւ թագուհիին. բայց ինք՝ իրենը կը մտածէր.

— Սատանան տանի սա կիները որոնք կամք չունին. քանի որ այս գիշեր Ֆիլիբ պիտի սպաննուի. ինչու համար անմիջապէս չընենք... Նէլի Աշտարակը կ՚երթայ... ինչու համար քանի որ իրեն սպասող տատրակ չկայ հոն...

Այսպէս կը տրամաբանէր Սթրակիլտօ բրտօրէն․ չէր ըմբռներ թէ հաճոյքի կամ առնլութեան լուրջ պատճառ մը եղած պարագային Մարկրիթ Նէլի Աշտարակը կ'երթար։ Մարկրիթ ելաւ մինչեւ վերնայարկի դարաստանը եւ Սթրակիլտօ անոր հետեւեցաւ․ Թագուհին կռթնեցաւ վանդակորմին եւ դիտեց հեռուն գիշերին մէջ։ Մռայլ երազանքի մը մատնուեցաւ․ շուտով մոռցաւ Սթրակիլտօն, Ֆիլիբը, Թագաւորը եւ բովանդակ աշխարհը․ իր նայուածքը, որուն մէջ սաստիկ բոց մը կը փայլէր, ուղղուեցաւ Բարիզի մէկ կէտին վրայ, ուրկէ խուլ աղմուկներ կը բարձրանային... Հրաշքներու Պալա՛տը... եւ այն ատեն Թագուհիին սիրտը ճմլուեցաւ եւ աչքերն ուռեցան․ հեծկլտուք մը թռաւ իր լանջքէն եւ մրմնջեց․

— Պիւրիտան... Պիւրիտան... պիտի մեռնի...

ՎԵՐՋ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍԻՆ

[illegible]

[illegible]

301

350

433

[illegible]

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0312065